

Als je leven je lief is

Vraaggesprekken met krakers en kraaksters

Met dank aan:

Jan, Harry, Tycho, Willem, Jonneke, Peter, Brecht, Guus, Frans-Rein, Karen, Rineke, Ger, Jacqueline, Hansje, Marcel, Dick, Anneke, Ton, Stef, Gerard, Janneke, Erik, Ron, Eef en Herman.

De volledige verantwoordelijkheid van de tekst van dit boekje is voor onze rekening. Wij verzoeken diegenen die citaten van ons over willen nemen, een exemplaar (of liever drie exemplaren) toe te sturen aan Lont.
Voor foto's altijd eerst even contact opnemen met Lont.

Annegriet, Jan, Fike

tekst : Annegriet Wietsma
Jan Vonk
Fike van der Burght
foto's : José Melo
uitgeverij : Lont
zetwerk : Janny Oei
drukwerk : Raddraaier
bindwerk : Keve
Te bestellen bij: Lont
Postbus 1823
Amsterdam
tel. 020-849913

Prijs: f 10,-

Amsterdam, februari 1982

Foto omslag: Op het dak van Singel 445 – popmuziek in plaats van wasmachines

Inleiding	4
1. Ze hebben veel over ons geschreven, nu nemen wij het woord	7
2. De vraaggesprekken	11
Ik voel me net Atlas op de Dam - Jonneke	12
De Tachtigers zie ik wel voor me. Jij niet dan? - Ger	17
Die tank is er niet alleen voor anderen, die is er ook voor mij - Jacqueline	23
Misschien krijg ik eindelijk eens een lot uit de loterij - Tycho	29
Kraken zou een soort werk moeten zijn - Frans-Rein	33
Je leert meer over de politie op het moment dat je 'n knuppel in je nek voelt dan wanneer je 20 boeken over ze leest - Marcel	38
Principieel zijn dat kun je je niet veroorloven in deze maatschappij - Karen	46
Dat je een stuk solidariteit krijgt, dat is denk ik wel waarnaar ik streef - Peter	50
Als die steen bijna boven is, rolt ie weer naar beneden - Jan	54
Ik wil een maatschappij waarin geen mens macht heeft over een ander mens - Dick	59
Soms denk ik: oh wat gebeurt er allemaal in deze wereld - Brecht	73
Zij willen ons kwijt, maar wij zijn ook niet dom - Rineke	80
Blijven jullie maar lekker achter je kleurentelevisie zitten en bekijk 't maar - Guus	86
Het enige wat we winnen is wat we zelf opbouwen - Harry	91
Als je cowboytje speelt, zie je dat de cowboy slecht is en de Indiaan goed - Willem	98
Ik was zo'n vrolijke meid ... - Hansje	103
3. De thema's	109
Openbaar en privé	110
Angst	118
Hier en nu	133
Radikaliseren	138
Geweld	161
Tenslotte	166
Chronologie	167
Ter informatie	181
Matrix	183
Nawoord van de fotograaf	184

Inleiding

Kraken – en daar bedoelen we mee het actief kraker en kraakster zijn – is meer dan zorgen voor een dak boven je hoofd. Het is een poging om zelf je dagelijks leven, je leefomgeving vorm te geven op een manier die breekt met opgelegde normen en wetten. Dat gebeurt niet in een hutje op de hei, maar hier en nu, heel concreet door een lege woning te kraken, in een groep te gaan wonen. Als de poen er is, kun je naar wens verbouwen en inrichten, niet gehinderd door wat voor verordening dan ook. Kraakkafé's, zonder vergunningen, schieten als paddestoelen uit de grond. Alternatieve theaters, drukkerijen, werkplaatsen: ideeën over zelfwerkzaamheid en niet-hiërarchiese organisatievormen kunnen, nu de ruimte er is, concreet gemaakt worden. Kraker zijn is een levenshouding in die zin dat je niet meer van bovenaf laat dikteren hoe je leven moet.

De kraakbeweging omschrijven we als een grote groep mensen met een zekere mate van organisatie en onderlinge verbondenheid, die een groot aantal zaken op zowel persoonlijk als politiek vlak aanvechten of aan hun laars lappen. Krakkers vinden elkaar op een gemeenschappelijk belang: wonen. Een voorname bindende factor zijn de noodzaak en de wil om bedreigde panden heel prakties en met inzet van eigen lijf te verdedigen tegen knokploegen of ontruiming.

Er is geen objectieve grens aan te geven wanneer je wel en wanneer je niet tot de kraakbeweging behoort. Ze is wat een verzameling krakers en kraaksters er op dat moment van maakt. Haar gezicht wordt bepaald door wie meedoet en door acties in het verleden. De kraakbeweging is zeer divers: voor de één valt wonen in een groep onder actief zijn in de kraakbeweging, voor een ander zijn het de acties. Leaders worden snel afgevoerd, autoriteit afgeschreven. De samenstelling van groepen en vergaderingen waar acties uit voortkomen verandert voortdurend. De kraakbeweging funktioneert op basis van vrijwilligheid. Door haar organisatievorm heeft ze een grillig karakter: haar politiek wordt ter plekke gemaakt door degenen die dan zin en energie hebben.

'De mensen kunnen wel zeggen: de kraakbeweging is geen beweging, maar ik vind het een heel mooi woord, want het geeft heel goed aan wat het wel is: namelijk beweging, geen rechte beweging, maar iets waar tumult in zit' (vraaggesprek Jan).

Met haar acties legt de kraakbeweging de vinger op een tere plek in deze

samenleving, namelijk de (spekulatieve) leegstand en de woningnood. Voor de meeste politieke en maatschappelijke groeperingen in Nederland is dat bedreigend. De partijen die zeggen op te komen voor de zwakkeren in de samenleving kunnen niet om de mistoestanden die de kraakbeweging aan de orde stelt, heen. Zij zouden hierdoor hun achterban verliezen. Zij kunnen, in tegenstelling tot bijvoorbeeld het CDA of de VVD, de kraakbeweging niet volledig negeren of in een kriminele hoek drukken. Op grond van het zichtbaar maken van de woningnood wordt aan de kraakbeweging door de PvdA c.s. recht van spreken toegekend. Zij heeft echter de grootste moeite met de direkte en lijfelijke manier van politiek bedrijven door krakers en kraaksters. Daardoor immers worden haar heilige huisjes als parlementaire democratie en openbare orde ondergraven. Deze dubbele houding ten aanzien van de kraakbeweging resulteert in pogingen de kraakbeweging te splitsen in 'reelschoppers' en de 'echte, fatsoenlijke krakers'. De reelschoppers worden in een hoek geschoven, de fatsoenlijke krakers gebombardeerd tot actiegroep.

Een actiegroep is een bundeling van menskrachten gericht op verandering van een concreet aanwijsbare situatie. Wanneer dit doel bereikt is, houdt de actiegroep in principe op te bestaan, mits zij inmiddels niet tot institutie verworven is. Actiegroepen kunnen ook uitgroeien tot een beweging. Kenmerkend is dan dat het politiek-actieve leven van mensen nauw verweven raakt met hun persoonlijke leven. Een beweging is daardoor diffuser, moeilijker te omschrijven of vast te pinnen op een bepaald doel. Een beweging afdoen als actiegroep betekent haar grenzen voorschrijven waar zij zich wel of waar zij zich niet mee bezig mag houden. Sociaal-demokraten proberen de kraakbeweging te versmallen tot wat binnen hun repressief-tolerante samenleving wenselijk en toelaatbaar is. Alleen datgene wordt benoemd wat vertaalbaar is in wetten en regels. 'Aan kraken als burgerlijke ongehoorzaamheid, opererend in de marges van de rechtsorde, mag dan ook een positief signalerende functie niet ontzegd worden' (Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid (WRR), Democratie en geweld, 1981). Onder burgerlijke ongehoorzaamheid verstaat men manieren van actievoeren gericht op het veranderen van bepaalde regels en wetten, die ingezet worden als andere middelen van protest niet het beoogde resultaat hebben. Bovendien is het geweldloos van aard. (DIC-map, Burgerlijke Ongehoorzaamheid, De Horstink, 1981). Maar waar 'burgerlijke ongehoorzaamheid de grenzen van zelfbeheersing en geweldloosheid overschrijdt, zal de overheid moeten optreden en tot vervolging over moeten gaan. Dit is mede gewenst om serieus protest voldoende tot zijn recht te doen komen' (WRR). 'Serieus protest' is dus het protest dat zowel naar inhoud als methode van actievoeren grenzen die de samenleving haar voorschrijft erkent. De kraakbeweging laat zich echter niet vastpinnen op de woningproblematiek

en demonstraties door de stad. Kenmerkend is juist dat krakers en kraaksters proberen nieuwe, niet van bovenaf opgelegde grenzen te vinden. Niet voor niets voert de beweging de leuze: 'jullie rechtsorde is de onze niet'.

Onze interesse gaat in dit onderzoek uit naar hoe verzet tegen heersende normen en wetten zijn neerslag vindt in het dagelijks leven van mensen. Naar hoe emoties, relaties, politieke visies en handelen vorm krijgen door deel uit te maken van de kraakbeweging. Een tegenbeweging die kwa structuur en uitgangspunten sterke overeenkomsten vertoont met Onkruid, sommige groepen van de anti-kern- en vrouwenbeweging.

Wij proberen met dit boek aan te geven hoe Amsterdamse krakers en kraaksters hun actief zijn ervaren. Behalve in de vraaggesprekken worden daarom reacties van de overheid en het publiek op het kraken zoveel mogelijk buiten beschouwing gelaten.

1.

Ze hebben veel over ons geschreven, nu nemen wij het woord

Het feit dat we kraakster en kraker zijn is heel bepalend voor ons leven. Sinds we betrokken raakten bij de kraakbeweging zijn we in een stroomversnelling terecht gekomen. We geloven niet meer in de parlementaire democratie, vinden stenen gooien een middel om verzet duidelijk te maken, hebben oude vrienden en vriendinnen verloren of het kost in ieder geval veel energie om ze te behouden. Oude zekerheden hebben we achter ons gelaten, daarvoor in de plaats kregen we vele twijfels en vragen. De chaos in ons hoofd is groot, praten met anderen helpt wel, maar blijft toch vluchtig en momentaan. We hadden de behoefte om op een meer systematische wijze na te vorsen wat de rol van de kraakbeweging in het leven van actieve krakers en kraaksters is. Onze interesse ging uit naar de betekenis van actief zijn in de kraakbeweging en hoe mensen daardoor veranderen. Vragen die tot nu toe onbeantwoord bleven. De aandacht van de pers – en van krakers en kraaksters – gaat vooral uit naar de grote spektakulaire acties en de al dan niet behaalde politieke resultaten. Wij vinden echter het feit dat krakers de straat op komen en de processen die daardoor op gang gebracht worden in hun hoofden en in hun beleavingswereld, minstens even belangrijk. We formuleerden de volgende vraagstelling:

Wat trekt mensen aan in de kraakbeweging? Hoe veranderen zij door actief te zijn met kraken? Welke invloed heeft de kraakbeweging op hun dagelijks leven?

Onderzoeken ja of nee?

Maandenlang heeft voor ons het dilemma gespeeld of we de kraakbeweging wel of niet moesten 'onderzoeken'. Onderzoek associeerden we met gegevens verzamelen zodat een beweging, groep, fenomeen, beheersbaar gemaakt kan worden.

Het is zeer de vraag of onderzoek zo eenzijdig werkt. Ook de kraakbeweging kan baat ondervinden bij onderzoek. Aan een beweging waar een waas van geheimzinnigheid over ligt kunnen gemakkelijk negatieve kenmerken toegeschreven worden. Wij zijn van mening dat hoe opener de kraakbeweging is over haar manier van werken en de mensen die actief zijn, hoe moeilijker zij gekriminaliseerd of genegeerd kan worden. Wij vinden het daarbij belangrijk dat mensen uit de kraakbeweging zelf het eigene van de beweging beschrijven. Iedereen projekteert in de kraakbeweging

wat hij of zij wil. Dat varieert per politieke en maatschappelijke voorkeur. Wanneer buitenstaanders schrijven over de kraakbeweging hebben zij het dus over hun relatie tot die beweging. Dat zal nooit een beeld kunnen opleveren over hoe krakers en kraaksters zelf die beweging ervaren. We vinden het tijd worden dat dat eens opgeschreven wordt. Daarnaast zouden we het ook jammer vinden als alleen de verhalen bewaard blijven van krakers en kraaksters die op de voorgrond getreden zijn: de pers maakte van hen van die karikaturen.

Anti-intellektualisme

We meenden dat er binnen de kraakbeweging een anti-intellektualisme-sfeer heerste, 'niet teveel ouwehoeren maar doen' is het motto. In kraakvergaderingen worden actieplannen gesmeed en lijkt een taboe te liggen op het reflektieren op die acties. Daaruit hebben wij afgeleid dat krakers en kraaksters ook individueel tegen beschouwingen over de kraakbeweging en hun functioneren daarbinnen, zouden zijn. We vonden het daarom 'eng' mensen te vragen voor de vraaggesprekken, waren bang dat zij ons onderzoek zouden afkeuren. Het tegendeel gebeurde echter: iedereen was erg enthousiast. Betekent dat dan dat wij zelf met ons 'intellektueel-zijn' in onze maag zitten?

Om een lang verhaal kort te maken (er valt veel over intellectuelen te zeggen), we zijn bang om als onderzoekers en onderzoeksters uitspraken te doen over anderen. Door onze ideeën te systematiseren en op papier te zetten (zie hoofdstuk 3), lijkt het alsof onze visie op de kraakbeweging staat als een huis. Alsof wat wij schrijven meer waarheid, meer betekenis heeft dan de verhalen van andere krakers en kraaksters over de kraakbeweging. Dat is niet zo. Onze bijdragen staan ter discussie. Ook voor onszelf zijn zij niet meer dan de neerslag van gedachten die wij ontwikkeld hebben op basis van onze eigen kraakervaringen, de vraaggesprekken en literatuur. Zij zijn niet meer dan een eerste aanzet om op een andere manier dan gebruikelijk over de kraakbeweging na te denken.

Studie

Voor ons biedt dit onderzoek de mogelijkheid om de kloof tussen onze studie – sociale pedagogiek – en onze kraakactiviteiten te overbruggen. We bestuderen vormingstheorieën, emancipatorische methodieken, handelingsspektieven, maar onze eigen positie als jongere blijft buiten schot. Zo is studeren steeds verder van ons af komen te staan. De vragen waarmee we geconfronteerd worden als krakers en kraaksters kunnen we in onze studie niet kwijt. Door het opzetten van dit onderzoek hebben we studeren meer in kunnen passen in onze eigen interessesfeer. Andersom geldt dat eigenlijk ook: ons student zijn hopen we door middel van dit verslag productief

te maken naar de kraakbeweging toe. Anderen interviewen over kraken, het nadenken daarover, het schrijven van dit boekje, is voor ons ook een manier om met kraken bezig te zijn.

Dubbelrol

Konsekwentie van het zowel kraakster zijn als student, onderzoeker, is dat we in een dubbelrol zaten. Dit heeft op het onderzoeksresultaat zowel een positief als een negatief effect gehad. We hadden een persoonlijk belang bij het onderzoek in die zin, dat de bevindingen ook op ons als personen betrekking hebben. In feite doen wij uitspraken over onszelf. Dat maakte dat wij een grote betrokkenheid en voeling hadden met de geïnterviewden; het zijn onze eigen mensen. Het interviewen over de betekenis van de kraakbeweging in hun leven, was een gezamenlijk zoekproces. Door gedeelde ervaringen trad een wederzijdse herkenning op, waardoor de geïnterviewden gemakkelijker over bepaalde onderwerpen praatten. Onze eigen kraakervaringen en ideeën hebben we ook tijdens de vraaggesprekken ingezet om datgene uit te diepen wat de geïnterviewden te berde brachten. Het gegeven dat wij zelf ook kraker/kraakster zijn heeft het onderzoek negatief beïnvloed wanneer het gaat om het doorprikken van de 'kraaknorm'. Achteraf kunnen wij momenten aanwijzen waar we eigenlijk door hadden moeten vragen. Wij hebben bijvoorbeeld klakkeloos aanvaard dat groepsworkshops gewaardeerd wordt als een politieke activiteit en hebben niet gevraagd naar het waarom. Daarnaast hebben wij, juist vanwege onze emotionele betrokkenheid bij datgene wat de geïnterviewden vertelden, grenzen gesteld aan onze vragen. Het was voor onszelf te bedreigend om door te vragen naar bijvoorbeeld spanningen en angsten bij ontruiming. De doorstane emoties kwamen weer boven. Het interviewen ervoeren wij als zo'n intensief gesprek dat we er vaak een hele avond hoofdpijn van hadden. Een ander nadeel van onze dubbelrol was dat de geïnterviewden een beeld vormden van ons als kraker/kraakster en vervolgens op dat beeld reageerden. Sommigen durfden pas in de loop van het vraaggesprek met hun twijfels ten aanzien van de kraakbeweging te komen. De kraaknorm belemmerde met andere woorden dus het frank en vrij praten van de geïnterviewden.

Zelf hebben we geworsteld met de rol van onderzoek(st)er in die zin, dat we het vervelend vonden dat wij méér van de geïnterviewden afweten dan zij van ons. In eerste instantie hadden wij ons de vraaggesprekken als gesprekken voorgesteld waaraan wij als gelijkwaardige partner deel zouden nemen. In werkelijkheid verliep dat anders; wij leidden het gesprek. Op basis van onze ervaringen in de kraakbeweging hadden we een lijst met aandachtspunten opgesteld die diende als leidraad voor het gesprek. Deze lijst was niet bindend: als de geïnterviewden andere onderwerpen aangaven die

voor hen belangrijk waren, zijn we daarop ingegaan. Naar ons idee bood een dergelijke werkwijze de beste garantie om de complexiteit van de kraakbeweging naar voren te laten komen. Bovendien kon door een open gesprek de eigenheid van iedere geïnterviewde ook meer tot haar recht komen.

De geïnterviewden

De krakers en kraaksters die wij ondervraagd hebben, hebben we gevonden middels een in krakerskringen veel beproefde methode: de zogenaamde sneeuwbal. Het is een steekproefmethode die met name door Lillian Rubin (zie 'Pijn en moeite' en 'Vrouwen van een zekere leeftijd') bekendheid heeft gekregen. De eerste persoon die ieder van ons geïnterviewd heeft, hebben we zelf uitgekozen. Interviewer en geïnterviewde kenden elkaar niet. Deze eerste geïnterviewde werd gevraagd door te verwijzen naar een andere kraker of kraakster. Om vrienden en vriendinnenklubjes te vermijden vroegen we naar personen uit andere kraakbuurten, met wie eerstgenoemde niet echt bevriend was. Vervolgens stapten we op de nieuwe adressen af en vroegen of die persoon zichzelf tot de kraakbeweging vond behoren. Luidde het antwoord 'ja' en was men bereid mee te werken, dan maakten we een afspraak. We lieten dus krakers zelf definiëren of zij tot onze populatie, de kraakbeweging, behoorden. Twee mensen vonden van zichzelf dat zij niet actief waren in de kraakbeweging, ondanks het feit dat ze in een kraakpand woonden en wel eens op alarmen kwamen.

Uiteindelijk hebben we zestien vraaggesprekken gehouden: zes verhalen van kraaksters, tien van krakers. De meeste Amsterdamse kraakbuurten worden door hen vertegenwoordigd (zie matrix achterin het boekje). Opvallend is dat bijna iedereen de glorie van de Vondelstraat heeft meegeemaakt. Dat betekent dat ieder al minstens een jaar met de kraakbeweging meedraait, en voor een deel meegegroeid is in de wijze van aktievoeren van de kraakbeweging. De generatie krakers die ná de Vondelstraat aktief is geworden, ontbreekt in dit boekje. Wij denken dat dat meer dan toeval is. Misschien bestaan er binnen de kraakbeweging min of meer gesloten circuits van krakers die op verschillende tijdstippen aktief zijn geworden, die onderling minder persoonlijk contact hebben.

De vraaggesprekken

Onderstaande vraaggesprekken zijn gehouden in de maanden maart tot en met juli 1981. Met iedere geïnterviewde hielden we een gesprek van ongeveer drie uur, dat opgenomen werd op een kassetterekorder en woordelijk uitgetikt. Deze verslagen hebben we ingekort tot onderstaande teksten, zo veel mogelijk met behoud van de oorspronkelijke bewoordingen. Vervolgens zijn nagesprekken gehouden met de geïnterviewden over hun eigen vraaggesprekken, om te controleren of zij zich konden vinden in de inkortingen. Hierbij kwam naar voren dat uit een aantal vraaggesprekken een mineur-stemming sprak, die voor de betreffende persoon nu niet meer opgaat. Achteraf hebben wij het vermoeden dat dit te maken heeft met de lange en intensieve periode van ontruiming en rellen en het feit dat het tegen vakantietijd aanliep.

In de vraaggesprekken wordt herhaalde malen verwezen naar gebeurtenissen of situaties in 'kraakjargon'. Achterin dit boekje staat een chronologische lijst waarin deze nader toegelicht worden.

Een aantal eigennamen van geïnterviewden komt niet overeen met hun werkelijke namen. Dit uit persoonlijke of juridische overwegingen.

Ik voel me soms Atlas op de Dam, maar niet in m'n eentje hoor

Vraaggesprek met Jonneke op 8 mei 1981. Jonneke woont met haar woongroep in een groot kraakpand. Hoe ze daar terecht is gekomen?

Jonneke: We waren met een klubje van zes mensen die elkaar kenden van de Marokkanenakties. Het ging toen om 82 Marokkanen die voor een verblijfsvergunning vochten. Op de verjaardag van één van ons kwam het gesprek op hoe we woonden. Het bleek dat heel veel mensen afgeknapt waren op relaties of op alleen-wonen. We hebben toen heel idealiserend zitten praten over dat het te gek zou zijn om samen een woongroep te vormen. We hadden bij die aktie gemerkt dat we elkaar ontzettend hard nodig hadden, dat we steun bij elkaar konden vinden. En dat je samen dingen kunt doen waar je alleen niet toe komt. Op het end van dat gesprek zeiden we: 'We zijn gek als we het bij een gesprek laten, we moeten het gewoon doen'. Pogingen om een huis te kopen of te huren mislukten. Nou, toen bleef kraken over. Dat vonden we heel eng, wisten er wel iets van, maar toch weinig. Na een tijdje hoorden we van iemand dat dit pand leegstond. We hebben ons toen te pletter gewerkt aan de voorbereidingen van de kraak, moesten ook wel effe wat wegslikken toen we hoorden dat het op de wallen was.

Twee kamers waren bewoonbaar, waterleiding kapot, radiatoren kapot. Twee jongens hebben ons toen twee, drie maanden dag en nacht geholpen. Wat zij allemaal wel niet gedaan hebben ... Het pand was voor ons zessen veel te groot, daarom hebben we toen een briefje opgehangen in Roodmerk (kraak/aktiekafé) met de mededeling dat we nog woongroepen zochten. In een mum van tijd reageerden drie woongroepen daarop. Dat was veel te veel, het pand is wel groot, maar was destijds helemaal niet bewoonbaar. We hebben een tijdje met zijn tieners op die twee kamers gewoond en zijn langzamerhand gaan uitbreiden totdat ieder, na een jaar, een eigen kamer had. Achteraf is dat een heel raar jaar geweest. Ik liep stage voor de sociale akademie en kon niet zomaar wegblijven. Ons huis moest opgeknapt worden en we raakten betrokken bij de Groote Keyser. Dat vond ik heel moeilijk, al die discussies over geweld, mijn god, dat wilde ik helemaal niet, maar wat dan? Dat wist ik natuurlijk ook niet. Het was heel erg aftasten. En toen kwam de Vondelstraat. Ik heb daar vrijdag tot 's nachts vier uur gestaan, zaterdag de hele dag en nacht, zondagochtend om negen uur werden we afgelost. Het was ontzettend belangrijk om er met mensen te staan die je kende, ik voelde een hele verbondenheid. Nou, zondag overdag een paar uur geslapen en toen weer er naartoe. Er werden vergaderingen per

buurt bij elkaar geroepen, dat vond ik zo te gek. Dit is volgens mij anarchisme, dacht ik toen. Hoe er vanaf dat balkon overlegd werd en dan weer naar de buurten en dan weer terug en dan op de fiets met de eisen weg naar het stadhuis, het was te gek! (gelach)

Zondagavond werd ik heel onrustig, de mensen bij mij in huis stelden me gerust: als ze nog in onderhandeling zijn, gaan ze echt niks doen. Ik ben toen maar gaan slapen tot dat alarm maandagochtend. Ik was bóós! Ik voelde me zóó verraden door dat stelletje van de gemeente. Ik had zo staan praten, en er zou géén ME komen, het zou niet gebeuren. Ik dacht: dat lukt morgenochtend, wij halen die barrikades weg, dat lukt. Ik was razend, helemaal over mijn toeren. Mijn vertrouwen in mensen was geschonden. Het heeft mij ontzettend aan het denken gezet: hoe kan ik onderhandelen met mensen die ik niet kan vertrouwen? Dat kan niet, ik kan niet van hen op aan. Dat maakte mij heel erg in de war. We zijn toen naar de Vondelstraat gegaan. Ik was ontzettend kwaad dat ik met twee stenen in mijn hand klaar stond om te gaan gooien. Op dat moment begon één ME-er uit het peloton tegen mij aan te praten: 'Gooi dan, gooi dan'. Ik schrok daarvan: 't is zo raar als je opeens zo'n stem hoort. Al die andere ME-ers hadden van die koude blikken op oneindig en deze jongen begon tegen mij te praten. Dan kun je al haast niet meer gooien, dan heb je contact. Ik voelde me ineens heel belachelijk met die stenen in mijn hand, heb ze op de grond gegooid. Ondertussen was het peloton het zijstraatje ingeschoven waar ik stond. Ik had daar niks van gemerkt, was helemaal afgeleid door dat gesprek. Ik kijk achter me en er is geen kraker meer te bekennen! Ik stond daar in mijn eentje! Twintig kerels kwamen op me af en begonnen te meppen. Ik heb gerend, gerend voor mijn leven. Ik zag overal laarzen, blauwe broeken en witte helmen, voor me, opzij van me. Ik dacht, ik moet niet vallen, ik moet niet vallen. Ik ben over auto's, over bumpers heen gesprongen, ik weet het niet allemaal, ik dacht alleen maar, ik moet niet vallen, niet vallen, want als je valt gaan ze boven op je zitten en slaan je tot moes, ik moet dóórrennen ... Nou en toen zaten we thuis, helemaal verslagen. Mensen huilen, overstuur en dinsdag nog helemaal in de war en woensdag nog helemaal in de war, het duurde een dag of zes denk ik, voordat ik weer bij mijn positieven kwam. Ik was ook erg geschrokken van dat stenen gooien. Ik vind het heel vervelend als mensen elkaar pijn doen. Ik heb nu zoiets van die ene keer hebben jullie mij uit de tent kunnen lokken, maar dat gebeurt me niet meer. Ik heb er geen zin in om iemand de tanden uit zijn mond te gooien. Ik sta nu vaak bij akties met mijn handen op mijn hoofd, mijn verstand bij elkaar te houden. Ik heb het gevoel dat als ik me laat gaan, ik dingen doe die ik niet wil. Bij de tweede Vogelstruys-ontruiming in september '80, stond ik op de brug toen ze met busjes op ons inreden. Ik had ontzettend veel traangas naar binnen gekregen, stikte er bijna in. We moeten maken dat we wegkwa-

men. Ik stond echt mijn verstand bij elkaar te houden. Ik vind dat het een politieke functie moet hebben als ik iets doe. Tegenwoordig sta ik bij acties heel technies te kijken naar wat hun nieuwe tactieken zijn en de onze. Ik wil weten hoe de kraakbeweging zich ontwikkelt en daarom wil ik zo dicht mogelijk bij het nieuws zijn – ik kan trouwens niet rustig thuis zitten als er wat gebeurt.

Van de media heb ik ook een oplawaai gehad. Ik weet nu dat er geen ene bal van wat voor krant dan ook klopt. En wat dat dan betekent voor de rest van het nieuws, waar ik niet bij ben, mijn wereldbeeldvorming is echt op de helling komen te staan. Welke krant moet je nou nog lezen? Moet ik nou wel of niet een krant lezen als ik ze niet geloven kan? Ze zijn ook zo sensatiegericht, we belden een keer de NOS op om te vragen of ze belangstelling hadden bij een actie aanwezig te zijn. Het eerste wat ze vroegen was: 'Zijn jullie van plan om met stenen te gooien?' 'Nee', zeiden wij. 'Nou, okee, dan hebben wij geen interesse.' We waren helemaal verbluft, 't was zo'n bevestiging van: zie-je-wel, we moeten stenen gooien om dingen onder de aandacht te brengen. En dat vind ik heel erg.

Ik kan niet alleen afbrekend bezig zijn, daar moet ook iets opbouwends tegenover staan. Er moet een bepaald evenwicht zijn. Als ik de geschiedenis lees van de RAF of van de hongerstakers in Ierland, dan herken ik mezelf daar in: karakter, ideeën, handelen, politiek denken en daar word ik bang van. Van shit, dat ben ik en dat wil ik niet, dat heb ik er niet voor over. Ik wil met twee voeten op de grond blijven staan, mezelf daarop aanspreken. Die stroomversnelling is zo beangstigend. Mijn eerste verfbommen heb ik allang gemaakt en rookbommen gooien houdt eigenlijk ook niks in. Het gaat verder, vandaag dit en morgen dat. Ik wil daarbij blijven, het doordenken, eigen keuzes maken: waarom kies ik er voor om een barrikade op te werpen? Ik ben er zo emotioneel bij betrokken ... maar ik wil er ook rationeel over na kunnen blijven denken ... Vandaaruit ben ik ook begonnen aan gesprekken met ME-ers. Wij zijn na een ontruiming met een paar mensen bij elkaar gaan zitten met het idee van die ME-ers, dat zijn marionetten. Ze denken zelf niet, maar gehoorzamen aan touwtjes die door anderen bewogen worden. Ik vind dat we onze emoties niet naar hen moeten sturen maar naar iets politieks. Pak dan Polak als je lef hebt. Ik wilde ook wel eens weten hoe dat nou bij die knullen van binnen werkte. Ik bedoel, zij zullen ook niet op de gemakkelijkste manier aan een woning kunnen komen. In feite zitten we in dezelfde positie. Degene die de huizen heeft zit veilig binnen, die krijgt geen baksteen naar zijn hoofd. Die ME-ers zijn onze vijanden niet, we zouden eens samen moeten kunnen praten. We hebben toen met een paar mensen een aantal gesprekken geregeld. Ik ben daar niet aan begonnen met de verwachting dat ik hun wel even kon overtuigen

dat ze bij de ME weg moesten gaan. Maar heel open van: ik heb vragen aan jullie en als ik informatie over kraken kwijt kan, is het okee. Gaandeweg bleek dat ze het in principe eens zijn met kraken, tegen woningnood zijn, vinden dat Polak een slecht beleid voert en dat ze vaak gebruikt worden. Máár ze houden wel vast aan recht en orde, aan uitspraken van justitie. Ze zijn o zo bang voor wanorde en anarchisme. En als wij dan aangeven dat je dat moet loskoppelen, dat als die wetten niet meer werken, als justitie corrupt is, dat je dan die wetten naast je neer moet leggen, dan gaan ze dáár niet in mee. Daar werd ik helemaal gek van.

Annegriet: Jij noemt jezelf actief in de kraakbeweging.

Jonneke: Ja, omdat ik me niet alleen betrokken voel bij mijn eigen huis, maar solidair ben met meerdere panden in de stad.

Annegriet: Wat wil je bereiken door acties of door deze manier van leven?

Jonneke: Het enige wat je volgens mij kunt doen is proberen de macht van instituties in je eigen omgeving op te heffen. Proberen bijvoorbeeld de macht van de media te doorbreken. Als ik mensen door acties of door een praatje kan overtuigen dat de zaken anders liggen dan de media altijd voorspiegelen, zal ik dat niet nalaten. Ze zeggen wel eens tegen mij dat ik missionaris had moeten worden, daar zit wat in. Tegengas geven vind ik heel belangrijk. Je wéét op een gegeven moment te veel, dan kun je niet meer aan allerlei wantoestanden voorbij lopen.

En verder, door als woongroep te leven onttrekken wij ons aan de verwachtingen die er aan ons gesteld worden: trouwen, kindertjes krijgen, huisje, boompje, beestje. Men neemt ons niet serieus: 'Ach meisjes, woongroepen? Dat is maar tijdelijk!' Natuurlijk, onze wegen kunnen uit elkaar groeien, maar dan komen er wel weer nieuwe mensen bij. De gemeente neemt dat niet serieus.

Een tijdje geleden voelde ik me erg klote, was depressief en doemdenkerig. Waar doe je het allemaal voor? Kernoorlog, El Salvador, abortus, het ging maar door. ik ben er toen even uitgestapt, op vakantie geweest, ik kon meteen meer ademen en zei toen tegen mezelf: 'Oh ja, dit hoort ook nog bij het leven', helemaal verbaasd. Het was zolang geleden dat ik gewoon lol gehad had. Ik dacht, verdomme, ik ben 23 en ik lach niet meer, dat is idioot. Ik vind het nu belangrijk om de boel eens aan de kant te kunnen zetten, om gewoon eens lol te maken. Het moet elkaar meer afwisselen. Na een paar weken borrelt het dan weer. Ik kan het gewoon niet laten gaan, kan niet toestaan wat er allemaal gebeurt. Dat was toen met die Ierse hongerstakers, ik kon daar gewoon niet van slapen. Ik droom 's nachts ook van ontzuimingen. Het beheerst je helemaal, je bent er dag en nacht mee bezig. Het zit in je dromen, je rug en je kop ...

Annegriet: Voel je je ook gespannen door agressie van mensen op straat, in winkels, mensen die praten over die klerekrakers?

Jonneke: Als ik het in de tram hoor, zucht ik eens diep en denk: zal ik me er wel of niet mee bemoeien? Mensen hebben ook zo'n prototype van de kraker voor ogen en daar voldoe ik niet aan. Mensen vinden mij aardig als ze horen dat ik inrichtingswerk doe, daar hebben ze respekt voor: werken met moeilijk opvoedbare kinderen blablabla. Ik ben dan benieuwd of ze ook nog respekt voor je hebben als ze horen dat ik een kraakster ben. Mensen koppelen dat los, van: ja, maar jij behoort niet tot dat schorem. En dan voel ik de behoefte om te zeggen dat ik dat óók ben, die daar staat.

Annegriet: Dat maakt mij heel gespannen. Mijn hele identiteit hangt toch niet af van dat kraakster zijn? Als iemand op de markt vriendelijk tegen mij is, waarom heb ik dan de neiging om te zeggen dat ik kraakster ben? Waarom moet ik dat dan denken?

Jonneke: Omdat mensen – net als die ME-ers – dingen loskoppelen. Mensen douwen krakers in een anonimiteit waaraan ze bepaalde vooroordelen verbinden. En dan klopt het niet als ik zeg dat ik ook bij rellen aanwezig ben, dat maakt hen in de war. Maar ik blijf het belangrijk vinden om anderen duidelijk te maken waar ik mee bezig ben. Ja. Ik wil dat ook, ik wil niet terecht komen in een heel klein wereldje. Die scheiding met de andere wereld wil ik niet groter laten worden, ik wil niet dat onze geïsoleerde positie versterkt wordt. Het moet niet te smal worden. Ik laat geen moment voorbij gaan om daar werk van te maken. Mijn moeder gelooft me omdat ze me vertrouwt. Haar vriend echter wantrouwt mijn verhalen. Dan kan ik in janken uitbarsten, dan vlieg ik tegen de muren. Met mijn vader gaat het heel goed, die is ook radikaal. Na rellen belt hij me op om te vragen hoe het met me is en om te horen of ik in mijn eigen bed slaap en niet in de bajes.

Mijn opa zei eens: 'Meisje, ik zou me ongerust maken als je niet links was nu je twintig bent.'

Annegriet: En niet rechts als je veertig bent, want in het ene geval heb je geen hart en in het tweede geval geen hoofd (gelach).

Jonneke: Ja, die ken ik ook. Nou dan maar geen hoofd. Ik denk dat ik te veel weet om een andere mening over dingen te krijgen. Ik weet niet of ik emotioneel in staat ben het vol te houden, 't is zo enerverend.

Annegriet: Af en toe voel ik het als een belasting, van ik wou dat ik gewoon mijn gangetje kon gaan.

Jonneke: Ja, shit, dan zijn mijn schouders niet breed genoeg. Ik voel me soms Atlas op de Dam – maar niet in mijn eentje hoor, we staan met een heleboel mensen die bol te dragen.

De Tachtigers zie ik wel voor me. Jij niet dan?

Vraaggesprek met Ger, 16 juni 1981 bij Fike thuis. Ger had voor een moment genoeg van de rotzooi die het verbouwen van zijn huis met zich meebracht. Fike kende hem van gezicht: ze was hem tijdens akties al regelmatig tegengekomen.

Ger: Ik heb de eerste veertien jaar van mijn leven in Amsterdam gewoond, waarna ik met mijn ouders naar Nijkerk verhuisd ben. Dat is een grote overgang voor me geweest. Bij die overgang hoorde ook dat ik aktief werd in de Wereldwinkel, waar ik intensief bezig ben geweest met de Derde Wereld-problematiek. De mensen met wie ik aktief was, werden mijn persoonlijke vrienden. Het waren christelijke mensen. Ze hebben een grote invloed op me gehad. Maar een heel goede! Dat ik ging studeren was voor mijn ouders vanzelfsprekend. Maar de mensen van de Wereldwinkel legden mij uit dat studeren heel bijzonder is en dat je daar bewust mee bezig moet zijn. Ze waren bang dat je op de universiteit wetenschappelijk zou worden, niet politiek geëngageerd meer. Dat je een maatschappelijke carrière zou gaan plannen. Maar zoiets zag ik helemaal niet zitten. Ik ging studeren vanuit een soort ethies bewustzijn van: je moet voor andere mensen werken en niet voor jezelf.

Als kompromis naar mijn ouders toe, die politikologie maar niks vonden, heb ik me ingeschreven aan de Vrije Universiteit, die bekend staat als rechts. Dus wat deed ik? Ik besloot na twee maanden naar de Gemeentelijke Universiteit te gaan. Daar was ik erg blij over en zij heel boos. Dat linkse bolwerk en zo. Voor mij betekende het voor een groot deel loskomen van mijn ouders.

Op de studentenflat woonde ik op een eenheid van allemaal vastgeroeste mensen, 6e en 7e jaars studenten, die daar vrij burgerlijk leefden, samenwoonden, laat uit hun bed kwamen, vage linkse sympathieën hadden, maar daar verder niets mee deden. Studentenflats zijn vreselijk, bronnen van cynisme. Het was niet de manier waarop ik wilde wonen en studeren.

In de tijd dat ik daar woonde, kwam ik voor het eerst met kraken in aanraking, dat is zo'n drie, vier jaar geleden. Een vriend van de afdeling ging kraken. Ik heb hem toen geholpen. Op het moment dat een vriend van mij uit Nijkerk een hele grote kazerne kraakte in Leeuwarden, kwam ik definitief in de kraakwereld terecht. Dat was op de nationale kraakdag in 1978, dat weet ik nog goed. Ik kwam er vaak, er heerste een hele goede sfeer. Zo'n

vijftig à zestig mensen zwierven er rond, alternatief volk uit Groningen en Leeuwarden. Een wereld waar ik graag in wilde kijken, mensen die ik de wat klassieke anarchisten noem: die zich al binnen anarchistiese groepen georganiseerd hadden. Een beetje à la de Vrije Socialist. Ik was daar nog nooit mee in aanraking gekomen. Ik had helemaal geen zin in mensen uit politieke partijen, dat stond me niet aan.

Fike: Kun je verklaren waarom?

Ger: Ik denk omdat we juist in de Wereldwinkel heel sterk werkten vanuit de idee, dat we mensen bewust moesten maken en dat er geen compromissen gesloten moesten worden. Dan wordt dat hele gedoe van parlement, politieke partijen onbelangrijk. Dat is de continue lijn in mijn denken geweest. Juist daar een start maken: samen met anderen werken aan bewustwording. Dat zie ik nog steeds zitten. Daar zal ik voorlopig niet vanaf komen. Maar ja, wie zal het zeggen? Wordt de wereld beter door mij? Ik weet het niet.

Fike: Even terug naar het pand in Leeuwarden. Hoe vond je dat, kraken?

Ger: Nou, ik had daar zelf geen problemen mee. Ik weet nog wel dat de mensen van de Wereldwinkel het me kwalijk namen. Ze vonden dat we alleen bezig waren met onze eigen aangelegenheden: dus niet met werken aan bewustwording of verandering van andere mensen. Ik vind nu dat je niet voor de arbeidersklasse hoeft op te komen of voor de onderdrukten in de Derde Wereld, je kunt ook voor jezelf opkomen. Dat is een lichtje, wat pas heel langzaam is gaan branden: niet zorgen en zeggen hoe andere mensen moeten leven, maar juist samen met anderen die het met mij eens zijn zorgen, dat ik zelf kan leven. In zoverre heb ik heel beperkte pretenties met het kraken. Voor mij is belangrijk, dat je inziet dat je je strijd hier moet voeren, dat je je moet verdiepen, ook theoreties, in hoe de zaken hier georganiseerd zijn.

In de lente van '78 ben ik in een groot kraakpand gaan wonen, eigenlijk heel ondoordacht. Ik ben daar gewoon naar binnen gelopen. Het was een groot avontuur, maar een logiese stap na de ervaringen in de kazerne in Leeuwarden ... Ja, ik pakte de bakfiets, verhuisde mijn spullen en ik woonde er! In het pand heerste een volstreekte chaos: vijftientig mensen, geen groepen en er was maar één keuken. We aten met z'n twintigen. Ik had absoluut geen kaas gegeten van wat voor praktische zaken dan ook. Ik ben toen heel onbewust met dingen bezig geweest, niet bij dingen nagedacht. Heel stom. Het was zo'n stormachtig begin. Een storm die nog steeds niet is uitgeraasd, dat is het. Juist zo'n groot druk huis levert veel problemen op: er moesten mensen uitgezet worden die niet wilden betalen. Ik viel een beetje buiten de groep, want ik wilde aan de gang met m'n studie. Daarom

zocht ik naar wat anders. Ik wilde met een stel anderen gaan samen wonen. Ik weet niet meer precies hoe dat nou ging; in een kafé besloten we: wij gaan samen wonen! Wij op ons fietsje geklommen. We kwamen toen in een buurt terecht waar verder nog niet veel gekraakt was.

Het vinden van een huis was niet zo'n probleem, maar we hadden het nog niet gekraakt of de ellende begon alweer: de eigenaar liet het huis bijna ontruimen op de dag van de kraak. Een maand later kwamen er rechercheurs op bezoek, van: ja sorry, er is een aanklacht ingediend, jullie worden ontruimd deze week, dus pak je spullen maar. We waren vreselijk onervaren, maar zijn toch maar aan het barrikaderen geslagen. Een spannende tijd meegemaakt, waarbij ook de relaties in huis ... we deden alles samen, er waren vier politikologie-studenten, de meerderheid in huis, die elkaar ook altijd bij kolleges zagen. Ik vond het een leuke tijd, met in het begin de dreiging van ontruiming. Die ging uiteindelijk niet door, omdat elders in de stad panden met een hoop politiegeweld ontruimd werden. Het lag toen politiek moeilijk ook ons pand te ontruimen. Daarom lieten ze ons zitten. Toen konden we ons huis gaan verbouwen, waar we in feite helemaal niet toe in staat waren. We hadden geen van allen ervaring, niemand van de krakers in onze buurt trouwens. De deskundigheid over hoe je een huis moet verbouwen, hebben we allemaal zelf moeten verwerven. Dat kostte enorm veel werk en moeite. Ons huis verkeerde in slechte staat. We hebben de schoorsteen aangelegd, gas, elektriciteit, allemaal krakkemikkig, omdat we gewoon niet wisten hoe het moest. Maar het gaf ook ontzettend veel mogelijkheden om je creativiteit te uiten. Ik heb me vreselijk vermaakt! Juist ook omdat je met vrienden ging wonen die je van tevoren al kende. Groepswonen was voor mij iets unieks, dat je met vrienden een hele dag in een huis aan het knutselen was.

Als ik aan de problemen denk, dan komen die later, zo'n drie, vier maanden na de kraak. Als je eigen leventje weer z'n gang gaat. Dat je gaat zien dat studie en kraken elkaar bijten. Langzamerhand was het zo dat twee van ons minder gingen studeren en er een huiskultuur ontstond van gezellig aan de keukentafel zitten. Marga en ik vielen daar buiten, wij wilden wèl doorstuderen. Wij hadden duidelijk honger naar meer kennis, naar marxistische en feministiese theorieën. Marga is na een half jaar weggegaan omdat ze de studie niet meer met het kraakleven kon combineren. Voor mij had dat ook wel gevolgen: ik kwam heel erg alleen te staan in huis. Ik kon niet meer aan de gezelligheid meedoen doordat ik zo vaak weg was, terwijl de anderen ervoor thuis bleven.

Fike: Er ontstond een konflikt tussen studeren en de huiskultuur, zeg je. Was dat alleen om de huiskultuur of ook omdat je verder niet meedeed met kraken en akties?

Ger: Nee, dat was toen nog niet zo. Ik was actief bezig op de stencilzolder

van Roodmerk, een kraakkafé in de Nieuwmarkt. Ik sta niet buiten de kraakbeweging, ik wil op mijn eigen manier een bijdrage leveren, ik wil dat niet laten bepalen door anderen die op een heel aktionistische wijze zeggen van: je moet stenen gooien of dat en dat doen. Ik bepaal zelf wel wat mijn bijdrage zal zijn aan de beweging.

Fike: Kun je iets meer vertellen over de tegenstelling kraken en studie?

Ger: Tja ... Het probleem is om tijd vrij te maken. Om theoretiese arbeid te verrichten moet je je kunnen concentreren, rust hebben om je heen. boeken lezen en artikelen schrijven lukt niet in een drukke omgeving. Je moet je leven een beetje daar naar inrichten, regelmaat, vroeg op. Dat combineert zich slecht met een huishouden waar dingen gebeuren. Mensen die tot laat met elkaar aan het kletsen zijn, anderen die ophouden met studeren, een huis dat heel gehorig is. Het feit dat je zoveel zaken samen doet, staat in contrast met dingen voor jezelf hebben die regelmatig zijn. Het was daar in huis helemaal niet logies dat je èn een eigen bezigheid èn een groepsaktiviteit had. Het was veel meer dat het huis voor een aantal mensen een projekt werd, waar je een heleboel tijd in kon steken. Voor mij werd dat minder en voor de anderen meer.

Het probleem van studeren en kraken is iets waar ik elke dag mee zit. Daar kan ik nachten over nadenken. Je stelt je in feite op in een onmogelijke positie, tenminste dat vind ik. Je probeert wat mensen om je heen te organiseren die je leed delen maar ... dat is het dan eigenlijk. Een echt resultaat zou je ons boekje 'Met je hoofd in de wolken' over de blokkade van Dodewaard kunnen noemen, maar het blijft moeizaam.

Een eigen politieke stellingname had ik niet voor mezelf. Het ontwikkelde zich bij mij heel langzaam. Die lijnen lopen eigenlijk alleen via de studie. Daar heb ik geleerd een eigen mening te formuleren. Dat is in feite heel raar: die radikalisering die je bij andere mensen in de kraakbeweging ziet loopt sterk via akties, doordat ze gekonfronteerd worden met het repressieve apparaat. Ik heb dat veel minder gehad. Ik heb het een tijdje heel goed gevonden om bezig te zijn met akties, maar op het moment, nee. Ik wil wel overall bij zijn, maar ik ga niet zelf dingen organiseren. Ik wil vooral dingen doen die met ideologische zaken te maken hebben. Daar ligt volgens mij ook mijn capaciteit, dat zijn mijn mogelijkheden, de dingen die ik leuk vind: zorgen dat bepaalde diskussies op papier komen. Juist omdat ik geloof dat je kunt leren van ervaringen van andere mensen zonder dat je die nou altijd zelf hoeft op te doen. Je merkt in de kraakbeweging best een weerstand om dingen op te schrijven. Ik denk dat dat komt omdat het kraken zo'n praktische aangelegenheid is. De strategie laat zich sterk door de praktijk bepalen, de praktijk van de reactie dus. Dat weerhoudt mensen om duidelijke strategieën op te schrijven. Verder zit er een groot aantal geflippte studenten

tussen, die ook openlijk het anti-intellektualisme prediken. Daar baal ik van, maar het is niet anders.

De Groote Keyser-tijd begon en er werden harde eisen aan iedereen gesteld. Van: daar moet je aan meedoen, er moet gebarricadeerd worden, dat is belangrijk, dat is een punt van verzet. Daar baalde ik van. ik ben behoorlijk afgeknapt op die toestand, vooral op die eisen. Ik ben nooit in de Groote Keyser geweest, had ik een aversie tegen. Alleen al vanwege het feit dat er bij ons in huis weken, maandenlang over niets anders geluld werd. Op een gegeven moment was het zo dat ons huis het hoofdkwartier van de kraakbeweging werd. Je móest er wel gek van worden! Vijf minuten in een boek kijken was volstrekt onmogelijk: konstant mensen over de vloer. Na de Vondelstraat waren er bovendien dag en nacht Spaanse, Portugese, Engelse en Amerikaanse journalisten.

Wat ik nog wel deed, was het stencilwerk voor de Groote Keyser: solidariteit naar anderen toe, natuurlijk. Maar die hele identiteitsvorming zag ik gewoon niet voor me. Bivakmutsen en dat soort zaken. Ik merkte dat mensen bij mij in huis zich er helemaal mee identificeerden en er geen afstand meer van konden nemen. Dat vond ik heel slecht. Daar begon ook de kritiek. Ik strijd om te leven en niet om te sterven. Er liepen mensen rond met de idee van: het interesseert me allemaal niets en ik ga me verdedigen tot het eind van m'n leven; de Groote Keyser wordt nooit ontruimd. Ik dacht: daar doe ik niet aan mee. Ik strijd om te kunnen wonen, om te kunnen leven, mijn activiteiten te kunnen doen. Ik zag niets in een gewelddadige konfrontatie, zelfs niet met de politie. Daarom kon ik het voor mezelf ook niet verantwoorden om me actief met de verdediging van het pand bezig te houden. Ik had helemaal geen reden om me daar te laten zien.

Fike: Ik denk zelf dat die bivakmutsen, die dreiging met geweld, gemaakt heeft dat de Groote Keyser zo'n hot item is geworden.

Ger: Dat er een veelheid aan strategieën zou kunnen zijn om zo'n pand te behouden, werd niet ingeschat. Dat je ook, naast de dreiging met geweld, op andere manieren strijd kon leveren. De Groote Keyser was de plaats van het totale verzet en daar zag ik op dat moment niets in. Mijn houding ten aanzien van kraken veranderde toen we ons meer bezig moesten houden met ons proces – we hadden een kort geding aan onze broek gekregen. We moesten ons in allerlei bochten wringen om te bewijzen dat de acht mensen die aangeklaagd waren, er niet woonden. Er was vreselijk veel gedoe om het huis. Tegelijkertijd kwam de Vondelstraat. Dat is voor mij een heel belangrijk punt geweest. Voor de Vondelstraat was ik nog aan het twijfelen, van: god, dat kraken, ik krijg er een kind van: dat is zo'n gedonder, ik ga maar gewoon op zoek naar een kamer. Ik was lekker bezig met de studie.

Ik moest een rustige plaats vinden waar ik kon wonen, punt uit! Maar na de Vondelstraat was dat volstrekt omgekeerd. Echt, dat weet ik nog heel goed. Van: nee, dit gaat te ver. Hoe dan ook, ik wil verder met kraken, dit kan gewoon niet. Daar ging voor mij heel veel kracht van uit. Ik ben er bijna de hele tijd bij geweest. Dat was voor mij het omslagpunt. Ik merkte dat ik zelf ontzettend radikaliseerde. Ik ging mezelf veel meer dan daarvoor als kraker zien en minder als studerend iemand.

Fike: Wat versta jij onder radikaliseren?

Ger: Uhm ... nou ... voor mij is het nog steeds een heel belangrijke omslag om stenen te gaan gooien, om verzet te plegen, om de zin van het verzet op straat in te gaan zien. Niet meer zeggen: verzet heeft geen zin, want de staat is altijd de sterkste of te zeggen: het is toch niet effectief en ik probeer mijn eigen steentje bij te dragen door een krantje te maken. Dat je zelf in gaat zien, dat je een kracht kunt vormen, dat was voor mij heel nieuw. Daarvoor was daar trouwens ook geen sprake van. Met de Groote Keyser begon het pas en bij de Vondelstraat werd mij duidelijk, dat je als krakers een maatschappelijke kracht kunt vormen, die op een gegeven moment heel sterk is. En dat je die uit op straat, dat je die laat zien. Dat was voor mij heel verhelderend. Ik ging ook een stuk relativerender nadenken over al die marxistische theorieën. In de loop van 1980 ben ik steeds meer anti-theoreties geworden.

Van de Nieuwmarkters heb ik geleerd je eigen apparaten te organiseren, om de kracht van de beweging te overstijgen, dat je niet afzakt naar het bij de pakken neerzitten. Een eigen drukkerij, kraakkafé, uitgeverij of iets van een eigen werkplaats. Jezelf van werk voorzien zodat je ook in slappe tijden bezig kunt zijn met opbouwende zaken en je in een verzetssituatie meteen kunt reageren. Ik vind niet dat je in een vormingshuis moet gaan zitten om daar kinderen aan te passen of in een buurthuis actief moet worden. Maar gewoon je eigen stad opbouwen. Daarom wil ik mezelf ook dwingen die twee linkerhanden opzij te zetten. Dat krakers de stad herstellen, dat vind ik een goede kreet: dat zie ik overal gebeuren, het is voor mij de kern van de kraakbeweging. Dit wil ik dan ook verdedigen: als er een pand ontruimd wordt, staat er voor mij een heleboel op het spel; levensvormen, zoals groepswonen en dat soort zaken. Daar ben ik op het moment mee bezig, niet alleen door woorden maar ook door daden. Ik probeer andere levensvormen tegenover de oude te stellen, zonder te zeggen dat andere mensen dat ook moeten gaan doen. Bijvoorbeeld door het bouwen van windmolens laat je juist zien dat er een maatschappelijk alternatief is voor kernenergie, zonder daarbij te zeggen dat jouw molen het alternatief is. Want dat is het niet. Er moet een maatschappelijke verandering komen. Ik ga niet wachten totdat de Kema windmolens ontwikkelt. Dat zou je dus ook anders kunnen

doen. Je kunt het politiek zo spelen dat de Kema windmolens gaat ontwikkelen. De manier van denken die er bij mij achter zit, is zelf dingen opbouwen. Een ideologische praktijk van: je doet wat je zegt. Het is niet alleen een politieke eis, maar het is praktijk. En daarom valt kraken helemaal in dat idee. Ik geloof ook in onze generatie. De Tachtigers, die zie ik wel voor me. Jij niet dan? Daar geloof ik echt in. Dan denk ik: de Zestigers, die hebben het helemaal niet gemaakt.

Die tank is er niet alleen voor anderen, die is er ook voor mij

Vraaggesprek met Jacqueline, 3 juni 1981. Ze is net uit haar oude kraakpand in een negentiende eeuwse afbraakbuurt verhuisd naar het centrum. Ook dit pand is gekraakt. Ze is druk bezig haar nieuwe huis op te knappen. Het interview wordt bij Fike gehouden omdat Jacqueline graag even in een 'af' huis wil zijn.

Jacqueline: Het eerste jaar na de middelbare school heb ik op een studentenflat gewoond. Afschuwelijk was het daar. Op het eind van het studiejaar gingen een paar bekenden van mij kraken. Van kraken wist ik maar weinig af. Ik wist dat het gebeurde, maar wat het inhield? Dat wist ik allemaal niet. Ik ging dus vooral mee omdat ik de anderen aardig vond. Het was geen bewuste keus, kraken. Dat is nu drie jaar geleden, halverwege '78. We zijn toen een paar keer naar het kraakspreekuur gegaan. Uiteindelijk hebben we met veertig mensen een heel blok gekraakt. Er heerste een opgewonden sfeer. Het moest allemaal snel, snel gebeuren. Ja, dat was toch wel van: o jee, ik doe iets wat niet mag, je kan ervoor opgepakt worden. Ik durfde ook niet zo goed naar binnen toe. Er was afgesproken dat de mensen die in de panden zouden gaan wonen, het eerst via ladders naar binnen zouden klimmen. O jee, dacht ik, moet ik nou die ladder op? Als je binnen zit, kom je er niet meer uit. Het was beneden ook dichtgemetseld. Dat vond ik heel eng. Vooral toen de politie kwam. Ik stond toen net bij het raam en moest de ladder naar binnen sjuuwen. Dat was heel raar. Ik was ook nog nooit met de politie in aanraking gekomen. Ik ben vrij netjes opgevoed; dat soort dingen behoor je gewoon niet te doen.

Daar woonden we dan. In het begin hadden we nog niks, geen keuken, geen water, en dat soort dingen. Dan moet je veel gemeenschappelijk doen. En dat is zo gebleven. Langzamerhand groei je daarin. We zijn niet bewust als een woongroep begonnen, hadden van tevoren daar ook niet over gepraat. De eerste twee jaar liep het heel leuk. Het laatste jaar dat we er woonden was vervelend. We aten bijna nooit meer met elkaar. Er logeerden iedere keer mensen bij ons, wel drie maanden of nog langer. Mensen die tijdelijk onderdak zochten. Vooral met eten was dat rommelig. Dan bleken er bijvoorbeeld ineens tien mensen mee te eten in plaats van zes. Op een gegeven moment zijn we daar afspraken over gaan maken, maar dat mocht niet veel baten. We hadden konstant ruzies. Het klapte toen uit elkaar.

Dat eerste jaar was een rommelige tijd. Het volgde allemaal zo snel op elkaar, ik had nauwelijks de tijd om rustig na te denken. Twee maanden nadat ik gekraakt had, begon het tweede jaar van mijn studie. Ik heb toen nog heel hard nagedacht of ik in het studentenvakbondsbestuur zou gaan. Uiteindelijk heb ik dat niet gedaan. Het klopte niet met elkaar: studentenbeweging en kraakbeweging. Dat ging gewoon niet samen. Het had ook te maken met discussies die gevoerd werden over de malaise van de studentenbeweging. Iemand maakte toen de opmerking: 'Al die studenten lopen naar de kraakbeweging, wat moeten we doen om die mensen terug te krijgen?' Dat vond ik zo'n belachelijke opstelling! Het is toch geen touwtrekken tussen bewegingen wie de meeste leden heeft? Ik vond dat zo debiel, daar hoefde ik niks meer mee te maken te hebben.

Het verschil tussen studentenbeweging en kraakbeweging is dat deze laatste niet zo theoretisch is. Het is pure realiteit, je woont in een pand. Het wordt bedreigd ... Met studeren is dat ook wel zo, als je kijkt naar verhoging van het collegegeld en het al dan niet aanstellen van een docent. Maar studeren en alles wat daar mee te maken heeft, staat toch verder van je bed. Als je naar huis gaat heb je er bij wijze van spreken geen last meer van. Terwijl je om kraken niet heen kunt, je zit er midden in. Je kan niet vrijblijvend een meninkje hebben, je moet er naar handelen. Een pand dreigt ontruimd te worden, je hebt geen tijd om te lullen, je moet gaan barricaderen, dingen organiseren, mensen oproepen. Als het pand ontruimd is, kan je er even over napraten, maar de volgende aktie staat alweer voor de deur. Zo kan je wel mooi zeggen: ik ben ervoor om stenen te gooien, nou, en dan is er een aktie waar je met zijn allen naartoe gaat en dan sta je daar. Dan moet je ook handelen naar wat je gezegd hebt. Dat zet je ontzettend aan het denken. Ook de manier waarop je woont, in een groep, beïnvloedt je. Bij ons in huis was iedereen min of meer betrokken bij wat er allemaal op kraakgebied gebeurde. Daar werd veel over gepraat.

Bij ons in de buurt werd heel veel gekraakt. Ik hielp iedere keer mee. In de kraakgroep zaten toen ook mensen die op stedelijk nivo actief waren. Je vraagt dan aan hen wat daar gebeurt. Zo raakte ik er een beetje bij betrokken. De vergaderingen waren altijd in de kraakkroeg. Het is opvallend dat toen de kroeg dicht ging – omdat het pand plat moest – de kraakgroep helemaal in elkaar geklapt is. Je zag elkaar niet meer. En als er nog vergaderingen georganiseerd werden, kwamen er nog maar weinig mensen. Zo'n ontmoetingspunt is heel belangrijk.

Ik ben vorig jaar opgehouden met studeren, omdat ik het studeren niet meer zo leuk vond, mijn kandidaats gehaald had en dus mooi even kon stoppen. Toen ik net begon had ik mooie ideeën over de wereld gaan verbeteren. Maar die illusie kan je wel laten varen. Aan de ene kant krijg je geen werk, andragogen heeft niemand nodig, het is echt een luxe om een andragoog in dienst te hebben, en aan de andere kant heb ik mijn vraagtekens bij al die hoogdravende andagogiese activiteiten. Op zich vind ik het wel een goeie studie: ik heb er behoefte aan om dingen in een breder verband te plaatsen. Daar kom ik uit mezelf niet zo op. In de toekomst wil ik weer gaan studeren. En proberen mijn studie en mijn bezig zijn met kraken te combineren.

Ik heb nu een half jaar gewerkt en dat is ook niet alles. Vooral niet omdat ik alleen voor lullige, administratieve baantjes in aanmerking kom. In dat half jaar is de Wetering ontruimd. Mijn werk was daar vlakbij, dus tussen de middag ging ik kijken. En ja, toen moest ik wel met de mensen op mijn werk over kraken praten. Wat ik ermee te maken had en waarom ik het zo erg vond dat de Wetering ontruimd werd. Iedere keer kom je dan terug op de geweldsdiskussie. Dan zeiden ze: 'Waar is dat stenen gooien nou voor nodig?' Daar begrepen ze geen reet van. Wat er in de pers staat is hopeloos. Dat beïnvloedt de mening van mensen heel sterk. En dan zitten wij nog in Amsterdam. Maar mijn ouders of hun vrienden bijvoorbeeld, weten de dingen alleen maar uit de krant, lezen totaal iets anders dan wat er gebeurt. Als je hun dan vertelt wat er echt gebeurd is, blijkt dat heel verschillend te zijn met wat zij begrepen hebben uit de media. Het is dan bijna onmogelijk om hun denkbeelden weer te veranderen. Het is heel moeilijk om met mensen die niets met kraken te maken hebben, over zo'n ontruiming te praten zonder dingen van jezelf in te leveren.

Ik moet zeggen dat ik zelf ook behoorlijk zwabber in mijn ideeën. Tijdens de aankoop van de Groote Keyser waren er bij ons in de buurt heftige discussies. Ik dacht eerst: prima als dat pand wordt aangekocht, dan zijn we van dat gedonder af. Als je je nu daartegen gaat verzetten, zijn we alle sympathie van de mensen kwijt. Maar als je op een andere manier gaat nadenken, is zo'n aankoop belachelijk. Je doet dan weer mee aan speculatieprak-

tijken en eigendomsbezit. Die panden moeten niet gekocht, maar gevorderd worden! Dus verzetten tegen de aankoop en alleen vordering eisen. Ik vind het heel moeilijk om over zoiets mijn mening te bepalen. Ik denk dan: o jee, daar zit ook wel wat in, wat moet ik nou? Dat vind ik ook het vermoeiende, wèl het goeie hoor, van die kraakgroep. Iedere keer moet je je mening weer herzien. Het is niet zo dat je een vast idee hebt van: dit vind ik goed en dat vind ik fout. Na iedere aktie kan en moet je je mening weer herzien, het schuift steeds op, hè. Je wordt steeds radikaler in je ideeën. Toen de eerste stenen werden gegooid: oeh, kan dat nou eigenlijk wel? Ik vond het maar link. Terwijl nu: prima hoor, stenen gooien! Dat is wel het minste wat je kan doen.

Fike: Je vat nu zelf het feit dat je veranderd bent samen onder de term radikaler worden. Wat betekent dat dan voor jou?

Jacqueline: Nou, minder burgerlijk misschien. Minder vasthouden aan waarden en normen, die op dit moment bestaan en die ik meegekregen heb door mijn opvoeding en door school: je verzet je niet tegen gezag, tegen parlementaire uitspraken, de rechtsorde mag je niet aantasten. Maar op een gegeven moment ga je steeds meer van die waarden en normen afzien. Dat bedoel ik met radikaler. Er is bijvoorbeeld een uitspraak in de Kamer over abortus. Daar mag je tegen demonstreren, maar uiteindelijk zul je dat toch moeten accepteren. Wet is wet! Langzamerhand kom ik er steeds meer achter dat er andere waarheden zijn dan de heersende ideeën en dat je je wèl moet verzetten.

Ik vind dat de kraakbeweging heel erg door mannen bepaald wordt. Die zie je onder andere bij akties. Je gaat gemengd erheen, maar de vrouwen trekken zo langzamerhand naar elkaar toe van: hoe, wat eng! Heb jij al wat gedaan? En als er in de buurt geplakt moet worden, ga ik altijd met een groepje vrouwen. Dan voel je je solidair met elkaar als vrouw. Dat gaat niet bewust, maar je trekt naar elkaar toe. Maar als je me zou vragen: 'Ben je actief in de vrouwenbeweging?' zeg ik nee. Kraakbeweging daar ben ik actief in. Ik vind dat wel raar, dat daar voor mij zo'n verschil in zit. Misschien komt dat omdat wonen zo belangrijk, zo wezenlijk is. Toen wij vorig jaar uit ons huis moesten, dat wisten we al lang van tevoren, zijn we gaan zoeken. Maar het is zo'n raar idee dat je misschien wel geen woonruimte hebt, dat het wel eens mis zou kunnen gaan. Dat is toch wel heel anders dan een vrouwenpraatgroep en emancipatiedingen. Daar kan je toch op de een of andere manier omheen. Het is toch minder wezenlijk ... Ja, dat is niet waar. (gelach)

Fike: Ik vind dat mannen veel meer op hun kop moeten krijgen op het moment dat ze over anderen heenlopen.

Jacqueline: Ik denk dat dat heel moeilijk is. Bij ons in het pand wonen we

met vijf vrouwen en drie mannen. Alles was eruit, we hebben ontzettend veel op moeten knappen. Van tevoren hebben we gepraat over hoe we het klussen zouden gaan aanpakken met betrekking tot het verschil in handigheid tussen mannen en vrouwen. We spraken af er allemaal goed op te letten en de grote, moeilijke klussen gezamenlijk te doen. De vrouwen hebben de elektriciteit in het huis aangelegd, maar gas, water, het dak maken, zeg maar de ingewikkelder dingen, allemáál door mannen gedaan. Het bleek toch heel moeilijk een oplossing voor de rolverdeling te vinden. Ook voor die mannen. Zij wisten ook niet hoe alles moest, maar begonnen gewoon. En als het fout ging, dan deden ze het nog een keer over. Terwijl voor ons ieder begin van een klus al moeilijk was. 'O, jee, wat heb je daar bij nodig? Hamers, schroevendraaier, boor, o, jeetje, een boor, met wat voor boortje?' Nou, dan ben je al zolang bezig met dat soort dingen te verzinnen, dat slokt al een groot deel van je energie op. Achteraf heb ik het gevoel: ik heb méé geholpen, maar het technische denkwerk heb ik niet gedaan. Geverfd, dat wel. Toen we eenmaal gingen verven, vond ik het leuk, dat kòn ik. Aan de andere kant is het soms ook wel makkelijk dat mannen zo snel dingen regelen. Bij akties werkt dat ook. Dan moet er gebarrikeerd worden, en dan denk ik: prima, als mannen dat doen. Zo werkt het ook wel weer. Ze drukken je weg, maar je laat je soms ook maar wat graag opzij schuiven.

Bij de Vondelstraat heb ik voor het eerst geweld van krakers meegemaakt. ik was dat hele weekend niet in Amsterdam geweest, wist van niks. Maar ik werd ontzettend pissig toen ik die maandagochtend die wezenloze ontruiming zag, het was zo belachelijk. Ik kon me de woede van de anderen heel goed voorstellen. het geweld had toen zeker een functie. Láát het er maar op aankomen. Vreselijk, afschuwelijk, maar heel hard nodig. Laat maar duidelijk worden wie je tegenstander is.

Fike: Wat moet er dan duidelijk worden volgens jou?

Jacqueline: Hoe de verhoudingen liggen. Hoe de overheid bereid is – ja, dan komen alle kliché's – op mensen in te gaan die bezig zijn met hun eigen strijd voor woonruimte. Hoe weinig tolerant de politici reageren, ondanks de verhalen en ideeën over aktiepartij zus en zo. Ik denk dat heel veel mensen ervan geschrokken zijn dat 'onze' overheid zo reageert.

Fike: Ben jij daarvan geschrokken?

Jacqueline: Jaaa, o ja, best wel. De Vondelstraat dat was voor mij de eerste, grote, afschuwelijke ervaring. Maar later gebeurde dat iedere keer weer opnieuw. Je wist dat ze met ontzettend veel materieel zouden komen, maar toch ... bij de Wetering was dat voor mij het sterkst. Zó belachelijk dat dat pand ontruimd moest gaan worden. Zó volslagen idioot. Nergens voor nodig. En iedere keer opnieuw weer schrikken van hoe mensen behandeld worden. Ja, ik vind het iedere keer weer afschuwelijk. Van: dat kàn gewoon

niet wat hier gebeurt. Het idee van 'die tank is er niet tegen andere mensen, maar die is er ook voor mij'. Dat is heel eng. En ook met stillen, dië stillen kunnen net zo goed mij pakken. Ze pakken iedereen. Waarom dus mij niet? Ik ben ook niet zo onschuldig. Ik doe hier wel niks, maar ik bèn hier wel en dat is al genoeg reden om opgepakt te worden.

Na de Wetering ben ik helemaal in elkaar geklapt. Ik moest de dag erna werken, nou, ik heb me ziek gemeld, ik voelde me zo rot. Zo gepakt of zo. En van: ach, het heeft allemaal geen zin meer, laat alles toch maar. Ja, hoe verwerk je dat? Toch door veel te praten met andere mensen en ook door je weer te richten op andere dingen. Weer leuke akties gaan voeren zodat je er weer lol in krijgt. Van die bankenaktie kreeg ik echt een kick. Ze waren ook heel gezellig om voor te bereiden. Heel spannend, sensatie zoeken.

Fike: Een soort ontlading van agressie.

Jacqueline: Ja, jazeker!

Fike: Dat glaserinkel ...

Jacqueline: Ja ... Maar eigenlijk vind ik het ook wel weer raar van mezelf. Dat je door de stad fietst en overal die kapotte ruiten ziet en van: haha, leuk hoor, het is weer prima gelukt. Dan denk ik: god, heb ik er lol in dat bij een ander de ruiten worden ingegooid? Dat is ook weer het verleggen van normen. Eerst dacht ik: moeten die ruiten van banken ingegooid worden? Waar is dat nou voor nodig? Maar dan denk ik: ja, ja, er zit toch wel wat in. Zij ondersteunen en financieren speculatie.

Ik merk dat ik het heel moeilijk vind om te rekonstrueren hoe ik nu in de kraakbeweging terecht ben gekomen, hoe ik veranderd ben. Waardoor ben ik nou zo betrokken geraakt? Dat is inderdaad wel de Vondelstraat. Maar het gaat allemaal zo snel. 't Is moeilijk om daar lijn in te brengen. De ideeën die je nu opdoet over de maatschappij zijn niet zo maar vage ideeën, die draaien geen 180 graden meer om. Ik neem het zelf heel serieus. Het is voor mij niet zomaar lekker rellen en leuk bezig zijn. Daarom denk ik dat het iets is wat blijft, je houdt er dingen aan over. In ieder geval in je denken. Het vertrouwen wat ik verloren heb in het parlement is iets wat niet snel teruggewonnen zal worden. Het is toch heel wezenlijk om niet meer te denken: als ik maar op de juiste partij stem, dan komt het wel goed. Nee, ik vind dat je het zelf moet opknappen. In die zin is kraken voor mij heel belangrijk, heel bepalend voor mijn leven.

Misschien krijg ik eindelijk eens een lot uit de loterij

Vraaggesprek met Tycho gehouden op 25 mei 1981.

Ik loop achter Tycho aan diens kamer binnen. Zo te zien houdt hij van Jugendstil in nieuwe stijl: veel mensgrote spiegels, die allemaal verschillend op kunstige wijze gebarsten zijn. Ik bekijk de spiegels bewonderend. Hoe heeft hij dat voor mekaar gekregen? De één in de vorm van een spinnenweb gebarsten, de volgende met grillige scheuren over lengte en breedte ... Naarmate het gesprek vordert wordt duidelijk dat de spiegels per ongeluk kapot zijn; kapotgeslagen door de vele invallen van knokploegjes.

Annegriet: Wat voor dingen doe jij in de kraakbeweging?

Tycho: Soms help ik mee met dingen die door de kraakgroep georganiseerd zijn. Maar meestal kraak ik met een paar mensen, zonder ruggespraak met het kraakoverleg. Ik doe hun dan de mededeling dat ik met een bepaald pand bezig ben en of ze zich daar niet mee willen bemoeien.

Annegriet: Waarom kraak je voor anderen?

Tycho: Ik wil gewoon mijn tijd nuttig maken, besteden aan zaken die ik goed vind. Vanaf mijn zestiende ben ik al met akties bezig. Wat ik wil botst altijd met de autoriteiten. Als ik een mooie brommer heb en ik wil daarop rijden dan mag dat niet omdat hij opgevoerd is. Alles moet volgens de regeltjes. Ik ben wars van degenen die zich opwerpen als autoriteiten ... Eigenlijk sluit ik me bij iedere aktie aan die ik emotioneel kan aanvaarden. Als het om de illegalen gaat, gaat het om het voortvluchtig zijn, het gezocht worden terwijl je onschuldig bent. Dat gevoel heb ik de laatste tijd zelf ook. Nou, dan is er al die binding. Je kunt het allemaal wel beredeneren, maar ik heb echt geen politieke motieven. Ik ga meer op mijn gevoel af. Vanuit die achtergrond ben ik ook met kraken bezig.

Naast die gevoelsmatige solidariteit met anderen is kraken ook een stukje van mezelf. Ik heb er dag en nacht mee te maken. Alles in deze kamer is mijn eigendom, maar ik heb er geen zeggenschap over. Elke lul kan binnenstappen en zeggen: 'Dit pand moet ontruimd worden.' Er kan een knokploeg komen, een wraakaktie, niets is zeker.

Annegriet: Dus je bent ook met kraken bezig vanuit een bepaald gevoel dat je met mensen hebt?

Tycho: Ja. En door aktie te voeren ontmoet je meer personen dan als je een suffe baan hebt. Ik zoek losse kontakten omdat ik me moeilijk aan mensen kan binden. De aktievorm is daar één van de betere manieren voor. Samen werken en samen ontspannen. Wat er morgen gebeurt dat zien we dan wel

weer. Het heeft ook zijn nadelen. Als er een moment niets te doen is, zit je wel in je eentje. Geen hond waar je dan heen kan. Ik moet zeggen dat met name het laatste half jaar ik er eigenlijk geen licht meer in zie. Ik voel me vrij eenzaam. Ik ben tot het besef gekomen dat ik jarenlang alleen akties heb gevoerd en geen flikker aan mezelf gedaan heb. Ik ben nu een beetje een andere weg ingeslagen. Laat de akties maar even wachten. Eerst mezelf en dan weer terug naar de akties. Het ideaal dat ik voor ogen heb, de manier waarop ik wil leven is voor mij niet haalbaar. Daarom stort ik me ook zo in de akties. Wat ik nodig heb is een klein woninkje met een beetje ruime werkplaats. Probeer dat maar eens hier te krijgen.

Annegriet: Zou er voor jou iets bereikt zijn als je een huisje met werkruimte aangeboden krijgt?

Tycho: Ja, dan zou ik een basis hebben om mezelf te kunnen ontplooiën. Natuurlijk heel materialisties, maar ik heb een hoop ideeën en één talent. Ik ben technies, maakt niet uit wat het is. Bij mij is het een twee-eenheid. Ik moet dingen kunnen bedenken en uitvoeren. Ik kan dat niet bij een baas.

De allereerste keer dat ik in contact kwam met een keiharde aktie was bij de ontruiming in de Nieuwmarkt. Daar ben ik erg door veranderd. Ik deed niet aktief mee, maar liep wat rond met mijn 27 MC-apparatuur. Ik was toen nog zo naïef dat ik dacht van: ik heb niets gedaan, mij laten ze wel met rust. Op het moment dat de allerlaatste charge kwam, ben ik een portiek ingedoken. Meute weg, de marechaussee er achteraan. Eentje keek onder auto's, in portieken en zag mij toen staan. Hij begon helemaal hysteries te gillen: 'Kom naar beneden.' 'Rustig, rustig', zei ik. Ik was overmoedig, ik vroeg hem nog voor een interviewtje. Hij gillen: 'Weg wezen.' Ik draai me om, loop weg en krijg een aantal tikken op mijn hersens. Ik denk: verdorie, die vent is maf. Ik ben toen gaan rennen. De marechaussee kwam echter terug. Zij zagen mij en toen was het spitsroeden lopen tussen dertig marechaussees, totdat eentje mij tekelde. Op dat moment begonnen ze met stokken en hun hakken mijn rug te bewerken. De demonstranten hebben vanaf de brug een uitval gedaan, godzijdank en me daarna naar het ziekenhuis gebracht. Mijn armen waren dood, mijn benen waren dood en mijn ruggewervel in elkaar. Een hoop naïviteit was weg, ik was geen klein jochie meer.

Ik kan nu inschatten als ik naar een rel ga, wat er kan gebeuren. Ik weet zo langzamerhand wat het betekent om een pak slaag te krijgen; sinds de Nieuwmarkt heb ik het vaker gehad. Bang ben je hoofdzakelijk voor iets wat je niet kent. Wat ik niet ken is een arrestatie – ben vaak genoeg opgepakt hoor, maar ik heb nooit langer dan 24 uur vastgezet. Een arrestatie is voor mij nieuw, daar zit ik echt tegenaan te hikken. Je hebt het niet meer in je eigen macht, je hebt niets meer te zeggen. Dat is het ergste wat ik me

zou kunnen bedenken. Een pak slaag .. alla, de pijp uit ... alla. Als ik vind dat het nut heeft om vooraan te staan als ze schieten, dan sta ik d'r. Als ik vind dat mijn dood bij een ontruiming een teken zou zijn van de onrechtmatigheid, van een fout beleid, dan neem ik dat risico. Het gaat mij om het gevoel van in leven blijven, maar je niet verzet hebben. Dat kan ik niet. In de Vondelstraat ben ik tot het alleruiterste vooraan blijven staan: barst maar met die rupsvoertuigen en die ME. Ik was in staat om op die apparaten te klimmen en de mannetjes te pakken. Ik heb me toen ingehouden omdat 'men' niet te ver wilde gaan. Dat vind ik juist. Als ik wat doe, betrek ik ook de anderen daarin. Als ik daar ga rammen dan wordt iedereen gepakt. Ik vind dat ik dat niet kan maken. Daar wordt door anderen wel eens te weinig rekening mee gehouden. Katapults vind ik daarom te ver gaan. Je geeft de overheid ten eerste een reden om te schieten en ten tweede moet je maar afwachten of degene die met de katapult heeft geschoten wordt neergeknald. Waarschijnlijk niet. Ik vind dat we ons bij het betere handwerk moeten houden. Stenen en stokken. Als we het maar massaal genoeg doen, komt de overheid met steeds grovere middelen. Het contrast tussen hen en ons wordt groter: dat valt op. Ik moet me kunnen uiten. Op een parlementaire manier is dat niet meer mogelijk. Ik wil kenbaar maken, dat ik tegen de gang van zaken bent. Je kunt dan wel Wiegel neerschieten, maar ik voor mezelf weet geen betere weg dan stenen gooien. Ik heb er moeite mee dat ik er een paar het ziekenhuis ingooi, maar ik zie geen alternatief. Ik probeer nog wel zoveel mogelijk materiaal te saboteren.

Dat ik publiciteitsgeil ben? Nou en? Ik vind het leuk en belangrijk om interviews te geven; anderen durven dat niet zo. Het is niet ik die naar voren moet komen, maar de zaak waar ik voor sta moet belicht worden. Ik vind dat ik dat op een redelijke manier doe. Anderen vinden van niet. Dat weet ik. Ik ben iemand die graag opvalt en daarmee schop ik een beetje tegen zere schenen. Ook binnen de kraakbeweging. Als je een pand kraakt buiten medeweten van de kraakgroep, dan word je zwart gemaakt. Dan krijg je geen steun bij de ontruiming van dat huis.

Er zijn nu binnen de kraakbeweging een aantal groepjes bezig die het gezicht van de hele meute bepalen. Ik geloof dat de kraakbeweging – daar versta ik trouwens een verzameling krakers onder – zich in een behoorlijke impasse bevindt. In het afgelopen jaar is het aantal mensen dat op vergaderingen komt steeds kleiner geworden. Doordat besluiten op vergaderingen genomen worden hebben zij daarop geen invloed meer. Ik heb een uitkering. Ik kan dus in principe 24 uur per dag aan kraken besteden. Als ik dat zou doen, dan ben ik een leidende figuur in de kraakbeweging. Het feit dat iedereen die genoeg tijd heeft een leider kan worden is slecht. Dan hou je alleen rekening met de tijd die iemand beschikbaar heeft en niet met even-

tuele kwaliteiten. Dat vind ik heel eng. De mensen die schreeuwen, de fanatiekelingen, komen altijd. Die overschreeuwen de boel en dan gebeurt er weer iets stoms uit naam van alle Amsterdamse krakers. Tien mensen uit de Grachtengordel (kraakbuurt) zijn voldoende om de hele Grachtengordel in beweging te zetten. Nou, dat vind ik absurd. Als er iets gebeurt, wordt dat iedereen aangerekend. Ik ben terrorist omdat er een hoop ruiten van banken zijn gesneuveld, ook al heb ik zelf niet gegooid. Als er een rel in de stad is krijg ik het op mijn dak. Er is een grote groep anti-krakers bij wie ik bekend sta als radicale kraker en die mij ook weten te vinden. Er hoeft er maar eentje te zijn die zegt: 'Laten we hem even pakken.' Na een aktie moet ik altijd thuis zijn, ook al heb ik niet meegedaan. Al drie keer hebben ze uit wraak mijn hele huis aan diggelen geslagen.

Daarom ook heb ik een tijdje geprobeerd om nieuwe vormen van aktievoeren aan te dragen, maar dat loopt dood. ik vind trouwens dat je ook moet zoeken naar alternatieven als je kritiek hebt, anders moet je je harsens houden. Meestal weet ik zelf wel wat anders, maar dat wordt dan niet overgenomen. Het anti-leegstandskomitee was een initiatief van mij en een paar anderen. Maar ook dat lukt niet. Daar zijn wel een paar redenen voor aan te wijzen. Men vindt het zinloos om een parlementaire oorlog te voeren. Ik vind dat je dat niet zomaar moet laten stikken. De hoorzitting in de Eerste Kamer over de leegstandswet, daar is eigenlijk niets mee gebeurd. Parlementaire oorlogsvoering kan zinloos zijn, daar ben ik het in grote trekken mee eens. Maar voor mij gaat het erom wat je ermee doet. Als jij een bepaald kamerdebat weet op te wekken, dan zal dat debat niets opleveren, maar je kunt er in ieder geval een ludieke aktie omheen doen. Je moet datgene doen wat niet verwacht wordt, dat heeft het meeste zin. Als er bij een ontruiming alijd op grote tegenstand gerekend wordt, dan moet je niets doen. De Prins Hendrikkade was wat dat betreft een succesje.

Annegriet: Ik hoor jou nog zeggen op een vergadering over de verdediging van dat pand: 'We moeten overwegen dat er dooien kunnen vallen.' Ik had je wel in elkaar kunnen timmeren! Ik heb er nog steeds spijt van dat ik dat niet heb gedaan. 'Overwegen dat er dooien kunnen vallen', dat is voor mij geen overweging. Zo van: is het dat ons wel waard? Dat is het mij bij voorbaat al niet waard.

Tycho: Het was de discussie over: als we ons gaan verdedigen, wat gebeurt er dan? Nou, dat kon je achteraf zien. Er stonden godverdomme scherpschutters.

Annegriet: Als jij bereid bent om je neer te laten knallen komt dat in mijn hoofd zo absurd voor. Ik zou nooit, nóóit bereid zijn om dat voor zoiets te doen. Zo ver krijgen ze me niet!

Tycho: Het is het afwegen van belangen. Ik zit nu klote, ik zie geen gat in mijn toekomst. Ik hou het alleen vol om weet ik veel wat, omdat ik nog enig

gevoel van nut heb. Als ik nu de pijp uit ga, dan haalt dat niets uit. Maar als ik het gevoel heb dat het nut heeft om me neer te laten knallen: nou, prima. Ik denk daarbij vooral aan publiciteit. Zoals ik daarstraks zei, als een pand een dusdanig symbool is van een onrechtmatige ontruiming, van een fout beleid, dan heeft het zin. Het had in Nijmegen (Piersonstraat-ontruiming) kunnen gebeuren. De politie verkeerde toen in een situatie waarin ze niet bedreigd werd door katapults, stenen of wat dan ook. Dan is het voor mij geen punt om me neer te laten schieten. Ik heb toch niets ... dit is allemaal niet van mij. Ik heb niets, dus het maakt geen reet uit. Kijk, voor mij geldt ook die spreuk die bij het Weteringcircuit staat: 'Een volk dat voor tirannen zwicht zal meer dan lijf en goed verliezen, dan dooft het licht ...' Ja god, je blijft toch altijd denken: misschien gebeurt er nog wat waardoor ik beter kom te zitten. Misschien kom ik eindelijk eens aan de beurt. Ik sta al vier jaar in de rij voor een GDH-woning. Misschien krijg ik eindelijk eens een lot uit de loterij.

Kraken zou een soort werk moeten zijn

Vraaggesprek met Frans-Rein, gehouden op 11 juli 1981.

Het eerste interview wat Jan houdt na zijn hersenschudding, waardoor hij een tijd uit de running is geweest. Best spannend. Geruchten over: 'harde kern', 'ruige buurt', het zal me benieuwen ...

Jan: Je bent zo'n beetje full-time kraker hè?

Frans-Rein: Ja, ik doe nu al twee jaar niets anders dan actief zijn in kraakzaken. Daarvoor heb ik anderhalf jaar psychologie gestudeerd.

Jan: Vanwaar die overstap?

Frans-Rein: Ik had gekraakt en een paar maanden opgeknapt. Daarna begon ik met de studie. In die tijd werd ik gevraagd om aan het kraaksprek-uur mee te doen. Ik ben er langzaam ingerold en toen zag ik het steeds meer zitten. Ik ging meer in de kraakbeweging en minder aan m'n studie doen. In het begin is dat best een probleem: je zit met je zekerheden, je laat die schieten. Je bent alleen bezig met zaken die op dit moment spelen in plaats van met een studie die op lange termijn bepaalde zekerheden geeft, al is het

maar een vaste uitkering. Nou, dat moet je allemaal laten schieten. De keuze is moeilijk, maar als je eenmaal de beslissing genomen hebt om met de studie te stoppen, haal je opgelucht adem. Je bent blij dat je er eindelijk vanaf bent. En met die zekerheden, daar zit ik nu helemaal niet meer mee. Gewoon omdat ik weet dat ik altijd wel ergens werk kan vinden.

Jan: Wat trekt jou in de kraakbeweging?

Frans-Rein: Ik heb sterk behoefte om prakties bezig te zijn. Of het nou kraken is of anti-militarisme of anti-kernenergie. Het maakt allemaal niet zoveel uit. Het is allen maar een praktische handgreep om bezig te zijn met jouw strijd tegen de grote onrechtvaardigheid. Ik ben in de puberteit erg ongelukkig geweest over hoe het toeging in de wereld. Jarenlang diep in de put gezeten, ik wist niet wat ik er aan moest doen. Je denkt dan: ik kan niets doen. Het kraken is dan iets waar je daadwerkelijk mee bezig kunt zijn. Niet dat je nou een grote invloed hebt, maar je bent toch heel concreet bezig met het voeren van jouw strijd. Echte resultaten zie ik tot nu toe niet zo duidelijk hoor. Nou ja ... toch wel bewustwording van mensen.

Jan: Voor mij is ook een resultaat dat woningen die anders leeg zouden staan nu bewoond zijn.

Frans-Rein: Ja natuurlijk, ik ben ook tevreden als er een kraak gelukt is en als een spekulant weer een pandje armer is. Maar ik zie het wel duidelijk in de grote lijnen van het verzet tegen de hele kapitalistische structuur. Het is gewoon een onderdeel van mijn leven: verzet plegen. Ik zou me ongelukkig voelen als ik niets meer om handen had, waaruit mijn verzet zou blijken.

Jan: Wat voor dingen doe jij zoal in de kraakbeweging?

Frans-Rein: Ik draai mee met het kraakspreekuur. Aan de ene kant omdat ik het een vorm van sociale hulpverlening vind, hoewel ik daar minder in geïnteresseerd ben, maar aan de andere kant moeten er als je wilt kraken, wel bewoners zijn. Het kraken, dat is mijn manier van aktievoeren. Ik vind het belangrijk om anderen te helpen met kraken. Verder doe ik mee met het voorbereiden, nazorg van akties, meestal op stedelijk nivo. Daarnaast probeer ik het kraken een beetje te integreren in het buurtgebeuren, in de buurtgroepen en wijkcentra. Op het ogenblik zit ik in de wijkraad.

Jan: Waarom vind je de buurt zo belangrijk?

Frans-Rein: Ik vind het belangrijk dat je niet geïsoleerd raakt. De overheid is sterk bezig met isoleren, kriminaliseren, om op die manier de kraakbeweging af te maken. Ik denk dat ze dat ook aardig lukt. Er is maar één manier om daar onderuit te komen en dat is met elke kraakgroep zorgen dat de kontakten met de buurt zo goed mogelijk op peil gehouden worden. Naast een aantal praktische zaken zoals het doorgeven van lege panden, de steun die je bij akties krijgt, gaat het er vooral om dat de mensen andere informatie krijgen dan die van de overheid. Je moet bijvoorbeeld proberen uit te

leggen wat er bij zo'n ontruiming gebeurt en waarom je er bent. Dat is dan ook wel mogelijk omdat ze jou kennen en naar je willen luisteren, ze staan niet meteen met hun vooroordelen klaar. Voordat er van die grote akties waren, was het kontakt met de buurt goed. Sinds die tijd is het alleen maar slechter geworden. Wij krakers waren te druk bezig met aktievoeren. Maar gelukkig zijn een hoop mensen er toch wel van overtuigd dat je die kontakten in stand moet houden; je ziet dat krakers het weer gaan oppikken. Er wordt toch al teveel aan inteelt gedaan in de kraakbeweging. Mensen die bij elkaar kruipen, niet meer in andere kafé's komen dan in het kraak-kafé. Dat vind ik heel slecht.

Jan: Hoe denk je dat dat komt?

Frans-Rein: Kijk naar hoe het in de Koevoet (een kraakkafé) begonnen is. Als je naar de Koevoet ging zag je veel mensen waar je nog iets mee te regelen had. Dat waren dus zakelijke kontakten. Langzamerhand is het uitgroeid tot gewoon gezelligheid. Er zijn veel vriendschapsrelaties ontstaan. Nu ga ik vanwege vrienden naar die kroeg. Ik denk ook dat je naar elkaar toe trekt omdat je je verwant voelt. Soms zoek je gewoon een uitlaatklep voor alle spanningen en emoties die je opgebouwd hebt rond een aktie. Daar kun je dan gemakkelijker met krakers over praten, omdat zij het ook meegemaakt hebben. hoewel, op zich wordt er ook nog maar weinig over emotionele dingen gepraat. 's Is, ja ... mensen trekken dan wel naar eikaar toe maar met allemaal grote verhalen. Echt afreageren, dat gebeurt heel weinig.

Jan: Hoe doe jij dat zelf?

Frans-Rein: Nou dat is een heel probleem geweest. Het zit natuurlijk in je hele levenssfeer ingebouwd, je komt niet meer los van de spanningen. Doordat je ingangsnummer (voor alarm telefoon) van de buurt bent, krijg je alles te horen. Op eengegeven moment stapelt het zich op, je kan niet meer rustig worden ... Hoe ik dat verwerkt heb weet ik niet. Ik denk toch dat het een kwestie van ervaring is: aktie voeren wordt een routine; daardoor word je langzamerhand rustiger. Ik heb er natuurlijk wel met anderen op een meer afstandelijke wijze over gepraat: hoe je een manier kon vinden om niet konstant in de spanningen te zitten. Dat heeft echter nooit oplossingen geboden.

Ten tijde van de ontruiming van de Vondelstraat was ik zo doorgedraaid, dat mijn persoonlijk leven wel een beetje kapot ging. Normale vrienden zag ik bijna nooit meer, doordat ik aktief met de verdediging van de Groote Keyser en de kraak van de Vondelstraat bezig was. De relatie met m'n vriendin ging haast mis omdat we zelfs bij elkaar de spanningen niet meer kwijt konden. Je gaat maar door in half overspannen toestand. Het is toen tot een uitbarsting met haar gekomen. Op die manier is natuurlijk wel een

deel van de spanningen weggevallen. Ook doordat ik een paar maanden ben gaan opknappen in de Groote Keyser. Maar voor de rest denk ik toch dat het een kwestie van wennen is, gewoon doorgaan ...

Jan: En dat doorgaan is voor jou naast het werk in de buurt je actief inzetten bij grote akties.

Frans-Rein: Ja zeker, ja. Het is essentieel voor mij dat stedelijke akties gebeuren. Als ik niet zelf met een aantal mensen het initiatief daartoe neem, dan probeer ik me wel zo snel mogelijk aan te sluiten. Waarom vind ik dat belangrijk? Ik denk dat dat uiteindelijk bepaalt hoever de overheid kan gaan. Het houdt zich op aan de grens tussen wat ze wel en wat ze niet meer toelaten. Aan die grens wordt vaak gevochten, dáár moet je bezig blijven. Je moet niet alleen in de buurt kraken op een gebied waar het toch wel toegestaan wordt. Ze kruipen dan dichterbij en maken het terrein kleiner waarop jij iets kan doen. Het kraken wordt dan moeilijker en ontruimen zal steeds makkelijker gaan. Ik zie stedelijke akties als een soort verre verdediging van het eigen pand. Daarom ben ik toen ook in de Groote Keyser gaan zitten. Ik vond het al lang tijd dat er eens een pand verdedigd zou worden. Dat niet elk pand zomaar opgegeven werd. Nou, je beseft natuurlijk nog niet zo goed wat dat inhoudt. Daar komt je wel achter als je in het pand staalplaten staat te zagen ... Eigenlijk kom je er pas achter door zoiets als de Vondelstraat. Je denkt alleen als je daar in je slaapzak ligt van: als ik wakker word dan staat er misschien wel een agent op me in te slaan. Verder kun je je er weinig bij voorstellen. Je weet gewoon niet wat je precies te wachten staat. Ik dacht echt nog niet aan het grove geweld van tanks en dat soort dingen.

Ik denk dat we in de toekomst in kleine groepjes mensen die elkaar kennen, akties moeten gaan ondernemen. Het gevaar wordt te groot: steeds meer infiltraties, stillen. Aan de andere kant moet je ook massaal dingen blijven doen. Maar dan legaal of gewoon demonstraties. De tijd van grote rellen is voorbij, misschien komt er zo af en toe nog wel eens een grote uitbarsting. De ontzettend opgeladen spanning die nodig is voor zo'n periode van grote rellen, is niet meer op te brengen. De mensen rellen nu uit gewoonte en zijn totaal niet meer geëmotioneerd.

Jan: Ben je nou veranderd in de afgelopen twee, drie jaar?

Frans-Rein: Ik denk dat mijn ideeën veranderd zijn, maar niet dat ik zelf veranderd ben. Ja, wat mijn ideeën betreft is me een heleboel duidelijk geworden. Van hoe het eigenlijk in elkaar zit. Een mooi voorbeeld is de rechtszaal. Als je daar nooit geweest bent dan denk je: wijze heren, toch wel indrukwekkend. Terwijl als je betrokken bent in zo'n proces, dan ben je zo verbaasd over wat daar nou in vredesnaam voor show opgevoerd wordt,

dat is echt heel raar. Dan ben je ook plotseling kwijt, ja, hoe noem je dat, misschien is het ook ergens wel een zekerheid. Je ziet in dat het in wezen niets voorstelt. Vroeger was het één van de hoogste instanties die ik me kon voorstellen. Als je nu in die zaal zit ... de heertjes in die karnavalspakken, de gewichtige verhalen die ze vertellen ... ja, heel vreemd.

Jan: Heb je in de beklagdenbank gezeten?

Frans-Rein: Nee, ik was getuige.

Jan: Ben je bang om zelf opgepakt te worden?

Frans-Rein: Nee. Ik ben er wel bang voor geweest. Maar ik heb me zo daarop ingeleefd, zoveel over gelezen, zoveel mee bezig gehouden dat ik er klaar voor ben. Het is eigenlijk een wonder dat ik nog niet opgepakt ben.

Zo'n vier, vijf jaar geleden had ik een hoop negatieve ideeën over hoe het er op de wereld aan toeging. Maar ik kon er nooit mee aankomen, want iedereen zei van: 'Ach, dat geloof ik niet'. Zo langzamerhand is dat echter allemaal wel bevestigd. Dat op zich heeft er voor gezorgd dat ik makkelijker bereid ben om te gaan zitten. Het hoort er gewoon bij, het is een logiese konsekwentie van de manier waarop ik nu bezig ben.

Jan: Daarstraks zei je dat de kraakbeweging aardig ingepakt lijkt. Betekent dat ook dat er minder mensen mee bezig zijn?

Frans-Rein: Ik zie op het moment een duidelijke scheiding ontstaan tussen hen die er voor kiezen om er echt mee door te gaan en zij, voor wie het een periode van een jaar was waarin ze zich inzetten. Nu pakken ze hun eigen gangetjes weer op. Ik kan me dat best wel voorstellen. Ik heb zelf ook lang op het punt gestaan om weer te gaan studeren. Doordat het nu rustiger is heb je de tijd om aan andere dingen te denken. Je ziet een soort identiteitskrisis bij een hoop krakers ontstaan. Ze willen het kraken wel tot een onderdeel van hun leven maken, studie opgeven en dat soort zaken, maar daar niet in blijven steken. Gewoon op een redelijke manier verder leven en niet alleen aan kraken denken.

Jan: Wat zou voor jou een redelijke manier van verder leven zijn?

Frans-Rein: De vriendschappen die je in de kraakbeweging opbouwt, gaan alleen maar over kraken en akties. Ik denk dat je een gewone vriendenkring moet hebben, waarmee je andere dingen kunt doen: op vakantie gaan bijvoorbeeld. Het kraken zou je als een soort werk moeten zien ... dat is weer een ander probleem, wat werklozen ook wel zullen hebben. Dat je geen scheiding meer hebt tussen de situatie waarin je hard bezig bent en de situatie waarin je vrij hebt, zogenaamd. Je kunt op een gegeven moment niet meer rustig een boek gaan zitten lezen omdat je dan het idee hebt van: ik doe niets. Ja, dat heb ik heel sterk.

Je leert meer over de politie op het moment dat je 'n knuppel in je nek voelt dan wanneer je 20 boeken over ze leest

Vraaggesprek met Marcel, 1 juli 1981

We zijn elkaar al eerder tegengekomen bij acties en op vergaderingen. Marcel vindt het leuk om mij door middel van het interview beter te leren kennen. Ik zie er een beetje tegenop omdat hij voor mij bij 'de kern' van de kraakbeweging hoort: de stoere boys en de snelle praters. Dat laatste klopt: de drie uur durende kassettetijd krijgt hij met gemak vol, het eerste valt eigenlijk wel mee.

Marcel: Nadat ik een tijdje bij vrienden gelogeed had, ben ik aan een kamertje van twee bij twee gekomen. Er was geen verwarming, geen raam, geen wasgelegenheid. Ik was altijd uit huis, kon het er niet uithouden. Ben toen naar een commercieel bemiddelingsburo gegaan, dat mij op een GDH-woning zette. Op een gegeven moment werd ik daar vanaf gezet en stond ik met lege handen op straat. Toevallig had ik in die tijd foto's gemaakt van een van de eerste kraakpogingen hier in de buurt, zo ben ik in contact gekomen met krakers. Ik vertelde hun mijn verhaal en zij wezen me op een dichtgetimmerde woning. Mensen die ik al heel lang kende, hebben één en drie hoog gekraakt. We wonen hier nu al vijf jaar met zijn vijven. Toen ik hier net zat werden één voor één alle panden uit dit blok dichtgetimmerd en vervolgens gekraakt. Alle ruiten moesten vernieuwd worden. Iemand had een oom die tuinder was, dus in een heleboel huizen zit nu tuindersglas. Weer een ander kon aan landbouwplastic komen, alle gasleidingen hebben we gemeenschappelijk aangeschaft. Dat was een heel levendige toestand. Op een gegeven moment moesten er vertegenwoordigers van ons blok naar het kraakoverleg van deze buurt en later naar het stedelijk en omdat ik nogal een vlotte babbel over me heb, werd ik op dat soort dingen afgestuurd.

Ik ben altijd al actief geweest: vredesbeweging, Vietnamkomitee, PSP en later studentenbeweging. Ook in Amsterdam ben ik nog bezig geweest in de studentenbeweging. Ik ben ook niet naar de theaterschool gegaan om artiest te worden, maar omdat ik vond dat er andere, leukere, manieren moesten zijn dan stenciltjes en pamfletten om mensen bij dingen te betrekken. Ik wou dat via theater doen. Om dat uit te proberen ben ik een jaar met de theatergroep Vuile Mong en zijn Vieze Gasten, met een tent van de ene aktie naar de andere getrokken. Ik vond het te gek, maar had tegelijkertijd ook iets van dat kan nooit ècht zoden aan de dijk zetten. Je kan wel steeds spelen dat mensen solidair moeten zijn en zich samen op een doel moeten

richten. Dat is allemaal prachtig. Ik krijg een heel warm gevoel als mensen applaudiseren en zeggen: 'Goh, wat goed.' Maar uiteindelijk gaat het erom dat ze wat doen, dat ze niet alleen op een avondje-uit lopen te zingen van solidair dit en dat. Je moet het ook zijn. Mijn handen jeuken gewoon, ik wilde aan konkretere dingen bezig zijn, zelf meewerken aan verandering en niet alleen maar roepen dat het publiek het moet doen ... Je leert veel meer over de politie op het moment dat je een knuppel in je nek voelt dan wanneer je twintig boeken over ze leest. Ik denk dat acties het bewustzijn van mensen veel ingrijpender veranderen dan theater of boeken. Daarbij vind ik wèl dat theater nodig is. Alleen maar aktievoeren houdt je niet vol. Er moet af en toe ook eens een leuk feest zijn met groepen, muziek en theater.

Ik zie kraken als een onteigening. Als we gelegaliseerd zouden worden, zou ik het minder leuk vinden om hier te wonen. Ik wil iets doen tegen wat ik al jarenlang als een abstrakt iets in mijn hoofd heb hangen: het kapitaal, het partikuliere bezit, of hoe moet je het noemen, het systeem. Eigenlijk is het enige wat je daartegen kan doen het massaal bezetten van fabrieken en ze overnemen. Toch? Het vóerder zelf gaan doen. Nou, voor mij is een kraakpand, zeker als je probeert het op een gemeenschappelijke manier overeind te houden, een bewijs dat dat kan. Je kan natuurlijk ook gaan kraken, erin gaan zitten en 'moet ik eruit, dan ga ik wel weer ergens anders naartoe'. Maar ik heb de bedoeling om dit pand nog jaren overeind te houden. Ik wil laten zien dat als dit pand in privé-handen is, het binnen de kortste keren helemaal verpaupert, maar dat het overeind blijft zolang het in handen is van mensen die erin wonen.

Wat ik wel vind is dat je moet uitkijken om je eigen inzichten – die je verkregen hebt door actief te zijn – tot norm te stellen voor andere mensen. Iedereen maakt zijn eigen ontwikkeling door. Niet iedereen is even ver als de ander, ik vind het flauwekul om dat van elkaar te verwachten. Die intolerantie komt met name van mannen binnen de kraakbeweging. Er ontstaat een beeld van: ik hoor pas bij de kraakbeweging op het moment dat ik minstens drie keer in de bak gezeten heb en ik-weet-niet-hoeveel ME-ers in elkaar heb geramd. Dus een heleboel mensen voelen zich er niet meer bijhoren terwijl ze wel altijd bij acties zijn geweest. Zonder uitleg word je opgeroepen via alarmen om naar Ierlanddemonstraties te gaan. Dat vind ik op zich niet erg, maar ik vind het slecht dat niet uitgelegd wordt waarom, dat vanzelfsprekend aangenomen wordt dat je erbij bent. En als je dan ook nog met anarchistentekens rond moet lopen, en je ook nog druk moet maken over de vrouwenbeweging en kernenergie, ja, dan wordt de drempel om te gaan kraken steeds groter. Ik vond hem al groot toen ik in de kraakgroep kwam. Dat was een hele stap, er werd zo gemakkelijk gedaan. Er

waren toen twee blokken bij mij in de buurt gekraakt, een zóótte dat het daar was! Verschrikkelijk, en je hoorde verhalen over dat er gestolen werd, er brak regelmatig brand uit, ik dacht: jesus christus, kom ik in zo'n blok te zitten. Ik heb best wel even getwijfeld, maar op een gegeven moment had ik iets van ja ... Ik denk dat dat negatieve kraakbeeld mensen nu nog veel erger afschrikt. Ik kraak nog steeds voor andere mensen huizen. Maar als je ziet hoeveel moeite dat mensen kost. Van: 'Moeten er beddenspiralen voor de ramen? En moet ik dan ook met een bivakmuts gaan lopen?' Of: 'Ik ben geen tiep om te kraken', zegt dan iemand die er een beetje disko uitziet of wat lange haren heeft. Wat nou, tiep?? 't Is wel zo dat er een bepaald kultuurtje ontstaan is. Er is een bepaald bewustzijn dat je elkaar nodig hebt, een soort groepsgevoel en dat uit zich op een gegeven moment. In bepaalde muziek, die in kraakkafé's gedraaid wordt, een bepaalde manier van kleden, zelfs een bepaalde manier van je woning inrichten. Dat is logies en prima, maar je moet wel ontzettend uitkijken naar buiten toe.

Fike: Toch doe jij daar zelf ook aan mee (Marcel heeft niet alleen kort zwart geverfd haar, maar ook een leren jack en een broek in punk-model aan).

Marcel: Ja, maar je moet weten dat je het doet. Als ik een interview geef, haal ik een kam door mijn haar – nee, dat is echt waar, dat dóe ik – en dan trek ik een kolbertje aan en zorg dat ik er netjes uitzie. Ik praat dan ook anders met iemand dan in het kraakkafé. Mensen die mij zien moeten niet meteen kunnen zeggen: 'O ja, weer zo'n kraker.' Voor mij ging een belletje rinkelen toen ik eens een button ophad met 'Kraak de Ogem' en een klein jochie moeizaam spelde 'K k kraaaaak, o, jij gooit stenen!' toen dacht ik: als zo'n klein jochie dat zegt, moet je gaan uitkijken. Kennelijk is het niet alleen het geweld, maar ook hoe je eruit ziet, dat geassocieerd wordt met de meest spektakulaire aspecten. Kraken is dus stenen gooien. Vroeger zou men gezegd hebben, kraken is een huis opknappen. Nu dreigt het tegenovergestelde te gebeuren omdat de pers alleen nog maar over de kraakbeweging schrijft op het moment dat er een confrontatie is met de politie. En dan nog op een heel summiere wijze; alleen over de ruiten die gesneuveld zijn en het aantal woningen die ontruimd zijn, niet meer over een groep die mensen onder dak helpt. Daarom vind ik het zo belangrijk om te blijven uitleggen waar we mee bezig zijn. Ik word ontzettend kwaad als niemand eraan gedacht heeft voor een demonstratie een megafoon mee te nemen of pamfletten en een spandoek te maken om een beetje naar buiten toe te verklaren waarom we daar lopen. En naarmate je meer als een groep overkomt, met kort haar en leren jackies, zul je daar extra moeite voor moeten doen. Er zijn te veel mensen die zich de luxe permitteren om alleen naar akties te komen en geen zin hebben in vergaderingen.

Fike: Ik denk dat het niet alleen daardoor komt. Er zijn mensen die ervoor

kiezen om hun energie liever in eigen alternatieven te steken dan in de 'buitenwacht'. Het idee daarachter is dat anderen door die alternatieven zien dat het anders kan.

Marcel: Daar geloof ik dus niet in. Je kan je eigen gang niet gaan. Die mensen van die alternatieve wereld kunnen alleen zo leven omdat ze in een uitzonderingspositie zitten. Niet iedereen kan dat doen. Mensen die hierachter wonen kunnen niet zeggen: 'Huisbaas, schijt eraan, we nemen het huis in eigen beheer.' Het is een luxe-redenering om te zeggen: 'Ik beperk me tot mijn eigen alternatief.' Een eilandje waar een aantal mensen de illusie voor zichzelf op kunnen houden. Maar het gaat niet om uitzonderingen, het gaat om een vrije maatschappij voor iedereen. Dat betekent in elk geval dat ieder zo'n beetje zijn eigen leven kan kiezen en de vorm kan bepalen waarin hij dat leven wil gieten. Dat is heel abstract natuurlijk. Maar bijvoorbeeld de man hiernaast kan niet kiezen want die heeft een gezin en moet zorgen dat er brood op de plank komt. Die moet om zes uur 's ochtends op voor die stomme patatfabriek. Ik denk dat ik in dit systeem datgene wat ik doe alleen maar kan doen bij gratie van wat hij doet. Ik kan daar geen vrede mee hebben, ik trek me dat aan.

Fike: Maar waarom komen er dan niet veel meer mensen de straat op?

Marcel: Op de eerste plaats omdat niet iedereen de juiste informatie heeft en op de tweede plaats om de doodeenvoudige reden dat niet iedereen de mogelijkheden heeft, de omstandigheden, om zoveel te riskeren. Je riskeert namelijk een boel door op straat te komen.

Fike: Waarom jij dan wel?

Marcel: Omdat ik niemand heb die afhankelijk van mij is. Op het moment dat ik een maand in de bak zit is niemand daardoor gedupeerd. Ik kan me permitteren, en dat is een luxe, om in de bak te komen. Ik zou heel graag kinderen willen hebben maar ik verkeer nu niet in de situatie dat ik die verantwoording aan kan. Ik voel het als een noodzaak om naar akties te gaan. Als je het pand een paar straten verderop niet verdedigt, staan ze binnenkort hier voor de deur. Wij wonen hier alleen maar omdat de Grote Keyser er is en de Vondel.

Fike: Voel je dat echt?

Marcel: Ja, zo zie ik dat. Ik ben er ontzettend mee bezig om dat duidelijk te maken. Hier in huis vinden ze dat ook wel. Maar de meeste mensen hebben problemen met stenen gooien. Je moet een vorm vinden voor je protest. En dan kun je natuurlijk wel zeggen: gaan jullie maar spandoeken schilderen en Laatste Waarschuwingen uitdelen, maar dat is het ook niet helemaal. Het is heel moeilijk voor mensen die angst hebben voor een konfrontatie met de politie om zich toch betrokken te voelen.

Fike: Ken jij angst?

Marcel: Ik ben alleen maar bang voor de politie voordat ze er zijn. Op het

moment dat ze er zijn, niet meer. Dan word ik zo ontzettend kwaad, dat is dan sterker dan mijn angst – ook niet altijd hoor. Ik heb gemerkt dat je als je met een stel mensen bij elkaar blijft, niet zoveel reden voor angst hebt. Behalve dan angst voor een paar klappen. Als je die eenmaal gehad hebt, valt dat ook best mee.

Fike: Jij staat vaak vooraan hè?

Marcel: Ja. Ik heb dan iets roekeloos over me. Dat wordt je wel eens verweeten door de mensen hier in huis die dan zitten te rillen bij de radio van: 'Aah, wat gebeurt er nou weer?' Het zal wel te maken hebben met het feit dat ik uit een gezin kom met jongens en altijd risico's gelopen heb. Vechten thuis, met brommers klooiën, linke dingen doen met oude auto's en zo en altijd denken van: mij gebeurt het niet. Totdat het een keer gebeurt, nou ja. Ik heb mijn hele leven al klappen gehad, lijfelijke klappen. Ik kan goed tegen pijn, heb een groot inkassersvermogen. Ik heb in feite veel meer last als ik thuis zit. Ik kan slechter met onmacht omgaan dan met angst of lijfelijk geweld.

Ik ben trouwens wel een keer heel erg bang geweest. Dat was op de Vondelstraat toen die helikopter kwam en ze zeiden dat ze gingen schieten. Uit het ochtendgrauw kwam dat zootje toen aangemarcheerd. We waren nog maar met zo weinig. Ik stond te trillen op mijn benen – ook van oververmoeidheid denk ik. Ik was bang, heel erg bang: nu gaan er doden vallen. Dat pamflet, dat vond ik ook zo'n klote streek. Ik zag het Polak aan zijn buro bedenken. Zó slim opgezet, mensen totaal in verwarring brengend van wat ze wel of niet kunnen doen. Een totale angst-terreur. Toen dacht ik: godverdomme, wat een hufter, dat is dezelfde mentaliteit als Pinochet. Ik voelde me heel machteloos. Dan zie je het hele apparaat wat ze tot hun beschikking hebben, en dat er van die kaaskoppen zijn, die inderdaad bereid zijn hun trekker over te halen. Daar kan je niets tegen doen. Wij zijn niet bereid zo ver te gaan.

Fike: Nee?

Marcel: Nog niet, nee. Ik roep zelf wel eens van bazooka's voor de krakers en kanonnen op het dak, maar ik zal de eerste zijn die dat er weer afhaalt. Dat zijn jongensdromen of zo. Daarvoor moet het moment rijp zijn, dat is als grote delen van de bevolking achter ons staan of als we mensen door onze daden tot andere meningen kunnen brengen. Zoals bijvoorbeeld bij de Vondelstraat het geval was: had je vóór de Vondelstraat gevraagd wat men van barrikades op straat vond, dan had bijna iedereen gezegd dat dat te ver gaat, ná de Vondelstraat reageerden mensen wel anders. Hadden ze zelf kunnen zien dat die barrikades wat op gang konden brengen.

Bij de Vondelstraat heb ik voor het eerst stenen gegooid. Heel impulsief. Ik kwam aanrennen en was zo ontzettend kwaad toen ik de ME daar zag

staan. Ik had iets van: dit is het moment, een soort onbewuste zekerheid. Van: nu kunnen we ze van katoen geven. Bij het verzamelen had ik er eigenlijk nog moeite mee dat mensen helmen en stokken meenamen. Iets van: moet dat nou? Kunnen we dat pand niet gewoon terugkraken? Maar toen ik die ME zag, dacht ik: nee, dat moet inderdaad zo. Met trillende handen heb ik staan gooien. Er was er geeneen raak, ik gooide prakties met mijn ogen dicht. Later heb ik daar wel enige handigheid in gekregen. Ik mik niet op mensen zelf maar op de schilden. Op het moment dat zij genoeg stenen krijgen, gaan ze vanzelf wel achteruit. Het beste zou zijn als iedereen daarop zou mikken.

Het liefst ga ik met mensen hier uit huis. Bij de Vondelstraat waren we met een groep van vijftien mensen, bij de Wetering weer, dat is heel fijn. Ik houd rekening met wat zij aankunnen, ik ga geen stenen gooien als ik met die groep ben. Natuurlijk wel effe snel een steentje als er toevallig zo'n ME-bus langskomt. Ik denk niet dat we een gebrek aan stenengooiers hebben, het gaat er niet om om mensen te bekeren daartoe. Ik vind de mensen die bij een ontruiming aanwezig zijn en zelf niet gooien net zo belangrijk als die stenengooiers. Het heeft bij een confrontatie alleen zin om stenen te gooien als er een massa mensen staat, anders werkt het niet, maak je jezelf te veel tot prooi.

De belangrijkste streep waar ik door de kraakbeweging overheen ben getrokken is het gooien van die steen in de Vondelstraat geweest. Ik ben een tijd pacifisties geweest, heb ontzettend geloofd in geweldloosheid. Ik geloof daar nu niet meer in, tenminste niet als alles zaligmakend middel. Dat was een hele emotionele stap. Pas later realiseerde ik me waarom ik dat gedaan had.

Fike: Schrok je daarvan?

Marcel: Nee, was wel heel bang voor reacties uit mijn omgeving. Heb er lang over gedaan voordat ik het vertelde. Juist omdat ik altijd ontzettend gediskussieerd heb over geweldloosheid. Als je dan zelf stenen gaat gooien is dat wel raar. Ik wist niet hoe mensen daarop zouden reageren.

Het belangrijkste is om het persoonlijke en politieke een beetje met elkaar in evenwicht te houden. Ik heb daar door de kraakbeweging een vorm voor kunnen vinden. Ik zou niet weten hoe ik dat zou moeten doen als ik op een dorp woonde. In de kraakbeweging gaat dat min of meer organies. De kraakkafé's zijn daarin erg belangrijk, je woont bij elkaar in dezelfde buurt en doordat je met wonen bezig bent is het logies dat ook snel je privéleven erbij betrokken raakt. Wat ik nog steeds wel moeilijk vind is om het theater te combineren met actief zijn. Ik heb een uitkering en vind dat ik daar wel iets voor terug moet doen. Er moet iets uit mijn handen komen waarvan ik denk dat andere mensen daar wat aan hebben.

Fike: Is dat bij aktievoeren dan niet?

Marcel: Jawel, maar je kunt van aktievoeren toch niet je beroep maken? Dat vind ik zo'n luxe-redenering. Dat kunnen maar een paar mensen, ik vind dat heel gevaarlijk. Bovendien als je alle werklozen op de been hebt, is dat niet genoeg, ook de werkenden moeten meedoen. Al die vergaderingen 's middags en akties om zes uur, daar kan ik me dood aan ergeren. De meeste mensen hier in het blok bijvoorbeeld zijn moeilijk te bereiken omdat ze werken. Je moet hen véél langer van tevoren inlichten over een vergadering zodat ze daar rekening mee kunnen houden. De harde kern gaat veel te veel van zijn eigen situatie uit.

Fike: Ik heb jou ook altijd tot de harde kern gerekend.

Marcel: Jaaa, misschien niet ten onrechte. Maar ik zit wel op de wip. Dat heeft te maken met het feit dat ik het volhouden even belangrijk vind als het voeren van akties. Daardoor ben ik er wel eens een tijdje niet en kunnen ze dus niet altijd op me rekenen. Wat is dat eigenlijk een kutuitdrukking, 'harde kern'. Wat is dat nou? Er zijn mensen die bijna alle akties hebben meegemaakt, mensen die hier en daar bij zijn geweest en je hebt een groep die alleen op alarmen komt, en dan nog de klub die thuis blijft maar zich wel betrokken voelt. Die eerste groep zou dan de harde kern zijn. Mensen die thuis zijn gebleven van vakantie voor de PHkade.

Fike: Het zijn ook de mensen, meest jongens, naar wie meer geluisterd wordt dan naar anderen. Als jij iets zegt op een vergadering wordt dat serieuzer genomen dan als een ander dat zegt.

Marcel: Ja, helaas wel. Maar zo gauw ik het gevoel krijg dat mensen mij gaan zien als autoriteit kap ik ermee. Dat kan ik niet waarmaken, ik weet het niet beter dan een ander. Ik kan alleen maar goed lullen, dat is het enige wat ik kan. Ik kan eigenlijk niet zo goed overweg met deze vraag.

Fike: Bij de Vondelstraat ben je heel bang geweest, had je daar later nog last van?

Marcel: Ja, heb er dromen van gehad. Vooral ook later over mijn arrestatie. Niet eens zozeer vanwege het vastzitten maar vooral over het moment van het oppakken. Dat uit het niets opduiken van die stillen, daar ben ik ontzettend van geschrokken. Het ene moment liep ik nog vrij te flierefluiten op straat, te genieten van het mooie weer en te bedenken wat voor een mooie stad Amsterdam eigenlijk is, en dan patsboem drie minuten daarna zit je in een cel. Dat is zo'n overgang, ineens word je op jezelf teruggeworpen en blijkt die vriendelijke stad heel onvriendelijk te zijn. Daar heb ik paranoia over gedroomd. Over knokploegen die hier binnen kwamen, wat nooit kan gebeuren en van die rare angsttoestanden. Mijn persoonlijke gevecht tegen die angst en dat onrustige slapen is eigenlijk net zo'n grote knokpartij als tegen een ontruiming of arréstatie. Als je daar niks tegen doet, als je dat verwaarloost, dan vreet het je op, dan hou je het niet vol. Daarom is voor

mij deze woongroep ook zo belangrijk. Hier kan ik er met mensen over praten en op een gegeven moment uitjanken als er weer iets gebeurt. Het enige waar ik echt bang voor ben is hun ideologische kracht. Ik ben in feite bang voor de angst. Bang dat angst mensen ervan zal weerhouden om dingen te doen of dat mensen vanuit angst in een blinde woede gaan handelen. Waar het hun om gaat is de solidariteit uit elkaar te trekken dat de zaak uit elkaar lazert. Zolang ik het idee heb dat er nog een mogelijkheid is om de boel draaiende te houden, zolang mensen er nog tegenin gaan, kan ik met mijn angst uit de voeten. Dat is voor mij het belangrijkste, dat je het volhoudt. Het gaat mij niet om de Vondelstraat of de Vogelstruys, het gaat erom dat we dat wéér kunnen doen.

Ik denk dat we het nivo waarop we de laatste anderhalf jaar bezig zijn geweest, niet vol kunnen houden. Mensen hebben zich er veel te veel ingestort, houden dat niet vol. Ik heb dat nooit gedaan. Heb bewust gezegd: 'April '80 hou ik me bezig met de persgroep maar daarna trek ik me weer even terug.' En inderdaad, mei, juni, heb ik me rustig gehouden. Pas bij de PHkade ben ik weer opgedoken. Dat gaat in golven. Op het moment heb ik ook niet zoveel om handen, dat is de enige manier om het vol te houden. Zo doe ik het nu acht jaar – ben nu 27 – en zo hoop ik het nog tachtig jaar te kunnen doen. Maar of dat lukt? De vorm zal wel veranderen. Het mooiste zou zijn om dat met een groep te doen. Maar ik denk dat dat een illusie is. Dat is maar voor weinig mensen weggelegd. Ik denk dat je op een gegeven moment best een eenzame knokker wordt, maar dan tòch doorgaan, dat is mijn ideaal.

Na een paar maanden praten we nog eens na over het interview. Marcel vindt zichzelf pessimisties overkomen, wijt dat voor een deel aan het feit dat hij erg aan vakantie toe was. Verder heeft hij weer van alles meegeemaakt, wat een heel nieuw interview kan vullen. Gebeurtenis die het meest indruk op hem heeft gemaakt is zijn arrestatie bij Petten tijdens een actie tegen transport van kernafval. Hij heeft weer een paar dagen vastgezet, had toen hij vrij kwam een soort achtervolgingswaanzin, zag dingen die er niet waren. Daardoor en door de herkraak van de Lucky Luyk is hij zich bezig gaan houden met angst en hoe mensen dat verwerken.

Principieel zijn dat kun je je niet veroorloven in deze maatschappij

Interview met Karen, 13 mei 1981. Karen kraakte zo'n drie, vier jaar geleden met mensen van de studentenflat, waar ze toen woonde, een slooppand in een afbraakbuurt. Kraken was geen politieke, bewuste daad, maar meer een manier om voor niet te veel geld met een groep te kunnen wonen en het was spannend. Karen had, buiten het plakken van affiches om, nog nooit iets verbodens gedaan. Ze schrok zich half dood toen de politie, net nadat ze het pand gekraakt hadden, hen probeerde te ontruimen.

Karen: Ze trapten gewoon de voordeur in! Wij sommeerden hen om weg te gaan – we hadden de kraakhandleiding goed gelezen – maar in plaats daarvan riepen ze versterking op. Er kwamen een paar autootjes aangereiden en toen begonnen ze ons één voor één het pand uit te slepen. Toen we uiteindelijk allemaal op de stoep voor de voordeur stonden, hebben we de rollen omgedraaid en begonnen wij de politie weg te duwen – ook wij hadden ondertussen versterking gekregen. Iemand maakte de deur weer open, wij allemaal naar binnen en onmiddellijk de boel barrikaderen. Ondertussen had de politie slopers van de gemeente opgeroepen. Dat is onze redding geweest, die weigerden namelijk het pand verder te slopen. De politie is uiteindelijk toen maar weggegaan. Ik ben door deze ervaring ontzettend bang voor de politie geworden. Het heeft best lang geduurd voordat dat weg was. Later heb ik vaak meegeholpen bij andere kraken en dan had ik iets van: snel, snel, slot erop. Was ik bang dat we niet klaar waren als de politie kwam of dat de buurtbewoners de politie zouden waarschuwen. Als je dan zo aankwam met alle kraakspullen, voelde ik me heel erg opgelaten. Ik dacht dat buurtbewoners kraken negatief zouden waarderen. Ik voelde me helemaal niet thuishoren in de buurt, dacht: ik word niet geaccepteerd door hen.

In datzelfde jaar nog ben ik doorverhuisd naar een ander pand in de buurt. Daar moest ik na een tijd uit omdat het gesloopt ging worden. We hebben de gemeente toen een brief geschreven over herhuisvesting. Daar kwam natuurlijk niks uit.

Fike: Je geloofde wel dat dat iets op zou kunnen leveren?

Karen: Nee, maar ik vond het goed om alles eens vanaf het begin mee te maken en ook om achteraf te kunnen zeggen: we hebben alles geprobeerd. Ook de buurt hebben we ingelicht middels muurkranten, een buurtfeest en een fototentoonstelling over hoe we woonden. Ik voelde me in de groep die met deze dingen bezig was, goed op mijn gemak. De meeste mensen be-

hoorden niet tot de actieve kraakgroep. De vergaderingen waren rustig, er kwamen veel vrouwen, mensen hadden niet zo'n grote mond. Zo kon ik vanaf het begin af aan meedenken. Op een gegeven moment hebben we nog gepraat met een commissie van gemeenteraadsleden over herhuisvesting. Ik vond het een hele ervaring om mee te maken hoe die mensen zitten te ouwehoeren. Ze boden ons tijdelijke verhuur aan. Daar gingen we niet mee akkoord, konsekwentie was dat we zelf naar woonruimte moesten zoeken. Ik heb toen samen met mensen uit mijn oude buurt een pand gekraakt dat al acht jaar leegstond. Het is tochtig, koud en vochtig, het dak lekt, de elektriciteit moet vernieuwd worden en er is geen gas. We moeten een muur bouwen (diepe zucht), het gaat allemaal zo moeizaam. Bovendien blijft dit huis een bedrijfspand. Ik vind het niet geweldig ... De romantiek van zelf je huis opknappen is bij mij wel verdwenen. Al die energie die je niet in andere dingen kan steken. Ik zou er ontzettend van balen als we snel hieruit weg moesten. Ik denk dat ik dan heel agressief wordt. De eigenaar laat nu niks van zich horen, dus het lijkt net alsof hij niet bestaat. Dat is heel bedrieglijk. Hij hoeft maar een brief te sturen en de situatie verandert totaal. Ik kan me niet voorstellen dat hij ons zomaar laat wonen en met die nieuwe leegstandswet staan wij helemaal snel op straat ...

zoals ik al zei, heb ik anderen altijd meegeholpen met kraken. Ik houd wel van dingen doen, dat kan ik ook. Maar in groepen mijn mond open doen, dat durfde ik toen niet. Ik dacht dat ik niet goed kon praten, formuleren. De mensen die in de kraakgroep actief waren, meest jongens, konden in mijn ogen allemaal heel goed met woorden overweg. Ze kwamen voor een groot deel uit de meer intellectuele milieus. Mijn ouders zijn tuinders, van hard werken, dingen doen, heel concreet. Daarnaast heb ik in tegenstelling tot anderen uit de hogere milieus, niet zo snel het gevoel dat ik rechten heb, dat ik recht heb op mijn plaats in de wereld. Dat ik hier hoor en hier ook mag zijn. Ik ben al blij dat ik mag studeren. Als ik kijk naar de mensen uit mijn dorp, daar studeert niemand van. Ik heb dat als een voorrecht gezien, niet als een vanzelfsprekendheid. Ik denk dat je dat kunt zien als een andere houding ten aanzien van de wereld, waardoor ik me soms heel onveilig voelde in de kraakgroep, niet kon zijn zoals ik was. Ik keek echt op naar de anderen hoewel ze jonger waren dan ik. Ze hadden ook van die politieke inzichten, studeerden sociologie of politikologie. Ik was bang dat ik, als ik mijn mond open zou doen, niet de juiste standpunten zou verkondigen, niet progressief zou denken. Ik voelde me totaal niet op mijn gemak in vergaderingen. De oorzaken daarvoor weet ik alleen aan mezelf. Ik praatte ook niet met anderen daarover. Pas later ben ik erover gaan nadenken en lezen. De mensen die vanaf het begin bij de kraakgroep waren, klitten ook erg bij elkaar. Anderen die later gekraakt hadden konden niet echt bij de

incrowd horen.

Fike: Dat is tegenstrijdig aan het image van de kraakbeweging, als zou het een open beweging zijn, waar ieder haar/zijn zegje kan doen.

Karen: Ja, dat is gewoon niet waar. Je moet goed gebekt zijn en een flinke dosis zelfvertrouwen bezitten. Ik denk dat vrouwen daardoor sowieso uit de boot vallen.

Op een gegeven moment ben ik eens gaan kijken op de vrouwenavond in het kraakkafé. Het eerste wat me gevraagd werd toen ik binnenkwam was, waarom ik niet actief was. Zo van: hoe komt het nou dat ik dat wel ben en jij niet? Ik voelde me daardoor afschuwelijk, maar ben evengoed toch gebleven. Later vond ik het er heel leuk. Op die manier ben ik dus betrokken geraakt bij de kraakbeweging. Maar het gevoel er niet echt bij te horen heb ik wel lang gehouden.

Fike: Je wilde er wel bijhoren?

Karen: Ja, maar tegelijkertijd had ik ook iets van: moet ik daar nou zoveel moeite voor doen? Ik was in die tijd heel agressief tegenover mannen die dominerend bezig waren, voelde me niet meer in staat om met hen samen te werken. 't Is wel zo dat ik naar alarmen ga en naar gemengde vergaderingen in de buurt – ik heb er nu niet zo'n moeite meer mee om mijn mond open te doen. Maar het liefst doe ik dingen met vrouwen, daar voel ik me dan ook sneller bij betrokken.

Fike: Wat doe je als je naar alarmen gaat?

Karen: Ik heb tot nu toe niet met stenen gegooid. Ik ben niet zo impulsief dat ik meteen vanuit mijn agressie reageer. Maar op zich ben ik er niet op tegen.

In de Vondelstraat had ik er trouwens wel moeite mee dat straten opgebroken werden en dingen vernield. Ik vind vernielen nog steeds slecht. Ik ga niet naar demonstraties als ik denk dat er ruiten ingegooid worden. Ik heb geen zin om opgepakt te worden voor iets waar ik niet achtersta. Alleen als vernielingen iets duidelijk maken vind ik het niet zo erg. Vroeger was ik bang om opgepakt te worden; nu niet meer zo erg, maar dan wel voor iets waar ik achtersta.

Ik heb daar echt aan gewerkt om niet meer zo bang te zijn. Heb een langetermijn-planning gemaakt om sterk te worden. Ik kon niet zo hard rennen en ben toen aan konditietraining gaan doen en aan sporten. Als vrouw krijg je steeds meer met geweld te maken. En of het nu ME-ers zijn of vervelende kerels op straat, het zijn altijd mannen. Er is een tendens dat ze agressiever reageren op vrouwen en vrouwenakties. Ik heb veel nagedacht over specifieke angsten van vrouwen met name bij akties. Vrouwen hebben altijd geleerd een braaf meisje te zijn. De straat is niet van hen. Aktievoeren gaat in tegen alles wat vrouwen geleerd hebben: op straat bezig zijn met heel onvrouwelijke dingen als schreeuwen en allerlei illegale akties. Je bent

bang voor afkeuring, voor wat andere mensen wel niet zullen denken en je bent bang voor je ouders, van: als ik opgepakt zou worden, mogen ze dat niet weten. En je krijgt te maken met agressie, zowel van anderen als van jezelf. Tijdens de Grootte Keyser had ik daar grote moeite mee. Agressie en geweld liggen dicht bij elkaar. Ik denk dat vrouwen geweld afkeuren uit een angst voor geweld. Zolang ik bang was voor geweld, kon ik niet zeggen of ik er vóór of er tegen was. Daar kon ik niet rationeel over nadenken.

Ik denk dat ik me nooit helemaal zal kunnen identificeren met de kraakbeweging omdat ik het voor het grootste deel een mannenbeweging vind. Ik kan niet denken: wij kraakbeweging, zoals ik wel denk: wij vrouwenbeweging. Ten aanzien van de parlementaire democratie heb ik datzelfde. Het is een mannsysteem waar mannenbelangen verdedigd worden. Belangen van de mannen die het in de maatschappij voor het zeggen hebben. De belangen van het kapitalisme, maar dat vind ik zo abstrakt. Vrouwenbelangen raken mij veel meer. Dáárom ga ik toch stemmen. Je kan wel mooi zeggen we schaffen het parlement af, maar dat heeft consequenties. Ik vind dat mensen die niet stemmen heel elitair denken, ik begrijp niks van hun standpunten. Ik denk zelf heel prakties-strategies. Je kan toch evengoed stemmen en acties voeren? Dat je dan je verantwoordelijkheid af zou geven, zie ik niet zitten. Alleen mensen in goede omstandigheden kunnen zich een dergelijk standpunt veroorloven. Principieel zijn, dat kun je je niet veroorloven in deze maatschappij. Je leeft er toch in, denk ik dan.

Fike: Denk je dat er veel kan veranderen?

Karen: Nee, dat niet. Ik denk dat veranderingen heel langzaam gaan. Maar voor mezelf vind ik het belangrijk om me samen met anderen te verzetten. Dan maak je dingen duidelijk, kun je jezelf zijn, 't is ook om mezelf goed te voelen.

Fike: Waar haal je de energie vandaan?

Karen: Nou, ik denk dat ik op een gegeven moment ook wel moedeloos word. Al die ontruimingenvorig jaar, daar werd ik heel moedeloos van, zoiets van: wat heeft het allemaal voor zin. Dat kwam ook doordat ik het verzet toen niet leuk vond, dat ik dat eng vond. Ik ben tot nu toe vooral bezig geweest om barrières bij mezelf tegen verzet op te ruimen. Dat was ook steeds mijn voldoening: ik kan weer iets, weer een angst weg. Ik zie het als een proces van steeds sterker worden.

Een half jaar nadat dit interview gehouden werd, hebben Karen en ik er eens over gepraat. Karen vond dat veel dingen weer veranderd waren, ze herkende zichzelf niet zo in het verhaal. Al die angsten en problemen: gelukkig heeft ze daar nu niet zo'n last meer van.

Dat je een stuk solidariteit krijgt dat is denk ik wel waarnaar ik streef

Vraaggesprek met Peter gehouden op 17 maart 1981.

Ik was heel verbaasd toen ik Peter, naar wie ik doorverwezen was, tijdens een kraak tegen het lijf liep. Tussen het barrikaderen door hebben we maar een afspraak gemaakt.

Peter: Toen ik na m'n studie in Wageningen naar Amsterdam verhuisde wilde ik weer in een groep gaan wonen. Doordat ik in Amsterdam maar weinig mensen kende, was het heel moeilijk om in een bestaande woongroep terecht te komen, die me ook nog beviel. Het liefst leef ik in een groep die me een stuk veiligheid biedt en waarbinnen je elkaar stimuleert: dat je samen bezig bent aan de weg te timmeren naar een 'betere maatschppij'. Door dit pand te kraken met een stel vrienden en vriendinnen kon ik gaan wonen. Dat ik me verder in de kraakbeweging gestort heb ... Ik werkte en studeerde niet in Amsterdam dus de kraakbeweging was voor mij een ideale mogelijkheid om een nieuwe kennissenkring op te bouwen. Bovendien wilde ik de manier waarop ik in Wageningen bezig was hier voortzetten. Ik probeer in mijn leven dingen zoals wonen, werken, politiek bedrijven met elkaar te verbinden en niet op te delen in allerlei facetten die niets met elkaar te maken hebben. Ik probeer op een geïntegreerde manier te leven. Zoiets zie ik ook wel in de kraakbeweging. Dat mensen deel uitmaken van een beweging die voor meer staat. Het gaat niet alleen om het kraken, maar om part-time werk, andere studievormen. Ja gewoon met feminisme, antimilitarisme, anti-kernenergie ... met iets gezonder eten (gelach). Hoewel ... het gros van de mensen houdt zich toch alleen met kraken bezig en volgt verder de bestaande patronen.

Jan: Je had op zich geen problemen met kraken?

Peter: Nou, het maakte voor mij wel uit wat voor soort pand we kraakten. En ik vond het in het begin ook wel eng. Door de mogelijkheid van knokploegen natuurlijk, maar ook ... ik heb een hele autoriteitsgevoelige opvoeding gehad. M'n vader is militair. Ik ben heel erg met etikette-regels opgevoed. Zelfs op m'n 23e werd ik nog door mijn oma met een wandelstok geslagen omdat ik m'n sherryglas te lang in m'n hand hield. Ik ben erg op mijn omgeving gericht opgevoed, zodat ik precies weet hoe mensen op me reageren, dat ik weet hoe ik op anderen moet reageren en het mijn en dijn heel duidelijk was. Het kraken was een konfrontatie met die regels en dus met mijn ouders. Ik kan goed met ze opschieten hoor, het zijn heel fijne ouders, maar het liefst hadden ze gezien dat ik op een flatje ging wonen en

een gezinnetje ging maken. Ze begrijpen het niet. Ze wilden ook een hele tijd niet komen, want ze dachten aan troep en viezigheid: het beeld dat de media ze voorschotelen. Eigenlijk wilden ze ook alleen mij zien, ze hadden geen zin om gekonfronteerd te worden met de anderen uit de groep. Laatst hebben ze gezegd dat ze wel een keertje langs wilden komen. Weet je wat ik trouwens het leuke vind? Naar mij toe lijken ze heel behoudend ten aanzien van kraken, maar bij hun kennissen zitten ze mij ontzettend te verdedigen. Ik hoor dat wel van meer ouders van mensen die gekraakt hebben.

Ik heb landschapsarchitectuur gestudeerd. Terwijl ik het deed vond ik het heel leuk, maar ik weet bij god niet wat ik ermee moet, nu ik klaar ben. Je bent namelijk sterk gebonden aan een opdrachtgever en dat zijn dan gemeenten, hele grote instanties of rijke lui die een tuin aangelegd willen hebben. Daar heb ik geen zin in. Bovendien, wil je een beetje aan de bak komen, dan moet je toch wel naam hebben en je niet al te tegendraads gedragen. Daarnaast pretenderen architectenburo's bezig te zijn met het kreëren van een lekker leefmilieu, een plezierige leefomgeving, terwijl men naar elkaar toe vaak heel hard en oppervlakkig is. In zo'n sfeer wil ik niet werken. Via het kraken hou ik me wel met wonen en woonomgeving bezig. Ik zou graag, als er bijvoorbeeld een woonblok gekraakt wordt, de woonomgeving van dat blok willen ontwerpen of een bijdrage daaraan leveren. Er wordt nu voor onze buurt ook gevraagd of krakers zich met het bestemmingsplan willen bezighouden. Dat is iets wat ik zou willen doen. Daar kan ik ook wel iets kwijt en tegelijkertijd ervaringen opdoen. Maar voor een baan zoek ik een situatie waar de mensen ongeveer dezelfde ideeën hebben als ik. Het moet een veilige en stimulerende sfeer geven, een basis van waaruit je je ideeën kunt proberen te verwezenlijken.

Jan: Je wilt wel graag werken?

Peter: Ja. Ik kan uit de kraakbeweging niet al mijn stimulansen halen. Ik wil ook wel wat anders. Ik heb niet voor niets gestudeerd, ik wil er ook iets mee doen. En een beetje poen zou nooit weg zijn, mocht ik in de toekomst nog eens kinderen willen. Maar op het moment is het moeilijk om een geschikte baan te krijgen of misschien lukt het mij wel nooit. Ik heb geen snor, geen lage stem en m'n haar, m'n kleren zijn wat anders, ik heb geen dubbele achternaam, ben Indies en ik wil part-time werken: ik heb de dingen niet die de burgerlijke samenleving eist. Zodra ik me buiten de kraakbeweging beweeg word ik ook direkt weer gekonfronteerd met m'n huidskleur ... en ook met mijn man-zijn, met mijn minder man-zijn. Ik heb het gevoel dat ik vanuit een minderheidsgroep opereer, dat ik mijn ervaringen heb van hoe je als minderheidsgroep behandeld wordt, hoe er op je neergekeken wordt. Dezelfde ervaringen die vrouwen hebben. Ik denk dat mijn Indies-zijn en mijn minder man-zijn veel met elkaar te maken hebben.

Jan: Is de kraakbeweging een minder 'mannelijke' beweging?

Peter: Daar heb ik nog niet zo over nagedacht. De kraakbeweging is een heel konkrete manier om te laten zien dat je op andere wijze in een ruimte je leven verder wilt vormen. Dat je zowel tegen kapitalistische machten vecht als tegen patriarchale, zoals bijvoorbeeld het gezin als instituut. De rolverdeling tussen mannen en vrouwen is overal overbodig, maar binnen de kraakbeweging helemaal. Toch zag je de laatste tijd steeds meer de harde lijn opkomen van de grote kerels in leren jassen, die fysiek sterker zijn en daardoor meteen de boventoon kunnen voeren. De mannen die het kapot smijten van ruiten bij banken wel zien zitten, maar het onzinnig vinden als vrouwen bij een porno-shop hetzelfde doen. De ruimte om dit soort zaken aan de orde te stellen mis ik erg binnen de kraakbeweging. Ik zou graag willen dat er op vergaderingen meer naar elkaar geluisterd wordt, dat er een stuk veiligheid bestaat, waardoor je niet bang hoeft te zijn om met ideeën te komen. Als je nu in een vergadering zegt dat je niet mee wilt doen of dat je niet durft dan wordt dat geaccepteerd, van: doe jij maar wat anders. Het heeft dan wel als konsekwentie dat er niet meer zo naar je geluisterd wordt ... Met plakken bijvoorbeeld, soms wil ik wel plakken, soms vind ik het gewoon eng. Het hangt er vanaf met wie ik plak, maar soms durf ik dingen niet.

Wat ik heel goed vind is dat er tegenwoordig meer nadruk op gezellige dingen wordt gelegd als het om een stukje onderlinge solidariteit gaat. Zoals met oud en nieuw het zwaaien met veel mooi vuurwerk naar de krakers die in de bak zaten. Of de mensen met lekker gekleurde haren, dat soort dingen vind ik echt prima. Net zoals het feit dat je zelf een groep op kunt richten of je ergens bij kunt aansluiten, al naar gelang je wensen en capaciteiten. De bankengroep, het SPOK (spekulatie onderzoeks kollektief), de scholen- en de videogroep, het zijn allemaal groepen waar je heel zinnig werk kunt doen. Je zit niet vast aan de leren jas en de stenen. Bij de ontruiming van de PHK stond ik met een bosje rozen in m'n hand. Iets waarover ik nu niet meer zou peinzen. Eerst had ik een opgerolde krant. Die gebruikt de politie in Mexico ook om er mee te slaan. Het is geen wapen, maar je kunt er iemand een schedelbasisfractuur mee slaan. Die krant lag gewoon niet lekker in m'n hand, hij gleed steeds uit elkaar. Toen dacht ik, goh, laat ik maar een bosje rozen kopen, er zitten nog altijd dorens aan, kan ik daarmee slaan en bovendien zie ik er dan minder agressief uit. Sommige mensen waren achteraf ontzettend kwaad, anderen vonden het juist weer goed. Maar ik vind het wel leuk om mensen te provoceren, dat ze niet weten hoe ze op me reageren moeten. Ik vind het geinig om er kleurig uit te zien, om bij acties in een roze plastic broek te lopen. Tot voor kort vond ik dat je als kraker een leren jas moest hebben. Nu heb ik dat niet meer zo. Wel vind ik het

prima om een leren jas en een helm te dragen als het nodig is om jezelf te beschermen. Als ik met het zwaaien van die knuppel me binnen m'n eigen groep een stuk macht zou willen verwerven, waar ik sommige mensen toch wel van verdenk, dat zou ik slecht vinden.

Jan: Maar bijvoorbeeld afgelopen weekend, bij het knokploegalarm, dan kom jij ook met je knuppel en wil je erop slaan. Is dat dan niet vreemd?

Peter: Op een knokploeg ben ik bereid om m'n vechttechniekjes toe te passen. Het is een soort kleine oorlog of revolutie ... van oké, we wonen niet in El Salvador of weet ik veel waar, maar zo'n knokploeg ligt in dezelfde lijn en dan vecht ik ook als het moet ... maar ja, ik durf het nog niet zo goed tegen de politie.

Jan: Zou je dat dan wel willen?

Peter: Ja, kijk, ik heb echt een vonk nodig om agressief te worden. Wanneer ik zie dat iemand door vijf agenten in elkaar getrimd wordt, dan ga ik er zeker op af. Maar als je met een grote groep staat en af en toe worden stenen gegooid naar agenten die stilstaan en niets doen, dan heb ik er best moeite mee om een steen naar zo iemand te gooien. Op zo'n moment smijt ik liever naar een wagen. Op 30 april heb ik wel flink met stenen staan gooien. Ik was toen zo kwaad. Ik zat 's ochtends in dat pas gekraakte pand (Kinkerstraat) en van daaruit moest ik aanzien hoe ontzettend gemeen de politie op straat bezig was. Dat deed de emmer overlopen en ik ben naar de demonstratie op het Waterlooplein gegaan om daar ook stenen te gaan gooien. Maar prikakties zie ik veel meer zitten. Je voorkomt dat er te veel arrestanten gemaakt worden en je hebt de mogelijkheid om de schuldigen aan een ontruiming, bijvoorbeeld de banken, op hun eigen terrein te pakken, op een manier die je zelf in de hand hebt. Als ik mijn agressie kwijt kan en ik zie daarbij ME en stillen ons tevergeefs door de stad achterna jagen, dan krijg ik daar een kick van. Net zoals die hoge barrikades op de Vondelstraat, dat vond ik mooi. Maar echt te gek vond ik het toen buurtbewoners in Nijmegen met soep naar de barrikades kwamen of een man hier in Amsterdam een krat bier kwam brengen. Als ik merk dat de dingen waar ik mee bezig ben nieuwe mensen raken, dat je een stuk solidariteit krijgt, dat is denk ik wel waar ik naar streef. Ik zou daarom meer in zo'n propagandaploeg of in de scholengroep willen doen. Ik zou de mensen uit willen leggen waarom ik kraak en hoe we wonen, want het wonen in een groep valt voor mij ook onder het bezig zijn in de kraakbeweging. Ik zou willen vertellen met wat voor problemen we te maken hebben, hoe vals de voorlichting van de verschillende media is. Ik zou willen bekijken of die mensen toevallig in actiegroepen zitten, of we niet dingen samen kunnen opzetten. Het gewoon breder zoeken en proberen mensen op hun ziel te raken of in hun hart ... Maar wat ik nou uiteindelijk wil bereiken? Ik geloof niet dat er wat kan veranderen. Ik geloof niet in een anarchistiese samenleving, die zal nooit

verwezenlijkt kunnen worden. Ik wil gewoon mijn bijdrage leveren op de weg naar een 'betere samenleving'. Ik ben nu 27. Ik ben bang dat andere mensen verdwijnen, dat ik in m'n eentje kom te staan. Bijvoorbeeld de mensen met wie ik afgestudeerd ben: ze waren heel krities, maar nu hebben ze wèl allemaal een baan, soms bij twijfelachtige instellingen. Die zijn ontzettend ingepakt, wonen samen, hebben het alleen over landschapsarchitectuur, meer niet. Dan denk ik: jeetje, het krities zijn is een soort hobby geweest. Ik voelde me heel erg verneukt door die lui. Vroeger kon ik dingen niet zo goed analyseren, niet goed uit mijn woorden komen, ik werd dan ook niet zo serieus genomen. Maar achteraf voel ik me wel de meest consequente ...

Peter heeft nu, een jaar na het interview, het gevoel dat hij door zijn actief zijn in de kraakbeweging nog meer van zijn autoritaire opvoeding is komen af te staan. Hij heeft nu duidelijker voor ogen wat hij wil.

Als die steen bijna boven is dan rolt-ie weer naar beneden

Vraaggesprek met Jan, gehouden op 18 maart 1981.

Annegriet: Kun je wat vertellen over de kraak van dit pand?

Jan: Nou, 'ns even kijken ... Ronald en ik hadden dit huis zien leegstaan. Op het kraakspreekuur bleken er nog drie mensen te zijn, de jongen en het meisje die nu hier beneden wonen en een Marokkaans meisje, die dit pand wilden kraken. Op de dag van de kraak hebben we van de bureu een ladder geleend en zijn we via één hoog naar binnen geklommen. We hadden net al het meubilair in huis en een balk voor de deur toen de politie kwam. Twee jonge broekies die op de deur begonnen te beuken. Omdat het ze niet lukte binnen te komen, zouden ze wel eens even assistentie van het hoofdburo vragen. Nou, wij van: doe maar hè ... Later is één of andere wachtcommandant gekomen die wat minder ambitieuze ideeën had om het huis te ontruimen. Er zat een touw op de plaats waar de trap van één naar twee hoog had moeten zitten, daar is hij omhoog geklommen en heeft verder het hele huis bekeken. De hele straat stond vol met mensen die het maar prachtig von-

den dat het pand gekraakt werd. Wel een beetje navrant hoor, als je later buiten komt en je hoort: 'Uitstekend dat jullie gekraakt hebben, beter dat jullie erin zitten dan dat zwarte tuig.' Ik vind het heel eng als mensen zo praten, ik heb dan ook geen zin om te reageren.

We zijn hier toen maar gaan opknappen. Er was een hoop kapot geslagen, de waterleiding was op een aantal plaatsen doorgeknipt, een paar wc's lagen in puin, d'r was nog maar één wasbak in het hele huis en we hadden maar één kraantje dat het deed. Zowel de elektriciteits- als de gasmeters waren weggehaald. Twee maanden zijn we met het opknappen bezig geweest en al die tijd hadden we geen gas en licht.

Annegriet: Hoe wonen jullie hier nou? Heb je veel contact met beneden?

Jan: De mensen die beneden wonen, kende ik niet voordat ik met ze kraakte. Zij wonen samen op één etage en ik denk dat ze op die manier willen blijven wonen. We hebben natuurlijk wel gewoon contact, maar we eten bijvoorbeeld 's avonds niet meer met elkaar. In de eerste twee maanden deden we dat wel; je had toen maar één kamertje dat een beetje leefbaar was, maar ik moet zeggen dat ik er zelf heel erg moe van werd. Ik kende ze niet zo goed en Ronald, die kende ik al veel langer, daar kan ik goed mee opschieten. Tegen hem kan ik alles zeggen, als ik bijvoorbeeld alleen wilde zijn, of dat soort dingen. Ik vind dat heel belangrijk. Ik heb met een grote groep mensen samengewoond en dat was op den duur heel vermoeiend. Je leeft zo dicht op elkaar dat je altijd maar bij elkaar blijft zitten, koffie drinken, praten, samen naar de film. Je wordt er ontzettend lui door, je doet heel weinig meer. Dat gevoel werd op het laatst zo sterk, en ik wilde zo graag van alles doen. Daarom, en omdat ik ruzie kreeg met een aantal mensen in huis, ben ik weggegaan. In die tijd was ik al wel bezig in de bargroep van het kraakkafé en deed ik ook mee aan het kraakspreekuur. Ik deed dus al veel met krakers uit de buurt toen ik hier naar toe verhuisde. Maar ja, soms denk ik nog wel eens: het is jammer dat ik daar ben weggegaan, het was toch altijd wel gezellig. Ik heb dat gevoel bijvoorbeeld als ik 's ochtends wakker word en ik in m'n eentje ontbijten moet. Aan de andere kant merk ik dat ik nu hier de hele avond alleen kan zitten als ik dat wil. Dan word je behoorlijk op jezelf teruggeworpen, waardoor je van alles gaat ondernemen.

Annegriet: Hoe raakte jij nou verzeild bij het kraakkafé en het kraken?

Jan: De eerste keer kwam ik daar toevallig terecht. Dat was na de ontruiming van de Vondelstraat. Op koninginnedag kwam ik er weer. Ik was een aantal mensen die regelmatig in het kafé kwamen tegengekomen. Met hen ben ik toen naar het kafé gegaan. Daarna ging ik vaker. Ik vond het leuk en ik wilde ook wel dingen binnen de kraakbeweging gaan doen. Kraakkafés, dat vind ik heel grappig, ze laten zien dat er in Nederland nog wel een mogelijkheid is om dingen naar je eigen hand te zetten. Het kan gewoon, zo'n

kafé of bijvoorbeeld de radio.

Annegriet: Waarom denk je dat je juist binnen de kraakbeweging dit soort zaken aantreft?

Jan: Nou, wat je doet is puur illegaal natuurlijk. Je mag zonder vergunning geen kafé runnen en zeker geen kafé dat zijn winst naar subversieve acties overhevelt. Je mag óók niet aan ethervervuiling doen, hè ... Ik denk dat er in de kraakbeweging toch een behoefte is aan een eigen subcultuur, behoefte aan een stuk herkenning en dan heb je dat soort dingen nodig.

Hier in de buurt wonen ontzettend veel krakers. Als ik dan door de buurt loop heb ik het gevoel alsof ik in twee werelden sta. Gewoon de wereld van je burens, de mensen in de winkel en daarnaast de wereld van de krakers. Je kent bijna alle plaatsen waar krakers komen, je weet wie waar woont, je kent ze een beetje. Het is een andere wereld. Ik denk dat je die krakerswereld ook wel nodig hebt, omdat het een vertrouwde wereld is. Het is heel moeilijk om in je eentje radikaal te zijn. Om de normen van je opvoeding die je niet ziet zitten van je af te schudden, daar heb ik wel wat ondersteuning bij nodig. In het kraakkafé kom je mensen tegen waarmee je in discussie gaat, waardoor je gestimuleerd wordt. Ik denk dat je daardoor meer mogelijkheden hebt. Maar je moet natuurlijk niet de illusie hebben dat het allemaal zoveel beter is binnen de kraakbeweging. Er kan wel veel meer, met allerlei dingen kun je aan komen, maar een hoop zaken die spelen tussen niet-krakers, spelen ook tussen krakers. De kraakbeweging is geen tegenpool van wat zich in de gewone wereld afspeelt. Je kunt bijvoorbeeld niet zeggen dat de kraakbeweging nou zo vrouwvriendelijk is. Ook daar worden vrouwen onderdrukt, misschien op een andere manier, maar toch ... Het geweld binnen de kraakbeweging is wat dat betreft gevaarlijk, omdat het heel mannelijk is. Op zich heb ik niets tegen geweld als vorm van strategie, in sommige gevallen kan het best zinnig zijn. Het is wel zo, geweld wordt maar door de helft van de krakers gebruikt, namelijk de mannen. In feite is geweld gebruiken een heel mannelijke manier om iets op te lossen, iets tegen te gaan. In dat soort situaties zie je dan ook de 'mannetjes' opkomen, de stoere leren jassen. En vrouwen die geweld gebruiken, die kiezen misschien voor een mannelijke oplossing.

Annegriet: Voel jij je op je gemak als je in een menigte leren jassen loopt?

Jan: Ik sta altijd aan de kant waar de krakers staan, daar voel ik me thuis. Niemand zal in mij een stille herkennen, maar wel een kraker. Daarom kan ik me altijd aan iemand vastklampen, bijvoorbeeld bij een grote ontruiming, als ik om wat voor redenen dan ook moeilijkheden krijg. En of dat nou iemand is met een leren jas of iemand anders, ik voel me op m'n gemak in die groep.

Leren jassen zijn ook een uitdrukking van een bepaalde groep. Misschien is het met die jassen niet zo sterk als met korte haren. Je komt in de kraakbe-

weging meer meisjes tegen met korte haren dan die zo lang haar hebben als jij. Je haar afknippen is een radikaal symbool, het past niet binnen de huidige normen hoe een mooi meisje eruit moet zien. Wat dat betreft vind ik het ook een grappig symbool.

Annegriet: Bedoel je dit soort dingen als je zegt dat er binnen de kraakbeweging een zekere subcultuur is?

Jan: Ja. Maar je zou je eens moeten afvragen waarom er een subcultuur is. Ik denk vooral omdat je met dezelfde dingen zit. Je wordt gekonfronteerd met geweld, met woningnood, met knokploegen. Je hebt een hoop gelijke ervaringen. Je bent allemaal de geslagen hond. Vanuit die gemeenschappelijke positie kun je ook makkelijk praten met mensen die je niet kent. Wat we in ieder geval gemeen hebben is het feit dat je radikaal bent: dat het niet tot kraken beperkt blijft. Dat zelfs mensen die maar een beetje actief zijn daar toch heel sterke konsekwenties uit trekken en óók naar Dodewaard gaan, met Onkruid bezig zijn. Je ziet dat vrouwen zich feller opstellen tegen de onderdrukking door mannen.

Ik geloof niet dat je binnen de kraakbeweging van een eenheid kunt spreken. Dat moet ook niet. Als er een subcultuur zou ontstaan van leren jassen en geweld, dat zou een ontzettende verstarring betekenen. Nu blijft er veel meer roering in de zaak. Er mogen wat mij betreft best ruzies ontstaan, dat hoeft toch niet te betekenen dat de kraakbeweging uit elkaar valt. En daarom vind ik de kraakbeweging ... de mensen kunnen wel zeggen het is geen beweging, maar ik vind het eigenlijk een heel mooi woord. Het geeft ontzettend goed aan wat het wèl is, namelijk een beweging en niet zozeer een rechte beweging naar iets toe, maar een warrige golf of zoiets.

Annegriet: Oh, dat is heel mooi inderdaad.

Jan: Ja, waar tumult inzit ... dat is beweging voor mij.

Annegriet: Jij vindt de kraakbeweging een soort subcultuur, ontstaan vanuit het verzet tegen knokploegen, woningnood. Denk je dat het subculturele eigen is aan de kraakbeweging of zie je zoiets ook bij andere groepen zoals bijvoorbeeld Onkruid?

Jan: Nee, volgens mij zijn de meeste Onkruiders ook krakers. Maar acties van Onkruid en krakers die gaan ontzettend ver, die tasten iets essentieels aan. Wat dat betreft zijn dit soort groepen heel radikaal en konsekwent in het doorvoeren van bepaalde ideeën. Je kunt ook op de parlementaire manier proberen iets aan de kaak te stellen of te veranderen, maar daar geloof ik niet in. Dat is gewoon flauwekul. Ik vind dat je actief moet zijn vanuit jezelf en niet vanuit één of ander systeem.

Annegriet: Zijn er door het kraken dingen gebeurd die veel indruk op je hebben gemaakt?

Jan: Nou, waar ik ontzettend van geschrokken ben is de ontruiming van de PHK. Ik stond echt bijna te janken. Vlak voor de ontruiming had ik nog zo

tegen mezelf gezegd: niet in paniek raken, niet snel wegrekken. Ik stond nog vrij lang voor het pand, tot het moment dat de linie ME-ers verscheen. Plotseling werd die verbroken en ik dacht dat er wel duizend motoren met zijspan achter vandaan kwamen. Naderhand bleken het er maar acht geweest te zijn, kun je nagaan. Nou, ik stond op straat toen naast me een meisje door zo'n motor werd overreden. Ik wilde haar helpen, maar op hetzelfde moment kwam een motor op mij af. Als een gek ben ik tussen een aantal geparkeerde auto's gevlucht, ik had het gevoel dat ze me dood wilden rijden. Even later kwamen ME-ers met honden. Ik was zo ontzettend kwaad, ik schreeuwde bijna door mijn tranen heen van: vuile fascist. Ik wist niet wat ik moest bedenken, ik voelde me zo machteloos.

Annegriet: Ben je veranderd sinds je actief bent in de kraakbeweging?

Jan: Ik denk dat ik radikaler ben geworden. Dat ik voor mezelf duidelijk zie wat ik wil. Toen ik pas studeerde had ik vaag voor ogen wat ik wilde: geen huis met een zware hypotheek, ik had nog nooit aan trouwen en kinderen gedacht. Een baan bij de overheid als socioloog zag ik ook niet zitten, want wat doe je? Je zet grote hulpverleningsinstanties op, terwijl ik godverdomme vind dat de mensen het zelf moeten doen. Ik vind het gewoon eng dat je met je universitaire opleiding zo ontzettend veel macht kunt uitoefenen. Door actief te zijn heb ik dit soort dingen duidelijker voor ogen gekregen en ook een mogelijkheid gevonden om op een andere manier te leven.

Annegriet: Wat voor doel heb jij voor ogen met je actief zijn in de kraakbeweging?

Jan: Ik heb helemaal niet zo'n duidelijk doel waar ik voor bezig ben. Ik wil vrij zijn om dat te doen wat ik zelf zie zitten, een heel liberale gedachte. En om dat te bereiken denk ik dat het nodig is dat je met een hoop mensen bent. Camus heeft een mooi verhaal geschreven, de mythe van Sisyphus. Het verhaalt eindigt met Sisyphus die door de goden gestraft wordt. Hij moet een steen een berg oprollen. Nou, de top van de berg is het doel, alleen bereikt hij dat nooit, want als hij bijna boven is, dan rolt die steen weer naar beneden. Maar, zo zegt Camus, zo is het leven ook, de enige zin die je daaraan ontleent is niet zozeer het bereiken van het doel als wel het streven, nou ja, het vechten op zichzelf. Dat geldt voor mij ook wel.

Annegriet: Vind je dat genoeg om door te gaan?

Jan: Het zal altijd een probleem blijven. Soms vraag ik me af: waar vecht ik voor? Ik wil die top ook wel eens bereiken. Aan de andere kant weet je dat het niet kan, dat het ook geen zin heeft. Maar wat moet ik dan doen, relativiseren? Ik denk dat het moeilijk is om hier een antwoord op te vinden, maar voor mij heeft het met iets essentieels te maken. Vroeger kwam ik steeds in dat oeverloze relativisme terecht, dat uitmondt in niets doen, in apathies blijven toekijken. Maar op een gegeven moment, als je de strijd oppakt, dat is iets waarbinnen je ook nog kunt leven.

Ik wil een maatschappij waarin geen mens macht heeft over een ander mens

Vraaggesprek met Dick, 14 juni 1981.

De eerste afspraak die we gemaakt hadden ging niet door vanwege de ont-ruiming van de Groenburgwal op diezelfde dag. Dick woont niet in een kraakpand, maar op een door de gemeente gevorderde etage.

Dick: In de provotijd ben ik naar Amsterdam gekomen, zo rond '66. Ik herinner me nog uit de tijd van de Kabouters dat ik het fantasties vond dat ze gingen kraken. Het is toen eigenlijk begonnen, heeft een paar jaar zo doorgesudderd tot de Nieuwmarkt. Die hele buurt is toen gekraakt in de strijd tegen de metro. Mensen zeiden: 'Dit is onze buurt, we gaan niet weg!' Dat heeft mij waanzinnig gefascineerd. Ik woonde toen in de Bijlmer, maar ben bij alle akties geweest. Heeft veel indruk op me gemaakt. Ik loop nu nog rond met beelden van toen, van die ME-ers, die kleine jochies die om je heen staan te dansen met een knuppeltje, zoekend naar een moment waar- op ze kunnen gaan meppen.

Sinds twee jaar werk ik kontinu in kraakpanden. Op het moment dat je een deur intrapt, heb je nog niet een pand gekraakt. Dan beginnen de moeilij- heden eigenlijk pas. Nou, ik ben technikus, help wel eens wat. Deze winter heb ik niks anders gedaan dan verwarmingen en verwarmingsketels gere- pareerd. Ik heb zo langzamerhand waslijsten van klussen.

Annegriet: Word je er ook voor betaald?

Dick: Nee.

Annegriet: Vind je het niet vervelend altijd voor dat soort karweitjes inge- schakeld te worden?

Dick: Nee. Ik denk dat het iets is wat ook moet gebeuren. Je kan niet van iedereen verwachten dat-ie alles van elektriciteit, waterleiding en verwar- mingen leert. Er zijn een aantal mensen die dat kunnen, en die moet je dan inschakelen. Daarbij vind ik het interessant om bewonersgroepen te zien. Ze worden steeds jonger, komen zo van buiten, hebben zich ingeschreven op de universiteit en komen een maandje eerder om vast te kraken. (gelach) 't Is dan heel leuk om te zien hoe processen verlopen in die kraakpanden.

Annegriet: Waarom boeit het je zo om naar die processen te kijken?

Dick: Ik vind de kraakbeweging een ontzettend belangrijke beweging; het is voor mij een soort emancipatiebeweging en ik zou het heel erg vinden als ze verdween. Het is ook een politieke interesse ... ik vind het een heel revo- lutionair moment om in een pand te trekken dat van iemand anders is. In

deze maatschappij is een hele serie mensenrechten geformuleerd die als een soort monument overeind staan. Als je werkelijk gaat kijken wat er gebeurt, dan worden die rechten niet waar gemaakt. Nu zijn er steeds meer mensen die zeggen: 'Als zij het niet doen, dan maken wij het zelf wel waar; wij pakken ons recht.' Ik denk dat dat de enige mogelijkheid is om tot verandering te komen in deze maatschappij. Ik probeer daarin mijn bijdrage te leveren, door te helpen en te adviseren, omdat ik het ontzettend jammer zou vinden als dit in zou zakken.

Annegriet: Als ik jou hoor, je wilt mensen helpen, begeleiden, je zou het jammer vinden als het weer op haar kont gaat ... dan heb ik toch zo'n gevoel dat je zelf op een afstand blijft staan. Ik heb het idee dat je er meer rationeel mee bezig bent dan emotioneel.

Dick: Nou, dat is toch niet helemaal waar ... ik heb me in alle posities waarin ik zit buiten de kraakbeweging voor honderd procent vastgelegd. Op school, ik ben leraar op een technische school, verdedig ik alles. In mijn politieke ideeën doe ik geen enkele concessie, en daarom ben ik voor mijn gevoel ook echt kraker ... ik stel me voor de volle honderd procent kwetsbaar op. En verder, ik voel me heel betrokken en wil daarom ook bij alle ontwikkelingen zijn. Er gebeuren voortdurend dingen die je moet verwerken. Als je een tijdje niet meedoet, heb ik het gevoel dat je achter gaat lopen, dat je wat mist ... ik wil bij die ontwikkelingen zijn omdat ik deel wil uitmaken van die ontwikkelingen.

Annegriet: Ik hoor dat wel vaker. Ik denk toch dat dat een vreemd mechanisme is: dat je een soort afstand krijgt als je eens een keer niet mee hebt gedaan. Je kunt je dan de waarde van die ontwikkeling afvragen.

Dick: Nee. Kijk, ik ben er op 30 april bijvoorbeeld bij geweest, en heb toen zelf ook in een konfliktsituatie gezeten, van: dit gaat te ver, dit kan niet. Als je er zelf niet bij bent geweest, niet hebt gezien dat die mensen die je kent ook meededen, mensen waarvan je weet wat hun bedoelingen en motieven zijn ... dan ga je het anders beoordelen. Ik vind het heel belangrijk dat ik veel stenengooiers ken. Om ze te kunnen begrijpen moet je erbij blijven.

Vergeleken met de Nieuwmarkt is de beweging nu veel harder, de humor, de fantasie is er voor een groot gedeelte uit.

Annegriet: Vind je dat jammer?

Dick: Ja ... omdat je op het moment dat er met stenen gegooid wordt – en je kan het nog wel erger bedenken – je echte harde middelen gaat gebruiken, ga je dezelfde middelen gebruiken die de overheid nu gebruikt. Dat betekent dat je je niet meer onderscheidt van die overheid. Ik ben wel bang voor die verharding. Ik heb zelf een grote weerstand tegen geweld, maar als de repressie toe zou nemen en ze zouden het nog harder aanpakken, en ik zou ook flippen – want er zijn al een heleboel mensen geflipt – dan zou het

denkbaar zijn dat ik naar dingen ga grijpen die echt helpen.

Annegriet: Je bent bang dat dat moment voor jezelf komt?

Dick: Als ik zou zeggen: 'Politieke acties en middelen helpen niet meer, zijn uitzichtsloos, ja dan zou ik heel creatief kunnen zijn in het bedenken van effectieve ...

Annegriet: Wat houdt je nu nog tegen?

Dick: Nou, ik zit zelf in een politieke partij, de PPR, en die weten waar ik mee bezig ben. Ik heb ook nog steeds toegang tot vertegenwoordigers van het parlement. Ik heb nu nog de mogelijkheden om iets in de politiek te doen en boek ook af en toe wel een succesje.

Annegriet: Voor mij bestaat er best wel een tegenstelling tussen politiek en kraken, terwijl jij met allebei bezig bent. Hoe ga je daarmee om?

Dick: Ik denk dat je alleen een andere maatschappij kunt krijgen door machten af te breken en niet door nieuwe machten te creëren, zoals in socialistische landen gebeurt. Die komen tot een machtsstructuur die in feite hetzelfde is als hier in westerse landen. Ik denk niet dat het verandert op het moment dat de arbeiders de directie vormen, want die hebben dan dezelfde belangen als die aandeelhouders. Slechts door het afbreken van machten kan iedereen zijn eigen situatie bepalen, en op het moment dat je kraakt ben je daar wezenlijk mee bezig. Een huiseigenaar heeft macht over anderen en de kraakbeweging tast dat aan. Ik wil een maatschappij waarin geen mens macht heeft over een ander mens.

Annegriet: Zou jij willen zeggen: politiek is de theorie, kraken de praktijk?

Dick: Ik denk dat de praktijk heel belangrijk is, maar dat je moet proberen dat politiek te erkennen en vast te leggen, bevestigen in structuren als vorm van recht. Een partij moet blijven erkennen dat wat emancipatiebewegingen doen in dezelfde lijn ligt als waar zij mee bezig is. Onkruid, vrouwenbeweging, kraakbeweging zijn allemaal bevrijdingsbewegingen en die vind ik heel belangrijk. Een politieke partij moet dat steunen en stimuleren. Kijk, als er mensen zijn die stenen gooien, dan hebben ze daar hun redenen voor. Je draait niet zomaar door. Hoe anderen dat waarderen is afhankelijk van hun mensbeeld. Als je zegt dat de mens van nature egoïstisch is en alleen maar geneigd andere mensen te belazeren of uit te buiten, ja, dan zul je niet zo snel luisteren naar wat stenengooiers te zeggen hebben. Ik denk dat het ontzettend negatief overkomt als iemand met stenen gooit, dat is agressief en bedreigend. Als je de mensen echter kent kun je goed begrijpen waarom ze dat doen. Ik denk wel dat als de politiek voor 100% afgeschreven wordt, dat je niet alleen aan de linkerkant mensen krijgt die de politiek af gaan zweren, maar ook rechts. Nu wordt de strijd tussen radikaal links en extreem rechts nog op straat uitgevochten. Daar wordt door politieke partijen op in gesprongen. In VVD en CDA vindt een verdere verschuiving naar rechts plaats. Omdat zij zo verrechtsen voldoen zij aan de behoefte

van figuren die anders bij Glimmerveen terecht zouden komen. Het feit dat mensen in de Vondelstraat met polsdikke balken op agenten stonden in te houwen, dat is heel goed geweest ... Maar die konklusie is ontzettend gevaarlijk: dat betekent dat je het erkent, dat er een situatie is in deze maatschappij waarin balken en stenen een nuttige functie hebben. Maar ik denk dat mensen het ook niet aankunnen om het voor langere tijd op straat uit te vechten. Er zijn gelukkig nog maar weinigen zo geflipt dat ze dat kunnen of willen. En als er dan genoeg mensen zijn, ben je toch met een vorm van straatterrorisme bezig.

Annegriet: Heb jij zelf al eens met stenen gegooid?

Dick: Nee ... ik wil het niet, kan het ook niet goed. Ik kan me eigenlijk niet herinneren of ik me er in die Nieuwmarkt-tijd schuldig aan gemaakt heb. Ik geloof het wel. Toen was ik er erg gevoelsmatig bij betrokken, zonder dat direkt politiek te kunnen verwoorden. Zo langzamerhand heb ik dat duidelijker voor mezelf op een rijtje. Ik kan me geen gevangenisstraf veroorloven. Ik heb nu een inkomen, werk twee dagen per week en dat is genoeg, ik heb dan vijf dagen vrij om me met andere dingen bezig te houden. Dat zou ik door een arrestatie verliezen. Maar ik wil, buiten dat, ook niet gooien. Op het moment dat je gaat gooien, erken je dat dat werkt.

Annegriet: Maar je erkent het ook.

Dick: Ja, en dat vind ik zo erg ... dat is het falen van de politiek, dat het nodig is dat je stenen gooit, dat ze té vaak té weinig erkennen dat mensen gelijk hebben ... en dat ze dan als er onvoldoende druk is, niet reageren op de eisen. Dat er pas wat gebeurt als je in opstand komt. Nou, dat is het falen van de democratie. Dat is op zich heel negatief.

Annegriet: En toch kies jij voor de falende politiek in plaats van voor die steen ...

Dick: Ja, ik denk dat we het niet alleen op straat kunnen uitvechten, dat we toch een keer om de tafel moeten gaan zitten. Ik denk dat mijn politieke activiteit in de PPR afgelopen is op het moment dat mijn club mij laat vallen, me bedriegt. Als mijn partij bijvoorbeeld vóór de leegstandswet had gekozen. Dan heeft de politiek voor mij afgedaan. Maar ik denk wel dat je politiek nodig hebt en dat is een probleem.

Annegriet: Ik kan me ook voorstellen dat er een moment is waarop je de ontwikkelingen binnen de kraakbeweging niet meer bij wilt houden, je daar geen contact meer mee wilt hebben. Is er zo'n moment voor jou?

Dick: Het zou kunnen, maar ik weet niet wanneer dat komt ... ik zou me zelfs kunnen voorstellen, laten we het maar eens extreem stellen, dat je RAF-toestanden krijgt. De overheid kriminaliseert, dan gaan de mensen zich ook kriminaliseren. Nou, ik zou dan toch graag willen blijven weten wie het zijn. Het ook dan blijven volgen, ook dan proberen mensen te blijven begrijpen, omdat ik denk dat er mogelijkheden zijn om het te voorko-

men, terug te dringen. En daarvoor moet je erbij blijven.

Annegriet: Wat doe je zelf tijdens rellen?

Dick: Meestal neem ik mijn fotospullen mee, loop ik foto's te maken. Ik kies daar voor. Op het moment dat je een pand gaat verdedigen, word je gedwongen om te vechten, en dan moet je vechten. Ik heb er een ontzettende angst voor dat ik tegenover een agent kom te staan die op me inbeukt, want dan ga ik me verdedigen en als ik mezelf dwing in een positie waarbij ik zou moeten vechten, of de keus heb om weg te gaan, te wijken ... Als ik denk dat ik niet opzij moet en overtuigd ben van mijn gelijk, dan ben ik bang dat ik niet wegga maar mezelf echt verdedig en dan is dat erg jammer voor de agent die voor me staat.

Annegriet: Behang je jezelf ook met foto's om jezelf die kans niet te geven?

Dick: Op het moment dat ik ergens sta en ze staan er op in te hakken ... kan er iets knappen. Dan vecht ik terug ... Ik heb één keer een ontruiming van binnenuit meegemaakt, ik denk dat het erg slecht is om dat een paar keer mee te maken. In de mens zit maar een beperkte rek, anders flip je, en daar probeer ik steeds meer rekening mee te houden, dat je er niet onderdoor gaat. Je moet af en toe een beetje afstand creëren, een beetje ontspannen ook: ik blow als nooit tevoren en dat helpt goed, het ontlaadt de spanning. En het helpt te relativiseren en afstand te nemen.

Ik probeer behalve met kraken ook met een hele hoop andere dingen bezig te zijn, onder andere om te testen of je met de leefwijzen en ideeën die je opgedaan hebt als kraker ergens anders kunt functioneren. Ik probeer ook dingen te doen die heel anders zijn, om niet helemaal met dat kraken ... maar je komt het in feite overal tegen. Ik denk niet dat ik gelukkig zou kunnen zijn zolang er dingen gebeuren waar ik niet omheen kan ... het is een bepaalde motivatie, een bepaalde maatschappijvisie. Ik wil niet in een situatie belanden waarin mensen kunnen zeggen: 'Je werkt mee aan onderdrukking' en dergelijke. Mensen vervallen in die fout omdat ze de hoop verloren hebben en merken dat het teveel toestanden kost. Ze krijgen bepaalde belangen die puur persoonlijk zijn. Nou, als je voor jezelf zorgt dat die belangen zo klein mogelijk zijn, dan hou je je vrijheid. Ik ben nu 36. Ze hebben tegen mij al zo vaak gezegd, over vijf jaar praat je wel anders, en dat heb ik altijd als een uitdaging ervaren. In die flauwe grapjes zit op zich wel een kern van waarheid, een heleboel mensen die vroeger in demonstraties liepen van Vietnam zijn daarna afgeknapt, van hun geloof gevallen ... Ik probeer wat dat betreft mezelf te blijven.

Niet geheel onverwacht, maar toch tot onze grote ontsteltenis, geven wij kennis van het overlijden van:

JAN VAN BEUNINGEN.

Gelegenheid tot condoleren, zaterdag 29 maart '80, in de van Beuningenstraat, tussen nr. 24 en 30, alwaar de rouwstoet zal vertrekken om 16.00 uur, en tevens de ter aardebestelling zal plaats vinden.

Wij zullen het op prijs stellen als U uw kleding zwart aanpast.

Wel bloemen.

Muziekinstrumenten meenemen.

Bewoners van Beuningenstraat 4 - 40
van der Duijnstraat 9 - 11

Al jaren zag Amsterdams stadsbestuur dat de Staatsliedenbuurt nodig aan vernieuwing toe was. In de van Beuningenstraat werd alvast begonnen met het ontruimen van panden (in 1976), maar van concrete nieuwbouwplannen was toen nog geen sprake. Jarenlange leegstand dreigde! Al gauw werden de ontruimde panden opnieuw bewoond.

Vandaag, 29 maart 1980, verlaten wij onze panden, omdat is gezegd dat op 1 april met de sloop begonnen zou worden. Een kleine groep mensen heeft vertrouwd op het aanbod van de gemeente om tijdelijk geherhuisvest te worden in slooppanden elders in de stad. 3 Dagen voor de sloopdatum kregen zij bericht dat dat nog enkele maanden kan duren. Het blijkt dat een aanbod van de gemeente niet te vertrouwen is. Wij worden gedwongen voor eigen huisvesting te zorgen.

VAN BEUNINGENSTRAAT

OGEM BES
@NTRUIM NG
WU
@NTOG

hUIS

daar

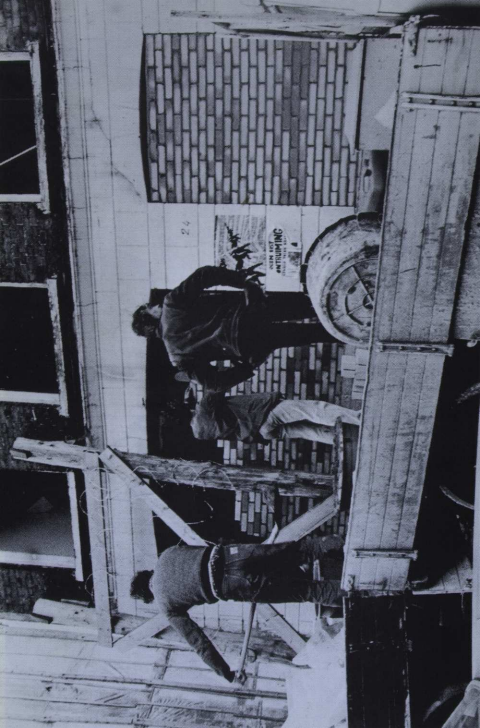
bedenkt voor

je warmte

(en tocht)

maar toch

Poulsen

Soms denk ik: oh, wat gebeurt er allemaal in deze wereld

Vraaggesprek met Brecht, 11 april 1981, lekker in het voorjaarszonnetje op het dak van Brecht haar huis. Sinds juni '80 woont ze met twee andere vrouwen op de zolder van een groot kraakcomplex. Brecht vindt het er goed wonen. Ze heeft veel contacten met de mensen in huis: 'Op de trap kom ik altijd wel mensen tegen met wie ik een praatje maak, in plaats van buurtleven hebben wij een soort trapleven.'

Fike: Hoe ben je met kraken in aanraking gekomen?

Brecht: Ik heb vaak meegeholpen met kraken, in Utrecht, Amersfoort (waar ik drie jaar gewoond heb) en hier in Amsterdam. Voor mezelf heb ik nog nooit gekraakt. Ook dit pand was al gekraakt toen ik erin trok. Ik ben wel speciaal in dit huis gaan wonen omdat het een kraakpand is en omdat er mensen wonen die met kraken bezig zijn. Waarom? Ik vind het bezig zijn met toevoegen van huizen aan het woningbestand een goede manier van aktievoeren. 't Is belachelijk dat er zoveel huizen leegstaan. Ik vind het geen probleem om die te kraken, om het recht in eigen hand te nemen. Ik wil bezig zijn met dingen die in de maatschappij gebeuren, huisvesting is dan iets wat je al snel tegenkomt. Het was voor mij een makkelijk aanknopingspunt.

Ik heb vanuit mijn opvoeding meegekregen dat het belangrijk is om je met de maatschappij bezig te houden. Mijn ouders waren zelf nogal politiek bezig en ook mijn opa en oma zijn hun hele leven actief geweest. In eerste instantie ben ik bezig geweest met de natuurbeweging, daarna Kalkar en een Wereldwinkel, ondertussen meedoend aan demonstraties. Maar dat waren toch dingen die een beetje buiten mezelf stonden. Ik ben toen naar Amersfoort verhuisd en rolde daar de vrouwenbeweging in. Dat heeft veel in mijn leven veranderd. Nou, en toen ging ik naar Amsterdam, kwam ik te wonen in dit huis. Ik heb hier ontzettend veel op moeten knappen, veel in mijn uppie geklust. Wist ik veel hoe je stenen aan elkaar moest plakken om een muur te maken of hoe je een deurlijst inzette. Ik heb het maar gewoon gedaan. De deur hangt nu wel een beetje scheef. Van elektriciteit snapte ik niks, dat heb ik me eens uit laten leggen. Twee dezelfde kleuren draadjes enz. Toen ik hier kwam was er ook geen water of wc. Op een gegeven moment had ik een wc-pot neergezet in een grote ruimte, zonder stortbak, met een emmertje en een slangetje. Ik was heel trots, maar sommige mensen die bij me kwamen schaamden zich, durfden er niet op te gaan zitten ...

Ik ben toen een beetje de kraakbeweging ingerold. Ik wilde me eens flink

gaan roeren. Om wat kennis van zaken op te doen ben ik veel naar vergaderingen geweest en heb met mensen gepraat over hoe kraken nu in elkaar steekt. Ik stak daar best wel wat tijd in. Dat was moeilijk te combineren met werk en school. Je zit zo vol dat je een soort dubbelleven gaat leiden. Ik had het druk met ons huis, met mijn stage op het buurthuis, waar ik twee vaste groepen draaide en waarvan ik moeilijk weg kon blijven en met school, waar ze heel a-politiek en a-feministisch bezig waren.

Fike: Je vindt school wel belangrijk?

Brecht: Ja, ik realiseer me dat je als vrouw nog slechter in de markt ligt kwa baan, kwa geld dan mannen. Dat het daarom als vrouw belangrijk is zo'n papiertje te hebben. Dat je dingen in ieder geval wat makkelijker kan maken. Als je kunt wapperen met zo'n papier word je niet zo snel in één of ander baantje gedrukt als je werkloos bent.

Ik zit nu drieëneuhalf jaar op school. Ik moet alleen nog mijn skriptie schrijven en dat probeer ik te doen over 'actievoeren', iets wat ik zelf zinnig vind. Wat is actievoeren nou? In de kraakbeweging merk je dat stenen gooien ècht actie voeren is en informatie verspreiden en buurtavondjes organiseren niet; dat wordt erg ondergewaardeerd, vind ik. Die normen liggen zo strak. Volgens mij is actievoeren veel breder of laat ik zeggen, werken aan verandering is veel breder dan alleen maar demonstreren of een huis kraken. De vrouwen in zo'n buurthuis bijvoorbeeld, daarvan vind ik dat ze in hun eigen huis bezig zijn aan verandering. Die veranderingen hebben misschien alleen gevolgen voor henzelf en niet op het maatschappelijke vlak, dat weet ik niet.

Dat vind ik soms wel moeilijk, dan denk ik: wat is nou nog zinvol om te doen? Ik heb in mijn leven al van alles gedaan: gedemonstreerd, petitie ondertekend, avonden georganiseerd, geplakt, geschilderd, verf tegen een bank aan gegooid, gekraakt, affiches van de muur gerukt, voor een auto gaan rijden omdat ik vind dat die te hard rijdt, zwartrijden in de bus en zelfs in de trein. Nou, veel gepraat met mensen. Dat heb ik allemaal gedaan en dan denk ik, wat kan ik nog meer doen?

Fike: Je vindt dat dat niet genoeg heeft opgeleverd?

Brecht: Nee, behalve kraken dan, dat levert huizen op.

Fike: Maar waar kijk je dan naar? Waar meet jij dan de resultaten aan af?

Brecht: Nou, dat is ook mijn vraag. Ik zie om me heen gebeuren dat de dingen niet beter worden in het algemeen. Een aantal dingen zijn natuurlijk wel beter. Bedoel, in Nederland zullen maar weinig mensen dood gaan van de honger, dat is best een verbetering. Maar ik heb niet echt het gevoel dat op het gebied van de machtsverhoudingen iets veranderd is. In de wereld waarin we leven worden mensen niet geleerd zelf keuzes te maken. Die mogelijkheid is er ook heel slecht. Dat is iets waarvan ik denk: hoe kun je

dat nou veranderen? Dat mensen niet zo gepusht worden op een bepaalde weg door de rek'ame, de pers, rolpatronen, arbeidsverhoudingen. Dat mensen zelf kunnen kiezen waarvoor ze willen staan. Ik denk dat dat nu heel slecht kan.

Fike: Hoe denk je dat te verwezenlijken? Ik vind dat zelf heel moeilijk, zou willen proberen machtsstructuren open en af te breken om dingen bloot te leggen.

Brecht: Ik denk dat dat duidelijk maken wel gebeurt, onder andere door de akties die ik daarnet opsomde. Je kunt het allemaal wel mooi duidelijk maken maar wat dan? Hoe zorg je dat er wat verandert? Dat is dan de volgende vraag. Dat vind ik heel moeilijk, daar kan ik nog geen antwoord op geven. Ik heb wel het gevoel dat je tegen dingen aan zit te schoppen, dat is duidelijk aan de tegenreactie. Na een aktie tegen een pornozaak hoor je later dat de boss een pistool heeft aangeschaft. Dan denk je: dat is duidelijk, daar zit ook macht, daar moeten belangen verdedigd worden. Maar wat dan hè? Misschien moeten we die man apart aan gaan pakken, die baas hè, maar ja, wat voor resultaat heeft dat? Verandert er daardoor ook werkelijk wat? Dat weet ik niet. Er zijn natuurlijk veel meer mogelijkheden, je kan stenen gooien, rookbommen, brandbommen, je kan iemand doodschieten, iemand gijzelen. En dan denk ik: dat heeft geen zin. Maar andere aktievormen hebben ook geen zin en in de parlementaire democratie geloof ik niet zo.

Ik vind dat mensen zich moeten groeperen rondom belangen, dat dan dingen duidelijk worden. Je moet je groeperen rondom huisvesting, kernenergie, porno, vrouwen enz. Dat vind ik zelf een goede manier omdat je dan niet bezig bent met het van tevoren sluiten van compromissen. Ik denk dat voor jezelf bezig zijn een zuivere manier is. Ik heb er grote moeite mee voor andere mensen aktie te voeren. Als je in een belangengroep zit is het óók je eigen belang. Ik denk dat vandaaruit een breder maatschappelijk bewustzijn opgebouwd kan worden. Ik vind namelijk slecht aan politieke partijen dat alles daar op een hoop gegooid wordt en er duidelijk heel veel compromissen gesloten worden. Daarnaast spelen allerlei economische belangen ontzettend door in de politiek. heel wezenlijke dingen worden daardoor niet aangepakt.

Soms denk ik: o, wat gebeurt er allemaal in deze wereld (lachen). Jeetje, die atoombewapening, kernenergie, oeh. En dan kijk ik om me heen en zie vrouwen rondlopen met doodongelukkige gezichten, dat is soms heel duidelijk – nu met het mooie weer wat minder, maar toch – in het algemeen zie je heel ongelukkige mensen. Je ziet het gastarbeidersprobleem, je wordt zelf in elkaar geslagen, je ziet het optreden van de ME tijdens kraakakties, nou, wat hebben we nog meer voor problemen? Zigeuners worden vreselijk behandeld, fascistiese leuzen in de stad. Dan zie ik al die dingen. O jee,

denk ik dan, o jee, het is niet genoeg wat ik doe. Dat moet ik ook nog doen, en dat, en dat. Maar dat kan niet, ik kan niet het hele leed van de wereld op me nemen. Dat heb ik al wel eens geprobeerd (lachen), maar dat lukt gewoon niet. Maar het hóeft ook niet. Tja ... misschien moet het eigenlijk wel. 't Is dan wel een keuze tussen belangen, wat voor leven ik wil leiden. Nou, en het is in ieder geval voor mij duidelijk dat ik niet in een hutje op de hei kan zitten, als stereotiep. Dat gaat niet. Ik voel me zo verweven met wat er in deze maatschappij gebeurt, daar kan ik me niet van losmaken. Daar heb ik me maar bij neergelegd, vind ik ook niet zo'n probleem. Maar vervolgens zijn er dingen, bijvoorbeeld als ik niet meer weet wat ik moet doen, als ik mijn aktievormen weer eens uitgeput heb, maar nee, hielp allemaal niks. Dan voel ik dat dát, wat je met andere mensen hebt tijdens akties, heel belangrijk is.

Ik ben zelf niet naar Nijmegen (ontruiming Piersonstraat) geweest, maar ik hoorde dit verhaal van anderen die bekaft in de trein terug naar Amsterdam zaten. Er kwam toen een mevrouw op hen afgestapt, die zei: 'Ja, ik ben heel erg trots op jullie. Ik schaam me diep want ik had niet de moed om naar de barrikades te gaan. Maar ik ga een liedje voor jullie zingen.' En toen zong ze lang-zullen-ze-leven. Dat zou bij mij heel veel doen. Dan denk ik van: 't is daar ontruimd en 't is daar zelfs plat, maar het is wèl gelukt om dát tegen te houden. Verder waren er wel heel veel mensen solidair, waaronder deze vrouw. Maar tegelijkertijd denk ik dan: als je je bewust wordt van een stel dingen, word je daar gelukkiger van? Ik weet het niet. Je ziet meer dingen, krijgt meer inzichten, maar is bewuster gelukkiger? Wat voor mij wel een positieve waarde heeft, is wat je met andere mensen kunt hebben. Dat vind ik heel belangrijk in het leven. Oók omdat ik me in groepen bevind waar ik moet knokken, op school, in het buurthuis. Door het sterk voelen in een groep met mensen die hetzelfde denken, vallen die vervelende dingen een beetje weg.

Fike: Heeft bezig zijn in de kraakbeweging jou veel veranderd?

Brecht: Ik denk dat bij mij zich een ontwikkeling heeft doorgezet. Vroeger zei ik al: Politieke partijen? Nee. Maar waarom precies? Ik zie geen heil in de democratie waarin wij leven. Mensen moeten écht over dingen zelf kunnen beslissen. Daar heb ik een ideaal over; de minderheid moet niet meer over de meerderheid beslissen maar ook niet de meerderheid over de minderheid. Verder zei ik vroeger ook dat ik nooit zou gaan trouwen. Nou, dat komt uit. Ik vond het allemaal maar niks, meer gevoelsmatig. Maar op den duur, door de vrouwenbeweging en de kraakbeweging, heeft zich dat voortgezet. Soms komen er van die toetsmomenten waardoor je ideeën bevestigd worden, bijvoorbeeld in vergaderingen met ambtenaren.

Ik merk ook dat de manier waarop je vecht anders wordt. Radikaler. Ik heb nog nooit een steen gegooid, maar ik snap heel goed waarom dat gebeurt.

Het komt ook steeds dichterbij mezelf. Vroeger stond dat ontzettend ver van me af. Nu sluit ik het voor mezelf niet uit dat ik dat ooit nog eens ga doen. Op school heb ik les gegeven in het maken van rookbommen. Ik denk dat het een soort spel is om minder bang te worden van dat soort dingen. Niet omdat ik dat nou zo nodig moet, maar omdat ik wil weten waarom mensen dat doen. En is dat nou echt zo eng of niet? Daar hangt een mysterieus waas omheen. Maar een rookbom is echt niet gevaarlijk. Misschien gaan we nog wel eens iets verstoren en steek ik zo'n rookbom af. Dat zal ik nu niet meer zo eng vinden omdat ik zelf zo'n ding gemaakt heb ... Dat is wel een ontwikkeling die ik in mezelf zie. Mijn ideeën hebben de afgelopen tijd meer vorm gekregen. Ik kan beter vertellen hoe ik dingen wel of niet wil. En misschien meet je daar een soort radikaalheid van af, zo van: als je het goed kan vertellen, kun je meer invloed uitoefenen op dingen.

Fike: Radikaal is je weg duidelijk hebben?

Brecht: Ja.

Ik ben actief binnen de vrouwenkraakgroep. Ik vind namelijk dat er binnen de kraakbeweging van die hanen rondlopen die alles voor vrouwen bedisselen. Als er gekraakt wordt, hebben zij een grote bek en breken de deur open. Met geweld gaan zij heel anders om dan vrouwen. Vrouwen hebben een heel andere geschiedenis ten aanzien van geweld. We zijn heel anders opgevoed. Om die reden vind ik het heel prettig om met de vrouwenkraakgroep bezig te zijn. Zo kom ik ook makkelijker over drempels heen. Dingen die ik eng vind om te doen. Vrouwen vonden het heel vervelend met die mannen om te moeten gaan, maar vonden kraken wel heel belangrijk. Van daaruit is die vrouwenkraakgroep ontstaan.

Fike: Je vindt het beter om een aparte vrouwenkraakgroep op te richten dan de discussie daarover binnen de kraakbeweging aan te gaan?

Brecht: Ja, discussies zijn er al eindelijk geweest. Ik merk dat bepaalde overleggen wel veranderen. Bij de Borrelgracht (kraakvergadering van de 'Grachtengordel'-buurt) bijvoorbeeld beginnen die mannen zich een beetje aangepaster te gedragen. En ja, die slaken ook niet meer van al dat soort taal uit, zoals ze een half jaar geleden deden. Voor mij is dat best wel de invloed van vrouwen. Maar ondertussen ga ik zelf ook weer verder. Vroeger was ik blij als die mannen ook eens over hun gevoel gingen praten, dan dacht ik: goed en zo. Nou denk ik: ik vind het wel goed, maar het kan ook weer hartstikke versluitend werken. Nu moet ik lachen als die mannen tijdens vergaderingen gaan praten over hun gevoelens. Dan denk ik ook: jeetje, en: ga je gang maar.

Fike: Op wat voor manier zijn vrouwen anders opgevoed met betrekking tot geweld?

Brecht: Ik denk dat de weg naar het geweld anders is, niet dat vrouwen per

se minder gewelddadig zijn. Nou ja, ik denk dat er gewoon minder vrouwen zijn die dat soort dingen doen, als stenen gooien, maar eh ... Ik merk gewoon bij mezelf dat ik weerstanden heb: dat is toch geen manier om problemen op te lossen, je moet toch praten en ja, zo zielig hè, gooi je iemand een gat in zijn hoofd.

Fike: Dat hebben jongens toch ook wel denk ik.

Brecht: Ja, natuurlijk. 't Is ook logies, 't is ook een beetje triest om iemand een gat in zijn kop te gooien. Dat is ook heel vervelend. Maar ik denk dat dat bij vrouwen sterker is door je opvoeding. Dat je minder geleerd hebt om op een andere manier dan praten te reageren op bepaalde dingen en ook op agressie, die op je afkomt. Ik weet van vroeger dat als iemand mij een dreun wilde geven, ik in mijn broek scheet van angst. Terwijl ik nou – nu ik in elkaar geslagen ben in een snackbar – teruggeslagen heb. Niet effectief genoeg, want eh ...

Fike: Van de week hoorde ik dat je een man hard in zijn ballen moet knijpen en dat-ie dan vanzelf wel kastje wijle gaat.

Brecht: Ja, daar heb ik toch niet zoveel zin in, eerlijk gezegd. Kijk, ik weet wel wat de manieren zijn, maar of ik dat ook echt doe ... dat zijn enorme drempels, daar heb je als vrouw nooit mee leren omgaan. Aan de andere kant denk ik dat je als je eenmaal uit elkaar spat van woede, dat je dan ook met van alles gaat smijten. Maar die weg is veel langer. Als vrouw heb je nooit geleerd met angst om te gaan. Ik wil niet zeggen dat mannen dat wel geleerd hebben, maar dat proces verloopt anders. Dat loopt in ieder geval niet parallel en daarom vind ik het belangrijk dat je daar met vrouwen alleen over praat. En dat je ook best wel bang mag zijn en dat je zo nu en dan ook wel eens over je angst heen moet stappen. Maar dat gaat veel gemakkelijker, voor mij tenminste, als je weet dat anderen dat ook hebben en dat je daarover kunt praten.

Fike: Heb je het er wel eens over gehad dat je over je angst heenstapt en toch dingen ging doen?

Brecht: Toen het een keer heel spannend was rondom de Groote Keyser, heb ik me samen met een ander meisje opgegeven voor de EHBO binnen de barrikade. Ontzettend eng vond ik dat. Maar goed, ik had een witte helm gehaald, een witte jas met rood kruis, allemaal schone theedoeken. Ik kan geen EHBO, maar ik kan iemand wel kalmeren en optillen en zo, ik ben heel sterk. En met z'n tweeën kan dat heel goed. Toen heb ik me dus over mijn angst heen gezet. Uiteindelijk was het niet nodig. Ik heb me natuurlijk ook over mijn angst heen gezet ... gewoon dat er politie in de stad is, ME. Eigenlijk moet je iedere keer als er iets gebeurt, die stap weer maken. Ik denk dat die stap steeds groter wordt voor mensen, dat ze ontstellend bang worden en zich afvragen bij een confrontatie: is dit het me waard? Wil ik al die risico's lopen, welk belang is sterker? Het behouden van een pand of

mijn financiële of lichamelijke belang dat ik niet in mekaar geslagen word. Ik ben een keertje bijna opgepakt tijdens een actie. Ik kon toen bijna niet hard genoeg lopen. Toen struikelde ik in de Kalverstraat, toen viel ik op de grond. Ik was echt helemaal verlamd van schrik. O jee, dacht ik, straks word ik opgepakt omdat ik niet hard genoeg kan lopen. Dat was dan die angst. Toen was ik nog niet echt bang om in elkaar getrimd te worden. Dat kwam pas later. Drie weken geleden ben ik namelijk in elkaar geslagen, niet door de ME maar door een paar kerels in een snackbar. En dat gebeurt steeds vaker, ook door pooiers, disko's en knokploegen.

Fike: Hoe denk je dat het verder gaat lopen?

Brecht: Dat kan ik niet voorspellen. Een tijdje geleden dacht ik, toen die toestanden met de leegstandswet begonnen: o jeetje, het bloedt helemaal dood, niemand durft nog. Dat was ongeveer in oktober, iedereen was er helemaal down van. Daar zal ik zelf ook wel aan onderhevig zijn. Terwijl ik nou het gevoel heb: we laten ons niet kisten hè! Misschien ben ik op een gegeven moment ook wel uitgekeken op de kraakbeweging en hang ik iedereen de strot uit en ga ik iets heel anders doen. Ik denk dat ik wel iedere keer met wat grotere bewegingen bezig zal zijn en ook wel vanuit een vrouwengroep. Ik heb de behoefte om me te spiegelen aan een grotere groep. Anderzijds denk ik soms ook wel eens dat ik in een extremere hoek verzeild zal raken – zo genoemd door de maatschappij dan, hè – en dan moet je wel in een kleine groep werken. Ik zou daar dan echt voor kiezen, nu nog niet. Ik wil nu de consequenties voor iets heel zwaars niet dragen. Maar ik kan me voorstellen dat ik er heil in zou zien om het buro van de VVD op te blazen. Door zoiets, en ook door het ingooien van ruiten bij banken en pornoshops, kan duidelijk gemaakt worden wat voor onzichtbaar geweld er is in deze wereld. Dat mensen denken dat er geen geweld tegen ze gebruikt wordt, maar dat dat geweld zit in de manier waarop het onderwijs in elkaar zit, de huizenverdeling plaats vindt, de manier waarop vrouwen, potten en flikkers gediskrimineerd worden. Dat zijn allemaal vormen van geweld en door dergelijke acties maak je die zichtbaar, neem je het ondergrondse daarvan een beetje weg. Al die discussies over geweld hebben daar mee te maken. Het is niet voor niets dat veel mensen zeggen: als ik in El Salvador zou wonen, zou ik meedoen aan het gewapende verzet. Daaraan gaat het nadenken over geweld vooraf. In Nederland wordt die discussie over geweld onder andere in de kraakbeweging gevoerd.

Fike: Je krijg niet meer zoveel ruimte hè? Je moet haast wel grijpen naar steeds hardere middelen. Ik vind dat zelf heel moeilijk. Wat je zei over die mevrouw die een liedje gezongen had in de trein, ik denk dat het heel erg afhankelijk is van de manier waarop je actie voert, in hoeverre mensen zich daarmee kunnen identificeren.

Brecht: Ja, dat is heel dubbel. Aan de ene kant denk ik van: ja, moet je daar

nou rekening mee houden en daardoor je eigen kwaadheid opzij schuiven? En heel terechte kwaadheid, ik bedoel: als mensen voor je neus in elkaar worden geslagen of het overkomt je zelf, dan ga je daar iets tegen doen. Dan denk ik: schijt aan wat iedereen daar van vindt, anders zit ik mezelf ook te verloochenen. En aan de andere kant denk ik ook wel eens: volgens mij kun je ook best wel hardere acties doen, alleen moet wel duidelijk zijn waarom ze gebeuren. Dat betekent dat je heel veel aan publiciteit moet doen, aan eigen media. Want aan de krant heb je natuurlijk niks. Maar ja, waar ligt het grensgebied precies? Misschien bij hoe emotioneel betrokken je op een gegeven moment bij iets bent. Bij porno-acties heb ik geen zin om iedere keer een briefje achter te laten waarom ik het gedaan heb.

Ze willen ons kwijt, maar wij zijn ook niet dom

Vraaggesprek met Rineke, 4 mei 1981.

Fike: Kun je vertellen hoe je hier bent komen wonen?

Rineke: Ik ben ruim drie jaar geleden in deze buurt terecht gekomen. Het was de eerste keer dat ik kraakte. Een aantal mensen die ik kende wilden kraken en in een woongroep gaan wonen. Ik werd gevraagd om mee te doen. Het overviel me een beetje, maar ik wilde toch wel van m'n kleine kamertje af. Dus toen heb ik ja gezegd. Ik vond het doodeng, zo'n eerste kraak! Het was een heel slecht pand waar we in terecht kwamen – hoewel ik het nu niet meer zo'n puinhoop zou vinden. Maar destijds had ik echt iets van: Jezus Christus, moet ik hier gaan wonen? Op een gegeven moment liep de aannemer in huis. Wij hadden iets van: godjee, wat doet u hier? Wij wonen hier. 'Nou, dit gaat hier plat over een week.' Dat geloofden we eerst niet. Maar drie dagen later stonden er hekken om het pand. We hebben toen al onze spullen weggehaald en verderop in de straat gekraakt. Nou, toen zijn we daar gaan wonen.

Fike: Was het voor jou moeilijk om te kraken, ik bedoel: regels overtreden en zo?

Rineke: Het was voor mij niet zo moeilijk. Voor mezelf vond ik het niet zo'n probleem, maar meer naar mijn ouders toe. Die deden heel moeilijk. Ik wist

zeker dat ze het zouden afkeuren, dat ze bang zouden zijn voor mijn studie. En omdat mijn ouders mijn studie betaalden zat ik daar best wel mee in m'n maag. Ik had hen een keurige brief geschreven over woningnood. Dat ik op zo'n manier in een woongroep kon gaan wonen en dat ik dat graag wilde. Nou, en het huis stond toch leeg. Toen kreeg ik een ontzettend formeel briefje terug van m'n moeder, van: 'Nou ja, Rineke, je weet toch dat het in bezit nemen van andermans eigendom wederrechtelijk is? Dat dat volstrekt niet goed te keuren is? Nu kraak je een huis, morgen jat je een fiets', enz. enz. Ze zijn er nu wel aan gewend, maar op dat moment was het echt een ramp. Ik mocht langs komen, op vrijdag al, maar maandag hadden ze pas tijd voor me, want er kwamen ook kennissen. Dat heb ik dus keurig gedaan. Ik was echt zo van 'wahhh', wat gebeurt hier allemaal? Ik had een heel open brief geschreven en ik kreeg zo'n kutbriefje terug. Dat was helemaal niet leuk.

Fike: Ze komen nu wel hier?

Rineke: Ja, na verloop van tijd. Ik heb gemerkt dat ook zij veranderen. Eerst vinden ze het volkomen afkeurenswaardig. Dan zien ze dat hun dochter ook kraakt en dan, ja, ze móeten er wat mee. Ze willen niet met je breken. Ze worden erop aangesproken door hun kennissen. Die vallen het kraken ontzettend aan. Mijn moeder zit mij nu bij hen te verdedigen, zo van: je hebt het nu over mijn dochter en dat vind ik geen werkschuw, langharig tuig. Maar toen ik stopte met studeren en een uitkering aanvraag, stond het huis op stelten. En met kraken net zo. Ik bedoel: eerst keuren ze het volkomen af, maar na een tijdje accepteren ze het wel.

Na twee jaar in dat pand gewoond te hebben besloot ik er weg te gaan. Ik wilde er zelf weg. De rest van de oude groep was ook al zo'n beetje verdwenen. Ik wilde gewoon alleen wonen. Ik had het daar helemaal niet meer naar m'n zin, liep me aan alles te ergeren. De benedenetage was gemeenschappelijk. Je vond er de eetkamer, zitkamer, de keuken en een kamertje met douche en troep. We aten daar altijd samen, net zoals we het huishouden, geld voor het eten, gas en licht samendeden. Toen we begonnen, hadden we mooie idealen van: we doen heel veel samen. Maar ja, een beetje wereldvreemd of zo. We hadden niet zo goed bedacht wat het nu eigenlijk inhield om in een groep te wonen. Er waren geen afspraken. Gewoon, we zien wel. Het eerste jaar met de groep is wel leuk geweest. Maar nu vind ik het heerlijk om alleen te wonen. Ik woon nu zo'n negen, tien maanden op mezelf en ik vind het heel lekker. Ik voel me een stuk beter. Niet voortdurend mensen om je heen als je je tanden staat te poetsen. Nu hoor ik wel eens iemand, maar daar heb ik niets mee te maken. Ik doe m'n deur dicht en ik ben alleen. Ik deel niets. Dat vind ik gewoon prettig. Ik heb wel twee poezen genomen. Dan is er iets dat naar me toekomt als ik binnenkom.

Fike: Wat voor dingen doe jij met kraken?

Rineke: Toen ik in deze buurt kwam wonen, was er nog nauwelijks een kraakgroep. Er waren een stuk of twintig mensen die gekraakt hadden. Ik ben dus van begin af aan bij de kraakgroep geweest, veel dingen georganiseerd en gedaan.

Fike: Wat voor dingen?

Rineke: Kraken, vooral hier in de buurt. Toen was er nog een heel ander beleid. Als huizen plat moesten, werden de bewoners met zachte drang verzocht te verhuizen. De panden stonden dan twee, drie jaar leeg. Of soms waren er helemaal geen plannen voor, en dan stonden ze wel vier jaar leeg. Dus in het begin is hier ontzettend veel gekraakt. Dat was heel leuk. We hadden veel contacten met andere buurten via het SOK (stedelijk overleg kraakgroepen) en via kraakacties. De rest van de stad zat vol, dus alles stroomde hier naar toe. In een jaar tijd, minder nog, is alles gekraakt.

Ik ben ook begonnen met de kraakkrant hier in de buurt. Dat heb ik een tijdje gedaan, vond ik leuk. De krant werd wel gelezen, maar ja, altijd hetzelfde gedoe om kopij te krijgen. Mensen hebben wel wat te schrijven, maar zijn zo laks. Op een gegeven moment werd de redactie steeds kleiner, dat gebeurt ook altijd. Een ander meisje en ik hadden toen het gevoel van: nou, we kappen er maar mee. Andere mensen moeten zich er nu maar voor inzetten.

Er gebeurt in de buurt nu veel minder. Ik bedoel: er wordt niet meer gekraakt, het loopt echt naar de sloop toe. De eerste blokken zijn al plat. Wat overblijft zijn GDH-woningen (Gemeentelijke Dienst Herhuisvesting) en een heel enkele etage waar een spekulant achter zit. Er zijn hier nog een paar etages van Van der Putten.

Fike: Veel vrouwen binnen de kraakbeweging zijn bezig met feminisme, hè?

Rineke: Er werkt wel iets van door. Een kraakgroep is best wel opener voor dat soort dingen dan sommige andere maatschappelijke groeperingen. Maar het blijft vermoeiend. Het zijn altijd vrouwen, vooral bij organisatorische dingen, die zeggen dat er ook aan zus en zo gedacht moet worden. En dat je zoveel energie in mannen moet steken, dat je altijd moet blijven vechten. Als er iets mis gaat dan ben je ook nog degene waar ze hun emoties bij kwijt kunnen: dat doen ze niet zo gemakkelijk bij elkaar. Daar heb ik niet zoveel zin in. Ik werk nog wel met mannen. Maar ja, ik weet het niet, ik ben het gewoon zat. Voor een tijdje in ieder geval wel, denk ik. Ik kan geen duidelijke uitspraak doen van: ik zou nooit meer met mannen willen werken, maar in ieder geval nu niet. Er gaat dan te veel energie van me weg, ik krijg er te weinig voor terug. Uit het dingen doen met vrouwen haal ik veel meer energie.

Fike: Je bent actief geweest in de vrouwenkraakgroep?

Rineke: Ja, een tijd geleden zijn we met een stuk of vijftien vrouwen uit de hele stad een aantal keren bij elkaar geweest. Gewoon gepraat van: wat wil je nou met je vrouw-zijn en je actief kraakster-zijn. Wat zouden we kunnen doen? Omdat we toen niets konkreets konden kraken is dat snel afgelopen. Er zijn wel een paar vrouwen van overgebleven, die nu ook met de vrouwenkraakgroep bezig zijn. We vonden het eigenlijk toen ook nog te eng om samen te kraken. We hebben wel plannen gehad om bij elkaar te klussen, om dingen te leren. Ik vond het een leuk idee om dat met vrouwen te doen. Om te laten zien, aan mezelf, maar ook naar buiten toe, dat vrouwen dat kunnen. Mannen nemen zoveel dingen over. Omdat ze het net iets sneller kunnen, net iets beter. Dat werkt heel belemmerend. Je moet echt je bek opentrekken van: dat doe ik. Mannen kunnen van die baasjes zijn, tenminste, dat merkte ik sterk in de kraakgroep. Ze liepen daar rond de boel te regelen.

Fike: **Waarom** ben jij eigenlijk gestopt met je studie?

Rineke: Waarom ben ik er mee begonnen? Dat is de eerste vraag. Ik ben één van die mensen die op de middelbare school zaten en daarna weinig in hun hoofd hadden. Van: wat wil ik dan doen? Van mijn ouders is een sterke druk uitgegaan om te studeren. Dat zullen ze zelf niet zeggen, maar ik vind van wel. Ik moest hun gemiste kansen waarmaken. Zij hebben alle twee meer gewild dan wat ze nu bereikt hebben. En toen hadden ze een dochter die het wel aardig deed. Ik wilde niet werken na de middelbare school. Ik ben toen maar gaan studeren. Sociologie, met het idee: dat is vrij algemeen, dat lijkt me wel wat. Het eerste jaar heb ik alles gedaan, maar daarna is het steeds minder geworden. Eén jaar voor mijn kandidaats moest ik nog een aantal dingen doen die ik niet leuk vond. Ik herkende me er ook niet in. Dat is natuurlijk een kreet, maar het stond heel ver van me af. Behalve vrouwenstudies, maar in je kandidaatsfase kun je daar nog niet zoveel mee doen. Ik ben toen op een gegeven moment maar gestopt.

Fike: Vond je dat moeilijk?

Rineke: Ja, weer naar mijn ouders toe, maar ook voor mezelf hoor. Van: wat gebeurt er nu? Je bent best gewend aan een soort vastigheid: eerst de school en later de studie. Dat is iets wat je hebt. 'Wat doe je?' Ik studeer. Je hebt altijd wel een tentamen dat je moet doen of een werkgroep die je moet volgen. Je tijd wordt voor een deel ingevuld: je hebt een aantal vaste dingen. Dat valt weg. Als je stopt en niet wilt werken en geen alternatief in je hoofd hebt, ja dan ... Ik zag het echt niet meer zitten. Ik moest eerst de tijd hebben om te kijken wat ik wilde. Ik heb de middelbare school in zes jaar gedaan. Ik ben bijna 23, dus ik was ook nog hartstikke jong toen ik ging studeren. Het is veel te snel gegaan. Ik heb nooit de tijd gehad om uit te zoeken wat ik zelf wil. Ik heb daarvan best veel gebaald. Ook toen ik ge-

stopt was. Eerst had ik een soort vrij gevoel van: ik hoef helemaal niets meer, ik krijg zo mijn geld. Maar op een gegeven moment kom je er achter dat dat niet werkt, dat je wèl dingen moet gaan doen. Gewoon uitproberen. Ik kwam er achter dat ik niet alleen kon bestaan van lang in m'n bed liggen en naar feesten gaan. Je moet uitkijken dat je niet stil blijft staan. Ik heb een jaar lang vrijwel niets gedaan. Daar heb ik zelf veel aan gehad, maar op een moment kreeg ik toch de behoefte ... Ik zag wel anderen, maar die waren allemaal bezig met studie of vrijwilligerswerk. Ik kwam er achter dat zij wèl verder gingen. Misschien niet op mijn manier, maar zij groeiden van mij weg. Omdat ik alleen bezig was met mezelf, niet naar school ging of werkte waardoor je een bepaalde ontwikkeling meemaakte. In het begin speelde dat niet zo omdat ik me heel lekker voelde bij het nietsdoen. Uiteindelijk ben ik me meer gaan richten op het vrouwengezondheidscentrum. Later ging ik ook meer doen in de buurtwinkel (buurthuis in gekraakt pand). Ik dacht: ik ga maar eens kijken. Me verder nog met andere kraakdingen en vrouwenactiviteiten gaan bezighouden. Nu heb ik het zo ontzettend druk, dat wil ik nou ook weer niet. Maar goed, ik begin nu wel wat meer evenwicht en duidelijkheid te krijgen ... alleen-wonen is daar een deel van.

Fike: Je denkt wel dat je genoeg ruimte hebt om op je eigen manier door te gaan?

Rineke: Dat weet ik niet. Ik bedoel, ik ben werkloos en de uitkeringen gaan nou niet bepaald omhoog. Daar ben ik best wel afhankelijk van, hoe mijn geld binnen komt. Want als je moet gaan werken dan heb je minder mogelijkheden, je bent veel afhankelijker.

Fike: Je bent zoals dat heet bewust werkloos?

Rineke: Inderdaad, zoals dat dan heet. (gelach) Bewust werkloze jongere!

Fike: Voel jij je aangesproken als ze zeggen dat krakers werkloos tuig zijn?

Rineke: Nee. Door dat soort dingen voel ik me niet zo erg aangesproken. Okee, ik ben werkloos, maar dat betekent alleen dat ik geen betaalde baan heb. Verder niet. Ik werk best veel, vind ik, dat bevredigt me ook wel. Ik vind mensen die zulke dingen zeggen helemaal niet open. Je kunt het ergens niet mee eens zijn of een aantal vooroordelen hebben, maar ik vind dat je open moet staan voor meer informatie. Van die mensen die zeggen: vrouwen zijn dom en krakers werkschuw tuig, denk ik: daar heb ik geen boodschap aan. Ik wil heus een hoop uitleggen aan mensen die belangstelling hebben voor de dingen die ik weet. Ik wil ook graag horen van anderen waar ze mee bezig zijn of waarom iets belangrijk voor ze is. Vooral als het personen zijn die ik aardig vind of die ik waardeer. Maar als mensen zeggen: 'Krakers, dat is werkschuw tuig', heb ik geen zin daar tegenin te gaan. Dat zeggen ze toch alleen maar om te provoceren?

Fike: Bezig zijn met kraken is dat voor jou bezig zijn aan iets nieuws?

Rineke: Ik denk niet dat het allemaal geregeld is als de woningnood opgelost is. Net als strijden voor een goede abortuswet. Een goede regeling maakt de vrouwenstrijd niet overbodig. Ik denk dat er bepaalde strijdpunten blijven. Ik weet niet zo goed hoe het verder moet met kraken. D'r zal wel doorgekraakt worden en daar zal ik mijn aandeel in hebben. Maar het komt steeds vaster te zitten. Het wordt moeilijker om te kraken, ook moeilijker om een woning te krijgen. Je komt terecht bij GDH-woningen en speculatiepanden. Dat betekent een heleboel onderhandelen, veel praten, strategieën ontwikkelen en dat soort dingen. Dan kom ik in structuren terecht waar ik totaal niet mee uit de voeten kan. In de buurtwinkel bijvoorbeeld moet er met de gemeente onderhandeld worden, raadscommissies en zo. Ik kan alleen maar ontzettend verbaasd zijn over hoe dingen daar gaan over hoe dingen daar georganiseerd zijn. Het spreekt me helemaal niet aan.

Fike: Vind je dat het elders anders is?

Rineke: Nou, ik denk dat het alleen maar anders kan als je zelf de dingen anders gaat organiseren. Ik denk dat in de kraak- en vrouwenbeweging daartoe pogingen ondernomen worden. Andere manieren van organiseren, proberen om van leiders af te komen. Kennis en macht, kennis, dus macht te verspreiden ... Daar ben ik op het moment mee bezig. Dat is best bedreigend. Het is niet voor niets dat ze bij iedere ontruiming zo groots uitrukken. Ze willen ons lamslaan, ze willen ons kwijt. Ik denk dat de strategie heel goed uitgekiend wordt aan de zijde van de overheid, ze zijn gewoon niet dom. Ik vind het ontzettend vervelende mensen. Ik vraag me echt af op wat voor manier zij denken, wat zij goed en wat zij niet goed vinden. Maar ik ben van één ding overtuigd en dat is dat zij niet dom zijn. Ze kunnen prima manipuleren en ze hebben veel machtsmiddelen, veel meer dan wij. Ze kunnen zoveel meer dingen rechtvaardigen via de bestaande rechtsorde en als het er op aan komt hebben zij ook de mogelijkheid om regels te maken. Je moet ze niet onderschatten, als je dat doet, dan kom je nergens.

Fike: Voel jij je daardoor in een hoek gedrukt?

Rineke: Nou, ergens niet. Want ik vind van mezelf en een aantal mensen die ik ken, dat we ook niet dom zijn. Maar soms wel. Nu heb ik het gevoel dat we tijdelijk stilgelegd worden. We zullen gewoon met wat anders moeten komen, wat dat ook mag zijn.

Blijven jullie maar lekker achter je kleurentelevisie zitten en bekijk het maar

Vraaggesprek met Guus, gehouden op 23 juli 1981. Voordat we het gesprek kunnen beginnen, moet er eerst nog een traliewerk gelast worden. De eigenaar heeft met een knokploeg gedreigd. Het lijkt er op dat ze niet lang meer op zich laten wachten.

Guus: ... Kraken is niet alleen een koevoet tussen de deur zetten en een huis in bezit nemen. Voor mij is het heel wat meer. Ik haal mijn argumenten om te kraken niet alleen uit het feit dat er woningnood en speculatie is. Het is ook een manier om het systeem aan te pakken. Het systeem houdt woningnood in stand en maakt speculatie mogelijk.

Jan: Wat is voor jou het systeem?

Guus: Ja ... de manier waarop de maatschappij geordend is: van bovenaf. Ik zou liever zien dat het van onderaf gebeurde, alhoewel ik voor mezelf nog niet duidelijk zie hoe dan. Het blijkt dat nu alles van bovenaf gaat. Er is wat dat betreft nog niets veranderd met vijf eeuwen geleden. Toen werd alles uit naam van God geregeld, nu wordt alles uit naam van Philips gedaan. Philips is de nieuwe god geworden of op het moment werkgelegenheid. Alles wordt aan de kant geschoven vanwege de heilige koe werkgelegenheid. We kreëren een god en laten die van bovenaf iets regelen. Dat wil ik juist helemaal niet.

Maar goed, kraken is voor mij ook ... ja, door te kraken zijn manieren van leven mogelijk, die anders niet mogelijk zijn, zowel gevoelsmatig als prakties niet. Daarom wordt er ook gekraakt. Het is heel moeilijk als je niet kraakt om in een groep te gaan wonen. Het is moeilijk om via de wegen die bestaan, buiten het kraken om, aan een pand te komen waar je met een groep zou kunnen wonen.

Daarnaast is kraken voor mij een hoop mensen, die bezig zijn en actie voeren. Dat is voor mij ook een beweging, veel mensen die rond het wonen bezig zijn, niet alleen krakers maar ook anderen, zoals in de comité's tegen te hoge huren, dat soort dingen.

Wat ik wel een nadeel vind is, dat de kontakten in de kraakbeweging vrij eenzijdig zijn. Ik heb zelf, denk ik, niet zo'n moeite in het leggen van eerste kontakten, maar om er mee door te gaan, dat vind ik moeilijk. Ik heb het lef niet om daar mee door te gaan, omdat ik, ja, misschien niet duidelijk weet wat ik er mee wil. Dan is het heel makkelijk, als je in zo'n beweging zit, om dat van je af te schuiven. Het is makkelijk om je achter een actie te ver-

schuilen en je daarmee bezig te houden om zodoende de rest naar de achtergrond te schuiven. Ik denk dat het te maken heeft met de manier waarop je bezig bent: veel met akties, weinig thuis. Daardoor heb je je sociale kontakten buitenshuis. Op het moment dat je noodgedwongen aan huis gekluisterd wordt, dan merk je pas, hoe weinig moeite je hebt gedaan om mensen ook een keer binnen je eigen huis te halen. Als je dan een keer in de put zit, dan denk je van: shit, dat heb ik inderdaad veel te lang verwaarloosd of ben ik veel te lang ontvlucht. Op zo'n moment breng je jezelf wel erg in het nauw. Het gebeurde bijvoorbeeld bij de Groenburgwalontruiming, toen ging het allemaal niet zo goed met me. Ik heb me nog nooit zo bang gevoeld als toen, echt met een driedubbele knoop in mijn maag rondgelopen. Wel meedoen, maar eigenlijk niet weten waarvoor. Het ging niet meer op, het verschuilen achter akties, er waren teveel andere problemen om ze zomaar even te vergeten.

Ik kan daar met anderen moeilijk over praten. Het is iets wat ik van thuis meegekregen heb: je praat er niet over of pas als je iemand echt goed kent. Ik denk dat het bij mij versterkt is door het feit dat ik altijd heel ver van mijn vriendjes en vriendinnetjes vandaan woonde: ik heb altijd mijn eigen boontjes moeten doppen. Dat merk ik ook nu sterk. Ik ben slecht in het samenwerken met anderen. Ik trek altijd veel dingen naar me toe, daar voel ik me lekker bij. Maar aan de andere kant maak ik mensen weer het verwijt van: shit, ik moet het altijd alleen doen. Je kent de anderen te vaag om naar ze toe te stappen en te zeggen van: hè, ik wil effe met je praten, ik zit met een probleem. Het heeft voor mij te maken met het feit dat je de mensen alleen van akties kent. De lol daar hebben we nog de minste moeite mee, maar de problemen, daar hoor je heel weinig over. Je hebt zo snel het gevoel, dat er overheen gelopen wordt, tenminste dat gevoel heb ik wel heel sterk.

Jan: Hoe zie jij nou de kraakbeweging?

Guus: Er is geen eenheid meer: na 30 april '80 is daar een kentering in gekomen. De gewelddadigheden waren zo groot en zo talrijk, er waren zoveel krakers die er aan meededen, hoewel het heel moeilijk lag. Ik weet nog van mezelf dat ik een duidelijk beeld had van die dag: dat wordt een veldslag of daar komen rellen van. We hadden de maand april toch als aktiemaand uitgeroepen, nou, dan lok je toch wel iets uit. Ik vind het een beetje belachelijk als krakers zeggen: 'Ja, wij lokken niets uit, wij distantiëren ons van wat er gebeurd is.' Naar buiten toe moet je dat misschien wel zeggen, moet je wat dat betreft wel schijnheilig doen, maar ik vind zeker niet dat je dat naar je eigen mensen toe moet doen. Hoewel, misschien moet je naar buiten ook zeggen: 'Ja, wij willen die rel want wij pikken het echt niet wat er gebeurt!' Als je door die houding mensen verliest, maakt dat je wel zwakker. Solidariteit betekent gewoon een grotere vorm van manifesteren. Ik denk dat ie-

der individu dat ook wil, zich manifesteren, laten zien wie die is, waar die voor staat. Zoiets is inderdaad gemakkelijker als je met een grote groep bent. Maar ik heb uiteindelijk toch liever een kleine groep mensen over, die het tot op redelijke hoogte met elkaar eens zijn, dan dat je een hele grote groep hebt. Dan lopen zo ontzettend veel meningen door elkaar, dat je het niet met elkaar eens kunt worden. Ik zou het wel jammer vinden, als mensen er mee ophouden. Omdat ze bang zijn een stuk sympathie van niet-krakers te verliezen. Ik denk dat het probleem op dit moment niet is van, hé, er wordt weer met stenen gegooid, maar dat het iedere keer weer het zelfde beeld is. Dat we ons konstant laten dwingen om die hoek ingedreven te worden. We zijn zelf te weinig creatief. Ik heb zelf ook zoiets. Ik word minder creatief als ik lang ergens mee bezig ben en er veel energie insteek. Dan ben je op een gegeven moment uitgeput. Je kunt niet meer verder en dan moet je voor jezelf een rustpauze inlassen. Dat heb ik op het moment wel. Maar dan laat je je weer mee sleuren. Ja, ik wil er eigenlijk toch wel bij zijn, ik wil wel wat blijven doen.

Dat 'doen' richt ik dan niet zozeer op de 'buitenwereld'. Ik zie dat soort dingen, mooie verhaaltjes over spekulanten en weet ik veel wat ... die dienen meer als exkuus naar mensen toe, mensen buiten de beweging, om je akties te rechtvaardigen. Aan de ene kant vind ik dat best wel prima, maar aan de andere kant heb ik daar helemaal geen zin in. Ze moeten het maar 'ns begrijpen, ze moeten zelf maar eens hun ogen opendoen, zelf erover nadenken. Ik heb er geen zin meer in om het allemaal duidelijk te maken. Ik heb het al genoeg geprobeerd en dan denk ik: als jullie het nou nog niet snappen, dan zijn jullie een stelletje domme klootzakken. Blijven jullie gewoon lekker achter jullie kleurentelevisie zitten en bekijk het dan ook maar. Je moet niet maf staan te kijken als er bij jou op een gegeven moment ook een ruit in vliegt. Hetzelfde met kranten. In de periode van de Groote Keyser en zeg maar de PH-kade, toen had ik wel zoiets van: je moet heel duidelijk naar buiten komen met argumenten waarom je op een bepaalde manier handelt. Maar als je dan merkt hoe juist kranten schrijven, dan blijkt dat ze er nog niets van begrepen hebben. Ja, dan word je hard, van: krijg de pesttyfus maar. Ik wil die rel nu en ik ga die rel trappen. Misschien wil ik je later nog wel eens uitleggen, waarom, als je het echt niet snapt. De Telegraaf daar verwacht ik niets van, maar kranten als de Volkskrant, het Parool, de Waarheid ook, daar kan ik me dan vreselijk kwaad over maken. Over de heren die dat soort stukken schrijven, waaruit duidelijk blijkt dat ze het niet willen begrijpen.

Ik vind het jammer, dat zo'n politiek verhaal van je geëist wordt. Je moet altijd je argumenten klaar hebben, dat vind ik onzin. Soms ben je niet in staat om op die manier dingen te beargumenteren. Ik denk dat je je motiva-

tie ook niet haalt uit het feit dat je het politiek kunt maken. Ik denk: dat is mooi meegenomen, want blijkbaar spreekt het de mensen meer aan, maar de motivatie haal je eerder uit hoe je je erbij voelt en hoe je zelf bepaalde dingen ziet. Politiek is voor mij iets afstandelijks, maar zodra je over gevoelens gaat praten, willen de mensen het niet horen. Misschien omdat ze er zelf moeite mee hebben om die te uiten en er dan ook niet tegen kunnen als anderen het wel doen, ik weet het niet.

Op het moment ben ik heel erg met mijn eigen pand bezig. Het wordt bedreigd. De eigenaar wil mij d'r uit hebben en ik heb zo iets van: hij krijgt mij er niet uit. Op geen enkele manier. Ik heb het idee dat hij voor niets terugdeinst. Nou, dan kan ik ook geen kant meer op. Ik wil hier toch blijven ... ja ik ... ga niet staan toekijken als zij binnenkomen. Daarom ga ik uitzoeken wat hij nog meer doet, want dat zijn de dingen die de mensen aanspreken: als ze duidelijk zien waarom hij een klootzak is. Simpel het feit dat hij mij uit zijn huis wil hebben, is blijkbaar niet genoeg.

Juist omdat je je in het dagelijkse leven zo gepakt voelt, wil je iets terugdoen, al is het maar het gooien van een steen, wat eigenlijk niet mag. Wanneer je eindelijk actief bezig kunt zijn, haal je daar een kick uit. Als het heel vaak slecht gaat en het gaat dan een keertje goed, kan ik daar een kick uit halen. Het brengt niet altijd resultaten met zich mee, maar dat hoeft voor mij ook niet. Het is één van mijn standpunten of zo. Ik denk dat je heel vaak leeft van de kicks die je konstant hebt. Die kun je halen door een keertje naar het strand te gaan, maar die kun je ook halen uit het feit dat je je duidelijk manifesteert tegen dingen die je kwaad maken. Daarom vind ik het prima als er een ruit van de Bijenkorf ingegooid wordt. De Bijenkorf maakt mij ook kwaad.

Toen zelfs in Amsterdam een beetje sociale rechter, Borgerhof-Mulder, door de knieën was gegaan – met Prinsengracht 715 – door anoniem te gaan dagvaarden: de onrechtvaardigheid die ik toen voelde, maakte me zo ontzettend kwaad. Ik heb bij de ontruiming van dat pand op een te gekke manier keet staan schoppen. Ik voelde me waanzinnig sterk, niemand kon me wat maken, ik had geen angst voor arrestatieteams, niemand. Ja, dat geeft me een kick. Als je in je eigen mogelijkheden beperkt wordt, dan word je kwaad. Je raakt opgefokt en dan kun je soms haast niet meer anders dan je gewelddadig manifesteren. Het uit zich dan in het gooien met stenen of voor mijn part een agent op z'n bek timmeren. Want die agent is de eerste die je tegenhoudt: als je een muurschildering wilt maken, dan komt weer die klote smeris, dan komt die je er weer op wijzen, dat je dat niet mag doen, omdat de maatschappij het niet wil.

Jan: Heb jij nooit moeite gehad met geweld?

Guus: Nee, of minder dan ik bij de mensen om me heen zie. het gaat mij er ook om wat voor intentie er achter zit, vanuit wat voor idee of gevoel het gebeurt. En dan heb ik inderdaad weinig moeite met geweld. Ik zie geweld vaak als iets gevoelsmatigs. Dat je je op een gegeven moment zo in het nauw gedreven voelt, dat je geweld moet gebruiken. Net zoals een rat die in een hoekje zit en geen kant meer op kan, gaat aanvallen, gaat knokken, geweld gaat gebruiken.

Jan: De eerste keer dat je een steen gooide, was geen probleem voor je?

Guus: Nou, nee hoor, dat was bij de Vondelstraat, dat was een rechtstreekse dreiging. Iedereen was, denk ik, zo opgefokt, van: godverdomme, daar heb je ze weer, toen heb ik ook stenen staan gooien. Achteraf las ik in de krant wat voor verwondingen veroorzaakt waren. Ik kon me wel voorstellen dat het wel eens een keertje door mij gebeurd zou zijn. Maar ik had er geen moeite mee. We hadden naar aanleiding van de Groote Keyser al zoveel over geweld gepraat, dat je er, toen de Vondelstraat kwam, klaar voor was. Kort daarna moest ik vanwege een dienstweigeringsprocedure voorkomen. Op dat moment had ik er wel moeite mee dat ik zoveel geweld gebruikt had. Ik werd gedwongen om het voor mezelf te rationaliseren, omdat ik beargumenteren moest, waarom ik niet in dienst wilde. Ik kwam er toen achter dat ik helemaal niet tegen geweld ben. Ik vind dat je soms heel ver kunt gaan. Het houdt voor mij ook zoiets in van: op een gegeven moment kan het voor mij geoorloofd zijn dat er geschoten wordt. Dat is wel beangstigend, want ik wil niet in de illegaliteit raken. Maar misschien word ik op een bepaald moment zo kwaad gemaakt ...

Bij de ontruiming van de Vondelstraat ben ik zelf in elkaar geslagen. Toen kregen ze me dus te pakken: opeens stonden ze voor ons. Nou, we konden wel verschillende kanten op rennen, maar toch blijf je bij elkaar. Ik was zo moe, ik kon niet meer lopen. Ik bleef stilstaan met het idee dan doen ze me niks. Nou ja, toen begonnen ze te beuken. Ik was echt heel bang, je bent gewond en je voelt je heel kwetsbaar. Dat heeft indruk op me gemaakt, hoe ontzettend kwetsbaar je eigenlijk toch bent. Een weekend lang heb ik me waanzinnig sterk gevoeld, maar doordat je in elkaar geslagen wordt, gaat dat helemaal over. Het is te gek als je hoort dat er dan zo'n tienduizend mensen gedemonstreerd hebben in de stad. Dat je in elkaar geslagen wordt, dat kan heel pijnlijk zijn, niet alleen lichamelijk maar ook geestelijk. Het feit dat je opgepakt wordt, daar ben ik best bang voor, maar ik probeer er overheen te komen. Ik wil niet in die angst blijven zitten. Ik wil me ertegen verzetten door het op een of andere manier om te zetten in kwaadheid. Hoe groter je je zelf maakt, hoe onzekerder je de omgeving kunt maken die tegenover je staat.

Ik vind de kraakbeweging op dit moment een beetje los zand. Ik merk het nu mijn eigen pand bedreigd wordt. Je hebt je heel lang ingezet voor andere panden. Nou, het is dan best wel een domper als je eigen huis bedreigd wordt en de belangstelling die je gegeven hebt aan andere mensen voor hun pand, als je die niet terug ziet. Het enige wat je dan nog gemeenschappelijk hebt, is alleen nog maar het kraken. De beweging is er een beetje uit, dat mis ik wel. Begin '80 was het breder. Hoeveel mensen er toen op een demonstratie voor de Groote Keyser kwamen! Als je dan ziet hoeveel er nu op een demonstratie komen dan schaamt je je wel eens. Dan denk je van: godverdomme, waar zijn jullie nou, anderhalf jaar geleden waar jullie er toch ook, waarom nu niet meer? Wat is er aan de hand?

Het enige wat we winnen is wat we zelf opbouwen

Vraaggesprek met Harry, een Nieuwmarkter, gehouden op 3 april 1981. Harry woont in een groep met volwassenen en kleine kinderen.

Annegriet: Zeker voor mensen die nog niet zo lang actief zijn in de kraakbeweging, zijn de Nieuwmarkt-rellen een begrip. Die oude Nieuwmarkt-rotten hebben een hele speciale naam. Tijdens de ontruiming en de daarop volgende rellen zat ik thuis bij m'n ouders nog kopjes thee te drinken.

Harry: Ik stond toen bijna elke dag op foto's in de krant. M'n moeder knipte die uit, dat vond ik leuk: het waren voor mij een soort brieven naar huis. Ik heb nooit stukken geschreven die in de krant kwamen, ik ben ook nooit gevraagd voor een interview. Ik heb me bewust wat op de achtergrond gehouden. Ik woonde zelf niet in een van die bedreigde huizen; ik kon toen wel zo'n woning kraken, maar ik durfde niet ... Ik heb altijd het idee gehad van: die mensen die daar wonen, die moeten op de voorgrond staan, ik help alleen met allerlei dingen.

Annegriet: Waarom ben je gaan helpen?

Harry: Ik kwam zo'n tien jaar geleden in Amsterdam wonen, in de binnenstad. Ik wandelde toen heel veel, maar het liefst kwam ik in de Nieuwmarkt: zo'n goeie sfeer daar. Je kon me er altijd wel gewoon op straat vinden. Er was niet veel verkeer. Het is een Buurt, met een hoofdletter, die

altijd heel erg gemengd is geweest. Vroeger woonden er veel joden, nu wonen er mensen uit allerlei landen. De Chinezenwijk ligt hier ook tegenaan. Bovendien vind je er mensen met allerlei los-vaste dingetjes. Je hebt hier ook het tehuis voor daklozen. Het heeft natuurlijk uitgemaakt, dat die oude bewoners uit de mooie huizen langs het metro-tracé zijn weggesaneerd, of niet gesaneerd, weggejaagd. Het feit dat hun woningen gekraakt werden en daar die aparte groep kwam wonen, veranderde toch niet zoveel in de buurt. De Nieuwmarkt is altijd een plaats geweest van allemaal aparte groepen. Zo is de sfeer hier ook, in geen enkele buurt in de stad zie je zoveel afwijkende types op straat. Je hebt hier bijvoorbeeld veel zwervers en dronkelappen, die zijn echt helemaal geaccepteerd. In het kafé kent men hen bij naam, er wordt met ze gepraat en niet op neergekeken. De mensen uit het tehuis voor daklozen, daar geldt het ook voor: ome Hein en weet ik veel. Die kleurrijke groep die in de gekraakte huizen kwam wonen, hoorde gewoon in het buurtje. Ze hebben er ook bewust voor gekozen om zich aan het buurtleven aan te passen. Zo groeide het idee van je eigen wereld opbouwen. Volgens mij is het iets dat voortbouwt op het joodse leven in de Nieuwmarkt. Ik vind de Nieuwmarkt het fijnste gedeelte van de stad: ik denk dat veel mensen dat hebben gehad. Daarom kon het verzet tegen de sloop ook zoveel aanhang krijgen. Niet alleen door de goede publiciteit, de Lastige Amsterdammer, Radio Sirene en zo, maar juist vanwege die verbondenheid met de Buurt. Dat was voor mij ook de reden, waarom ik me zo betrokken voelde bij de verdediging van dat alles tegen het monster van de metro.

Annegriet: Waarom durfde jij op dat moment niet te kraken?

Harry: Kraken was toen iets gevaarlijks voor me. Ik durfde niet, ik had ook nog het gevoel, dat je beschermd zou zijn als je huur betaalde.

Annegriet: Waardoor is dat veranderd?

Harry: Tot aan de laatste grote ontruiming, op de Lastageweg, heb ik altijd gelooft – en daarin stond ik niet alleen – dat je je geweldloos kon verzetten. We waren toen met zo'n driehonderd mensen, dat was de 'nachtwacht' voor de laatste huizen, die helemaal door barrikades omgeven waren. Om vijf uur 's ochtends werd de buitenste barrikade afgesloten door een dubbele rij ME. Dat ging zo tot zes uur door. Je was helemaal omringd door ME 'en pantserwagens. Het gebied daaromheen was afgezet door marechaussee. Ze hadden een soort gevechtspakken aan, grijze pakken en ze hadden karabijnen, allemaal ... allemaal ... Om kwart over zes kwam door de luidspreker dat we ogenblikkelijk het gebied moesten verlaten, anders zouden we er uit geslagen worden. Vijf minuten later gingen al die linies ME ... dat was zoiets ... die hadden van die overalls aan ... een soort gevechtspakken ... en die klapten ineens op bevel die helmen dicht ... je had allemaal gezichten gezien: daar kon je naar roepen, maar daarna had je met niemand meer

kontakt. Het was alsof je helemaal omringd was door robots. Je zag alleen van die dichte schilden of van die plexiglas helmen, waar je niet doorheen kon kijken ... Ze begonnen op bevel omtrekkende bewegingen te maken en op de mensen in te slaan. Ze begonnen met traangasgranaten af te schieten, de waterkanonnen begonnen te spuiten ... Ik heb daar toen tijden lang van gedroomd, dat in één klap al die mensen veranderden in een soort robots, dat je niets menselijks meer aan ze zag.

Annegriet: Denk je dat het daarom voor jou ook makkelijker is geweest om met stenen naar ze te gooien?

Harry: ... Dat zou wel kunnen, maar wat vooral de doorslag heeft gegeven, is dat ik me op dat moment heel bewust geworden ben van de willekeur, dat het absoluut niets uitmaakt of je wat gedaan hebt of niet. Ik zat met vrienden en vriendinnen gearmd op de grond liederen te zingen, van 'we shall overcome', met de bedoeling om te blijven zitten zoals de negers in Amerika. We hadden die geweldloosheid afgesproken. Ik was er met een vriendin die daar veel konsekwenter in was dan ik. Zij had de moed om lager te blijven dan ik. Uiteindelijk struikelde ze en werd zij in elkaar geslagen, terwijl ik vlugger kon weglopen. Dat liet voor mij zien dat juist iemand die geweldlozer is en die in feite het meest konsekwent is, dat die in elkaar geslagen wordt. Het maakt niets uit of je wat gedaan hebt of niet, degene die achterblijft, degene die struikelt, die wordt het ziekenhuis ingeslagen. Die krijgt niet de kans om naar de EHBO-post te gaan omdat je door de politie tegengehouden wordt.

We hadden barrikades gemaakt, van straatstenen, de hele Lastageweg hadden we opengebrouwen, toen er een jongen op ons afkwam met de mededeling dat de politie ons begon in te sluiten. Hij vond dat we ons moesten verdedigen door met stenen te gaan gooien. Wij zeiden natuurlijk allemaal: niet gooien, wij zijn geweldloos. Die jongen vertelde me toen, dat als hij gearresteerd zou worden, hij de gevangenis in zou gaan, omdat hij een voorlopige invrijheidsstelling had. Achteraf heb ik begrepen hoe gelijk hij heeft gehad. Als we iets hadden willen bereiken, dan hadden we moeten gooien, hele bergen. Op dat moment voelde ik nog van: die jongen hoort eigenlijk bij een andere wereld dan waar ik bij hoor, die heeft in de gevangenis gezeten. Later had ik door dat je helemaal niet zoveel anders bent als je in de gevangenis terecht komt. Gewoon door een toevalligheid, – je struikelt – word je in elkaar geslagen en ook door een toevalligheid word je gearresteerd. Door dat soort ervaringen stap je helemaal af van je geloof in fatsoen. Ik heb me gerealiseerd dat als je gekonfronteerd wordt met de politie of met je tegenstander, dat je je dan niet door allerlei fatsoens- of rechtsregels moet laten leiden. Die gaan niet op: je moet gewoon de sterkste zijn als je wilt winnen. Je moet niet denken dat je ergens recht op hebt, je moet het allemaal zelf veroveren. Als zij zeggen: wij gaan schieten als jullie

zus of zo doen, nou, ergens is dat een beetje belachelijk, want wij moeten al lang geschoten hebben, voordat zij gaan schieten. De eerste dooie moet niet aan onze kant vallen ... dat heb ik me toen echt gerealiseerd. Maar om even op je vraag terug te komen, deze ervaringen hebben me over een drempel geholpen, waardoor ik het aandurfde om te kraken.

Annegriet: Is dit het eerste kraakpand waar je woont?

Harry: Ja. Het was een hele leuke kraak. We waren op het idee gekomen om een gaatje te hakken in de muur van het buurthuis, dat ook gekraakt was. De overburen die kijken zo op dit huis en we hadden gehoord dat ze wel van plan waren meteen te bellen als zij onraad zouden ruiken. Daarom konden we niet vanaf de straat naar binnen. Nu loopt het prima met de overburen, maar voor de kraak hadden ze nog nooit contact gehad met krakers.

Annegriet: Wat vind je van kraken als aktie, als politiek middel?

Harry: Ik zie het niet zitten om een pand waarmee gespekuleerd wordt te kraken om speculatie tegen te gaan, zonder dat je het idee hebt dat je er kunt gaan wonen. Ik heb bijvoorbeeld gekraakt omdat ik in een groep wil wonen en ik daar geen andere kans voor zie dan door te kraken. Maar aan de andere kant zit het er wel in, dat je bezig bent de wereld, de stad waarin je leeft een beetje te veranderen. Dat zo'n pand je niet meer leeg staat aan te grijnzen of met één of andere bewakingstoestand je staat te provoceren, daardoor verandert natuurlijk je omgeving wel, maar voor mezelf zie ik dat niet zo zitten. Ik probeer zelf iets op te bouwen met mensen ... ja, dat je met mensen die in dezelfde positie zitten je eigen eigen alternatieven opbouwt. Zoals op het Waterlooplein. Er is een zwak protest tegen de hele ontruiming geweest, tegen de sloop van de huizen die daar stonden en nu ook nog tegen het oprukkende graafgevaar. Wat we daartegen geprobeerd hebben en nog steeds proberen, is het op die plaats opbouwen van onze eigen dingen. Zo is er ook echt over gepraat en gedacht door de mensen die er bezig waren, een paar jaar lang. We hebben verschillende dingen opgezet, de skate-board baan en de kinderboerderij, waar nooit een beest in is geweest behalve honden. Je hebt er een buurtparkje en een speeltuintje. Het idee is, dat als je je eigen dingen opbouwt, dat is dan het enige waar je je echt voor wilt inzetten, voor wilt knokken. Je woont in een gekraakt huis en dus verdedig je dat. Ook huizen die door anderen zijn gekraakt, omdat je weet dat als het ene huis makkelijk ontruimd wordt, ze de volgende keer bij jou komen. Het gaat hierbij voor mij ook op de manier waarop wij met z'n allen kunnen wonen en leven in Amsterdam. De stad biedt mij meer mogelijkheden als meer mensen op dezelfde manier kunnen leven als ik. Wanneer we met z'n allen in tentjes aan de rand van de stad zitten met prikkeldraad eromheen, kunnen we haast niets meer. We zitten toch al aan de onderkant van de samenleving, waar op gehakt en naar getrapt wordt!

Annegriet: Vind je dat?

Harry: Ja, dat vind ik.

Annegriet: Als ik hoor: 'we zitten aan de onderkant van de samenleving', heb ik altijd iets van: dat zijn mensen die zich niet verweren kunnen.

Harry: Nou, ik denk dat er juist getrapt wordt omdat we het gevaarlijkst zijn.

Annegriet: Jawel, maar ik denk dan nooit in termen van dat er op je getrapt wordt, omdat je aan de onderkant van de maatschappij staat. Als je het over de onderkant van de maatschappij hebt, dan denk ik aan sloppenwijken of aan arbeidersvrouwen.

Harry: Moet je kijken waar wij wonen! Ik vind het hier fijn wonen hoor, maar ik stel me voor als je nette middenstandsmensen bent ... als ze hier komen, dan zeggen die: 'Wat een a-sociaal wijkje'. Daarom zeg ik: we zitten aan de onderkant. Ook als ik kijk naar wat ik verdien als ik werk. Ik had in plaats van het schoonmaakwerk waar ik nu voor kies ook iets met m'n universitaire opleiding kunnen doen. Ik verdien nu zelfs meer dan wat ik nodig heb, maar als je kijkt naar wat in deze maatschappij de macht uitmaakt of aanzien geeft ... In deze maatschappij, zoals die nu reilt en zeilt, zijn wij degenen die niets hebben, geen macht hebben. Als je het vanuit hun standpunt bekijkt, is wat wij hebben geknoei in de marge. Tegelijk zijn wij gevaarlijk omdat we onz eigen gang gaan en daardoor juist een alternatief bieden. Ik had nu bezig moeten zijn met een carrière, ik had getrouwd moeten zijn en ik had een hypotheek moeten hebben, dan had ik gefunctioneerd zoals de kapitalistische maatschappij het nodig heeft. Het feit dat ik al die dingen niet doe, maakt mij bedreigend. Het is dus niet zo, dat ik het niet doe en daardoor niet meer mee tel; ze hebben je hard nodig. Ze hebben je ook nodig als je een uitkering hebt. Als je daar geen gebruik van maakt, ben je een bedreiging en word je onderdrukt.

Annegriet: Vind je dat ook een manier van strijd? Gewoon het feit dat je jezelf bent?

Harry: Ja, dat vind ik de belangrijkste manier van strijd. Het laatste jaar heb ik bijvoorbeeld heel veel energie gestoken in dit huis. Dat heeft verre weg het grootste deel van mijn tijd in beslag genomen: hoe we met elkaar omgaan en wat we daarmee doen. Ik kies daarvoor, omdat ik het ook zie als iets opbouwen. Aan de andere kant moet ik er nu wel veel tijd en energie insteken, omdat er problemen in de groep zijn, waar ik niet omheen kan. Ik pas veel op de kinderen hier in huis, wat voor mij te maken heeft met emancipatie, met het gelijk worden van mannen en vrouwen. Ik heb het idee dat ik regelmatig dingen doe, die onzichtbaar zijn, maar die ik toch belangrijk vind. Ik ben het laatste jaar bezig tijd te hebben voor mensen ... en ook voor mezelf.

Annegriet: Wat doe jij binnen de kraakbeweging?

Harry: Als er in de buurt alarm is, ga ik er altijd naar toe. Met de organisatie van grote stedelijke dingen help ik wel als ik er iets van weet. Als het uitkomt druk ik dingen voor akties. Bovendien heb ik vaak de Laatste Waarschuwing gedrukt en verspreid ik de kraakkrant in de buurt. Soms komt er wel eens iemand vragen naar het hoe en wat van kraken, daar kan ik ze wel bij helpen. Ik doe niet het echte kraakspreekuur. We hebben een bakfiets en die lenen we wel uit voor barrikade-materiaal. Verder heb ik dus veel gedaan op het Waterlooplein.

Annegriet: Hoe sta jij tegenover geweld?

Harry: Ik geloof niet dat we door geweld winnen. Ik geloof wel dat het onvermijdelijk is; het enige wat we winnen is dat wat we zelf opbouwen.

Annegriet: Vind je dat het doel alle middelen heiligt als je zegt: wanneer er geschoten wordt, moeten wij de eersten zijn die schieten?

Harry: Ik vind niet dat het doel alle middelen heiligt, middelen en doel zijn eigenlijk hetzelfde, denk ik. Je moet pas gaan schieten als je dat werkelijk kunt gebruiken, als je dat voor jezelf kunt waarmaken. Dan doe je het niet omdat je op dat moment denkt dat je het kunt winnen ... ja, daar doe je het wel om ... maar winnen betekent dan, dat er dingen werkelijk veranderen daardoor. Ik vind dat als je denkt dat je geweld werkelijk nodig hebt, je dat ook onder ogen moet zien. Je moet weten wat je doet. Geweld is gemeen! Stenen gooien doe ik niet op het moment dat ik in een hoek gedreven word, maar ik gooi als ik achter de linies sta, als ze niet op mij letten. Dan gooi ik een steen naar een van die smerissen z'n kop. Het is geen ridderlijk gevecht. Als je zegt: 'Ik wil wel geweld gebruiken' en je staat maar wat met een steen in het wilde weg te gooien, dan hou je je zelf voor de gek, dan doe je iets symbolies. Na de ontruiming op de Prinsengracht stond de hele Kloveniersburgwal op een bepaald moment zwart van de mensen en ME-ers. In zo'n geval lijkt het meer op een therapie of een soort toneelspel. Het is dan ook aan duidelijke spelregels gebonden! De agenten zullen er absoluut niet van overtuigd raken dat ze aan de verkeerde kant staan in zo'n toneelspel. Daar zijn ze voor opgeleid. Ook uniformen en bepaalde kledij horen bij dat theater.

Annegriet: Geweld is voor jou niet zinvol als mensen het gebruiken om zich af te reageren?

Harry: Nee, ik vind dat je dan beter naar huis kunt gaan en een blok hout in elkaar rammen. De politie is er veel beter op ingesteld om het spel te spelen en dit leidt er alleen naar toe, dat een paar mensen van ons het ziekenhuis ingaan en heel misschien één van hen.

Ik ben ervan overtuigd, dat degenen die hun macht verdedigen, hun bezit verdedigen, ook geweld gebruiken. Zij dwingen je er eigenlijk toe om geweld toe te passen.

Soms denk ik dat ook heel wat Amsterdamse agenten het geweld van hun

kant niet zien zitten, dat ze het vertikken om zich in te laten zetten. Maar dat hangt er van af in hoeverre zij zich in jou kunnen herkennen, in hoeverre zij dingen met jou gemeen hebben. Bij de dreigende ontruiming van de Grote Wetering waren er akties tegen de eigenaar persoonlijk en toen traden er smerissen op van het buro Van Lijenberghlaan. Daar zitten veel echte Amsterdamse smerissen die al verschillende keren hadden laten blijken dat zij zich niet zondermeer wilden laten inzetten tegen krakers. Door die akties bij de eigenaar van de Grote Wetering werden zij ontzettend kwaad, omdat ze zich daar totaal niet in herkenden. Ik kon me dat heel goed voorstellen, ik vond het ook heel stomme akties. Ik had het gevoel dat ze daar een beetje terroristies bezig waren. Het zou pas goed zijn als andere mensen zich automaties in je akties herkennen, omdat dat betekent dat je zelf ook nog deel uitmaakt van wat er leeft in de buurt ... zo van: de burens hadden het ook gedaan als zij hadden gedurfd.

Annegriet: Heb je het idee dat je nog krities ten opzichte van jezelf kunt staan, je de dingen nog iedere keer kunt afwegen?

Harry: Nou, je kunt er goed in doordraaien, daar moet je voor oppassen.

Annegriet: Ja. Als je kijkt naar angstdromen die ik over kraken heb en dat ik overdag ook een spanning blijf voelen ... dat kan op een gegeven moment funest zijn. Vrouwen waar ik mee praat en ook ikzelf, hebben bij ongesteldheid veel meer last van pijn in hun rug dan vroeger.

Harry: Door spanningen?

Annegriet: Ja, dat denk ik wel, onbewust ...

Harry: Nou, dat kan ik me heel goed voorstellen. Ik denk dat ik heel goed weet wat je bedoelt. Ik bedenk me nu iets wat ik nooit eerder heb bedacht. Ik heb jarenlang gehad dat ik niet kon vrijen omdat altijd als ik helemaal tot rust kom, ik me bezig hield met iemand anders, ik begon te denken over de oorlog in Vietnam. Ik begon altijd te praten van: 'Goh ... op dit moment worden er mensen gebombardeerd', maar eigenlijk, denk ik nu, heeft dat te maken met die geweldige spanning die ik toen in Amsterdam onderging. Ik heb het jarenlang gehad. Het geweld en de onderdrukking, je merkt het in zoveel dingen, dat je echt het gevoel hebt van: de straat, die is niet van mij, dat je het idee hebt dat je niet vrij rondloopt, dat je steeds in de gaten wordt gehouden.

Annegriet: Denk je dat je op de manier waarop je nu leeft door wilt gaan?

Harry: Ja, maar ik kan me voorstellen dat het wel moeilijk is om niet jezelf op een bepaald moment af te sluiten voor veranderingen die nodig zijn. Ik ken genoeg mensen die hun hele leven wel open blijven staan voor veranderingen en daar ook mee bezig zijn.

Annegriet: Ik denk dat dat heel vermoeiend is om vol te houden.

Harry: Maar leven is vermoeiend ... je bent al een beetje aan het doodgaan, wanneer je dat niet meer doet, eigenlijk.

Als je cowboytje speelt, zie je dat de cowboy slecht is en de indiaan goed

Vraaggesprek met Willem gehouden op 25 juni 1981.

Annegriet: Hoe ben jij met kraken in aanraking gekomen?

Willem: Ik heb een hele tijd bij mijn ouders gewoond, waarna ik af en toe eens hier en dan weer daar logeerde. Ik had vrij veel kennissen die in kraakpanden woonden. Dat was eind '79. Toen vond ook die bankoverval in de Van Baerlestraat plaats, waarbij enkele van de bankovervallers neergeschoten zijn. Eentje werd al stervende in een politieauto gegooid, tong uit zijn bek, bloed uit zijn mond ... Met een aantal mensen zijn we zó kwaad daarover geworden, dat we een poster gemaakt hebben met 'Stop dit is moord, stop politiegeweld'. Bij het plakken van die poster zijn we gepakt. Ontzettend opgefokte toestanden: je wordt dan zelf ook met het politiegeweld geconfronteerd. Ik maakte me al veel langer druk over het geweldsgebruik door de politie, ook tegenover gastarbeiders. De reactie op de bankoverval was voor mij het toppunt. Als je op foto's ziet hoe die man sterft ... Naar aanleiding daarvan zijn we met een radiozender begonnen. Om de mensen te laten zien waarom we zo kwaad waren. Je kunt een ruit ingooien bij een politiebureau en je daar zelf opgelucht door voelen, maar verder heeft niemand er iets aan. Nou, zo langzamerhand gingen we met de radio steeds vaker uitzenden. Op een gegeven moment zijn we naar de Groote Keyser gestapt. Dat leek ons een leuke plaats om van uit te zenden. Bovendien kenden we die mensen, we wisten dat ze op dezelfde lijn als wij zaten. In die tijd speelde de ontruimingsdreiging heel sterk. Er werd begonnen met het barrikaderen. Ik voelde me daar zo bij betrokken dat ik er ben gaan wonen. Het was een enge toestand in dat pand. Een enorm gebouw met veel ruimtes volledig onder het puin en zand. Daar zat je dan met acht à tien mensen. Je leeft in een volkomen isolement. Op een gegeven moment kom je je bed niet meer uit, behalve voor een aktie. Je werd er helemaal wezenloos van, apathies. Het enige wat helpt tegen het wachten en de apathie is flink veel dope nemen, alleen maar 's nachts leven. Ik heb me er altijd redelijk veilig gevoeld. Als ze komen, dan komen ze ... Ik denk wel dat er dan mensen van het dak waren gesprongen of zich dood hadden gevochten.

Annegriet: Jij ook?

Willem: Ja, ik geloof het wel ... op zo'n moment ... Heb je dat stuk in Elseviers gelezen over de BSB (Brigade Speciale Bijstand)? Die hebben meer dan een half jaar in het pand tegenover de Keyser gezeten. Die wisten alles. Al die tijd hebben ze iedereen die in en uit ging kunnen fotograferen. Ze

moeten enorme archieven hebben.

Annegriet: Ben je daar niet bang voor?

Willem: Ja, misschien als er oorlog komt dat dan de Nationale Reserve iedereen die in het archief zit, oppakt. Maar aan de andere kant: ik doe voor mijn gevoel niets fout, dus waarom zou ik bang zijn?

Annegriet: Maar voel je je daar niet bedreigd of gespannen door?

Willem: Je hebt van die periodes, op een gegeven moment ben je zó paranoia, maar daarna komt er meestal weer een periode, dan denk je: oké, ze zitten overal, ze weten alles en wat dan nog? Je wordt er lakoniek van.

Annegriet: Jij zegt dat je je voor de Keyser had kunnen dood vechten. Waar doe je dat voor?

Willem: Ja god, je hebt in zo'n pand gezeten, je ziet hoe alles loopt, hoe mensen eraan kapot gaan. Aan ontruiming en woningnood kapot gaan. Daarvoor zijn we met zijn allen verantwoordelijk en als dan blijkt dat je via de democratie je stem niet meer kunt laten horen, dan moet je het op een andere manier doen. Daarom vind ik het belachelijk om je zonder meer over te geven wanneer je op het moment van ontruiming in dat pand zit.

Ik wil gewoon dat mensen normaal kunnen leven. Daar vecht ik voor. Die kreet van de VVD, wat is die ook alweer? 'Gewoon jezelf kunnen zijn'. Woningnood heeft daar ook mee te maken. Als iedereen normaal woonde, zich een beetje relaxed voelde, zouden er minder problemen zijn, minder junks. Kijk naar het leed van de mensen die op een te kleine woning zitten: de armoe, echtscheidingen, ruzies ... Dat is óók woningnood en het is veel erger dan het geweld van de krakers waar ze nou zo'n ophef over maken.

Annegriet: Had je, toen je in de Keyser zat, het gevoel dat je hele leven door kraken beheerst werd?

Willem: Op dat moment wel ja. We zijn daarom met een groep uit de Keyser weggegaan, volkomen uitgeblust. We kraakten de Vogelstruys, dachten: rustig pandje. Maar het gedonder begon weer en daarbij kwamen alle spanningen die ik in de Keyser-tijd verdrongen had, naar boven. Ik ben toen weggegaan. Ik heb een week gewoon rondgelopen, in het Vondelpark gepit: ik was volkomen over de kop gegaan. Daarna heb ik een hele tijd dan weer bij vrienden en dan weer bij mijn ouders gelogeerd. Volkomen maf geworden! Maar ja, je gaat het van je afzetten, je lacht ook weer .. nou ja, lachen? Ik liep op een gegeven moment met zo'n smoel rond; nu ga ik om alles lachen, blijven lachen ... Het klinkt misschien plat maar het is de enige manier om het een beetje weg te drukken.

Annegriet: Heb je nooit het verlangen om wat meer afstand van het kraken te nemen?

Willem: Dat kan toch niet. Je denkt er toch voortdurend over na. Je loopt door de stad en je ziet een bepaald punt waar iets gebeurde. Je ziet het dan als een film aan je ogen voorbijtrekken, dat heb ik tenminste vaak. Al zou ik

aan de andere kant van de wereld zitten en een Telegraaf kopen, dan zou ik nog ontzettend kwaad worden.

Ik vind het nuttig om na een aktie met de ME te praten. Bij de Vogelstruys bijvoorbeeld. Trek ik snel even wat andere kleren aan en loop naar ze toe. Een beetje lullen en zo. Het zijn trouwens mensen als iedereen. Dat ze nou toevallig bij de politie zijn terechtgekomen ...

Annegriet: Jij rekent hen niet aan wat ze doen?

Willem: Het zijn ook slachtoffers ... ja, ergens wel natuurlijk, maar zo'n pikkie van 18, 19 jaar, die dan ook op een kamer van drie bij vier zit voor 400 gulden per maand. Kijk, een kommandant die er al zo'n twintig jaar bij zit, die reken ik het wel aan, maar zo'n jochie ...

Annegriet: het lijkt me gek dat jij met stenen gooit, hoewel je begrip op kunt brengen voor die ME-ers.

Willem: Ja, begrip opbrengen ... je moet hun gewoon begrip voor jou laten opbrengen. Voor hetzelfde geld, een iets ander milieu, als ze een andere opleiding hadden gehad of geen zin om een auto te kopen, dan hadden ze misschien ook in mijn positie gezeten.

Annegriet: Denk je dat het zó simpel ligt?

Willem: Voor mij wel, ja. Ik denk bijvoorbeeld dat de gemiddelde kraker een uitstekend politieagent zou zijn. Tenminste zoals hij zou moeten zijn, sociaal-voelend en blablabla. Kijk, een kraker van 18 jaar maakt zoveel mee in een jaar tijd, dat hij zich heel erg bewust wordt van de dingen om hem heen. Terwijl zo'n politieagent, zo'n pikkie, die gaat naar de ME en dan mogen ze in een autootje rondrijden en verder niks. Daarnaast zie je in de kraakbeweging mensen uit heel verschillende milieus, met verschillende achtergronden. Dat vind ik wel grappig, kinderen van beroemde ouders naast mensen uit Noord (arbeidersbuurt). En allemaal op dezelfde lijn.

Annegriet: Uit wat voor gezin kom jij?

Willem: Middenklasse of zo. Mijn opa was Domela Nieuwenhuis-aanhanger, een soort anarcho-liberaal ... wel in keurig pak. Hij had veel boeken, was uitgever. De boeken van Domela Nieuwenhuis hebben eigenlijk mijn eerste politieke bewustzijn gevormd.

Annegriet: Hoe staan je ouders tegenover het leven dat je nu leidt?

Willem: Nou, m'n moeder, die begrijpt me wel, maar m'n pa ... die gaat alle kranten na of ik op de foto sta en dan schelden als ik thuis kom. Maar ik denk dat als hij in mijn schoenen stond, dezelfde dingen zou meemaken, dat hij net zo zou denken als ik. Het is maar net hoe je ermee geconfronteerd wordt.

Annegriet: Vind je het belangrijk dat andere mensen weten waar je mee bezig bent?

Willem: Ja natuurlijk. En waarom je het doet. Ik ken genoeg mensen uit mijn omgeving die een jaar geleden falikant tegen het kraken waren en op het moment dat je ze meeneemt naar een aktie, ze dingen zien gebeuren, je met ze praat, als ze zien dat de kranten fout zijn, dat ze dan omslaan. Ik vind die bankenakties daarom ook zo belangrijk, omdat de mensen dan zien tegen wie je vecht. Dat is duidelijker dan een ME-er voor zijn kop slaan. Het gaat erom dat je direkt de mensen aanpakt die schuldig zijn. Maar als je deze mensen dan persoonlijk pakt, ben je een terrorist. Dus moet je de instelling pakken waar ze voor staan of ze in de publiciteit kapot maken. De Vogelstruys. 't Is heel erg wat daar gebeurd is, maar wat er nu naar buiten komt, is de aktie waard. Kijk eens wat een pijn de eigenaar (de Böschens) veroorzaakt heeft bij zijn huurders, daar valt al ons geweld tijdens de ontruiming bij in het niet.

Annegriet: Wat vind je van de beeldvorming over krakers?

Willem: Het werkt gewoon. Op de Vondelstraat heb ik er ook als een echte kraker bij gelopen. Ik had drie broeken over elkaar, kniebeschermers, laarzen en een gasmasker. Dat moest gewoon. Maar als je tegenwoordig een gewoon jasje en handschoenen aanhebt en je zorgt dat je iets voor je gezicht hebt, is het al genoeg. Laatst stond ik ook een keer keurig in colbertje, begon één of andere vrouw tegen me aan te lullen, dat was bij die makelaarsbijkomst (verstoring door krakers van huizenveiling). Het zijn ook van die wereldvreemde mensen daar, ze beseffen totaal niet wat er gebeurt om hen heen. En dan maar schelden: werklozen, tuig. Ik zei tegen die vrouw: 'Mein Kampf schijnt hier nogal populair te zijn.' En toen keek ze en zag zo mijn broek en toen zag ze pas met wie ze stond te kletsen, maar verder had ze zo'n opmerking totaal niet verwacht.

Annegriet: Hoe kom jij aan je geld?

Willem: Ik heb een tijd op een markt rotzooi verkocht, weed en zo. Verder scharrel ik maar wat. Ik kom altijd wel aan poen. Bij ons in huis, als de één geen eten heeft en de ander wel, dan krijg je altijd wat, terwijl we in wezen niet eens een woongroep zijn. Wat dat betreft vangen we elkaar prima op. Iedereen is self-supporting. Kijk, als je die mensen nou in een flatgebouw in Amstelveen neemt en zij zouden in een kraakpand terecht komen, dan zouden ze niets kunnen. Als zij in zo'n situatie zouden zitten als wij dan kwamen ze om van de honger, bij wijze van spreken. Ik weet zeker dat als er ooit een atoomaanval of oorlog komt er meer krakers het zullen overleven dan burgers. Je kunt veel meer doen. Je kunt bijvoorbeeld van vijftig gulden in de week leven, ik wel. Terwijl een ander vijfhonderd nodig heeft, omdat ze kinderen hebben, een auto. Kijk, ik heb ook een tijd gehad dat ik met allerlei vriendinnen met gelakte nagels en haren in pa's auto rondreed, in pakken van vijfhonderd gulden en zo. Twee jaar heb ik dat volgehouden. Maar die klub waarin je dan zit, dat zijn gewoon een stelletje lege brallerige

wawawa-mensen, tennisklubs en zo, die alleen aan hun eigen ego en eigen pik denken, autootje, baantje, kleuren-t.v., bootje op het IJsselmeer.

Annegriet: Heb je het idee dat dat niet zo is bij de mensen waarmee je nu optrekt?

Willem: Ja kijk, iedereen wil een bepaalde zekerheid, een woning of comfort, maar het gaat er om hoe ver je daar in wilt gaan. De meeste mensen hebben het al hard genoeg met hun kop boven water te houden en aan een woning te komen, terwijl die anderen, waarmee ik twee jaar optrok, die hadden dat soort problemen niet. Die dachten alleen aan hun computerbedrijf en zaten tijdens het eten nog kalkulaties te maken, kinderen even op schoot en weer weg, moeder de vrouw even wat drank aan laten geven, en die vrouwen de hele dag thuis aan de sherry ... Die mensen zitten al in een gevangenis, met hun milieu, hun baas op kantoor, een pak waar ze de hele dag in rondlopen, mooie gelakte schoenen en stropdassen, zorgen dat je haar goed moet zitten ...

Annegriet: Denk je dat het samenhangt: kraken en een bepaalde manier van leven?

Willem: Ja, als je kraakt móet je op een bepaalde manier gaan leven. Je kan gewoon je woning niet fatsoenlijk inrichten met de kans op ontruiming.

Annegriet: Maar misschien kraak je ook makkelijker omdat je minder om dat soort dingen geeft.

Willem: Ja ... maar als die mensen hun baan kwijt raken, dan zijn ze nergens meer. Ze hebben totaal geen kracht, die zijn afhankelijk geworden van alles. Van hun giro-blauwpasje, van hun kennissenkring. Als dat wegvalt, dan zijn het nullen, ondanks alle opleidingen. Om een muurtje te verven moeten ze een aannemer laten komen.

Annegriet: Hoe komt het, denk je, dat jij je nu wel verzet en zij niet?

Willem: ... Ik weet het niet ... ik zie altijd al dingen om me heen. Toen ik vroeger cowboytje speelde realiseerde ik me al dat die cowboy slecht is en die Indiaan goed. Dat zie ik nu ook nog: de hele Telegraaf staat vol met cowboyperhalen.

Ik was zo'n vrolijke meid ...

Vraaggesprek met Hansje, 28 juni 1981

Hansje: Toen ik in november '78 uit Utrecht weg wilde, kon ik heel gemakkelijk bij vrienden in Amsterdam terecht. Zij woonden in een kraakpand en waren vrij actief. Ik vond het heel spannend om daar te gaan wonen. In Utrecht had ik me nauwelijks met kraken bemoeid, daar werd toen ook nog maar weinig aan gedaan. Na een jaar ben ik doorverhuisd naar dit pand, dat was toen ook al gekraakt. Ik heb het nooit zelf hoeven te doen.

Ik voel me erg betrokken bij kraken. We zijn aangesloten op de alarmlijst, dus als er ergens alarm is, stuif je er met zijn allen heen, als je tenminste tijd hebt. Ik vind het heel belangrijk om andere mensen te helpen als ze uit hun huis gezet dreigen te worden en het is om een belachelijke reden. Zoals toen met de Grote Wetering, dat druiste zo tegen mijn principes in dat die mensen er dan met weet-ik-hoeveel uitgedonderd worden. Ik realiseer me goed dat je tegen de ME niet opkan, sta ook iedere keer zo'n beetje te janken van onmacht. Je kunt gewoon niks doen, maar vind het wèl belangrijk om erheen te gaan. Ook om mensen in het bedreigde pand het gevoel te geven van: hé, er staan ook nog mensen buiten. Als ons pand ontruimd zou worden, zou ik het een lekker idee vinden als andere mensen zich dat ook aantrekken.

Fike: Is het jou alleen om die bewuste woning te doen als je naar een ontruiming toegaat?

Hansje: Op het moment dat er alarm is, wel natuurlijk. Maar het gaat ook om het hele woningbeleid, de leegstandswet. Om het maar even heel plat te zeggen: je merkt dat de politiek van een stad en de regering van een land sterk beïnvloed worden door mensen die spekuleren. Daar maak ik me kwaad over. Neem bijvoorbeeld dit pand, dat heeft negen jaar leeg gestaan voordat het gekraakt werd. Dan denk ik: nou man, wat interesseert jou het nou dat dit huis gekraakt is? Wat maakt dat nou uit? Maar het interesseert hem kennelijk wel.

Fike: Jullie hebben problemen?

Hansje: Nou, in het begin even. De gemeente wil ons pand nu aankopen. De ambtenaren zijn heel slim te werk gegaan; eerst zijn ze vriendelijk en lopen de onderhandelingen over het kontrakt soepel en dan zeggen ze opeens: 'Nee, de huur moet toch wel iets hoger en de schoorsteen moeten jullie eigenlijk ook maar zelf opknappen.' Zo nemen ze steeds iets terug. Net of wij graag aangekocht willen worden. Op zich wil ik dat wel, ik wil

ook best huur betalen, maar dan in verhouding tot hoe wij hier wonen. Ik vind het ook best dat ik meer betaal dan de rest omdat ik behoorlijk wat verdien, dat interesseert me niet. Maar de gemeente of zo'n huiseigenaar moet niet denken: 'Nou jongens, jongerenhuisvesting, laten we die maar eventjes uitbuiten!'

Fike: Denk je dat er wat verandert als jullie aangekocht zijn?

Hansje: Nou, ik had even iets van: dan wonen we niet meer in een kraakpand, maar toen dacht ik: mens, wat is dat voor gelul, voor een belachelijk idee. We blijven toch wel aangesloten op de alarmlijst. Ik denk dat het belangrijk is dat als er iets is dat je er dan snel bij bent. Het kraakkafé hier beneden gaat dan weg. Een kraakkafé in een huurpand kan niet, vind ik.

Fike: Waarom is dat kraakkafé opgezet?

Hansje: Nou, voor alle krakers in de buurt. Als plek waar vergaderingen gehouden kunnen worden, af en toe eens een feestje en kraakspreekuur. We hadden er weken keihard aan gewerkt om het op te knappen. Voor de opening veel reclame gemaakt, buurtbewoners uitgenodigd en zo, en toen werd het me toch een puinhoop! Er waren een stel gasten die we nog nooit gezien hadden, die de taart die we van buurtbewoners hadden, door het kafé gingen schieten. We hadden flessen wijn achter in de kast gelegd, dachten van nou, dat kan wel, werden dus gelijk gepikt. Al de muren werden onder de graffiti gezet, geen mooie, maar echt lelijke. Gewoon om te mollen. Daar werd ik zo kwaad om, terwijl de rest iets had van: 'Moet kunnen'. 'Dit is geen gewoon kafé'. Dan zeg ik: 'Moet kunnen? Ik vind dat we over ons laten lopen!' Ik word ontzettend kwaad als iets wat we van buurtbewoners gekregen hebben, meteen kapot gemaakt wordt. Maar die lui hadden iets van: 'Het kafé is toch ook van ons?' 't Is toch een kraakkafé? Het kafé is van iedereen!' Nou, en toen gingen ze dingetjes in de fik steken. Ontzettend vervelend. De buurtbewoners gingen weg en die jongetjes bleven. Niemand deed er wat tegen. Op een gegeven moment heb ik ze er toen uitgedonderd. Daar gingen ze. Ergens heb ik ook in mijn achterhoofd: 't is een kraakkafé, moet kunnen, geen normen stellen. Maar als dan de eerste de beste dag dit soort dingen gebeuren, dan stel ik wèl normen. Ik vind het niet leuk als er wijn gejat wordt. Ik vind het niet leuk als we weken aan het kafé hebben staan verve, en er dan een paar jandoedels komen, die alles even onderkladden. Er was verschil van mening tussen de toenmalige barploeg en mij daarover. Ik vind dat je wèl normen mag stellen, anderen vonden van niet, vonden dat je niet mag 'moraliseren', hadden idee van vrijdenkend te moeten zijn. Ik noem dat de dwang van alles-moet-kunnen. Ik vind ook wel dat alles moet kunnen, maar er zijn grenzen. Die liggen voor mij bij het moment dat anderen, ten onrechte, gehinderd worden. Daarom vind ik bijvoorbeeld dat het kafé een sluitingstijd moet hebben, als het namelijk tot vijf uur open blijft is het haast logies dat mensen dronken het

kafé uitkomen en herrie gaan trappen.

Iets wat ik ook heel stom vind is als er privé-auto's gebruikt worden voor barricades. Ik weet dat auto's niet verzekerd zijn bij rellen en denk dan: God weet wie zijn auto jij daar te pakken neemt. Ze gaan de gracht in, in de fik, of er rijdt een bulldozer tegenaan. Dat zijn dingen waar ik moeite mee heb. Ik bedoel: als je kwaad bent, okee, maar pak dan banken. Gooi al die ruiten maar in. Dat vind ik echt prima. 't Is raar, ik vind het goed als anderen gooien, maar zelf durf ik niet. 't Is nog maar een klein stapje, wat stelt het nou eigenlijk voor? Je raapt wat stenen op en gooit ze door een ruit. Ik denk dat dat er in mijn opvoeding zo ingepompt is van: dat doe je niet, en daar komt dan ook nog eens bij dat ik een meisje ben. Meisjes gooien al helemaal niet met stenen.

Bij de Vondelstraat stond ik zowat in mijn broek te schijten van angst. Vooral toen die pamfletten kwamen, ik ben nog nooit zo bang geweest. Mijn broertjes waren er ook, die gingen nota bene bóven op de barricades staan; ik had het niet meer. Maar ja, al mijn vrienden waren ook binnen de barricades, dus ik had iets van: het zal wel goed zijn. We stonden met zijn allen tegen het pand aan. Toen ging er een tank op ons inrijden, ze werden wel snel tot de orde geroepen, maar toch ... Ik was vreselijk bang, wilde steeds weg, maar wist tegelijkertijd ook dat ik dat niet kon maken. Er waren gewoon mensen nodig.

Mijn bang-zijn bij akties is een van de redenen geweest waarom ik bij de arrestantengroep ben gegaan. Ik ben er een beetje ingerold toen Jos vastzat. Ik heb toen geprobeerd erachter te komen waar hij was; op het politieburo geweest en overal naartoe bellen. Zo ben ik ook met advocaten in aanraking gekomen en ben ik me gaan interesseren voor het gevangeniswezen. Daarom wil ik nu ook rechten studeren.

Fike: Dat werken voor de arrestantengroep, waaruit bestaat dat?

Hansje: Zwaai-akties organiseren, kontakten onderhouden met advocaten en pers. We geven wel eens een perskonferentie om alle informatie die we hebben over arrestanten te spuien. Zo gauw er een aktie geweest is en er gereld wordt in de stad, ga ik achter de telefoon zitten. STAD (regionale omroep van Amsterdam) geeft ons nummer dan door met de mededeling dat informatie over arrestanten aan ons doorgegeven kan worden. Soms gebeurt het trouwens wel dat ik niet naar een aktie ga omdat ik het niet kan riskeren om opgepakt te worden. Dat was bijvoorbeeld vlak voordat ik mijn kolloquium moest doen. Er was toen 's nachts alarm en ik dacht: ik ga niet! Want als ik nu gearresteerd word, kan ik volgend jaar geen rechten doen.

Op zich denk ik wel dat ik tegen een arrestatie zou kunnen. Ik weet precies wat mijn rechten zijn en ik ken de Bijlmerbajes zo langzamerhand wel van

bezoeken. De eerste keren dat ik daar kwam was ik gelijk voor de rest van de dag uitgeschakeld. Dat greep mij zo emotioneel aan. Dat heb ik nu niet meer zo. Waar ik wél bang voor ben als ik gearresteerd zou worden, is dat ik mijn baan wel gedag kan zeggen.

Fike: Geloof je dat echt?

Hansje: Als ik zou zeggen dat ik gekraakt heb al. 't Is een heel conservatieve school waar ik les geef.

Fike: Hoe kun jij je baan dan rijmen met actief zijn in de kraakbeweging?

Hansje: Ja, dat is ook moeilijk. Het was het duidelijkst met de ontruiming van de Grote Wetering. Ik stond toen les te geven – godzijdank mijn laatste lesuur – en toen zag ik op de snelweg allemaal ME-wagens voorbijkomen, het hield niet op, zo'n rij! Ik dacht: o jee! De meisjes bij mij in de klas: 'Ahhh, leuk, ze gaan die krakers doodschieten!' Jullie moesten eens weten, dacht ik toen.

Fike: Dan kun je daar verder niet over praten?

Hansje: Toen niet. Een vader van één van de meisjes is ME-kommandant. En zij zijn dan wel achttien, negentien jaar, maar ze wonen allemaal nog thuis. Zo gauw ze weten dat ze les krijgen van iemand die in een kraakpand woont, hangen al die ouders aan de telefoon.

Fike: Niemand op die school weet dat jij gekraakt hebt?

Hansje: De jongere garde docenten weten het wel. Maar het is van dat ouderwetse middelbare huishoud- en nijverheidsonderwijs. Kraken ligt daar gewoon moeilijk.

Fike: Veel mensen die ik ken, zien studeren niet meer zitten, maar werken ook niet.

Hansje: Nou, dat vind ik heel eng. Dan sta je zo buiten de maatschappij. Ik denk dat je juist door mee te draaien van binnenuit nog iets kunt veranderen. Met dat lesgeven richt ik me bijvoorbeeld op waarden en normen. Ik probeer wat te doen aan de strakke normen van die meiden. Toen ik net afgestudeerd was ben ik een jaartje werkloos geweest. Heb me toen veel bemoeid met kraken en aktievoeren. Maar ik werd er op een gegeven moment toch wel gek van. Voelde me nutteloos, of nutteloos, ik had niet het gevoel dat ik vooruit kwam. Dan was er weer een aktie en dan was die weer voorbij ... Ik kan dat niet. Je bent dan ook in zo'n beperkt klubje bezig. Terwijl ik het nu heel leuk vind om op school te horen als ik een aktie gevoerd heb, hoe die docenten daarover praten en wat voor informatie zij uit de krant en het journaal halen. Dan hoef ik niet eens te zeggen dat ik een kraker ben om er mijn eigen mening tegenaan te gooien. Ik vind het heel belangrijk hoe akties overkomen.

Fike: Waarom vind je dat zo belangrijk?

Hansje: Nou, dat duidelijk wordt aan de buitenwereld waar je voor vecht en waartegen je vecht. Ik ga nooit meer een diskussie uit de weg, tenzij

iemand ontzettend rechts is en ik geen zin heb in een moeilijke discussie. Op een partijtje bij mijn ouders thuis bijvoorbeeld vroeg iemand mij: 'O, Amsterdam? Dat is zo'n rumoerige stad, heb jij daar geen last van?' Dan zeg ik rustig: 'Nee hoor, heb ik hélemaal geen last van, als je de dingen maar een beetje uit de weg gaat.' Maar meestal ga ik de discussie wél aan, omdat ik denk dat je dan meer aanhang, meer sympathie krijgt. Dat mensen in gaan zien dat wat het journaal en de kranten vertellen, nergens op slaat. Mijn ouders hebben dat nu eindelijk door. Tijdens de laatste abortusdemonstratie is mijn moeder de hele dag hier geweest. Toen ze later de krant las, had ze iets van: wel potverdorie, ze schrijven helemaal niet hoe het was.

Fike: Vind je het belangrijk dat je ouders meelevén?

Hansje: Anders verwijder je zo. Ik vind het belangrijk dat ze begrijpen waar ik mee bezig ben. Ik dram altijd net zolang door totdat ze het begrijpen.

Ik ben best veel veranderd door het kraken, de akties: in mijn ideeën over politie, parlementaire democratie, wijze van aktievoeren. In de loop van de tijd ben je daar zo mee bezig dat vrienden zeggen: 'Jezus, maak je je daar nou ook al zorgen over?' Zo kon een vriendin van mij zich niet voorstellen waarom ik drie dagen in de regen in Dodewaard bivakkeerde.

Fike: Kun je een beetje proberen aan te geven hoe je dan veranderd bent?

Hansje: Ik ben bewuster geworden. Vroeger dacht ik gewoon niet zo na. Ik zat op de Akademie voor Expressie door Woord en Gebaar en wilde docent worden. Toneel vond ik belangrijk, mensen toneel leren spelen. Dat is goed voor de creativiteit. Maar ik trok helemaal niet in het maatschappelijke door waarom mensen niet creatief zijn, waarom ze zo star zijn. Vooral door de kraakbeweging ben ik daar meer op gaan letten. Af en toe baal ik er ook wel van hoor, dat ik me zoveel dingen aantrek. Dan zit ik bij mijn ouders t.v. te kijken en godver dit en godver dat en hoe is het mogelijk. Ik word dan zo zwaar op de hand, heb de neiging alles zo serieus te nemen. Terwijl ik vroeger veel vlotter was. Ik was zo'n vrolijke meid. Nog wel, maar een heleboel mensen zeggen nu: 'Goh, vroeger was je zo vrolijk, je lachte zo vaak, nou nooit meer.'

Fike: Voel je je ook rotter?

Hansje: Ja, af en toe vraag ik me wel eens af: waarom leef ik. Ik denk dan aan van alles wat ik om me heen zie gebeuren. 't Is toch vechten tegen de bierkaai. Je ziet dat steeds meer aktieve mensen afvallen. Dat steeds meer mensen uit je groep de gewone patronen gaan volgen, echt gaan werken, gezinnetje, huis kopen en zich verder nergens meer mee bemoeien.

Fike: Die neiging heb je zelf niet?

Hansje: Nee. Ik ga me steeds meer ergeren aan dingen. Ik voel me steeds

meer betrokken bij wat er gebeurt, ik kan me daar gewoon niet bij neerleggen. Daarom wil ik rechten studeren, advokate worden, mensen verdedigen. Ik wil de gaatjes kennen. Ik merk ook in relaties dat ik veranderd ben. Ik kan het absoluut niet meer hebben als ik mijn vrijheid kwijt ben, als iemand mij wil beperken. Vroeger was ik daar gemakkelijker in, van: laat maar, ik ga wel mee naar een feestje. Terwijl ik nou zeg: bekijk het maar.

Fike: Je denkt dat dat samenhangt met een soort vrijheidsdrang? Je leven niet meer laten bepalen door andere mensen?

Hansje: Ja, dat merk ik steeds meer. Ik heb op het ogenblik geen vriend, maar dat gaat ook niet. Ik krijg binnen de kortste keren ruzie. Ik kan er niet tegen als mensen mij dingen opleggen, dat wil ik gewoon niet. Ik verwacht dat ook niet van anderen. Ik heb nu mijn eigen gedoetje, heb een stel vrienden en dat gaat lekker. Maar misschien kom ik vandaag of morgen wel iemand tegen waar ik niet de kriebels van krijg, dat kan. Maar tot nu toe gaat het niet.

Fike: En dat hangt voor jou samen met acties, of misschien beter, het nadenken over je eigen leven?

Hansje: Ja, ja ... Ik denk dat als je ziet hoe mensen door reclame, door politici, door weet ik wat, beïnvloed worden, en je wordt je daar bewust van, dan werkt dat sowieso ook door in je privéleven. Dat kan volgens mij niet anders. Je kunt je acties niet scheiden van je privéleven. Dat is één denk ik.

De thema's

De onderzoeksvraag 'Wat trekt mensen aan in de kraakbeweging, hoe veranderen zij door hierin actief te zijn en welke invloed heeft de kraakbeweging in hun dagelijks leven' is in elk vraaggesprek impliciet aan de orde geweest. Wij hebben, op basis van die gesprekken en onze eigen ervaringen met betrekking tot de kraakbeweging, een vijftal thema's onderscheiden, die voor een deel een antwoord geven op de onderzoeksvraag. Het betreft thema's die in bijna elk gesprek terugkwamen: Openbaar en privé; Angst; Hier en nu; Radikaliseren; Geweld. We hebben bij de beschrijving van deze thema's beperkt gebruik gemaakt van theoretische literatuur. Aan alle geïnterviewden hebben we onze teksten, toen zij nog in een beginstadium verkeerden, voorgelegd en met een aantal van hen doorgesproken. Het uiteindelijke resultaat blijft echter de mening van ons drieën.

De volgorde van de thema's is vrij willekeurig. Bovendien kunnen zij niet los van elkaar gezien worden. Het één beïnvloedt het ander, alles vormt een geheel. 'Taal' heeft helaas de beperking dat zij geen gelijktijdigheid kan weergeven: woorden worden na elkaar geschreven en geven daarmee een volgorde aan. Zo breekt taal gekompliceerde processen in losse opeenvolgende onderdelen. Het liefst hadden we alle stukken op één pagina gezet, over elkaar heen, om de dynamiek en gelijktijdigheid weer te geven die zo kenmerkend is voor actief zijn in de kraakbeweging. Maar ja, dan krijg je een zwarte bladzijde, onbegrijpelijk en onleesbaar ...

Openbaar en privé

Hansje: 'Ik denk dat als je ziet hoe mensen door reclame, door politici, door weet ik wat, beïnvloed worden, en je wordt je daar bewust van, dan werkt het sowieso ook door in je privé-leven. Dat kan volgens mij niet anders. Je kunt je akties niet scheiden van je privé-leven. Dat is één denk ik.'

Iedereen heeft het in de interviews over kraken als 'meer dan een dak boven je hoofd'. Kraken is je eigen woon- en leefomgeving inrichten, een poging om greep te krijgen op je leven en dit niet aan anderen over te laten. Wonen en leven lijken een privé-aangelegenheid. Het heeft echter alles te maken met maatschappelijke factoren als woningnood, eigendomsverhoudingen, rechtspraak. Deze factoren hebben een sterke weerslag op het alledaagse leven en zijn medebepalend voor de wijze waarop je je leven inricht. Opkomen voor jezelf houdt een konfrontatie met instanties en instituties in. Opkomen voor jezelf betekent in de openbaarheid treden. Aktief zijn in de kraakbeweging is een manier om dat konflikt aan te gaan en verzet te realiseren, om 'het heft in eigen handen' te nemen. Een mogelijkheid iets te doen tegen overheersing tot in je botten.

Voor krakers en kraaksters is aktief zijn op politiek en sociaal gebied geen facet van hun leven, maar een levenshouding en van levensbelang. Het is enigszins te vergelijken met 'vrouw-zijn' (man-zijn): je bent als vrouw geboren en zult altijd door de ogen van een vrouw de wereld bezien. Alhoewel dit niet helemaal opgaat voor kraken (niemand wordt als kraakster geboren of zal dit altijd blijven) zijn er wel overeenkomsten. Ook wanneer er geen akties zijn ben je kraakster – en daar word je ook door anderen op aangesproken. Aktief leven en bezig zijn wordt tot een identiteit, die niet als een kledingstuk uitgetrokken kan worden.

Openbaar en privé

Bovenstaand verhaal werken we verder uit met behulp van de begrippen 'openbaar' en 'privé'. Dit begrippenpaar wordt de laatste jaren regelmatig aangehaald in theoretiese diskussies. Bij vergelijking van de zienswijzen blijken de inhoud van de begrippen 'openbaar' en 'privé' en de waarde die de diverse schrijfsters en schrijvers er aan toekennen, nogal te verschillen. Zij delen echter de opvatting dat iedereen die binnen de westerse maatschappij leeft, met deze scheiding te maken krijgt in zijn of haar leven. Wij maken in het onderstaande stuk gebruik van beide begrippen, zonder dieper in te gaan op deze theoretiese diskussies.

In onze patriarchale maatschappij bestaat sinds jaar en dag een scheiding tussen de openbare en de privé-sfeer, en overeenkomstig hieraan een scheiding tussen de seksen. De taken die mannen vervullen genieten het hoogste aanzien. Dit zijn taken die de openbaarheid betreffen: in maatschappelijke organisaties, in de handel, in bestuurszaken etc. Vrouwen moeten zorgdragen voor het privé-domein; zij houden zich van oudsher bezig met koestering en verzorging van man, kinderen en overige familieleden.

Met het opkomen van de kapitalistische samenleving is deze scheiding tot in het extreme doorgevoerd. De industriële produktiewijze vereist niet alleen een sociale funktiedeling tussen mannen- en vrouwenarbeid, maar tegelijkertijd een individuele funktie-deling: het arbeidsproces heeft berekenbare menselijke vaardigheden en eigenschappen nodig. Dit is noodzakelijk om een ordelijk en efficiënt verloop van het arbeidsproces te garanderen. De nieuw opgekomen arbeidsvormen vereisen werknemers en werkneemsters die weinig direkte, persoonlijke bevrediging uit hun werk verlangen of nodig hebben. Eigenschappen die voor dit openbare systeem bedreigend of schadelijk kunnen zijn, worden 'geprivatiseerd': gezien als persoonlijke aangelegenheid. Zo wordt de bevrediging van behoeftes zoveel mogelijk verplaatst naar de privé-sfeer. Niet alleen industrie, ook andere instanties als universiteit, kantoor, raken aan dit mechanisme onderhevig. Er wordt een geografische scheiding aangebracht tussen wonen en werken. Er ontstaat een steeds grotere afstand, zowel letterlijk als figuurlijk, tussen openbare sfeer en privé-sfeer (Vrouwenagenda 1982. Zie ook: Sun van Meijel: Ruimte voor vrouwen? ASVS Publikatiereeks 4, 1981 en Marie-An Schut e.a.: Taal en Openbaarheid in het Laatkapitalisme, 1974).

Een gevolg van deze funktiedelingen is dat zowel het maatschappelijk leven als ook het gedrag van mensen opgesplitst wordt. Het menselijk handelen raakt opgedeeld in diverse gescheiden ervaringsgebieden. In de ene situatie kunnen zij handelen 'uit hoofde van hun funktie' (openbaar) en elders weer als 'persoon' (privé). Een dergelijke scheiding kan mensen dingen laten doen zonder de noodzaak dat zij zich persoonlijk betrokken voelen. Zo kunnen arbeiders jaar in jaar uit aan de lopende band staan zonder hieruit bevrediging te halen, behalve de materiële vergoeding. Ook verantwoordelijkheden raken door een dergelijke konstruktie gescheiden. Wanneer men 'uit hoofde van een funktie' kan handelen hoeft geen persoonlijke verantwoordelijkheid meer gedragen te worden voor de eventuele konsekwenties van deze handelingen. De verantwoordelijkheid daarvoor wordt afgeschoven naar het openbaar, in naam van het algemeen belang. Een voorbeeld hiervan vormen natuurkundigen die hun uitvindingen 'ter beschikking stellen' aan een staat of bedrijf en geen persoonlijke verantwoording voelen als ze gebruikt worden als wapen.

Groeperingen of individuen die aan deze scheiding tussen openbaarheid en privé-sfeer tornen, vormen een bedreiging voor het voortbestaan van de kapitalistische maatschappij. De staat zal in eerste instantie proberen haar machtspositie te handhaven met behulp van 'zachte middelen'. Wanneer dit niet mag baten, wordt in een volgend stadium gebruik gemaakt van het omvangrijk geweldsapparaat (hierop komen we in het stuk 'Angst' en 'Geweld' terug).

Sociale bewegingen

Volgens Zaretsky hebben emancipatoriese bewegingen zich door de jaren heen steeds op één van beide aspecten gericht: openbaar of privé, met een negering of verkettering van het andere aspect. Er ontstonden enerzijds stromingen die op persoonlijke emancipatie waren gericht en anderzijds het op de politieke revolutie gerichte radicalisme. De op persoonlijke emancipatie gerichte stromingen raakten 'gemakkelijk geassimileerd en ingekapseld in het kapitalistische systeem, doordat iedere verbinding met een concrete sociaal-politieke beweging ontbrak'. Aan de andere kant hadden politieke stromingen niets op met het kritiseren van de heersende persoonlijke en gezinsmoraal, dat werd gezien als tijdverdrijf voor een elite of sekte. Omdat de stromingen zich op één van beide aspecten richtten, konden zij geen van beide werkelijk iets bereiken. In de zestiger jaren lijkt daarin verandering te komen, maar volgens Zaretsky wordt het niet echt beter: eerder 'nemen de dan opkomende stromingen (zoals de hippie-kultuur) een individualistische vorm aan, die gemakkelijk onder controle was te houden' (Zaretsky, *Gezin en Privé-leven in het Kapitalisme*, 1976).

Kraken is meer dan een dak boven je hoofd

Uit de vraaggesprekken werd ons langzamerhand duidelijk dat bij kraaksters en krakers deze scheiding van het openbare en het privé-leven steeds verder ongedaan wordt gemaakt. Dit proces is gedeeltelijk door henzelf in gang gezet: steeds meer krakers en kraaksters proberen bijvoorbeeld wonen en werken te combineren – kraakpanden geven de mogelijkheid hiermee te experimenteren – of nemen geen genoegen meer met werk dat geen bevrediging geeft. Aan de andere kant is deze situatie ontstaan door externe factoren.

In het navolgende proberen we aan te geven hoe bij kraaksters en krakers privé en openbaar in elkaar vloeien. Een aantal aspecten, die wij beschrijven, zullen ook voor andere maatschappelijke groeperingen opgaan, maar het is juist de opeenstapeling die kenmerkend is voor actieve krakers/sters. We zouden dit 'integraal leven' willen noemen. Dit begrip geeft aan dat mensen zeggenschap hebben over hun eigen behoeftes (en deze niet door anderen laten dikteren); dat zij zich persoonlijk verantwoordelijk voelen

voor hun handelen; dat zij hun denken, voelen en handelen op diverse terreinen tot een geïntegreerd geheel maken. Het is niet toevallig dat dit ineenvloeien van privé-leven en maatschappelijk bezig zijn juist bij actieve krakers en kraaksters manifest wordt. Hun leven is zodanig ingericht dat deze sferen elkaar op verschillende manieren overlappen. Wij werken dit als volgt uit: – wonen zit dicht op je huid; – door te kraken kun je vormgeven aan je eigen leefomgeving; – actief zijn in de kraakbeweging heeft grote invloed op het dagelijks leven.

Wonen zit dicht op je huid

Wonen heeft heel direkt met jezelf te maken. Het is één van de bestaansvoorwaarden van mensen. Wonen doe je 24 uur per dag en juist om dit wonen is bij krakers en kraaksters de zaak aan het rollen gebracht. Ook al hebben de meesten niet meer het gevoel dat zij illegaal wonen, niemand kan om het feit heen dat kraken anders is dan legaal wonen. Er kan ieder moment inbreuk gemaakt worden op het privé-leven; het wonen, door middel van (de dreiging van) ontruiming. Krakers en kraaksters die een gemeentepand bewonen of wier eigenaar weinig belangstelling toont voor zijn pand, zullen die dreiging niet zo direkt ervaren. Anderen worden wél thuis, in hun meest direkte leefomgeving, gekonfronteerd met het feit dat zij illegaal wonen. Een huiseigenaar moest tot voor kort namen hebben van bewoners en bewoonsters om een rechtszaak aan te spannen. Dat betekent dus geen post thuis ontvangen, alles waarop namen staan verbranden – en niet zomaar weggooien – geen namen bij de bel, argwaan bij ieder telefoontje. Het komt regelmatig voor dat alle in- en uitgaande personen bij een pand (eventueel door privé-detektives) op de foto worden vastgelegd. Kraken betekent de eerste maanden (of de laatste maanden, als ontruiming dreigt) beddespiralen als barrikademateriaal voor je ramen en bij jezelf aanbellen omdat de voordeur alleen van binnenuit open gemaakt kan worden. De inrichting van de privé-sfeer wordt bepaald door de voortdurende dreiging vanuit de openbaarheid. Of, zoals Willem aangeeft: *'Je moet op een bepaalde manier gaan leven als je kraakt ... Je kan gewoon niet je woning fatsoenlijk inrichten met de kans op ontruiming.'* Welkom thuis!

Door te kraken kun je vorm geven aan je eigen leefomgeving

Kraken betekent vaak dat je een (slecht onderhouden) huis of bedrijfspand betreft. Je moet dit huis zelf bewoonbaar maken en opknappen. In tegenstelling tot de geprefabriceerde nieuwbouwwoningen van de laatste decennia, wier indeling en inrichting al door anderen bepaald zijn, geeft een kraakpand vaak de mogelijkheid om creativiteit de vrije loop te laten. Ruimtes die minder voor bewoning geschikt zijn worden omgebouwd tot ateliers, werkplaatsen en kraakkafé's, waardoor werken dicht bij huis

komt te liggen en gebouwen of hele stadsdelen hun woon- en werkfunkties behouden. Een voorbeeld is het gekraakte 'Voormalig Handelsbladkomplex' in de binnenstad van Amsterdam: de benedenverdiepingen en kelders worden in beslag genomen door bedrijfjes, galeries, actiegroepen en een jongerencentrum, de rest van het gebouw is geschikt gemaakt voor bewoning met hier en daar een atelier. Deze verwevenheid van wonen en werken in kraakpanden brengt niet alleen het werken weer dicht bij huis, maar maakt het tevens mogelijk een eigen werkomgeving in te richten, waarbij je niet afhankelijk bent van een baas.

Kraken geeft tevens de mogelijkheid een pand eventueel voor groepsbewoning geschikt te maken. Veel krakers en kraaksters wonen in een of andere vorm van groepsverband of delen een aantal voorzieningen met anderen. Sommigen kraken zelfs om die reden: zij willen met een groep wonen en komen op een andere manier niet aan de bak. Harry: *'Ik heb bijvoorbeeld gekraakt omdat ik in een groep wil wonen en ik daar geen andere kans voor zie dan door te kraken.'* De gemeente heeft nog steeds geen actief woningtoewijzingsbeleid voor groepen. Bovendien is de indeling van bestaande woningen niet gericht op groepen, maar uitsluitend op gezinnen en hier en daar een verdwaalde alleenstaande. Bedrijfspannen bieden meer mogelijkheden voor allerlei experimentele vormen van wonen. Zo bevestigen groepswoners en de noodzaak tot kraken elkaar wederzijds: er wordt ingegrepen in het maatschappelijk gebeuren om in een groep te kunnen wonen, en tegelijkertijd is groepswonen een alternatief voor het gezinsverband als enig geaccepteerde vorm van samenleven. Voor Peter valt juist dit *'wonen in een groep ook onder het bezig zijn met de kraakbeweging.'*

Je woont 24 uur per dag. Dat is duidelijk. Maar het blijkt dat je ook 24 uur per dag kraker bent. Je leefritme wordt voor een gedeelte bepaald door kraakactiviteiten: dag en nacht kan er alarm zijn, wekelijks vinden er gebeurtenissen plaats die je niet wilt missen of waar je aanwezigheid hard nodig is. Niemand is kraakster van negen tot vijf, om de rest als vrije tijd te beschouwen. Die grenzen bestaan niet meer. Zoals Frans-Rein aangeeft: *'Dat je geen scheiding meer hebt tussen de situatie waarin je hard bezig bent en de situatie waarin je vrij hebt, zogenaamd. Je kunt op een gegeven moment niet meer rustig een boek gaan zitten lezen omdat je dan het idee hebt van: ik doe niets.'*

En als je het al zelf niet bent, die deze druk oplegt, dan doen anderen het wel. Een knokploeg houdt geen rekening met jouw nachtrust en de keren dat krakers en kraaksters (wij) midden in de nacht met nog dichtgeplakte ogen op de fiets sprongen zijn niet meer op de vingers van één hand te tellen. Ook bij (grote) ontruiming is dit het geval. Dagenlang leeft en

werkt een grote groep onder hoogspanning, terwijl het voor de meesten niet om hun eigen huis gaat. Sommigen gaan hierin zelfs zo ver dat zij ook niet op vakantie gaan als er een belangrijke ontruiming dreigt! Dergelijke situaties, waarin anderen bepalen wanneer je op moet komen draven, maken het opgelegde karakter van de verschuiving van de grenzen tussen openbaar en privé zichtbaar.

Geborgenheid en vertrouwdheid met elkaar

Kraken beïnvloedt niet alleen het leefritme. Ook je vriendenkring verandert. Verschillende geïnterviewden vertellen dat er een verwijdering is ontstaan tussen hen en vroegere vrienden en vriendinnen. Emoties en spanningen waar zij mee te maken krijgen door het kraken kunnen zij niet kwijt bij degenen voor wie kraken of actief zijn niet tot de dagelijkse praktijk behoort. Sommige ervaringen zijn moeilijk over te dragen. Daarom kunnen vriendschappen tussen krakers en kraaksters heel beladen zijn: er wordt veel van elkaar verwacht en geëist, men moet elkaar opvangen in stress-situaties.

Naast individuele relaties zoeken velen ook geborgenheid bij een grotere groep krakers en kraaksters. De mensen waarmee je actief bent, naar akties gaat, 'politiek bedrijft' en ingrijpt in de openbaarheid zijn vaak ook degenen waarmee je naar de kroeg gaat, in hetzelfde huis woont, en waar je je troost bij zoekt. De band die je met elkaar krijgt door het actief zijn helpt teleurstellingen vergoeden. De bekendheid en vertrouwdheid met een grote groep is nodig. Dit is ten dele een praktische aangelegenheid: zij biedt bescherming tegen als kraker 'vermomde' stillen, infiltratie van overheidswege, verklikkers. Maar die bekendheid werkt ook naar binnen toe, naar de eigen groep. Demonstraties bijvoorbeeld vervullen niet alleen een nuttige functie, maar hebben een extra dimensie: talloze vrienden en bekenden zijn bijeen, de sfeer is vaak heel opgewonden, het geeft een kick om zoveel mensen te zien die met hetzelfde bezig zijn. Zoals anderen hun gevoel van warmte en geborgenheid halen uit de intimiteit van het privé-leven, zo kunnen dergelijke bijeenkomsten een koesterende functie vervullen voor krakers en kraaksters. Dit heb je naast alle spanningen heel hard nodig.

Deze verschuiving van vriendenkring naar 'aktievriendenkring' kan ook doorslaan naar de andere kant. Iedereen lijkt zich zo in het aktiepatroon te storten dat persoonlijke kontakten alleen nog via de aktiekanalen verlopen. Zo hebben een aantal mensen al ervaren dat vrienden en bekenden uit de kraakbeweging niet meer verschijnen op het moment dat ze minder actief zijn. Niet alleen hun bezigheden vallen dan weg maar ook hun kontakten met de betreffende mensen. Tycho: *'Samen werken, en samen ontspannen. (...) Het heeft ook zijn nadelen. Als er een moment niets te doen is, zit je wel in je eentje. Geen hond waar je dan heen kan.'*

Persoonlijk en politiek

Kraken vormt een wezenlijk element van je persoon; het persoonlijke en het politieke raken volkomen met elkaar verweven. Zo wordt een politieke discussie al gauw tot een persoonlijk verhaal, waarbij je jezelf inzet en je niet los kunt maken van de objectieve feiten. Wanneer Wiegel probeert de kraakbeweging de nek te breken en scherpschutters inzet, dan betekent het gegeven dat iemand op Wiegel stemt meer dan een verschil in opvattingen over diens politiek. Het betekent dat diegene er mee akkoord gaat dat je bedreigd wordt in je bestaan, dat jij als persoon afgewezen wordt. Deze emoties zijn op een gegeven moment niet meer uit te schakelen. Deze verwevenheid van politieke ideeën en emotionele betrokkenheid werken ook naar de andere kant door. Er ontstaat solidariteit met andere groepen, over de hele wereld verspreid, die in een overheerste positie verkeren. Belangrijk hierbij is een gevoel van herkenning. Tycho: *'Ik ben bij elke actie die ik emotioneel kan aanvaarden ... als het om de illegalen gaat, gaat het om het voortvluchtig zijn, het gezocht worden, terwijl je onschuldig bent. En dat heb ik de laatste tijd zelf ook ... ik ga op mijn gevoel af.* Handelen, ideeën, zijn ingegeven door persoonlijke ervaringen en niet door een theoretisch concept of politiek program.

Wat doet de kraakbeweging met openbaar en privé?

Krakers en kraaksters hebben een bepaald beeld van hun motivatie om naar akties te gaan. Op onze vraag 'Doe je mee om de akties of om de personen?' zeiden de geïnterviewden: 'om de akties'. Pas in de loop van het vraaggesprek ontwikkelden zij het inzicht dat zij ook gaan om de personen. In eerste instantie denken mensen omwille van 'De Zaak' te gaan, bij nadere beschouwing blijken ook andere, meer persoonlijke motieven een rol te spelen. Aktief zijn in de kraakbeweging is voor krakers en kraaksters niet slechts politiek bedrijven, het is een deel van hun leven. Dit blijft echter een individuele aangelegenheid en wordt niet kollektief gemaakt. Specifieke politieke items als woningnood en speculatie worden gezamenlijk bij de kop gepakt, problemen en spanningen die het aktievoeren met zich meebrengt moet een ieder individueel oplossen. Hoewel persoonlijke emoties juist zo'n grote rol spelen in het proces van politisering, worden zij niet als relevant beschouwd voor het voeren van akties. Op het moment dat persoonlijke ervaringen van mensen ondergeschikt worden gemaakt aan het behalen van resultaten wordt aktief zijn gewoon 'je plicht doen'.

Er zijn een aantal situaties aan te wijzen, waar men wèl voor individuele problemen gezamenlijk een oplossing heeft gezocht. Een heel prakties voorbeeld betreft het tijdstip van akties en aktievergaderingen. Er was zo langzamerhand een gewoonte ontstaan om akties op alle mogelijke en onmogelijke tijden te plannen. Voor mensen die hun eigen tijd kunnen inde-

len is dat geen probleem, maar diegenen die wel aan vaste tijden gebonden zijn, komen in moeilijkheden. Het betekent dat je niet overal bij kunt zijn en vergaderingen mist. Gevolg is een achterstand in informatie en ervaringen, waardoor minder invloed uitgeoefend kan worden op het kraakgebeuren op stedelijk nivo. Tijd is macht! Verschillende groepen zijn dit gaan inzien en houden daar nu rekening mee. Akties en stedelijke kraken worden hoe langer hoe meer na vijven en in het weekend ondernomen.

Een ander voorbeeld is de angst om vast te zitten. Wanneer je weet dat anderen je niet laten vallen als je opgepakt bent, wordt de angst voor arrestatie hanteerbaarder. De arrestantengroep en de zwaai-akties naar politieburo's en de Bijlmerbajes blijken hartverwarmend te werken voor degene die vastzit. Deze 'zorg' voor arrestanten is tekenend voor het feit dat arrestatie en opsluiting als gezamenlijk probleem gezien worden: iederéén had opgepakt kunnen worden.

Angst

Angst speelt in het leven van krakers en kraaksters een grote rol. Naast woede en onrechtvaardigheidsgevoelens, is angst een drijfveer van kraakverzet. Wij beschrijven drie soorten angst: isolatie-angst, angst voor vernietiging van de aarde en geweldsangst (Bernard Achterberg in Angst-Erfahrung, 1974). De isolatie-angst is het gevoel van totale eenzaamheid. Het verlangen niet buiten de groep te vallen, er bij te willen horen. Deze angst wordt aangestipt in het stuk 'Radikalisering'. De angst voor vernietiging van de aarde, de angst voor de toekomst, hebben wij bestaansangst genoemd. Isolatie-angst en bestaansangst zijn angsten die iedereen in meerdere of mindere mate kent. De derde angst, angst voor geweld, hangt daarentegen direkt samen met kraken en actief zijn in de kraakbeweging. Wonen in een kraakpand betekent dat op ieder moment gewelddadig ingegrepen kan worden in je leven en door actie te voeren kunnen er situaties ontstaan die zulke heftige emoties oproepen dat je versteld staat van jezelf. Je kunt schrikken van je eigen gevoelens. Angst werkt bij vrouwen anders uit dan bij mannen. Dit geldt voor alle drie de bovengenoemde angsten. Wij werken dit verschil alleen uit voor 'angst, die direkt voortvloeit uit kraken en actief zijn in de kraakbeweging'.

Bestaansangst: no future

'Soms denk ik, oh, wat gebeurt er allemaal in deze wereld? Jeetje, die atoombewapening, kernenergie ... en dan kijk ik om me heen en dan zie ik vrouwen rondlopen met doodongelukkige gezichten (...) Je ziet het gastarbeidersprobleem, je wordt zelf in elkaar geslagen, je ziet het optreden van de ME tijdens kraakacties, nou, wat hebben we nog meer voor problemen? Zigeuners worden vreselijk behandeld, fascistiese leuzen in de stad. Dan zie ik al die dingen. Oh jee, denk ik dan, het is niet genoeg wat ik doe (...) Maar ik kan niet het leed van de hele wereld op me nemen.' (vraaggesprek Brecht)

Bestaansangst (dit is een andere angst dan angst voor de dood) is gebaseerd op waarneming van extern gevaar, dat wil zeggen van een te verwachten en te voorspellen beschadiging. Het is een zeer reële angst, gevoed door het toenemende gevaar van een kernoorlog, de nukleaire vervuiling, de vereenzaming in de steden, de niet te stuiten milieuverontreiniging, de city-vorming, het sluimerende fascisme. Meestal wordt angst geassocieerd met irrationaliteit, paniek, passiviteit en onderdanigheid. Hieraan ligt de misvatting ten grondslag dat wie angst heeft ook angstig is. Dat hoeft helemaal niet. (Jörg Bopp in Kursbusch 65, 1981). Bestaansangst kan productief ge-

maakt worden. Er komt een grote bezorgdheid uit voort voor het wel en wee van de wereld. Het is een soort basis waaruit verzet kan groeien, een basis waar je je overigens niet konstant bewust van bent. Bij diegenen die zich verzetten bestaat de neiging hun bestaansangst te overdrijven: de huidige angst voor de toekomst zou haar weerga in de geschiedenis niet kennen. Maar ook in vroeger tijden hadden mensen grote angsten, denk aan de dreiging van epidemieën, hongersnoden, overstromingen. Verschil tussen de bestaansangst in het verleden en nu is, dat deze vroeger gebaseerd was op rampen die onafwendbaar leken, terwijl de huidige angst zich richt op door mensen op gang gebrachte ontwikkelingen, die ook weer gestopt kunnen worden. In tegenstelling tot vroeger gaat het nu om maatschappelijke verschijnselen. Of bestaansangst al dan niet (h)erkend wordt en produktief gemaakt, is afhankelijk van maatschappelijke positie, informatie en handelingsperspektief.

Maatschappelijke positie

Als persoonlijke belangen nauw verweven zijn met de maatschappij, is het bedreigend voor die personen om te erkennen dat diezelfde maatschappij levensgrote problemen voortbrengt, die de wereld kunnen vernietigen. Het gaat in tegen de directe belangen van werknemers en werkgevers van de kerncentrale te Dodewaard om te strijden tegen kernenergie. Het druist in tegen de belangen van spekulanten en grote banken om zich te storen aan de negatieve gevolgen van city-vorming voor de leefbaarheid van de stad. Voor een maatschappij is het noodzakelijk dat iedere burger er belang bij heeft dat zij op dezelfde voet doordraait. Harry: *'Ik had nu bezig moeten zijn met een carrière, ik had getrouwd moeten zijn en ik had een hypotheek moeten hebben. Dan had ik gefunctioneerd zoals de kapitalistische maatschappij het nodig heeft. Het feit dat ik al die dingen niet doe, maakt mij bedreigend.'* Op het moment dat een grote groep mensen niet zo verankerd is, is dat bedreigend. Als deze groep ook nog eens haar bestaansangst openbaar en politiek maakt, wordt de legitimiteit van dat maatschappelijke bestel in gevaar gebracht. Er ontstaat sociale onrust waartegen opgetreden dient te worden. Dat gebeurt enerzijds door harde machtsuitoefening en geweld, anderzijds door niet-gewelddadige machtsuitoefening middels legitimeringsstrategieën en beloningen. Legitimeringsstrategieën zijn vooral gericht op de gehoorzame, zich niet verzettende bevolkingsgroepen. Van Reenen (Overheidsgeweld, 1979) onderscheidt dé-politiseringsstrategieën, marginaliseringsstrategieën, mobiliseringsstrategieën en verzoeningsstrategieën. Met name de eerste twee strategieën worden ingezet tegen aktievoerders van de kraakbeweging, anti-kernenergiebeweging, vrouwenbeweging en Onkruid. De dé-politiseringsstrategie is gericht op een ontkenning van de politieke relevantie van de protesterende groep of de problemen die

zij aan de orde stelt. Zo wordt de bezorgdheid van aktievoerders voor de toekomst, doemdenken en zwartkijkerij genoemd. Of zegt men dat over tien jaar vast wel oplossingen gevonden zijn voor de woningnood, de werkloosheid en het kernafval. De geladenheid van de bestaansangst wordt gebagatelliseerd. Een dergelijke afwijzende houding ten aanzien van protesten is onaanvaardbaar voor diegenen die wèl bezorgd zijn om de wereld. Hun strijd wordt verbeterer, daarvan getuigen ook de totaaleisen 'Dode waard gaat dicht', 'Alle kernwapens Nederland uit', 'De stad is van ons'. De marginaliseringsstrategie zorgt ervoor dat de burgerlijke verontwaardiging zich niet richt naar de inhoud van wat aktiegroepen te berde brengen, maar naar de wijze waarop zij dat doen. De aktiegroep wordt in de marges van de samenleving gedrukt. Het moet een groep worden waar geen fatsoenlijk mens meer mee te maken wil hebben. Ten aanzien van de kraakbeweging is dat duidelijk. De pers schrijft alleen nog maar over de kraakbeweging op het moment dat er een harde konfrontatie is. Jonneke: *'We beliden een keer de NOS op om te vragen of ze belangstelling hadden om bij een aktie aanwezig te zijn. Het eerste wat ze vroegen was: 'Zijn jullie van plan om met stenen te gooien?' 'Nee', zeiden wij. 'Nou okee, dan hebben wij geen interesse.'* De woningnood is op de achtergrond verdrongen, krakers moeten stenen gooien. Maar waar gaat het nu eigenlijk om? Een moeder van een kraker in Opzij van februari 1981: *'Als we het over vernielen willen hebben, moeten we over de volwassenen praten. Als je ziet hoe het milieu geweld wordt aangedaan, kijk maar naar Lekkerkerk, de kernenergie, de chemische vervuiling. Volwassenen vernietigen het leven. Wat de jeugd verniet is het trottoir en wat ruiten.'* (Overigens zijn wij van mening dat het niet een tegenstelling tussen volwassenen en jeugd betreft; de volwassenen die het leven vernietigen en de jeugd die daartegen protesteert, maar dat het gaat om een belangentegenstelling. Het is geen generatiekloof die maakt dat voornamelijk jongeren protesteren, maar het gaat om het innemen van andere maatschappelijke posities.)

Informatie

'Met de angst voor de bom wordt de mens niet geboren' luidt de titel van een artikel van Dieter Zimmer in de Volkskrant van 21 november 1981. Hij beweert dat kernbommen niet automatisch angst oproepen; daarvoor moet eerst de fantasie aan het werk gezet worden. Het hebben van informatie is daarvoor belangrijk. Veel Nederlanders weten niet wat hen boven het hoofd hangt, hoeveel kernwapens er in Nederland opgeslagen liggen, hoe het leger vrijwilligers traint om op te treden tegen de eigen bevolking. Krakers hebben toegang tot eigen kommunikatiekkanalen, die dergelijke informatie wèl doorgeven en accentueren. Meer informatie maakt de bestaansangst zichtbaarder en biedt tegelijkertijd mogelijkheden tot aktie omdat je

Drukkerij Radraaier

Werken aan 'De Laatste Waarschuwing', dat nu het weekblad 'Bluf' is geworden.

Uitdelen van pamfletten en het eerste contact met de buurt na het kraken

Circa 3.000 mensen demonstrieren tegen de dreigende ontruiming van de Groote Keyser. Deze demonstratie werd niet opgenomen in het Stedelijk jaaryverslag van de Gemeente.

Radio 'De Vrije Keyser' - een van de eerste uitzendingen

Krakertribunaal in Paradiso tegen politieoptreden, knokploegen en opkomend fascisme

Werkloze bouwvakkers en krakers praten over de woningnood en de stijgende werkloosheid in de bouw (souterain van de Groot Keyser)

Buurtbewoners op bezoek bij krakers in de Staatsliedenbuurt

weet waar je je op moet richten.

Handelingsperspektief

Een handelingsperspektief zien is een andere voorwaarde om bestaansangst produktief te maken. Een heel belangrijke: 400.000 mensen, die voorheen hun protest tegen kernwapens niet geuit hadden, zagen in de demonstratie van 21 november in Amsterdam een handelingsperspektief. Zij achtten het nuttig om de straat op te gaan. Op een dergelijke manier biedt de kraakbeweging ook veel krakers en kraaksters een perspectief, een mogelijkheid om samen met anderen 'te keer te gaan'.

Angst die direkt voortvloeit uit kraken en actief zijn in de kraakbeweging

Deze angst hangt direkt samen met het feit dat je gekraakt hebt en actief bent in de kraakbeweging. Het is een angst voor gewelddadig ingrijpen in je leven. Wij denken hierbij aan het gegeven dat je als kraker van de ene op de andere dag op straat gezet kunt worden, aan arrestaties, matpartijen, maar ook aan sowieso de angst voor een konfrontatie met politie of knokploeg en aan de angst voor het zien en eventueel zelf gebruiken van geweld. Het viel ons op dat in onze vraaggesprekken met vrouwen angst een centraler thema was dan bij de mannen. Wij denken dat vrouwen meer bij hun angsten stilstaan, er meer over praten en nadenken. Wij werken dit uit aan de hand van een voorbeeld: de herkraak van de Lucky Luyk. De Lucky Luyk is een speculatiepand dat, na een tijd door krakers bewoond te zijn, door een knokploeg ontruimd werd. De politie stond toe te kijken en deed niks. Al snel werden er binnen de kraakbeweging plannen gesmeed om de Lucky Luyk terug te kraken: er moest iets gebeuren tegen de knokploegsuccessen, want het aantal ontruimingingen door knokploegen nam met de dag toe. In dezelfde week wordt kraker Guus door zijn huiseigenaar in de nek geschoten. De gemoederen laaien hoog op, de herkraak is niet zonder risico's. De groep mensen die het pand terug wil pakken, bereidt zich tot in details voor: stormrammen, katapults etc. Zij verliest zich daar zozeer in dat vergeten wordt door te discussiëren met anderen die de herkraak heel eng vinden of niet zo slim. De spanning ontlaadt zich in een grote ruzie. In plaats van deze uit te praten zet de binnenploeg (vijftig krakers, waaronder één vrouw) de herkraak gewoon door. Er is gekozen voor de 'Zaak' en niet voor het uitpraten van de hoog oplopende emoties. Later blijkt dat tijdens de herkraak een heleboel kraaksters bij elkaar langs zijn gegaan om uit te huilen en te proberen op een rijtje te zetten waarom ze problemen hebben met de herkraak. Mannen kraken het pand terug. De bezettingsploeg, die vervolgens geformeerd moest worden, bestond voornamelijk uit vrouwen: zij hadden inmiddels hun angst verwerkt. De meeste mannen konden het niet meer opbrengen het pand bezet te houden.

Hieronder proberen we aan te geven welke strategieën krakers en kraaksters gebruiken om met hun angst om te gaan opdat die hen niet belet actie te voeren.

Transformeren

De meest manifeste (en mannelijke) manier om angst te verwerken, of beter: te ontladen, is door angst om te slaan in woede, agressie, geweld. Guus: *'Ik wil niet in die angst blijven zitten. Ik wil me er tegen verzetten door het op de één of andere manier om te zetten in kwaadheid. Hoe groter je jezelf maakt, hoe onzekerder je de omgeving kunt maken die tegenover je staat.'* Bij mannen slaat angst sneller om in woede, naar buiten kerend gedrag. Dát is de maatschappelijk geaccepteerde vorm waarin mannen hun bang zijn mogen omzetten. Ze krijgen daardoor vaak iets verkrampst. Tijdens een actie willen zij zichzelf niet toestaan bang te zijn. Zij 'vermannen' zich. Achteraf erkennen zij wel vaak bang geweest te zijn, maar overheerste toch de 'woede en dadendrang'. De terugslag wordt pas na een actie of na een langere periode van actief zijn ervaren in de vorm van dromen over achtervolging en matpartijen of het niet lekker meer kunnen vrijen.

Vrouwen ervaren angst op een andere manier. Zij transformeren angst niet meteen in woede. Bij hen slaat angst meer naar 'binnen'. Ten tijde van bijvoorbeeld de Lucky Luyk waren sommigen letterlijk ziek van angst: spanningen in de rug, pijn in de buik, veel last van ongesteld worden. Omdat angst door vrouwen meteen al zo lijfelijk ervaren wordt, moeten zij deze wel onderkennen en kunnen zij hun angst niet zo gemakkelijk verdringen. Meestal verwerken kraaksters eerst hun angst voordat zij een actie ondernemen. De vrouwen die wij geïnterviewd hebben, zeiden ook pas naar een actie te gaan als zij er achter staan, als zij het risico om gearresteerd te worden vinden opwegen tegen het belang van de actie. Wanneer je bang bent kun je moeilijk een eigen mening over een actie vormen. Pas wanneer je met je angst weg weet, kunt je zeggen of je tegen of voor het voeren van een bepaalde actie bent. Of is er ruimte om alternatieve acties te verzinnen, waarin je je kunt vinden. Want het is niet alleen een kwestie van angst waarom zo weinig vrouwen meedoen aan de zogenaamde harde acties, dat heeft ook te maken met grenzen die je voor jezelf aanlegt.

Lokaliseren

De angst voor iets wat je niet kent is het grootst. De fantasie kan dan op hol slaan. Door naar een knokploeg-alarm te gaan, door mee te doen aan een grote kraak, kan de angst voor het onbekende, het ongrijpbare, geplaatst en gelokaliseerd worden. Veel mensen ervaren het als een noodzaak om aanwezig te zijn bij acties, kunnen niet thuis blijven zitten. Fike: *'Het kwartier voordat de ME arriveert, ben ik heel gespannen. Ik ervaar het*

haast als een opluchting als ze dan eindelijk in slaglinie aantreden. Zij zijn voor mij op dat moment de personifikatie van een maatschappij die leven kapot maakt. Mijn abstrakte angst voor geweld, voor machten die mensen hun huizen ontnemen en mij mijn manier van leven ontzeggen, wordt concreet, zichtbaar. Het is voor mij noodzakelijk om dat met mijn eigen ogen te kunnen zien, om mijn angst in de ME te kunnen projekteren. Een andere reden om aanwezig te willen zijn bij akties is om mijn angst ten aanzien van de mensen die me lief zijn, te lokaliseren. Ik verbeeld me dat de ergste dingen zullen gaan gebeuren als ik er niet bij ben. Ik heb het idee-fixe, dat ik door present te zijn anderen kan behoeden voor arrestatie of een pak slaag.' Een andere vorm van lokaliseren geldt voor mensen die pas in elkaar gemept of gearresteerd zijn. Het in elkaar slaan en oppakken van aktievoerders beoogt vooral een psychies effect: angst. Terreursystemen berusten op deze angst. Sommigen trachten door na zo'n afstraffing snel de straat op te gaan, te voorkomen dat die angst hen verlamt. Het is hetzelfde als wanneer je, na van een paard afgeworpen te zijn, er direkt weer op moet gaan zitten. Het meedoen aan nieuwe akties is bewijzen dat ze jou er niet onder krijgen, dat je mee blijft doen omdat er zulke belangrijke zaken op het spel staan.

Anticiperen

Mensen vormen zich automaties een verwachtingspatroon van een angstige situatie. Er wordt geanticipeerd op datgene wat te gebeuren staat. Bij het kraken van een huis wordt vooraf nagelopen wat er allemaal kan gebeuren; burens kunnen gaan gillen, de politie kan langskomen, eventueel bezoek van een knokploeg. Door daar samen over te praten en bepaalde gedragsregels af te spreken kan angst geminimaliseerd worden. Frans-Rein heeft zich voorbereid op een arrestatie: *'Ik ben er wel bang voor geweest, maar ik heb me daar zo op ingeleefd, zoveel over gelezen, zoveel mee bezig gehouden, dat ik daar nu mee klaar ben.'* Karen vertelt in haar vraaggesprek dat zij haar angst in fases is gaan aanpakken. Omdat ze bang was op straat en bij ontruiming is ze haar lichamelijke konditie op peil gaan brengen door te gaan sporten. Ze heeft een lange-termijn-planning gemaakt waarbij ze steeds een stukje van haar angst aanpakt. Ook Brecht overwint haar angst beetje bij beetje: *'Op school heb ik les gegeven in het maken van rookbommen. Ik denk dat het een soort spel was om minder bang te worden van dat soort dingen.'*

Angst voor eigen emoties

Krakers en kraaksters kunnen in situaties verzeild raken die hen versteld doen staan van zichzelf. In konfrontaties met politie en knokploegen worden soms onvermoede emoties opgewekt. Jonneke: *'Ik was erg geschrokken*

van dat stenen gooien, ik vind het heel vervelend als mensen elkaar pijn doen. (...) Ik sta nu bij ákties met mijn handen op mijn hoofd, mijn verstand bij elkaar te houden.' Anderen nemen hun fototoestellen mee ter bescherming van zichzelf tegen stenen gooien. Het kan heel confronterend zijn om, als je jezelf rationeel bepaalde grenzen opgelegd hebt, te moeten merken dat je emoties de vrije loop nemen. Het komt voor dat krakers opeens merken dat ze op een grove wijze agenten staan uit te schelden of een steen in hun hand voelen.

Een andere manier waarop krakers en kraaksters ervaren dat zij hun emoties niet altijd de baas zijn, is via dromen. Marcel over het moment van zijn arrestatie: *'Daar heb ik paranoia over gedroomd. (...) Mijn persoonlijke gevecht tegen die angst en dat onrustige slapen is eigenlijk net zo'n grote knokpartij als tegen een ontruiming of een arrestatie. Als je daar niks tegen doet, als je dat verwaarloost, dan vreet het je op, dan hou je het niet vol.'*

Tot slot

Wederom Marcel: *'Het enige waar ik echt bang voor ben, is hun ideologische kracht. Ik ben in feite bang voor de angst. Bang dat angst mensen ervan zal weerhouden om dingen te doen, of dat mensen vanuit angst in blinde woede gaan handelen.'* Met andere woorden: om te voorkomen dat de ené groep voortaan thuis blijft en de andere groep domme dingen gaat doen, is het noodzakelijk dat angst 'openbaar' gemaakt wordt. Dat de mensen die actief zijn in de kraakbeweging het thema angst oppakken als strijdpunt.

Hier en nu

'We hebben geen toekomst want we hebben zoveel verleden'. De westerse cultuur kent zo'n lange geschiedenis; alles is al een keer uitgedacht, geprobeerd en mislukt ...

Zowel de kraakbeweging als beweging als de individuen die die beweging vormen, kenmerken zich door een hier-en-nu denken en handelen. Hier en nu wil zeggen niet gericht op de toekomst maar op het heden, hier, in Amsterdam.

Hier

'Hier' wil zeggen: beginnen op de plek waar je je bevindt. 'Hier' wil ook zeggen dat je je hier, met dit huis of deze zaak, bezig houdt; niet via onzichtbare parlementaire kronkelwegen, niet via het bekritisieren of strijden voor een algemeen woningbeleid, maar hier ter plekke. Krakers bedrijven heel direkt politiek in eigen omgeving.

Veel krakers en kraaksters zijn vroeger door een sterke sociale beweging bezig geweest met de derde wereldproblematiek, Vietnam etc. Langzamerhand is bij hen het inzicht ontstaan dat de machtsverhoudingen die de wereldpolitiek bepalen ook in Nederland functioneren. Bovendien ligt het zwaartepunt van die machtsverhoudingen in het Westen. Het heeft daarom weinig zin je bezig te houden met het veranderen van de situatie elders als hier in onze maatschappij alles bij het oude blijft.

Nu

Leven in het 'nu' is voor krakers en kraaksters aan de ene kant een bewuste keuze. Aan de andere kant is het een houding, waartoe ze door hun maatschappelijke positie gedwongen worden. Ideeën over hoe je je leven (in de toekomst) vorm wilt geven, worden doorkruist door maatschappelijke processen en instituties. Je weet niet of je over een jaar nog in hetzelfde pand woont; je weet niet of je over vijf jaar Amerikaans, Duits of Russies moet praten; nog weinigen weten of die heerlijke vuilnisbelt waar zij als kind urenlang hebben doorgebracht, niet toevallig een gifbelt was (zoals bij een van ons. Benieuwd wat voor ziektes dat later oplevert.). De toekomst is onzeker en weinig florissant. Iets opbouwen 'voor later' is hetzelfde als investeren in een opgedroogde goudmijn.

Eigen schuld ...

Aan de andere kant is het hier-en-nu willen leven van vele kraaksters en

krakers een positieve keuze. De meeste mensen manoeuvreren zich in onze samenleving door hun konsumptief gedrag in een positie waarbij de zekerheid van een regelmatig inkomen en dus een vaste baan van de kostwinner, noodzakelijk zijn. Ze ontvangen loon, maar ook status, in ruil voor de tijd die ze aan een baas ter beschikking stellen. In Nederland komt het er meestal op neer dat je met die tijd ook de zeggenschap verliest over wat je in die tijd moet doen, en hoe je je hebt te gedragen. Krakers en kraaksters eisen hun tijd voor zichzelf op. Zij wensen hun tijd niet beschikbaar te stellen aan bazen en echtgenoten. Baas zijn over je eigen tijd maakt je minder afhankelijk. Je loopt niet het risico je baan te verliezen. Je hoeft alleen verantwoording aan jezelf af te leggen. Bevrediging wordt gehaald uit het moment en de bezigheid op zich en niet uit de beloning die daarop volgt. Studeren doe je niet meer voor 'later', maar probeer je te integreren in je leef- en denkwijze. Een diploma biedt geen enkele garantie dat je in de toekomst kunt leven zoals jij dat zinvol vindt. Krakers en kraaksters schroeven verwachtingen ten aanzien van de toekomst terug. De toekomst is te onzeker om daarin verlangens te projekereren. Mensen gaan van de ene dag in de andere leven. Terwijl de bulldozer bij wijze van spreken al gereed stond om het Waterlooplein bouwrijp te maken, plantten omwonenden er struikjes en bomen. Ander voorbeeld is de Fabriek, een groot complex waar helemaal niets in was. Krakers, kraaksters en andere enthousiastelingen hebben die kolossale ruimte met veel geld en energie omgetoverd tot woningen, een drukkerij, een windmolenwerkplaats, een donkere kamer, een theaterruimte, een restaurant. Terwijl boven hun hoofden als een zwaard van Damokles een ontruimingsbevel hing. Dit gebeurt gedeeltelijk uit strategiese overwegingen: het verzet (tegen bijvoorbeeld de bouw van een Stopera op het voormalige Waterlooplein) zal groter zijn als mensen het gevoel hebben direkt in hun eigen belangen aangetast te worden. Aan de andere kant wordt er doorgedaan met opbouwende zaken omdat je anders wel kunt wachten tot Sint Juttemis en die dingen nú nodig zijn.

De kraakbeweging

In de kraakbeweging heerst een grote afkeer van hiërarchiese ordening, autoriteit, planning, en dwang. De 'beweging' kent geen formele regels waarnaar leden zich moeten gedragen. Zij kent geen partijlijn of programma, geen functies en benoemingen. Zij bestaat bij de gratie van vrijwilligheid, van gedeelde ervaringen, belangen en de bedreiging van die belangen. Er is geen lange-termijn strategie die aangeeft hoe de kraakbeweging zich dient te ontwikkelen. In die zin is de kraakbeweging een beweging die sterk door het hier en nu bepaald wordt. Zij is in eerste instantie georganiseerd rondom konkrete belangen. Mensen doen mee om wat de 'kraakbeweging' is, maar ook om wat zij zèlf met die kraakbeweging willen. Krakers vinden

elkaar op akties en aktievormen. Dat is wat zij gemeenschappelijk hebben. De theorieën die ieder voor zich aan deze akties verbindt, verschillen per persoon. Dit is één van de redenen waarom theoretiese diskussies binnen de kraakbeweging niet plaatsvinden: een aantal opvattingen en meningen sluiten elkaar uit. Het moment van aktie verdraagt het niet om deze verschillen uit te spelen. Tekenend voor dit hier-en-nu karakter van de kraakbeweging is dat zij geen eigen ideologen en filosofen kent. Andere sociale bewegingen, zoals de studentenbeweging en de vrouwenbeweging kennen prominenten die reflektierend over die beweging hebben nagedacht en daaropvolgend strategieën hebben uitgestippeld: Marcuse, Marx, Simone de Beauvoir, Kate Millett etc. Door haar pragmatisme komen in de kraakbeweging dergelijke 'ideologen' niet voor.

Symbolen

Een beweging werft geen leden en kan ook geen leden aan zich binden door lidmaatschap in formele zin. Toch moet er sprake zijn van een zekere continuïteit om nog van een beweging te kunnen spreken. Juist de kraakbeweging met weinig of geen theoretiese ballast of partijprogramma's is aangewezen op momenten dat vele krachten zich concentreren op één punt. Dit 'iets', meestal een bepaald kraakpand, krijgt een symboolwerking. De Groote Keyser kon honderden krakers en kraaksters en sympathisanten op de been brengen omdat zij voor meer stond dan de huisvesting van veertig mensen. De Groote Keyser betekende het aangeven van een grens, een halt toeroepen tegen de vele ontruiming, tegen spekulanten en het falende woonbeleid van gemeente en overheid. De Groote Keyser werd een kristallisatiepunt van betekenissen, waarop talloze aanhangers te mobiliseren waren. Zo was de PHKade, naast het kreëren van woonruimte, tevens symbool voor strijd tegen de duizenden (leegstaande en onbetaalbare) luxeappartementen en kon een klein pand als Prinsengracht 715 symbool worden voor de strijd tegen naamloze dagvaarding. Dergelijke symbolen hebben de functie emoties te kanaliseren tot een zinvol handelingsverloop en krakers en kraaksters aan elkaar te binden. Wij denken dat bovengenoemde symbolen voor een deel de functie van partijprogramma's en doelstellingen hebben overgenomen en belangrijke bindende elementen zijn voor de kraakbeweging.

In organisatietheorieën wordt het probleem van de duurzaamheid één van de grootste obstakels genoemd van het functioneren van radensystemen. Bij deze zogenaamde radensystemen wordt niet gewerkt met vertegenwoordigers, maar spreekt en handelt iedereen voor zichzelf. Met andere woorden: een absolute democratie. Deze democratische vorm van organisatie blijkt goed te functioneren in revolutionaire situaties. Volgens Na-

schuld komen in de geschiedenis geen voorbeelden voor van directe democratie, wanneer de revolutionaire situatie zich gestabiliseerd heeft. Het blijkt dat de meerderheid van de aanhangers niet beschikt over de motivatie, tijd en energie voor permanente politieke actie (Naschold, Organisatie en democratie, 1970). Dit mechanisme lijkt ook voor de kraakbeweging op te gaan. In periodes waarin veel ontruimingën plaatsvinden is het voor iedereen bijvoorbeeld duidelijk dat het bestaan van een eigen radio belangrijk is. Dan zijn er ook (steeds nieuwe) mensen die willen zenden en meewerken. Maar wanneer het een langere periode rustig is brengen nog maar weinigen de energie op om door te gaan. Wanneer er geen acties zijn, bestaat voor de kraakbeweging niet de noodzaak om eigen apparaten in leven te houden. Aan de andere kant hebben mensen die actief zijn binnen die kraakbeweging toch de behoefte 'iets op te bouwen'. Dat blijft een dilemma: mensen zijn gecharmeerd door het spontanistische karakter van de kraakbeweging, maar zoeken tegelijkertijd ook continuïteit. Dit bijt elkaar.

Laat duizend ruiten rinkelen

Akties van de kraakbeweging zijn bedoeld om dingen hier en nu duidelijk te maken en niet om mensen aan zich te binden of aanhangers te winnen. De kraakbeweging stelt zich niet diplomatiek op. Er wordt ook actie gevoerd om de kick, om ontlading van agressie. Vooral het ingooien van ruiten leent zich daar goed voor. De bank de pineut, wij de leut. Guus: *'Het brengt niet altijd resultaten met zich mee, maar ik heb niet altijd zin om resultaten te behalen. Ik denk dat je heel vaak leeft van de kicks, die je konstant hebt.'* Toch blijven vele krakers het belangrijk vinden een evenwicht te zoeken tussen datgene wat zij zelf willen en datgene wat het publiek nog kan begrijpen. Brecht: *'Maar ja, waar ligt het grensgebied precies? (...) Bij porno-acties heb ik geen zin om iedere keer een briefje achter te laten waarom ik het gedaan heb.'*

Vrijruimtes

Een veel gehoorde kritiek op de kraakbeweging is dat zij vrijruimtes creëert. 'Als je het recht in eigen hand neemt, moet je er rekening mee houden dat anderen, bijvoorbeeld fascistoïde groeperingen, dat ook gaan doen.' Deze kritiek is volgens ons ten dele misplaatst. Het opkomend fascisme is nauw verbonden met de verpaupering van steden, de herstructurering van de industrie en de daaruit voortvloeiende grote werkloosheid, de zogenaamde economische crisis. Daarnaast voelen extreem-rechtse groeperingen zich bedreigd in hun ideologie: homofielen en lesbiennes manifesteren zich duidelijker; de anti-abortuswet wordt aangevochten. De gezinsideologie die zo sterk binnen het fascisme leeft (waaronder verachting van

de vrouw en tegelijkertijd verering van het moederschap), wordt nu door progressieve bewegingen ondergraven. De bedreigde rechtse groeperingen verzetten zich tegen omverwerping van hun waarden en normen. Zij maken daarbij gebruik van een situatie die ontstaan is door krakers, doordat deze het geweldsmonopolie van de overheid doorbroken hebben. Het lijkt ons daarom reëel als de discussie over vrijruimtes door krakers onderling niet uit de weg gegaan wordt of afgedaan als onvermijdelijk en niet relevant. Het hier-en-nu karakter dat ons zo ongrijpbaar maakt, wordt dan eerder een uitvlucht dan een positieve instelling.

Radikaliseren

In vrijwel alle vraaggesprekken zeggen de geïnterviewden van zichzelf dat zij radikaler worden. 'Radikaal' – het woord is afkomstig uit het latijn – betekent 'tot de wortel toe', 'geheel en al', 'diep ingrijpend'. Een radikaal is volgens algemeen taalgebruik 'iemand die de konsekventies van een denkwijze aanvaardt; iemand die verregaande sociale en politieke hervormingen voorstaat'. Radikaliseren is het proces van radikaal worden: een proces van nieuwe betekenisverlening. Alleen denken is niet genoeg om van radikaal te kunnen spreken. Voor de kraakbeweging geldt dit zeker. Radikale denkers zijn leuk, maar zetten geen zoden aan de dijk. De kraakbeweging is aktiegericht, ideeën moeten ook uitgevoerd worden. Jacqueline: *'Zo kan je wel mooi zeggen: ik ben ervoor om stenen te gooien, nou en dan is er een aktie waar je met zijn allen naar toe gaat en dan sta je daar. Dan moet je ook handelen naar wat je gezegd hebt.'*

Het bezig zijn met je eigen (klote) situatie en de inzichten en ervaringen die je daarbij opdoet, ontwikkelen nieuwe betekenissen, een nieuw bewustzijn. Dit bewustzijn blijft niet beperkt tot kraaksituaties. Je gaat ook met andere ogen kijken naar schijnbaar alledaagse aangelegenheden. Hansje: *'Als ik thuis naar de t.v. kijk dan denk ik godver dit en godver dat.'* Er ontstaat een bepaalde gevoeligheid voor onrecht.

Verschuiven van grenzen

De inhoud die aan het begrip radikaliseren toegekend wordt, is relatief. Wat voor de één het smeren van een boterham is (een routine-handeling), is voor de ander het uiterste waartoe hij of zij wil gaan. Het is ook geen proces wat een eindpunt kent. Jacqueline weer: *'Het schuift steeds op hè. Je wordt steeds radikaler in je ideeën. Toen de eerste keer stenen werden gegooid, oeh, kan dat nou eigenlijk wel? Ik vond het maar link. Terwijl nu, prima hoor, stenen gooien! Dat is wel het minste wat je kan doen.'*

Factoren die een rol spelen bij radikaliseren

De oorzaak waardoor mensen radikaliseren is veelal afhankelijk van individuele momenten en ervaringen (die niet per se met kraken te maken hoeven te hebben). Deze ervaringen kunnen mensen over een 'drempel' heen helpen. Wij hebben het idee dat hele konkrete situaties, die met kraken te maken hebben, voor velen een dergelijke drempelverlagende werking hebben (gehad). In een andere stad, andere omstandigheden, zouden nooit zoveel mensen in zo'n rigoreus proces zijn geraakt. Als mensen vrij geïsoleerd

staan zullen zij zich eerder aanpassen aan hun omgeving. Je moet heel sterk staan wil je binnen een gemeenschap als enkeling radikaliseren en je handhaven. Bij een direkte of indirecte dreiging is het moeilijk vanuit een geïsoleerde positie konsekventies te trekken uit ideeën, of deze ideeën überhaupt te ontwikkelen. De wetenschap onderdeel te zijn van een beweging, een grote groep mensen die elkaar steunen, geeft moed om verder te gaan en jezelf in een bepaalde richting te sturen.

Dit kan bijvoorbeeld gebeuren als mensen een ontruimingsbevel krijgen. Op dat moment moeten ingrijpende beslissingen genomen worden: gaan we de woning uit of niet. Met andere woorden: geven we gehoor aan een gerechtelijk of justitieel vonnis? Een weigering betekent een konfrontatie met de wetten en normen van een maatschappij. De uitspraak naast je neerleggen houdt in dat je bereid moet zijn deze konfrontatie aan te gaan. Met zijn en haar allen dūrf je dat ook.

De kraakbeweging biedt tevens een handelingsperspektief: mensen hebben het gevoel dat gezamenlijk strijd voeren nuttig is. 'Nee' blijft niet bij een loze kreet zonder gevolgen, maar je kunt een tegenmacht vormen. Ger: *'Bij de Vondelstraat werd mij duidelijk dat je als krakers een maatschappelijke kracht kunt vormen, die op een gegeven moment heel sterk is.'*

Informatie-overdracht en media

Een belangrijk element dat bijdraagt aan radicalisering is informatie. Binnen de kraakbeweging is een uitgebreid informatie-circuit opgebouwd om iedereen op de hoogte te houden van het wel en wee rond het kraakgebeuren en daarbuiten (om maar eens wat te noemen: radio- en t.v.-piraat 'De Vrije Keyser', uitgaven van het Spekulerende Onderzoeks Kollektief, krantjes, pamfletten, mond tot mond, Lont etc.). Verhalen en gebeurtenissen die door de officiële media gebagatelliseerd of bewust achtergehouden worden, komen krakers wèl ter ore. Het maakt je dan ook iedere keer weer woedend als je hoort hoe arrestanten behandeld worden of hoe de politie een knokploeg de hand boven het hoofd houdt. Ook worden via eigen informatiekanalen linken gelegd tussen allerlei maatschappelijke groeperingen, of hoe hun respektievelijke belangen met elkaar samengaan. Er is bijvoorbeeld onderzoek naar nauwe banden tussen bankwezen, spekulanten en politici, of tussen knokploegleden en arrestatieteams (rechercheurs in burger oftewel 'stillen'). De stroom informatie die op krakers en kraaksters afkomt, kan af en toe wel eens ontmoedigend werken. Brecht: *'Soms denk ik, oh, wat gebeurt er allemaal in deze wereld? En dan denk ik: dit moet ik nog doen en dat moet ik nog doen. Ik doe niet genoeg.'* Veel weten kan een belasting zijn.

Een ander punt wat tot verdere radicalisering leidt zijn reacties van de media. Voor veel krakers heeft de pers haar geloofwaardigheid verloren (met

uitzondering misschien van Radio STAD, De Groene Amsterdammer en de IKON). Je weet uit de eerste hand wat anderen via de media over kraken vernemen, omdat je zelf onderwerp van nieuwsgaring bent. Jonneke: *'Van de media heb ik ook een oplawaai gehad. Ik weet nu dat er geen ene bal van wat voor krant dan ook klopt. En wat dat dan betekent voor de rest van het nieuws, waar ik niet bij ben. (...) Mijn wereldbeeld is (daardoor) op de helling komen te staan.'*

De buitenwereld

Jan: *'Dan heb ik altijd het gevoel alsof ik in twee werelden sta hè, gewoon de wereld van de mensen, je burens, in de winkel ... en een heel andere wereld.'*

Aktief zijn in een beweging betekent dat je meegroeit met een groep mensen en een aantal dingen gemeenschappelijk krijgt. In voorgaande stukken hebben we geprobeerd te beschrijven hoe deze gemeenschappelijkheid er uit gaat zien. Radikaler worden is belangrijk voor het ontstaan van een groepsgevoel, als afbakening tegenover de rest, 'de buitenwereld'. Medio '80 droeg een krakerspamflet dat regelmatig op straat uitgedeeld werd zelfs de naam 'Bericht aan de buitenwacht'. Bijna iedereen die wij gesproken hebben vindt communicatie tussen kraakbeweging en buitenwereld belangrijk en steekt daar energie in. Frans-Rein: *'(Daarnaast) probeer ik het kraken een beetje te integreren in het buurtgebeuren, in de buurtgroepen en wijkcentra.'*

Het gevoel van een 'buitenwereld', die een andere taal spreekt als jij, blijft op den duur niet beperkt tot de onbekende massa en officiële instanties. Ook ouders en vrienden gaan er toe behoren. Veel krakers en kraaksters doen er moeite voor het contact met ouders en vrienden niet te verliezen en verwachten op z'n minst begrip. Zij zijn niet alleen hele essentiële vertegenwoordigers van een buitenwereld, maar tevens degenen waarmee je een hele emotionele band hebt, en waarvan je het belangrijk vindt dat ze je kunnen blijven volgen.

Isolatieangst

De kloof met de buitenwereld maakt krakers en kraaksters afhankelijk van de kraakgroep. Zij zijn steeds meer aangewezen op steun van elkaar. Als je buiten deze groep valt, is het gat waarin je valt, groot. Veel schepen zijn achter je verbrand: de verwijdering met anderen, die de buitenwereld vormen, is niet zomaar meer ongedaan te maken. Vrienden en vriendinnen die verder radikaliseren dan jij dreigen eveneens van je af te groeien. Dick: *'Als je een tijdje niet meedoet, heb ik het gevoel dat je achter gaat lopen, dat je wat mist ... ik wil bij die ontwikkelingen zijn omdat ik deel wil uitmaken van die ontwikkelingen.'*

Angst voor eenzaamheid, voor dit terecht komen in een geïsoleerde positie,

kan mensen sneller doen radikaliseren dan waar zij zelf aan toe zijn. Zij blijven meedoen uit vrees de ontwikkelingen niet meer bij te kunnen benen of buiten de groep te vallen en alleen achter te blijven. Ook de groepsnorm oefent druk uit. Peter: *'Als je zegt 'ik durf niet' dan wordt dat geaccepteerd, van: doe jij maar iets anders, maar dat heeft dan wel als consequentie dat er niet meer zo naar je geluisterd wordt.'* Pamfletten deel je uit als je niks anders durft en je nuttig wilt maken. Maar wanneer je stenen gooit of minstens één keer in de bak hebt gezeten, is je carrière verzekerd. Uit angst voor isolatie gaan mensen aan de groepsnorm beantwoorden en nemen zij posities in die zij anders niet zo snel gekozen zouden hebben. Daarnaast speelt mee dat mensen zich ook dingen gaan inbeelden. Op grond van wat zij denken dat de groepsnorm is, passen zij zich aan. In zaken waarvan zij niet zo zeker zijn van zichzelf houden zij zich staande door middel van 'bluf'-gedrag. In sommige situaties zien krakers zo alleen de zelfverzekerdheid van elkaar. Wanneer dat niet bespreekbaar is, wordt een sfeer gekreëerd waarin anderen zich de mindere kunnen gaan voelen. Fike: *'Dat is tegenstrijdig aan het image van de kraakbeweging als zou het een open beweging zijn, waar ieder zijn/haar zegje kan doen.'* Karen: *'Ja, dat is gewoon niet waar. Je moet goed gebekt zijn en een flinke dosis zelfvertrouwen bezitten.'*

Radikaliseren: een verslaving?

Radikaliseren houdt o.a. het overtreden van regels en normen in. Voor veel krakers en kraaksters treedt een zekere gewenning op ten aanzien van 'overtredingen'. Feiten die door anderen nog als strafbaar gezien worden, verliezen hun illegale karakter. Acties en handelingen, die in eerste instantie een bepaalde spanning en angst veroorzaakten, worden een routineklus en hebben geen speciale aantrekkingskracht meer. Zo kon je vroeger 's nachts over straat sluipen met een spuitbus of viltstift en doe je het nu even tijdens de boodschappen. Dit geeft je ruimte in je kop voor nieuwe, spannende dingen. Radikaliseren is het zoeken naar telkens nieuwe stimulanzen; om je denken te bevorderen en niet stil te blijven staan, maar ook om aan een bepaalde manier van avontuurlijkheid vast te houden.

Belangrijke gebeurtenissen

Bijna iedereen binnen de kraakbeweging radikaliseert. Dit proces verloopt per persoon verschillend. Bij de één zal het schoksgewijs gaan, via concrete gebeurtenissen en ervaringen. Een ander ondergaat een meer geleidelijk proces. Toch blijkt uit de interviews dat er drie gebeurtenissen aan te wijzen zijn in de kraakgeschiedenis, die op iedereen zonder uitzondering van grote invloed zijn geweest. Dit zijn de Nieuwmarkt-ontruiming (met de ontruiming van de Lastageweg als dieptepunt), de Grote Keyserperiode en de Vondelvrijstaat.

Tycho: *'De allereerste keer dat ik in contact kwam met een keiharde aktie was bij de ontruiming in de Nieuwmarkt. Daar ben ik erg door veranderd. (...) Een hoop naïviteit was weg, ik was geen klein jochie meer.'*

Harry: *'Tot aan de laatste grote ontruiming, op de Lastageweg, heb ik altijd geloofd (...) dat je je geweldloos kon verzetten (...) Die ervaringen daar hebben mij over een drempel geholpen.'*

De ontruiming in de Nieuwmarkt waren de eerste grote konfrontaties met de politie na de Provo-tijd en het bouwvakkersoproer. Onderlinge solidariteit en het (massale) gebruik van geweld tijdens deze ontruiming hebben een enorme indruk gemaakt op degenen die bij de ontruiming betrokken waren. Geweld dat ingezet werd door een overheid die men tot dat moment nog wel vertrouwde. Dat vertrouwen werd uiteindelijk de grond ingeboord.

— De Grootte Keyser

Ger: *'Ik merkte dat mensen bij mij in huis zich er helemaal mee identificeerden en er geen afstand meer van konden nemen.'*

Frans-Rein: *'Daarom ben ik toen in de Grootte Keyser gaan zitten, ik vond het al lang tijd dat er eens een pand verdedigd zou worden.'*

Willem: *'In die tijd speelde de ontruimingsdreiging heel sterk. Er werd begonnen met het barrikaderen. Ik voelde me daar zo bij betrokken dat ik er ben gaan wonen.'*

Na een lange periode van (wederom) geweldloos verzet bij ontruiming van kraakpanden, besluiten een aantal krakers en kraaksters bij een dreigende ontruiming van de Grootte Keyser het gebouw niet zonder meer op te geven. Dit idee vond weerklank bij tientallen anderen. Er werden strategieën bedacht om effectief te barrikaderen en zo nodig terug te vechten. In rekord-tijd werd het pand omgebouwd tot een vesting en raakten alle kraakbuurten betrokken. Zeer belangrijk in deze periode zijn de verhitte discussies geweest rond het al dan niet zelf geweld gebruiken. Iedereen moest nadenken over geweld en stelling nemen. Dit bevorderde bij velen al een radikaliseringsproces. Mensen moesten kiezen voor de binnen- of de buitenploeg, iedereen moest kiezen of ze tijdens de ontruiming er alleen wilden staan of zelf ook geweld wilden gebruiken. Ondertussen worden voortdurend panden in de rest van de stad ontruimd, onder het motto van Polak: 'geen tweede Grootte Keyser'. Ook de pers gaat zich er mee bemoeien en fokt de hele zaak nog eens extra op. De spanning en angst bij krakers is enorm. Niemand weet wanneer 'ze' komen en er wordt dag en nacht wacht gelopen. Er komt regelmatig vals alarm, waarbij vele honder-

den mensen voor niets de straat op komen en zich naar de bedreigde panden haasten. Juist deze voortdurende spanning, naast de talloze geweldsdiskussies, hebben een mobiliserende en radikaliserende werking gehad.

– De Vondelstraat

De klap, die iedereen verwacht bij de Groote Keyser komt tenslotte ergens anders. Guus: *'We hadden naar aanleiding van de Groote Keyser al zoveel over geweld gepraat, dat je er, toen de Vondelstraat kwam, klaar voor was.'* Wanneer de ME het net-gekraakte pand onruimt, wordt het na een paar dagen herkraakt. Opnieuw verschijnt de ME ten tonele, en poogt wederom te ontruimen. Velen gooien voor het eerst van hun leven met stenen. Het blijkt te werken en de ME moet zich terugtrekken. De gebeurtenissen die hierop volgen – een drie dagen durende vrijstaat beschermd door metershoge barrikades en een abrupte ontruiming met behulp van leger en tanks – halen tenslotte de wereldpers en maken op de betrokkenen een overdonderende indruk.

Peter: *'Dat ze zulke hoge barrikades konden maken, dat vond ik mooi!'*

Jacqueline: *'Waardoor ben ik nou zo betrokken geraakt? Dat is inderdaad wel de Vondelstraat.'*

Marcel: *'De belangrijkste streep (...) is het gooien van die steen in de Vondelstraat geweest. (...) Ik heb ontzettend geloofd in geweldloosheid. Ik geloof daar nu niet meer in.'*

Jonneke: *'Ik voelde me zó verraden door dat stelletje van de gemeente. Ik had daar zo staan praten, en er zou géén ME komen ... Mijn vertrouwen in mensen was geschonden.'*

De Vondelstraat luidt een begin in van een nieuwe periode van verzet en verzetsvormen (stenen, barrikades). Voor de eerste keer was de ME effectief teruggedragen en hebben krakers hun eigen macht en mogelijkheden gevoeld. Zij hebben tevens ondervonden hoeveel de staat er voor over heeft het verzet te breken: tanks en leger ingezet tegen burgers.

Deze drie gebeurtenissen (of periodes) zijn zo massaal en intensief geweest dat niemand, die er op één of andere manier bij betrokken was, zich aan hun invloed kan onttrekken. Gekonfronteerd met tot dan toe totaal onbekende situaties zijn mensen in een stroomversnelling geraakt. Met name sinds de Vondelstraat volgen de gebeurtenissen elkaar zo snel op dat mensen soms handelen eer zij duidelijk hun meningen op een rijtje hebben. Het is een verwarrende periode. Jacqueline: *'Dat vind ik ook het vermoeiende, wél het goeie hoor, van die kraakgroep. Iedere keer moet je je mening weer herzien. (...) Je wordt steeds radikaler in je ideeën.'*

Naast deze 'totaalherinneringen' blijken veel geïnterviewden één of meerdere ervaringen te hebben, die een specifieke indruk gemaakt hebben en waarvan het beeld hen nog steeds helder voor de geest staat. Deze ervaringen hebben te maken met een bijzonder angstig moment, waarbij je even op de rand van paniek balanceert.

Ook al besef je dat je, als je kraakt, niet meteen de gemakkelijkste weg kiest, toch heb je een bepaald verwachtingspatroon van hoe gebeurtenissen in de directe nabijheid zullen gaan verlopen. Je houdt misschien rekening met arrestatie als je naar een ontruiming gaat, je weet dat je een aantal klappen en verwondingen riskeert door op straat te komen. Je vormt een beeld over hetgeen staat te gebeuren, op grond van ervaringen die jij of anderen eerder opgedaan hebben. Wanneer dit verwachtingspatroon abrupt doorbroken wordt, kan dit zozeer een schokeffect teweegbrengen, dat mensen van het ene moment op het andere doorslaan. Dit ene moment, dat bij velen (soms letterlijk) in het geheugen gegrift staat, heeft in een toch al woelige periode het effect van een knop die omgedraaid wordt: het ene moment kun je nog begrijpen wat er om je heen gebeurt, is het nog in te passen in je denken, het volgende moment heb je geen greep meer op de situatie en raak je volkomen ontredderd. Dergelijke ervaringen dragen allemaal bij tot een verdere radikalisering.

Harry: *'Die ME (...) die klapten ineens op bevel die helmen dicht ... je had allemaal gezichten gezien: daar kon je naar roepen, maar daarna had je met niemand meer contact ... ik heb daar toen tijden lang van gedroomd, dat in één klap al die mensen veranderden in een soort robots, dat je niets menselijks meer aan ze zag.'*

Marcel: *'Het ene moment loop je vrij over straat te flierefluiten en ben je met je kop bij de afspraak waar je naar toe gaat en loop je te genieten van het mooie weer (...) en dan patsboem drie minuten daarna zit je in een cel.'*

Willem: *'Ik weet nog precies hoe het ging (...) toen opeens kwamen ze om de hoek met die zijspannen ... ik dacht dat er minstens duizend motors waren, naderhand bleken het er maar een stuk of acht te zijn, maar ik ben toen zo ontzettend geschrokken ...'*

Kinkerstraat 200 werd gekraakt op 14 oktober 1980 na vier jaar leegstand

Kinkerstraat 200 nu

De een slaapt, de ander waakt. Dagelijks beeld van een pand dat bedreigd wordt met ontruiming.

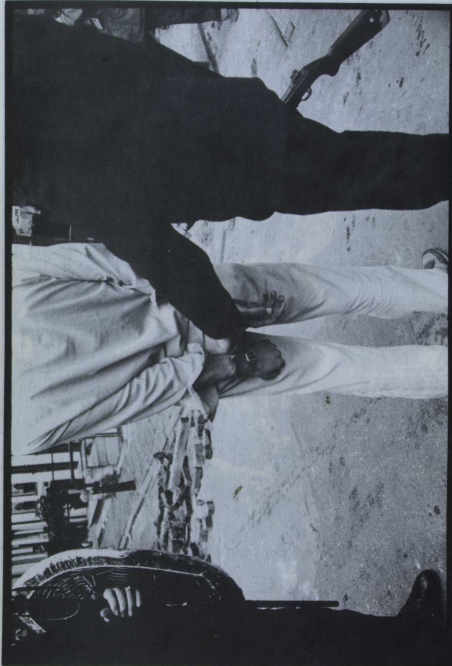
Iedere buurt heeft zijn eigen kraakkafé. Een kraakkafé kan soms belangrijker zijn dan een stedelijke vergadering.

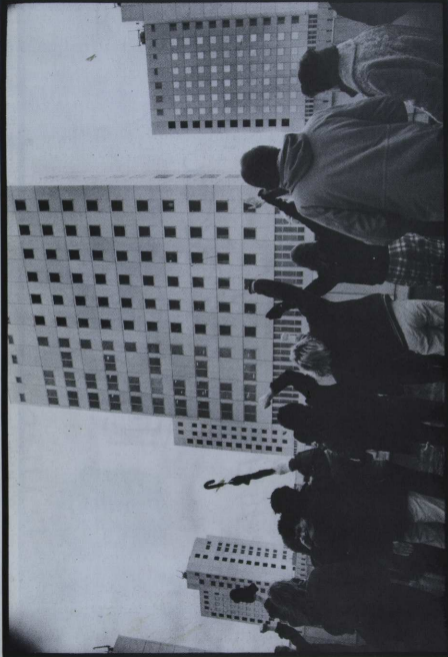
Tot nu toe hebben huiseigenaren samen met hun advocaten allerlei traukjies bedacht om de krakers eruit te krijgen en verder te gaan met hun praktijken.

Justitie trapt er elke keer opnieuw in, zo krijgen we de ontruimingen en het geweld.

Vaak arrestaties

Eenmaal in de hajes, kraakers, kraaksters en sympathisanten dat degenen die vastzitten niet vergeten worden.

LEVEN IS MOOI

SPQR GELD IS ROTZOOI

STEDS-
GVERROGGEM

IS EEN

KLEREZOOI

Solidair

FAST SPEED
SLOW BEAT

60EPEL

DER JUI

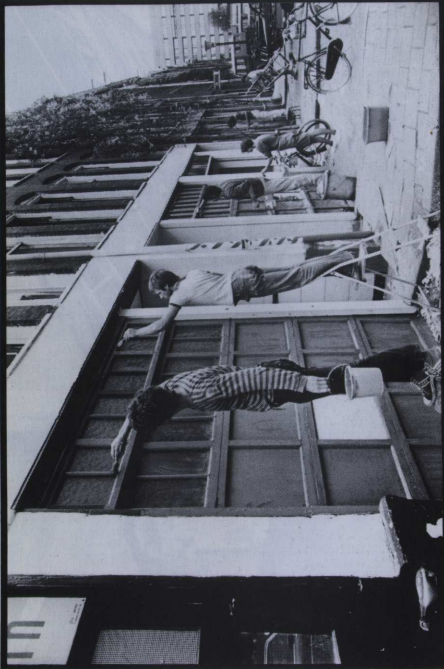
'Leven is mooi, geld is rotzooi, OGEM is een klerenzooi', ergens op een muur in de Grote Keyser, december 1979. Dhr. Boersma (ex-minister van Sociale Zaken en tevens ex-OGEM-commissaris) heeft drie jaar nodig om tot de zelfde konklusie te komen. De jeugd is niet dom, en graffiti is geen kunst maar werkelijkheid

Open dag bij de 'Groote Keizer'

Met verf worden banken vol gekalkt

Met verf krijgt de inmiddels ontruimde 'Blaaskop' een opknappbeurt

Het dak van 'de fabriek' in de Van Ostadestraat wordt gemaakt

Tafel dekken bij 'Avondrood'

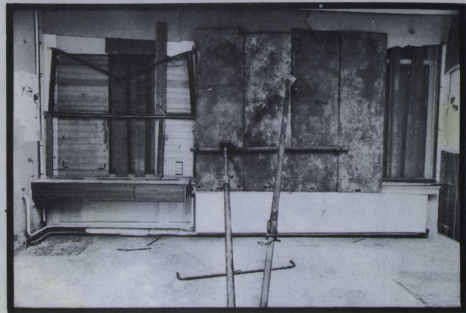
2 september 1980: In de Indiëse Buurt is een tekort aan sociale voorzieningen. Het winkelpand aan de Molukkenstraat 74 wordt gekraakt, om aan die voorzieningen tegemoet te komen. De GDH heeft ook belangstelling voor het pand als opslag voor archief.

De spanning stijgt op de Spaarndammerdijk bij een GDH-ontruiming. De ontruiming is door vijftig kraakers en kraaksters tegengehouden.

Bewoond

Bedreigd

Geweld

We proberen niet het begrip 'geweld' te definiëren. Er bestaat geen absolute waarheid omtrent het begrip geweld. Een soort consensus lijkt er in onze samenleving wel te bestaan over wat 'fysiek' geweld is. Wij onderscheiden daarnaast ook andere vormen van geweld, die afhankelijk van maatschappelijke positie als zodanig ervaren en benoemd worden. Brecht: *'Mensen denken dat er geen geweld tegen ze gebruikt wordt, maar dat geweld zit in de manier waarop het onderwijs in elkaar zit, de huizenverdeling plaats vindt, de manier waarop vrouwen, potten en flikkers gediskrimineerd worden.'* Deze vormen van onzichtbaar geweld laten we buiten beschouwing.

Gekonfronteerd worden met geweld, geweld van anderen of van jezelf, roept heftige emoties op. Opvallend aan de vraaggesprekken is dat ieder een vlot verhaal kan vertellen over geweld. Dat is niet zo vreemd. Krakers en kraaksters krijgen regelmatig te maken met gewelddadige situaties. Zij worden gedwongen tot een stellingname over geweld; sterker nog, zij moeten bepalen hoe zij zelf met geweld om willen gaan. De geweldsproblematiek kan niet uit de weg gegaan worden. Dat ligt niet altijd zo eenvoudig. De meeste krakers zijn niet gewoon conflicten door geweld op te lossen. Van huis uit is meegekregen dat problemen 'uitgepraat' moeten worden. Als dat niet lukt is dat een tekortschieten van jou als persoon. Grijpen naar geweld wordt de gemakkelijkste weg genoemd. Is negatief, afbrekend, onbeschaafd.

Geweld van de kraakbeweging wordt in eerste instantie geassocieerd met stenen gooien. Dat is een beperkte invulling. Het scala van geweld van krakerszijde is veel uitgebreider. Waar de grens ligt van geweld is heel subjectief. De ene kraker ervaart het roepen van de kreet 'Polak, zwijn, we krijgen je wel klein' als het (zelf) toepassen van geweld: hij of zij moet zichzelf daartoe 'geweld' aandoen. Voor de ander begint geweld bij het gooien van rook- en verbommetjes. Terwijl een derde het directe gevecht met politiek en knokploegen het zelf hanteren van geweld noemt. Gemeenschappelijk aan deze verschillende belevingen is het gegeven dat het eigen lichaam ingezet wordt in de strijd. Door zich lijfelijk te manifesteren wordt politiek ter plekke bedreven en niet ergens ver weg in Den Haag. Na de mooie woorden, de nota's en het gelobby met ambtenaren is je eigen lijf inzetten in de strijd voor een pand en een eigen manier van leven, het volgende wat je kunt doen. Dat is een hachelijke zaak. Steeds opnieuw moet afgewogen worden of de belangen waarom actie gevoerd wordt, opwegen tegen het gevaar van bijvoorbeeld een arrestatie en de daaraan gepaard gaande ver-

nederlagen als anaal onderzoek, van blootstelling aan traan- en braakgas, van afranselingen (bij voorkeur op het hoofd).

Een braaf meisje

Er is een groot verschil in omgaan met geweld tussen krakers en kraaksters. Bij konfrontaties is het opvallend dat vooral mannelijke krakers in de frontlinie stenen staan te gooien. Mannen hebben een opvoeding genoten waarin een premie staat op sterk, agressief, superieur gedrag. Mannen zijn 'echte kerels' als ze in het openbaar agressie durven te tonen. Vrouwen hebben op een heel andere manier geleerd met agressie om te gaan. Karen: *'Vrouwen wordt altijd geleerd een braaf meisje te zijn. De straat is gewoon niet van vrouwen. Aktievoeren gaat in tegen alles wat vrouwen geleerd hebben. Dat open op straat bezig zijn, is heel onvrouwelijk. Schreeuwen, allerlei illegale dingen doen, agressie van jezelf en anderen: dat hoort niet.'* De weg naar het geweld is voor vrouwen veel langer dan voor mannen. Vrouwen moeten meer waarden en normen, ook verinnerlijkte, naast zich neerleggen. Wat betreft het gooien van stenen speelt overigens ook de fysieke gesteldheid van vrouwen mee: mannen kunnen gewoon verder gooien!

Kraakbeweging en geweld

De kraakbeweging als beweging kent haar eigen historie met geweld. Tussen de Nieuwmarkt in 1975 en de Vondelstraat in 1980 heeft zij geopereerd binnen de nog toelaatbare marges van de rechtsstaat. Er werd gedemonstreerd en gemanifesteerd tegen de woningnood, tegen de anti-kraakwet. Onder het uitroepen van 'Geen geweld, geen geweld' lieten krakers en kraaksters zich nog door de ME in elkaar slaan. De Grote Keyser is daarin een keerpunt. Door talloze voorafgaande ontruimingën waar alleen passief verzet geboden is, door het vergeefse praten en onderhandelen met politici en ambtenaren, is er een soort groeiproces geweest naar het zelf nadenken en praten over geweld. Er ontstaat een bewustzijn dat het zelf gebruiken van geweld zinvol kan zijn in de strijd om het behoud van kraakpanden. In de praktijk blijkt een dergelijke houding inderdaad te werken; jarenlang praten en ludieke akties hebben van de woningnood niet zo'n heet hangijzer kunnen maken als nu door middel van de zogenaamde harde akties wèl lukt. Dat is jammer, want langzamerhand wordt kraken gezien als het probleem van het geweld, van de openbare orde, en niet meer als het probleem van de woningnood. Marcel: *'Kraken is dus stenen gooien. Vroeger zou men gezegd hebben, kraken is een huis opknappen.'* Alleen bij een gewelddadige konfrontatie met politie of knokploegen is de kraakbeweging nog nieuws. Het gaat dan om het aantal gesneuvelde ruiten. Dat de kraakbeweging speculatie, leegstand en city-vorming aan de kaak stelt, wordt gevoeglijk achterwege gelaten. Zo wordt de kraakbeweging gemargi-

naliseerd en keert de publieke opinie zich tegen krakers en kraaksters (zie ook het stuk 'Angst'). De pers zorgt voor rugdekking van het overheidsgeweld (voor een verdere uitwerking verwijzen wij naar 'De Metrodemonstratie', Pers-Polak-Politie).

Overheidsgeweld

De functie van de marginaliseringsstrategie is tweeledig: 'èn isolering van een politiek gezien bedreigende groep van de rest van de bevolking, waardoor zij politiek ongevaarlijk wordt èn een extra rechtvaardiging van (...) overheidsgeweld.' (Van Reenen, Overheidsgeweld, 1979) De strategie bestaat eruit dat een aktiebeweging, wier protesten op zich gegrond zijn – woningnood bijvoorbeeld – voorzien wordt van negatieve kenmerken (rioolratten, gespuis, stenengooiers). Als de overheid geen mogelijkheid ziet of bereidheid toont tot het oplossen van het konflikt, gaat zij over tot gebruik van geweld om de bewuste groepering weer in het gareel te dwingen. De openbare orde dient immers gehandhaafd te worden. Wanneer die aktiebeweging haar protesten langs gewelddadige weg uit, gaat een staat haar geweldsmonopolie opeisen. Een staat kan niet bestaan zonder een overmacht aan geweldspotentieel en zonder het alleen-recht op het gebruiken van geweld. Het alleen-recht moet te allen tijde veilig gesteld worden. Dit betekent dat overheidsgeweld altijd gelegitimeerd wordt. Ook als degenen die uit haar naam geweld uitoefenen alle (juridiese) perken te buiten gaan. Het dolle, ongedisciplineerde optreden van ME-ers na rellen, het paranoïa pistolen trekken door stillen, het standrecht (dat wil zeggen het ter plekke hardhandig afstraffen van demonstranten) worden niet veroordeeld of bekritiseerd. Als de overheid dat zou doen zou ze haar eigen geweldsapparaat ongeloofwaardig maken. Hetzelfde geweld echter gebruikt door aktievoerders wordt afgestraft: krakers gaan maanden de bak in voor stenen gooien. ME-ers niet. Rineke: *'Ze kunnen prima manipuleren en ze hebben veel machtsmiddelen, veel meer dan wij. Ze kunnen zoveel meer rechtvaardigen via de bestaande rechtsorde en als het er op aankomt hebben zij ook de mogelijkheden om regels te maken.'*

Stenen gooien

Zij zeggen

stenen zijn geen argumenten
en slaan met knuppels
bombarderen met sloopkogels
vergiftigen met chemie
verpesten met atomen
moorden met gevangnissen
zij hebben gelijk

stenen zijn geen argumenten
stenen zijn nog maar
aanzelende pogingen
om ons uit te drukken
in de enige taal
die zij verstaan
wij hebben nog veel te zeggen

De eerste keer *'dat was bij de Vondelstraat, dat was een rechtstreekse dreiging. iedereen was (...) zo opgefokt, van: godverdomme, daar heb je ze weer. Toen heb ik ook stenen staan gooien. (...) Ik had er geen moeite mee.'* (interview Guus)

De kraakbeweging heeft een hele ontwikkeling doorgemaakt tot de Vondelstraat waar voor het eerst kollektief geweld gebruikt is. Het geweld werd gezien als een uiterste manier van aktievoeren, als een ongewenste noodzaak. Wederom Guus: *'Dat je je op een gegeven moment zo in het nauw gedreven voelt, dat je geweld moet gebruiken. Net zoals een rat die in een hoekje zit en geen kant meer op kan, gaat aanvallen, gaat knokken, geweld gaat gebruiken.'* Het is dit gevoel verbonden met woede over hoe de maatschappij in elkaar steekt en persoonlijke ervaringen met geweld, dat mensen uiteindelijk doet grijpen naar geweld. Een steen komt niet zomaar uit de lucht vallen. En zeker niet de eerste steen die iemand gooit. Het is niet leuk om iemand te verwonden. Tycho: *'Ik heb er moeite mee dat ik er een paar het ziekenhuis ingooi, maar ik weet geen alternatief. Ik probeer nog wel zoveel mogelijk materiaal te saboteren.'*

Het is opvallend hoeveel mensen in de kraakbeweging een pacifistische periode in hun leven gekend hebben. Wel of geen steen gooien, is voor velen een uiterst moeilijk probleem. Ook al zie je het vanuit strategiese overwegingen zitten om je aktief te verzetten, toch blijft het een grote stap om die eerste steen te pakken. Je moet ook over een emotionele barrière heen. Bijna iedereen die wel eens met stenen gegooid heeft, kan zich die eerste steen nog goed herinneren. De anonimiteit van ME-ers verlaagt de drempel om stenen te gooien: robots wekken minder sentimenten op dan zichtbare mensen. Of, zoals Elout (hoofdinspekteur van politie te Amsterdam) terecht opmerkte: *'Het lijkt wel of wij een kegelbaan zijn.'* Opgemerkt moet worden dat dit andersom ook geldt: krakers zijn net zo goed in uniform getooid (helm, zwarte leren jas, sjaal). Ook zij hullen zich in anonimiteit. Tegenwoordig worden 'platte petten' (gewone agenten) ingezet als strategie. Zo wordt een morele chantage uitgeoefend op krakers; het is moeilijker stenen gooien naar duidelijk herkenbare mensen.

De grootste groep krakers staat bij rellen toe te kijken. Ze gaan de straat op om uiting te geven aan hun woede over wéér een ontruiming, maar zien het voor zichzelf niet zitten om geweld toe te passen. Ze hebben een dubbele

houding ten aanzien van geweld. Enerzijds kunnen zij het niet over hun hart verkrijgen om anderen te verwonden of zien zij geen heil in het aanrichten van vernielingen, anderzijds maken zij het anderen door hun aanwezigheid wel mogelijk stenen te gooien of barricades te bouwen. Strategies gezien vinden zij het prima dat krakers geweld gebruiken, maar emotioneel kunnen zij het niet verantwoorden het zelf te doen. De ontwikkeling van de kraakbeweging heeft het inzicht opgeleverd dat geweldloze acties geen resultaten brengen. Toch stellen zij voor zichzelf grenzen aan het gebruik van geweld. Dat veroorzaakt een lamgeslagen en machteloos gevoel.

Het rellen na een ontruiming lijkt een ritueel geworden. Het is inmiddels een vertrouwd beeld dat er na een confrontatie stenen gegooid worden. Harry: *'Het lijkt dan meer op een therapie of een soort toneelspel. Het is duidelijk aan spelregels gebonden. De agenten zullen er absoluut niet van overtuigd raken dat ze aan de verkeerde kant staan in zo'n toneelspel.'* Er is een zekere gewenning opgetreden ten aanzien van stenengooien. Een gewenning die alle creativiteit blokkeert. Er wordt nog maar weinig gezocht naar alternatieve manieren om verzet duidelijk te maken. Alleen prikacties zijn het laatste jaar toegevoegd aan het arsenaal van aktievoeren. De meningen verschillen wanneer bepaalde extreme vormen van geweld nog wel en wanneer niet meer een functie hebben. Stenengooien lijkt steeds meer andere wijzen van aktievoeren te verdringen. Ons lijkt de waarschuwing, die we in het Anarchisties Stencil Stapel Werk (ASSW) lazen op haar plaats: *'Hoe belangrijker geweld wordt als enig strijdmiddel van een groep, des te meer gaan de gebruikte vorm van geweld en het daardoor opgeroepen tegengeweld van de autoriteiten, het leven van de groep bepalen. Met andere woorden, des te meer gaat het middel geweld een eigen politiek leven leiden, en daarmee structuur geven aan het leven van de groep die dat middel gebruikt.'*

Veel mensen die nu aktief zijn in de kraakbeweging zijn meegegroeid in de manier van aktievoeren, zijn samen met de kraakbeweging geradikaliseerd. Rineke: *'Ik ben gewoon blij dat ik het zo langzamerhand erger heb zien worden. Ja, ik vind het niet leuk dat het erger is geworden, helemaal niet, maar doordat ik dat proces heb meegemaakt komt het niet zo koud op mijn dak gevallen. Ik denk dat dat een ontzettende schok moet zijn.'* De kraakbeweging nú staat voor een bepaalde manier van omgaan met geweld. Degenen die op dit moment in de kraakbeweging aktief worden moeten daarmee al haast een zekere vertrouwdheid hebben. Het lijkt erop dat de kraakbeweging neigt naar een grotere homogeniteit.

Het is voor ons de vraag of de naam kraakbeweging de politieke activiteiten dekt van de mensen die wij geïnterviewd hebben. Het begrip 'kraker' is histories gegroeid en stond in eerste instantie voor mensen die zich manifesteerden middels de kraakbeweging in een strijd tegen woningnood. Aktief-zijn in de kraakbeweging was voor velen een begin van een andere manier van leven en politieke strijd voeren. Zoals we hiervoor hebben beschreven zijn krakers en kraaksters daardoor erg veranderd. De ervaringen die zij opgedaan hebben in en door de kraakbeweging, gebruiken zij nu ook voor het voeren van strijd op andere terreinen, zoals anti-militarisme, anti-kernenergie, vrouwenstrijd en internationale items. Mensen die wij als krakers kennen, komen we bij de meest uiteenlopende acties tegen. De woningnood, het centrale thema van de kraakbeweging, lijkt wat op de achtergrond gedrongen. De strijd is algemener geworden: het gaat om een eigen manier van leven. Het verzet richt zich tegen alles wat beschouwd wordt als een bedreiging van die eigen levenssfeer. Ook de apparaten, de infrastructuur die door de kraakbeweging is opgebouwd, worden nu op andere terreinen ingezet. Het weekblad 'Bluf' is daar een voorbeeld van. Ontstaan als kraakkrant, met in het begin alleen kraaknieuws, is zij langzamerhand uitgegroeid tot een 'all-round' aktieblad. Ook de Raddraaier (drukkerij), Lont (onze uitgeverij), de kraakkafé's en radio 'De Vrije Keyser', bestaan niet langer bij gratie van de kraakbeweging. Zij overstijgen de kraakbeweging in die zin dat zij zich niet langer exclusief richten op wonen, maar ook op andere omstandigheden en ontwikkelingen die het leven van mensen beheersen en onderdrukken. Het heft in eigen hand nemen, niet alleen door te kraken, óók door eigen werk, voorzieningen en media te creëren. Mensen die zich als groep het eerst profileerden onder de naam krakers, zijn samen verder gegroeid. Gezamenlijk hebben zij een ontwikkeling meegemaakt van een materiële strijd om wonen naar een meer ideologische strijd om het zelf gestalte geven aan je leven. Het gevoel te behoren tot de groep krakers en kraaksters en de band die onderling bestaat zijn vaste punten in dat proces. De geborgenheid die het samen met andere krakers aktievoeren biedt, is erg belangrijk voor mensen om door te gaan. Daarom is de naam 'kraker' blijven funktioneren, ondanks het feit dat de strijd zich verbreed heeft naar allerlei andere aktieterreinen.

Chronologie

De Nieuwmarkt

- 18-11-1974 De gemeenteraad besluit definitief voor de bouw van het metro-tracé dóór de Nieuwmarktbuurt.
- 12-12-1974 Met sukses wordt een te slopen pand in de Dijkstraat 2a door de buurtbewoners tegen slopers en politie verdedigd. Op de gevel van dit pand stond de tekst van H. van Randwijk: 'Een volk dat voor tirannen zwicht, zal meer dan lijf en goed verliezen; dan dooft het licht ...!'
- 24- 3-1975 Veldslag in de Nieuwmarkt tussen ME en de Nieuwmarktbuurt en sympathisanten. Ontruiming en sloop van panden op de Rechtboomslot.
- 8- 4-1975 Weer hevige strijd om de Nieuwmarkt. Ontruiming en sloop van 48 panden op de Lastageweg.

De Groote Keyser

- 1-11-1978 Kraak van Keizersgracht 242 t/m 252 (De Groote Keyser).
- 23-11-1978 Ontruiming van het hoekpand Nic. Beetsstraat 90-Jac. van Lennepstraat 207-211 (in de **Kinkerbuurt**). Krakers hadden aangekondigd alleen lijdelijk verzet te zullen plegen. Dat gebeurde. Politie ging er heel hard tegenaan. Voor veel krakers was dit de laatste keer dat zij zich lijdelijk zouden verzetten.
- 30-11-1978 Voor de vijfde maal grof (messen, wurgstokjes, kettingen) optreden van een knokploeg in Singel 114. Knokploegleden waren door de eigenaar geronseld op sportscholen voor elk f 500,-. (In deze periode wordt de **Sneeuwbal** weer goed opgezet vanwege de knokploegen. De sneeuwbal is een alarmlijst, afgestemd op iedere kraker en sympathisant om bij directe bedreiging van een kraker of een pand zoveel mogelijk mensen bijeen te krijgen die in wat voor vorm dan ook die bedreiging weer opheffen.)
- 18-12-1978 Tweede proces van de eigenaar van De Groote Keyser, de **OGEM**, tegen de krakers. De **OGEM** gebruikt **Paul van Wissen** als spion. Paul deed zich voor als kraker, woonde in een kraakpand op de Prinsengracht, direkt achter de Groote Keyser. Op die manier heeft hij namen en eventueel bewijsmateriaal verzameld.
- 27- 1-1979 Via verschillende kanalen zijn de bewoners gewaarschuwd dat er 's avonds een knokploeg van 100 man zou komen. Er wordt alarm geslagen en uit de hele stad komen honderden krakers. De knokploeg keerde onverrichterzake huiswaarts.
- 22- 9-1979 Groot straatactiefest vóór de Groote Keyser.
- 13-12-1979 De deurwaarder plakt een plakkaat aan de deur met de mededeling, dat de panden vanaf 14 december met behulp van de sterke arm ontruimd kunnen worden.

- 14-12-1979 Bezetting door krakers van de hal van het OGEM-hoofdkantoor in Rotterdam.
- 18-12-1979 Vanaf de veertiende verhoogde spanning. Filmopnamen per helikopter en vele **stillen** (politie in burger) dagelijks boven en rond de Groote Keyser. Honderden krakers zijn actief om barrikades te versterken en acties voor te bereiden. Dag en nacht wordt gewaakt. De geplande ontruiming op de achttiende wordt uitgesteld..
- 19-12-1979 Bezetting van een kwartier van de gemeenteraad van Amsterdam door ongeveer honderd krakers.
- 11- 1-1980 Opnieuw plakt de deurwaarder een brief op de deur.
- 17- 1-1980 Opnieuw wordt de geplande ontruiming uitgesteld.
- 20- 1-1980 Op de Westermarkt breekt een massale vechtpartij uit tussen politie en krakers. Aanleiding: vier mensen hadden op de opgebroken Westermarkt zand en stenen op een bakfiets als materiaal voor de verdediging van de OGEM-panden geladen.
- 26- 1-1980 Demonstratie van 3000 mensen met de eis tot vorderen door de gemeente van de Groote Keyser. Het initiatief voor deze demonstratie was uitgegaan van ruim 150 jongerenorganisaties, buurt- en wijkorganisaties, huurdersorganisaties, kraakgroepen en hulpverleningsinstellingen. †
- 27- 1-1980 Twee dekschuiten worden afgemeerd vóór de Groote Keyser. De buit: anderhalve ton bewapeningsstaal en twee werkbanken voor de verdere barrikadering van de panden.
- 28- 1-1980 Schaefer en Polak melden dat ze druk bezig zijn 'te onderzoeken of ze de Groote Keyser kunnen vorderen'.
- 30- 1-1980 Met massaal politiegeweld wordt in Amsterdam-Noord een gekraakt Shell-gebouw ontruimd. Bang voor een Groote Keyser boven het IJ??
- 2- 2-1980 Vier panden in de Tolstraat worden met politiegeweld ontruimd. Huisraad vliegt tweehoog 't raam uit. Elke kraak lijkt tegengehouden te moeten worden door de politie.
- 8- 2-1980 Opnieuw een ontruiming van de politie. 200 ME ontruimen 16 bewoners in de Saffierstraat (de Pijp). De dag ervoor had Polak hun toestemming verleend. naast ME ook politiepaarden en veel overvalwagens. Een echte 'operatie', waar de buurt zich dan ook kapot van schrikt.
- 12- 2-1980 De politie achtervolgt krakers, die leuzen aan het kalken zijn op bouwplaatsen van de OGEM, met getrokken pistool tot in een kraakkafé. Een grote vechtpartij breekt uit.
- 19- 8-1980 Tijdens de ontruiming van de Prins Hendrikkade, rijst het vermoeden dat de Groote Keyser ook ontruimd zal worden. Groot alarm wordt gegeven. Barrikades worden opgeworpen. Na onderhandelingen worden ze weer opgeruimd.
- 29- 8-1980 Schaefer ('Schever') doet een bod op de Groote Keyser: 1,8 miljoen.
- 1- 9-1980 De eigenaar wijst het bod af.
- 20- 9-1980 In de Keyser wordt een verzetsmanifestatie gehouden. Vanaf mei is de Keyser door de krakers zelf 'gerestaureerd' (voor f 40.000,-). Er wordt

een grote schoonmaak gehouden. De voorgevel (begane grond en één-hoog) wordt afgewerkt met spaanplaat en gewit. Het sousterrain wordt omgebouwd tot een informatiecentrum. Dáár, en op straat vindt de manifestatie plaats. Alles vindt tot ergernis van de politie, vooral die van buro Lijnbaansgracht, plaats: zij mochten niet ingrijpen op de Keizersgracht. Om die reden weigerden zij ál hun uitvoerende werkzaamheden tegen overtredingen.

- 3-10-1980 De ontruiming van de Keyser wordt op topnivo (Binnenlandse Zaken, Justitie, Verkeer en Waterstaat, Defensie, Amsterdam) gepland op 3, 4 of 5 november.
- 6-10-1980 De gemeente koopt (in plaats van vorderen dus!) de Keyser voor 1,8 miljoen gulden.
- 21-10-1980 De radio **de Vrije Keyser** wordt uit de Groote Keyser gehaald om bij onderhandelingen de radio geen prestigezaak te laten zijn. Nu zendt de radio vanuit alle stadsdelen uit. 's Avonds een onderhandelingsgesprek tussen gemeente en krakers. Tot stomme verbazing van de krakers slikt de gemeente alle eisen.
- 1-11-1980 In de nacht van 30 oktober op 1 november wordt de Groote Keyser door krakers herkraakt, als kritiek op de afloop van de Groote Keyser. Er wordt nogal wat schade aangericht. Nieuwsbladen als Parool en Volkskrant smullen van deze openlijke verdeeldheid in krakerskringen.

De Vondelstraat

- 8- 2-1980 Politie ontruimt de Saffierstraat.
- 16- 2-1980 Kraak van een pand in de Hoendiepstraat. Een knokploeg dringt tot twee maal toe met geweld het pand binnen. De politie kijkt geamuseerd toe.
- 17- 2-1980 De politie slaat met veel geweld krakers uit een pand in de Sarphatiestraat. Na de ontruiming blijft de politie als bewaking achter.
- 23- 2-1980 Vier agenten proberen een pand in de Vondelstraat te ontruimen. Dit mislukt.
- 23- 2-1980 Op eigen gezag ontruimt de ME in de nacht van zaterdag op zondag om 4 uur de Vondelstraat.
- 24- 2-1980 Op zondagavond wordt op de muur van het opleidingscentrum van de ME de leus 'Denk aan de Vondelstraat' met verf gespoten. Hierna wordt Nanda gearresteerd omdat ze haar er van verdenken: openlijke geweldpleging noemden ze dat.
- 25- 2-1980 Demonstratie naar buro IJ-tunnel, waar Nanda vastzit. De politie-reaktie is hard. Vooral vrouwen worden in elkaar geknuppeld, pistolen getrokken. Achtervolging op de Waterloopleinmarkt. Standwerkers komen tussenbeide. Dan verschijnt de ME en laait de vechtpartij weer op. Vier mensen worden gearresteerd.
- 27- 2-1980 Vijf bewoners van een kraakpand aan de Korte Prinsengracht worden door twaalf agenten van buro Warmoesstraat ontruimd. Ze woonden er al vier maanden.

29- 2-1980 Het besluit van de kraakgroepen op 24 februari om de Vondelstraat terug te pakken wordt uitgevoerd. Om 17.30 uur wordt een demonstratie gehouden als afleidingsmanoeuvre voor de ME die in een behoorlijk aantal daar in de buurt rondzwerft. Gelijktijdig vindt de kraak plaats. Om 18.00 uur wil de ME weer ontruimen. Niet dus. Al tijdens de charges worden er spontaan barrikades opgeworpen. De ME druipt af en komt niet meer terug.

De barrikadenbouw gaat door. Lange tijd is er spanning of ze nog komen. Later op de avond beginnen de onderhandelingen. Onze eisen:

1. de bewoners blijven hier wonen
2. de ME moet zich terugtrekken
3. Nanda moet vrij.

1- 3-1980 Hele zaterdag Vondelvrijstraat. De onderhandelingen gaan door. Radio Stad ook.

2- 3-1980 Op zondagmiddag grote vergadering en buurtgroepenoverleg binnen de barrikades op straat. De eisen blijven gehandhaafd. Om half drie 's nachts komt Polak met een ultimatum voor half vier.

3- 3-1980 Om 6 uur maandagochtend denderen zes tanks, scherpschutters, pantserwagens, waterkanonnen, 1200 man ME, de Vondelstraat binnen. De barrikaden worden geslecht. De hele dag worden krakers de hele stad doorgejaagd en in elkaar geslagen. 's Avonds is er een demonstratie van 10.000 mensen.

De Laatste Waarschuwing

6- 3-1980 De politie-operatie in de Vondelstraat startte met een pamflet van de burgemeester, uit helikopters geworpen. Boven het pamflet stond 'Waarschuwing' en er stond in dat de politie in het uiterste geval mocht schieten.

Vanaf 6 maart verschijnt een pamflet 'De Laatste Waarschuwing'. Hierin wordt een overzicht gegeven van een aantal zaken die gebeurd zijn na de overval met de tanks (zoals het op eigen gelegenheid er op uit trekken van politie in burger van buro Warmoesstraat om mensen in elkaar te slaan). De solidariteitsakties in andere steden worden gemeld. Aktienieuws wordt doorgegeven. Vanaf augustus 1981 cirkuleert de Laatste Waarschuwing niet alleen in krakerskringen maar is het een openbaar blad geworden.

Dit pamflet verschijnt iedere week. Tot 6 januari 1982. Op die dag wordt op een 'weekbladoproermanifestatie' de start gevierd van het nieuwe weekblad in plaats van Kraakkrant en Laatste Waarschuwing. Dit blad gaat **Bluf** heten en wil ook breder nieuws verspreiden, dan wat de kraakbeweging te vertellen heeft..

De Kroning van Beatrix

31- 1-1980 Koningin Juliana kondigt op de televisie haar aftreden aan. Beatrix kondigt haar optreden aan per 30 april.

4- 3-1980 Vlak na de Vondelstraat-gebeurtenissen wil de PSP verplaatsing of af-

gelasting van de kroning. De kroning móét doorgaan. Op 30 april. In Amsterdam!

- 23- 3-1980 In Amsterdam verschijnen de eerste affiches met oproepen om op 30 april naar Amsterdam te komen.
- 25- 3-1980 Twee dagen later worden Het Paleis op de Dam en de Nieuwe Kerk permanent bewaakt door marechaussee.
- 5- 4-1980 Aankondiging dat de hele binnenstad hermeties afgesloten zal worden. In deze maand nemen de spekulaties over wat er niet allemaal gebeuren zal hand over hand toe. Vooral in de pers. In hetzelfde artikel waarin Polak zegt dat er bij de kroning wel degelijk risico's genomen zullen worden, meldt hij ook dat er ruim 4800 man politie op de been zal zijn en nog wat marechaussee.
- 30- 4-1980 Alles is klaar voor het feest. De Vrije Keyser (gevestigd in het pand van de Groote Keyser) is ook de hele dag in de lucht. Om 11 uur wordt in de Kinkerstraat een kantoorpand gekraakt. De ME krijgt opdracht op te treden. De ME treedt op. De ME krijgt opdracht terug te trekken. De ME trekt zich terug. Tientallen vormen van verzet tegen de kroning vinden er in diverse delen van de stad plaats. De Vrije Keyser geeft verplaatsingen van de politie door en roept op naar plaatsen waar actie wordt gevoerd. Om 2 uur willen 2000 demonstranten vanaf de dokwerker op het Waterlooplein de binnenstad in trekken. Vechtpartijen met de ME, die zich uitbreiden in de hele binnenstad, tot het Rokin. Om 20.40 uur worden daar 4000 mensen die er nog steeds staan uiteengedreven. Tot na middernacht ongeregeldheden in de stad. Pas 's avonds en de daarop volgende dagen worden er willekeurig mensen gearresteerd. Vaak na tips van burgers/televisiekijkers. 'Rellen verstoord door plechtigheden', al met al dus.
- 1- 5-1980 De wonden worden gelikt. De kommandant van de ME te Amsterdam, de Rhoades weet te melden dat ze er even over gedacht hebben om op de 30e een inval te doen, omdat de Vrije Keyser te lastig was en het politieoptreden te veel stoorde. Trix gaat op bezoek in het ME-ziekenhuis. Een arrestantengroep wordt opgericht.
- 12- 5-1980 Een demonstratie tegen de diverse arrestaties.

De Vogelstruys

- 31- 5-1980 Herengracht 329 / Singel 370, de **Vogelstruys**, wordt gekraakt (de 'eerste kraak'). Eigenaar is R.G. Bösch. De politie constateert dat de Vogelstruys geruime tijd leegstond. Tot tweemaal toe worden knokploegen van eigenaar Bösch afgeslagen.
- 3- 7-1980 Ontruiming van het pand door de politie. De 'bouwvakkers', die bezig zouden zijn met de restauratie van het pand, krijgen weer toegang. Dezelfde dag, een paar uur later, wordt 't complex teruggekraakt en de bouwvakkers, die zich ontpoppen als een stevige knokploeg, eruitgezet (de 'tweede kraak').
- De ME komt. Met gebruik van veel braak- en traangas (ook het pand zelf wordt binnen volgespoten) wordt het pand ontruimd. Er wordt

beestachtig geslagen, getrapt met laarzen, vuisten, omgekeerde wapenstokken, enz. enz. Vijf mensen worden gearresteerd.

- 18- 8 1980 Op 16 augustus is één, vandaag zijn de andere vier arrestanten uit voorarrest vrijgelaten (ruim zes weken vastgezeten dus): 'om zich voor te bereiden op het proces van 20 augustus'.
- 20- 8-1980 Een krakertribunaal wordt gehouden om spekulanten, gemeente, politie en justitie aan te klagen. In een demonstratie worden de Vogelstruys-verdachten naar het paleis van justitie begeleid. Het proces wordt verplaatst naar 8 september (vanwege ziekte van één van de verdachten).
- 7- 9-1980 Aan de vooravond van het proces wordt het pand voor de derde maal – demonstratief – gekraakt.
- 8- 9-1980 'Hoe struyst een kraker als de rechter vogelt?' Onder dit motto begint het proces tegen de arrestanten van 3 juli. De rechter komt er niet uit en verwijst de zaak naar de Meervoudige Kamer. Dit in verband met de dubieuze illegale ontruiming door de politie, verboden traangas, stenen gooiende ME-ers.
- 's Middags voor de derde maal ontruiming. Weer veel politiegeweld. Met traangas wordt gericht (op personen) geschoten. Tot diep in de nacht wordt er een goeie puinhoop van de stad gemaakt. Er worden die dag negen nieuwe arrestaties verricht.
- 12- 2- 1981 Eindelijk begint dan het proces over de 3e juli.
- 14- 4-1981 Al weer de vijfde zitting van het proces en nog is de beerput niet helemaal open.
- -1982 Het proces is nog lang niet afgesloten ...

De PH-Kade (de PHK, de Prins Hendrikkade).

- 2- 4-1980 In de maand april, de maand vóór de kroning van Beatrix, wordt veel gekraakt. De maand april is aktiemaand, als voorbereiding op het feest. Op 2 april worden 47 luxe-appartementen op de Prins Hendrikkade 77 t/m 82 gekraakt. Vraagprijs per appartement f 250.000,- tot 4 ton. Ze stonden dan ook al meer dan één jaar leeg. Vanaf nu wonen er vijftig mensen. Sommigen van hen hebben ten behoeve van nieuwbouw vrijwillig hun woning in de Van Beuningestraat verlaten (zie de fotoserie in dit boek).
- 28- 4-1980 Er vliegen reclamevliegtuigjes boven Amsterdam. Teksten: 'Help: flats PH-kade gepikt' en: 'Polak, verlos ons van de krakers'.
- 11- 7-1980 Kort geding tegen de krakers/bewoners van de PHK. Eind juli zal de zitting voortgezet worden.
- 18- 7-1980 Vooral de Telegraaf-hetze, nu al twee maanden aan de gang, bereikt een hoogtepunt: 'Drie gezinnen zouden aan woonruimte geholpen moeten worden. Voor de rest wonen hier o.a. junkies, dealers, mensen die een tweede huis in 't centrum willen, en buitenlanders die het gebruiken als goedkoop of gratis hotel. Er wordt ontzettend gestolen'.
- 31- 7-1980 Uitspraak van het proces. Over 14 dagen moeten de krakers vertrekken zijn.

- 14- 8-1980 De luxe appartementen kunnen vanaf nu ontruimd worden. 's Avonds vindt er een demonstratie plaats van ongeveer 5000 mensen.
- 18- 8-1980 Er worden pamfletten uitgedeeld bij de werknemers van de heer Netjes, eigenaar van de PHK.
- 19- 8-1980 Ontruiming van de PHK met al het denkbare politiematerieel. Vooral de hoogwerkers zijn nieuw met in hun laadbak scherpschutters. In het pand zit nog slechts één kraker. Dit besluit hebben de krakers al in een eerder stadium genomen: 'We houden onze strijd in eigen hand en bepalen zelf hoe en wanneer die plaats vindt. Wij zijn een konfrontatie uit de weg gegaan omdat die afleidt van onze inzet en wat we hebben bereikt.' (uit de persverklaring van de bewoners). De militaire operatie van de ontruiming lijkt een zinloze voorstelling. Buiten staan des te meer mensen. Die worden verrast door tientallen motoren met zijspan. De rellen komen op gang. Gewone agenten ontruimen met getrokken pistool tussendoor even een pand in de Huidenstraat. Meteen wordt groot alarm gegeven, omdat 't erop lijkt dat ze de Groote Keyser ook meteen even gaan ontruimen. Barrikades worden opgeworpen. Na onderhandelingen worden ze weer opgeruimd. Vijftig mensen worden gearresteerd voor verhoor. Zeventien mensen moeten voor de rechter komen. 2 september wordt snelrecht gesproken.
- 20- 8-1980 Tijdens het krakertribunaal, gepland over de Vogelstruys komen er veel getuigenverklaringen van de ontruiming van de luxe flats.
- 25- 8-1980 De voormalige bewoners van de Prins Hendrikkade kraken kantoorruimten en enkele luxe appartementen in aanbouw op het Prinseneiland. Ze wonen hier nog.

De opening van het Metro-trajekt

- 9-10-1980 Er verschijnt een affiche met een oproep om bij de opening van de metro te demonstreren. Dit affiche hangt ook op het raam van advocatenkollektief Noord. Het hele advocatenkantoor wordt wegens 'opruiging' opgerold.
's Avonds vindt een demonstratie plaats van ongeveer 500 mensen langs diverse politieburo's en het paleis van justitie. Heel wat ruiten sneuvelen.
- 10-10-1980 Polak heeft besloten om de opening maar helemaal onder de grond te laten plaatsvinden.
Rond tien uur vertrekt een demonstratie van de Dam. De 'kop' van de demonstratie wordt overgenomen door als 'krakers-vermomde-stillen' en naar het hoofdburo van politie geleid. De demonstratie wordt ingesloten. Enkelen ontsnappen. 149 mensen worden gearresteerd voor 'openlijke geweldpleging'. Velen zitten tot 12 of 13 oktober vast. Een enkele zelfs tot 17 oktober.
- 11-10-1980 Een massale demonstratie van ruim 2000 mensen trekt naar de Bijlmerbajes. Alle stillen, die ook nu in de stoef meelopen, worden eruit gegooid.
- 1981 Alle 149 zaken zijn bij gebrek aan bewijs geseponeerd. De advocaten

zijn in hoger beroep ook al lang vrijgesproken van vermeende opruiing.

De Grote Wetering

- 7-11-1980 Een ontruimingsvonnis voor de panden Weteringschans 81 t/m 87. Samen met nr. 89 vormen zij **De Grote Wetering**. Op 25 februari 1978 zijn deze panden gekraakt. Eigenaar is Bakker.
Tussen gemeente en Bakker bestaat een kleine voorgeschiedenis, en wel in de Indiese Buurt. Bakker bezat daar hele blokken woningen die hij om wilde bouwen tot luxe appartementen. Dankzij het verzet hier tegen koopt de gemeente alles van Bakker voor zes miljoen. 25 mei 1980 krijgt Bakker een vergunning voor een parkeergarage, kantoren en luxe appartementen. Dan moet hij wel op 25 november begonnen zijn. Te verwachten is dan ook dat er vóór die datum wel ontruimd zal worden.
- 14-11-1980 Sympathiserende krakers brengen een bezoek aan Gerard Bakker's woonhuis in Buitenveldert. Zowel binnen als in zijn tuin.
- 18-11-1980 Bezetting van het gewestelijk bureau van de PvdA om suggesties te doen voor een ander beleid in Amsterdam.
- 19-11-1980 Aktie bij het huis van Bakker. Zijn auto krijgt lekke banden.
- 20-11-1980 Bezoek van honderd mensen aan de gewestvergadering van de PvdA met moties tegen de ontruiming. De zitting wordt geschorst.
Ook wordt een bezoek gebracht aan de 'huis'architect van Bakker op Prinsengracht 483. Zij hebben een uur gepraat.
- 21-11-1980 Vanaf het Wibauthuis ontrolt zich een spandoek: 'Grote Wetering blijft'. Wibaut omhangt zich met een sandwichbord: 'Het moet afgelopen zijn met het wanbeleid van m'n kollega. Zo niet, dan kom ik van m'n sokkel'.
- 30-11-1980 Solidariteitsfeest van 1500 mensen in Paradiso.
- 1-12-1980 Een intimiderende brief van Polak: 'Een nederlaag is geen schande, een bij voorbaat verloren veldslag voeren is dat wel. Het is geweld zonder zin. Recht is recht en dat is toegewezen van de rechter. Daar hebben wij ons bij neer te leggen. Er wordt binnenkort dus ontruimd. Daar helpt geen moedertjelijf aan.'
De krakers wilden niet afwachten tot de ME zou komen ontruimen. Daarom is om 20.00 uur begonnen met het opgooien van barrikades. In tien minuten kwam de ME; charge, braakgas, bulldozer: weg barrikade.
De hele avond voeren ME en vooral 'stillen' standrecht uit.
- 2-12-1980 De Grote Wetering wordt ontruimd met veel materieel. Naast de bekende hoeveelheid, bekend van de ontruiming van de Prins Hendrik-kade, waren nu ook nog eens 200 stillen op de been.
De hele dag worden prikakties gehouden, hier een barrikade, daar stenen door de ruiten van een bank. Er gaat flink wat kapot. ME, maar vooral stillen, gaan in de avond als beesten tekeer.
Op die avond is er een demonstratie van 4000 mensen. Overdag en 's avonds worden tientallen gearresteerd.

- 3-12-1980 Zeker twaalf mensen worden vastgehouden. Dankzij intensief werk van de arrestantengroep komt vandaag (en de volgende dagen) pas in de openbaarheid, hoe met name de 'stillen' tekeer zijn gegaan.
- 23-12-1980 Twee arrestanten van de ontruiming krijgen er dertig dagen voorarrest bij. Sinds de metro-opening van 10 oktober zit iemand nog steeds vast. Die krijgt er ook nog eens dertig dagen bij.
- 31-12-1980 Oudejaarsviering (fakkels, muziek en vuurwerk) bij de Bijlmerbajes.
- 13- 1-1981 Jos, één van de arrestanten van 2 december krijgt nog eens dertig dagen voorarrest.
- 19- 1-1981 Grote demonstratie naar de Bijlmerbajes: **Jos Los**.
- 1- 4-1981 Jos komt eindelijk voor de rechtbank. De kroongetuigen die beweren hem een molotov-cocktail te hebben zien gooien, konden zich plotse-ling niets meer herinneren en lieten het afweten. Jos eindelijk los!
- 27- 5-1981 Het proces tegen Jos. De officier eist nog steeds vijftien maanden. Jos wordt op 10 juni 1981 vrijgesproken. Geen bewijs. Heeft voor niets 108 dagen gezeten!
- 28- 8-1981 De (door Bakker in dienst genomen) toekomstige sloper van de **Kleine Wetering**, Weteringschans 89, voert een kort geding tegen de eigenaar Bakker dat hij aan zijn verplichtingen moet voldoen. De uitspraak van het Hof: Dat moet. Daarom zal het pand ontruimd moeten worden.
- 29- 8-1981 Groot feest en open huis in Amsterdams grootste ruïne, de Grote We-tering.
- 9-10-1981 Wetering, nr. 89 wordt ontruimd. Ook Huize Lydia wordt ontruimd. Op 4 oktober was dit pand bezet door het comité 'Help pensionbewo-ners uit de brand'. Op 8 oktober zijn 25 mensen Lydia gaan bewonen. Eenmaal aan het ontruimen op de Wetering, heeft de ME Lydia ook maar even ontruimd. Een overval.
's Avonds trekken 4000 mensen boos door de stad. Elf mensen worden gearresteerd.

Prinsengracht 715

- 24- 1-1981 Prinsengracht 715 wordt gekraakt. Woonruimte voor tien mensen.
- 5- 2-1981 De bewoners worden anoniem gedagvaard (bewoner X en de zijnen) en veroordeeld. Vanaf nu hebben ze in Amsterdam geen anti-kraakwet of leegstandswet meer nodig.
- 6- 2-1981 De politie probeert het pand te ontruimen. Dit wordt tegengehouden en beantwoord met barricades. De eisen zijn duidelijk. Jos Los. Geen anonieme dagvaardingen. De ME de stad uit en er nooit meer in.
- 7- 2-1981 Diskojongeren proberen Prinsengracht 715 binnen te dringen en de krakers eruit te slaan. Dit lukt niet.
- 9- 2-1981 Ontruiming van Prinsengracht 715. Volgens draaiboek. De stad ligt weer lam. 's Avonds langs de banken en hun ruiten: de Westland-Utrecht, de Fries-Groningse Hypotheekbank, de Slavenburger, de Al-gemene Bank Nederland, de AMRO.
Ondertussen vindt een inval bij radio de Vrije Keyser plaats. Geen zen-

der meer te vinden, die is al lang weg.

- 10- 2-1981 Demonstratie langs de Bijlmerbajes. Enige 'bewoners/-sters' zitten nog vast. Zij noemen zich allen Mr. X of Mrs. X.

Piersonstraat Nijmegen

- 15- 2-1981 's Nachts worden, wanneer er gelijktijdig een afleidingsdemonstratie wordt gehouden door Nijmegen, de Piersonstraat en het Karregat door drie barrikades hermeties afgesloten. Verwacht wordt namelijk dat de rechtbank op 16 februari zal beslissen om veertien woningen in de Piersonstraat te ontruimen ten gunste van de bouw van een parkeergarage, de Zeigelhofgarage. In 1973 is deze garage al gepland, en wat gepland wordt, lijkt te moeten doorgaan. Vanaf '73 is het verzet tegen die garage gegroeid. Op het moment dat de plannen uitgevoerd lijken te worden, krijgt het verzet haar hoogtepunt: barrikades.
- 16- 2-1981 Heel Nederland is verbaasd. Nu eens geen barrikades in Amsterdam, maar in Nijmegen. De rechter stelt gelijk zijn beslissing uit tot 20-2-1981.
- 16/17-2 Jongeren bekogelen krakers in de blokkades voor de barrikades met stenen, eieren en dergelijke. Er wordt alleen lijdelijk verzet geboden. Om 20.00 uur treedt de ME zelfs op tussen de twee groepen.
- 18- 2-1981 Wat niet gehoopt werd door de rechter en politici gebeurde wel: de solidariteit groeit en groeit. Buurtbewoners ondersteunen de barrikades. Eten, soep, hulp. 's Avonds feestelijke stemming in de Nijmeegse vrijstaat.
- 20- 2-1981 De beslissing valt: er kan gelijk ontruimd worden. De spanning en het aantal mensen op en rond de barrikades nemen toe. In de loop van de dag wordt duidelijk dat er maandag 23 februari ontruimd zal worden.
- 21- 2-1981 Demonstratie van 5000 mensen door Nijmegen.
- 22- 2-1981 De ME begint om 18.30 uur al met voorbereidingen voor de ontruiming. Het hele gebied wordt afgesloten. Om elf uur 's avonds vindt er een demonstratie van 2500 mensen plaats
- 23- 2-1981 Om 5.30 uur begint de marechaussee in te hakken op de geweldloze blokkades. Gelijktijdig bestormt een Brigade Speciale Beveiligingsopdrachten radio Rataplan met gebruik van luchtdrukexplosieven, en richten een totale ravage aan. De ontruiming gebeurt gewelddadig, tegenover mensen die niets deden dan zittend lijfelijk verzet te tonen. Veel gebruik van traan/braakgas. Ook hier weer pamfletten dat er geschoten zal mogen worden.
- De hele dag door vinden er demonstraties plaats.
- 24- 2-1981 Demonstratie van 10.000 mensen.
- 25- 2-1981 Demonstratie van massa's mensen.
- 26- 2-1981 Demonstratie van 10.000 mensen.
- 27- 2-1981 De vijf mensen die gearresteerd zijn bij de ontruiming moeten voor de rechter komen.
- 12- 3-1981 Gemeenteraadsvergadering waarin Hermsen zijn ontruimingswerkwijze verdedigt. Weer een enorme demonstratie.

- 21- 3-1981 Tribunaal over de Piersonstraat.
- 6-1981 De gemeenteraad beslist dat er géén parkeergarage komt.

De Honthorststraat

- 28- 3-1981 Honthorststraat 42^{II} en 42^{III} worden gekraakt. Eigenaar: de Russiese Staat.
- 3- 4-1981 De Honthorststraat wordt ontruimd. Motoren, paarden, ME. Veel stenen en veel gebroken glas. Drie arrestanten, die respectievelijk vier en twaalf dagen vastzitten op vermoeden van poging tot doodslag.

Groenburgwal

- 7- 4-1981 Groenburgwal 14 wordt gekraakt. Sinds 1972 staat het leeg.
- 10- 6-1981 Bekend was, dat er ontruimd zou gaan worden. Daarom worden 's nachts om vier uur barrikades opgeworpen. En ja hoor: ze kwamen. ontruiming. 's Avonds de gebruikelijke demonstratie.
- 3- 7-1981 De Groenburgwal 14 wordt herkraakt, één jaar ná de Vogelstruys. Vlak na de kraak treden leden van een knokploeg binnen. De politie ontruimt en arresteert mensen. Voor het eerst, na de vele ontruimingen met ME, door 'politie met de platte pet'. Dit als strategie om na te gaan of rellen niet zouden volgen. Voor het eerst, dat óók naar agenten met de platte pet met stenen wordt gegooid. Piet krijgt twee keer zes dagen voorarrest. Verdenking tegen hem: hij zou een brandbom gegooid hebben. Een tweede Jos?? Daarom wordt er iedere avond totdat Piet vrijgelaten wordt gedemonstreerd en gezwaaid bij het politieburo. Daar kunnen ze niet goed tegen en na 't voorarrest laten ze hem vrij.

De Beulingstraat

- 3- 6-1981 De **Beulingstraat** wordt ontruimd door veertig agenten en veel stillen. Dit pa'nd was in februari gekraakt. De ontruiming vindt plaats terwijl nog in hoger beroep beslist moet worden of er van lokaalvredebreuk sprake is en er dus wel of niet ontruimd mag worden.

De Lairessestraat

- 12- 6-1981 De Lairessestraat 33 wordt gekraakt. Stillen en 'petten' proberen te ontruimen. Dit mislukt.

Binnengasthuis

- 26- 6-1981 Het ziekenhuis in de binnenstad verhuist naar de Bijlmermeer. De bij het ziekenhuis behorende panden Oudezijdsvoorburchwal 229-231 worden gekraakt.

De grootste kraak: Wyers

- 3-10-1981 Kraak van het Wyers-komplex op de Nieuwe Zijds Voorburgwal. De kraak vindt plaats door 400 mensen (dit tot stomme verbazing van de politie die dacht dat ze wel zo'n beetje van de kraakbeweging af waren). Het complex meet 16.000 m² en biedt woonruimte voor zo'n 175 mensen. En toch stond het al sinds 1978 leeg.

Singel 445

- 7-10-1981 Bijna een jaar eerder, op 8 december 1980, vlak na de ontruiming van de Grote Wetering, is Singel 445 gekraakt. De eigenaar is Rosenthal. Die doet in porcelein.
Op 20 augustus wordt een grote manifestatie voor het pand gehouden omdat het met ontruiming bedreigd wordt. Vanaf 23 augustus zou dat kunnen gebeuren. Solidaire krakers uit Duitsland hebben in München, Frankfurt en Berlijn voor anderhalf miljoen Duitse Mark schade aangericht aan de firma Rosenthal en z'n porcelein. Op 7 oktober deelt Rosenthal mee het ontruimingsbevel te hebben ingetrokken. Dan maar liever geen ontruiming.

De Lucky Luyk

- 4-4-1981 Het meest luxe pand van Amsterdam, Jan Luykenstraat 3 wordt gekraakt. Vandaar de 'Lucky' Luyk. Eigenares is de notaris Slis-Stroom.
- 12-10-1981 Een knokploeg ontruimt de Lucky Luyk onder toezien oog van de politie. Politie en knokploegleden blijken elkaar goed te kennen.
's Avonds vindt er een demonstratie plaats van 500 mensen tegen knokploegoptredens.
- 15-10-1981 Aan de lopende band vinden knokploegoptredens plaats. In de Tweede Jan Steenstraat, de Prinsengracht, Reguliersbreestraat, Overtoom, Karthuizerstraat, Lootsstraat, Jan Luykenstraat. Op 15 oktober wordt in de Burmanstraat een kraker-bewoner door een lid van een knokploeg met een gericht nekschot neergeschoten: goed geraakt, maar niet dood. 's Avonds vindt er een grote demonstratie plaats.
- 20-10-1981 De Lucky Luyk wordt, na intensieve voorbereidingen, opnieuw gekraakt. De knokploegleden worden er uitgezet. Er móést iets gedaan worden tegen de knokploegenterreur. En van de overheid is dat niet te verwachten. De dagen erna wordt er nog veel gediskussieerd over de – militairachtige – werkwijze, waarmee de herkraak verricht was.
- 25-10-1981 Een tribunaal wordt gehouden tegen 'politierterreur en opkomend fascisme'.

De Blaaskop

- 23-8-1981 112 etages (33 woningen) aan de Wibautstraat moeten volgens de gemeente gesloopt worden voor nieuwbouw.
Begin 1977 al werden de eerste panden gekraakt. In 1979 werd er nog gepraat met de gemeente en de 'bewoners' over sloop/nieuwbouw of renovatie. Er werd dus 'sloop' besloten. Met de krakers zou apart gepraat worden. Dat vindt dan eindelijk op 14 mei 1981 plaats, pas nadat de krakers een haalbaarheidsonderzoek voor renovatie hadden geëist. In dit moment van de geschiedenis zijn er 33 woningen gekraakt, worden tuinen doorgetrokken, ontstaan bedrijfjes en wordt er druk opgeknaapt. Niets helpt. Op 23 augustus Schaefer grote steun voor zijn stadsvernielingsbeleid. De sloop moet doorgaan.
- 29-8-1981 De Blaaskop krijgt een mooie gevel. Al het houtwerk wordt blauw op-

geverfd.

20-10-1981 Het ontruimingsbevel van de gemeente wordt in de brievenbussen ge-
deponeerd.

14-12-1981 Vanaf deze dag kan de Blaaskop ontruimd gaan worden.

13- 1-1982 's Morgens om zeven uur heeft de politie de Blaaskop ontruimd.
Een variëteit aan prikakties wordt uitgevoerd. Eén daarvan betreft het
standbeeld van Wibaut. Deze stapt, zoals beloofd bij de dreigende ont-
ruiming van de Grote Wetering, inderdaad verbolgen van zijn sokkel
om met zijn rug naar de vernieling van de Blaaskop te gaan staan. Bur-
gemeester, pers, kunstenaars en heel wat meer mensen kunnen deze
stap van Wibaut niet waarderen. Zij vinden het vernieling en schen-
ding van de man Wibaut. De Waarheid verwijt de krakers zelfs gebrek
aan histories besef.

De gemeente kalkuleert voor, dat er die dag toch gauw vernielingen
zijn aangericht voor een half miljoen.

De plattegrond van Amsterdam

15- 1-1982 Polak staat nadenkend op zijn stafkaart te kijken die in zijn slaapka-
mer hangt. Hij ziet nieuwe visioenen. 'Wat zal ik nu eens gaan ontrui-
men', denkt hij. Er zijn nog heel wat rode speldeknopjes op zijn kaart.
Zoals: de Bloemstraat, Tetterode, Wyers, Geldersekafe 86-88, PHKa-
de 150, Frederiksplein 10, Singel 302, De Lucky Luyk.

Polak zucht eens. Of toch éerst maar doorgaan met 't stadsvernielings-
beleid? Dan moet de **Fabriek** tegen de vlakte. Maar ja, er moeten ook
nog 2000 GDH-woningen worden ontruimd.

De Fabriek

25- 7-1980 Van Ostadestraat 233, de 'fabriek', wordt gekraakt. Oppervlakte 1600
m². Goed voor bewoners, een drukkerij, een windmolenfabriek, een
restaurant, de kraakkrant, theaterruimte.

2- 5-1981 De fabriek is nu echt helemaal in gebruik. Er wordt dan ook een feeste-
lijke open dag voor de buurt gehouden met een swingend feest na.

De GDH-woningen

20- 4-1979 Distributiewoningen worden al jarenlang gekraakt. Op 20 april vindt
er een poging tot ontruiming van zo'n woning plaats in de Staatslieden-
buurt. Het is de eerste keer, dat mensen 't niet pikken en de ontruiming
tegengehouden wordt. Op basis van een woonruimtetwet uit 1947 is het
GDH (de Gemeentelijke Dienst Herhuisvesting) in het leven geroepen
om vanwege de schaarste aan woningen 'eerlijk' te verdelen. Om deze
woningen te distribueren heeft het GDH een urgentielijst aangelegd.

15-11-1979 Vanaf april tot november worden er hevige discussies gevoerd in de
kraakkrant, kraakkafé's, kraakvergaderingen. Mag je distributiewo-
ningen nou wel of niet kraken??

Welles: het GDH houdt de valse schijn op dat er nog woningen te ver-
delen zouden zijn bij een aantal van 50.000 woningzoekenden. Op die

manier herkennen die 50.000 mensen hun gelijke belang en een falend beleid tenminste niet. Want er wordt toch gedistribueerd?

Nietes: de markt wordt nog meer een woningjungle, waar het recht van de sterkste geldt.

Op 15 november bezoek van krakers aan het GDH, vooral bij de afdeling ontruiming.

- 3- 4-1980 In de drukke aktiemaand vóór de kroning van Beatrix wordt ook het GDH niet vergeten. Op 3 april wordt het bezet. Een aantal dossiers van de afdeling ontruiming wordt vernietigd.
- 26- 4-1981 Nog steeds weet de gemeente niet wat ze nu moet doen. Er zijn toch wel zo'n 2000 gekraakte (het GDH noemt dit 'klandestien-bewoonde') GDH-etages. De deurwaarder zoekt vier etages uit die als proef moeten gaan dienen hoe de ontruiming van zo'n etage aangepakt zal moeten worden. Daaronder zit ook Spaarndammerdijk 17^{IV}.
- 31- 8-1981 Tot grote verbazing van veel buurtbewoners trekken 25 agenten en veel stillen naar de Spaarndammerdijk om te gaan ontruimen. De ontruiming wordt door vijftig krakers tegengehouden.

Wat nu?

- 19- 1-1982 De chronologie wordt naar de zetster gebracht; (onderweg) Frederiksplein 10 ontruimd..
- 3- 2-1982 Tijdens het lay-outen en korrigeren van de laatste stukken wordt Reguliersgracht 20 ontruimd.

Ter informatie

- Berkel, A. van; e.a., *Politie, diender of commando*, Jupol/PSP, Amsterdam 1981
- Bewoners Prins Hendrikkade 150, *Mag het iets meer zijn? Van slager tot spekulant*. Zwartboek over B.M. Moens, Amsterdam 1981
- Bluf*, Weekblad, voorheen Kraakkrant/Laatste Waarschuwing
- Chorus, B; Houcke, S. van; Verrijn Stuart, H., *De colonne eenmaal in beweging: oproerpolitie in Nederland*. Pamflet, Amsterdam 1981
- Elshof, Paul, *Stadsvernieuwing (als ruimte-ordering door het kapitaal)*, Ekologische Uitgeverij, Amsterdam 1976
- ... en weer herstellen krakers de stad: wij realiseren blauwe aanslag eenheden. De Blauwe Aanslag, Postbus 14763, Den Haag 1981
- Even geduld deze straat is gekraakt*, Vondelstraat 29 februari - 3 maart 1980, Lont, Amsterdam 1980
- Groene-cahier: *De Rechtsstaat*
- De Grote Wetering tot 't verleden*, Amsterdam 1981
- Het hek moet van de dam*, Lont, Amsterdam 1981
- Jeugd en Samenleving no. 2*, themanummer 'Kraken'. Stichting Jeugd en Samenleving, Utrecht 1981
- Klachtenburo Politieoptreden, *Uw rechtsorde is de onze niet*, Stichting Klachten- en Adviesburo Politieoptreden, Amsterdam 1981
- Krakertribunaal 20 augustus 1980, *Teksten en getuigenissen*, Lont, Amsterdam 1980
- Kursbuch 65, *Der Große Bruch-Revolté '81*, Kursbuch Verlag, Berlin 1981
- Laat je niet pakken*, Lont, Amsterdam 1981
- Lloyd, Peter, *Slums of hope? Shanty towns of the Third World*, Penguin, Harmondsworth 1979
- De metro-demonstratie en hoe 't gezag er een rel van maakte*, Lont, Amsterdam 1980
- Meyer, H.; e.a., *De beheerste stad*, Futile, Rotterdam 1980
- Müller-Münch, Ingrid; Prosinger, Wolfgang; e.a., *Besetzung - weil das Wünschen nicht geholfen hat. Köln, Freiburg, Gorleben, Zürich und Berlin*. Rowohlt Taschenbuch Verlag, Hamburg 1981
- Naeyé, Jan, *De sterke arm*, VU Boekhandel, Amsterdam 1979
- Nicolaas, Els, *Repressie in Nederland*, Van Gennep, Amsterdam 1980
- Raad van Kerken in Nederland, *Kraken in Nederland*, Horstink, Amersfoort 1978
- Reenen, P. van, *Overheidsgeweld*, Samson, Alphen a/d Rijn 1979
- SPOK (Spekulatie onderzoeks kollektief) Uitgaves over speculanten, spe-

kulatie en stadsvernieling

- Zwartboek Vogelstruys, *De geldwolven van de Herengracht*, Amsterdam 1981

- Spekulatieonderzoek, *Gids voor krakers, huurders en aktiegroepen*, Amsterdam 1982

- *SPOK archief inventaris*, Amsterdam 1981

Turner, John, *Menselijk wonen, anders wonen*, Wereldvenster, Baarn 1978

We will not move, The struggle for crossroads, IUEF, Geneva 1978

Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid, *Democratie en geweld*, Rapporten aan de regering no. 20, Staatsuitgeverij, Den Haag 1980

In een tank kun je niet wonen, film over twee jaar krakersverzet, Stichting Dwarsfilm, tel. 020-644658, Amsterdam 1981

Internationale boekhandel 'Fort van Sjakoo', Jodenbreestraat 24, Amsterdam, tel. 020-258979, geopend ma./zat. 12.00-18.30 uur

Scholengroep, kontaktpersoon: Leo, Van der Hoopstraat 85^{III}, Amsterdam, tel. 020-861567

'Je leert meer over de politie op het moment dat je een knuppel in je nek voelt dan wanneer je 20 boeken over ze leest.' citaat uit het gesprek met Marcel. Na het maken van bovenstaande foto – tijdens een arrestatie op het Rokin – voelde ik de gummiknuppel die ik wel door mijn zoeker aan zag komen, op mijn nek, en ik zakte in elkaar. Fotografen die bij acties een 500mm lens gebruiken in plaats van een 28 mm, nemen sowieso afstand van de werkelijkheid. Dit zie je in het boek 'Stadsoorlog' van H.J.A. Hofland en de fotografen S. Raviez en R. Hoeben.

Als zij ook diezelfde gummiknuppel hadden gevoeld, was het boek nooit tot stand gebracht of dan met andere foto's en een andere tekst.

'Als je leven je lief is' is geen tegenboek op 'Stadsoorlog'. In feite waren de makers/sters van de gesprekken veel langer bezig, ik werd er later bijgehaald.

De foto's in dit boek maken deel uit van een serie van circa honderd foto's die verzameld zijn in de afgelopen drie jaar, waarin ik het dagelijks leven van een kraker/ster wil laten zien.

Onder de titel 'Achter de bivakmuts' probeer ik een tentoonstelling op poten te zetten, maar voor galerie en museumhouders/sters zijn de foto's niet sensationeel genoeg. Iedereen wil stenengooiers in actie zien. De achtergronden hiervan zijn niet belangrijk.

Daarom ben ik blij dat dit boek uitgekomen is, waar een deel van mijn fotowerk in terug te vinden is (zichtbaar is). Deze foto's zijn tot stand gekomen dankzij de kraakbeweging en de strijd die zij voeren, tegen speculanten en de woningnood, ook dankzij het slechte beleid van de Gemeente te Amsterdam.

groetjes

José Melo

P.S. Beste mensen, eindelijk mijn nawoord en a.u.b. geen foto van mij op de achterpagina. Laten we het maar eenvoudig houden.

